قال الله تعالیٰ مرج البحرين يلتقيان (قرآن کریم)

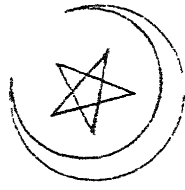
من تصنیف جامع علم وکمال ممتاز الشعرا جناب مولوی شیخ حسان الملقب بہ
ممتاز علیہ الرحمۃ کتاب موسومہ حالات انبیا و مرسلین معروف بہ

بحر مواج

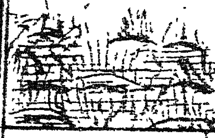
حسب الارشاد جناب چودھری شیخ محمد [illegible] صاحب [illegible] ایم اے [illegible]
ڈپٹی کلکٹر و پریسیڈنٹ [illegible] ضلع ہردوئی [illegible]

در [illegible] مطبع [illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم

فہرست مضامین

مثنوی بحرِ موّاج

امواجِ بحرِ موّاج

اسماے انبیاء علیهم السلام

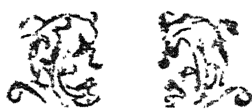
که درین کتاب آمده اند منظومهٔ چودهری محمد عبد الباقی صاحب مرحوم رئیس

سندیله ضلع هردوئی به ترتیب حروف تهجی

آدم و ادریس و ابراهیم و اسمعیل خوان | باز اسحق و اشیر ایوب و الیاس الجوان
اشموئیل و الیسع پس اشعیا و ارمیا | ابن یامین ست و آسا جاد و جرجیس دان
حنظله حزقیل خضر و دان ذوالنون دانیال | باز داود ست و ذوالکفل ست و ذبیل آن زمان
پس جرجیم باز ذکریا سلیمان ست و شیث | پس شعیب و هر دو شمعون صالح امی جوان
پس عزیر و باز عیسی باز کالیب ست و لوط | لادی و موسی محمد مصطفی با عز و شان
نوح و نعمان و ذو پس هود و هارون ای پسر | باز یعقوب ست و یوسف پس یهود و ابیگمان
باز یابون شجر پس یوشع و یونس بود | باز یحیی بر همه یارب سلامت جاودان

فہرست مفصل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سوانحعمری جناب مولوی شیخ احسان اللہ خانصاحب
ممتاز الشعراء ممتاز علیہ الرحمۃ مصنف بحر مواج وغیرہ

خداوندا سر و برگ فصاحت دہ زبانم را
برنگ برگ گل رنگین کن اوراق بیانم را

زمشک بیخطا تا نامۂ عنبر فشان گردد
بحمد خویش اول نافہ پرور کن دہانم را

زبہر آنکہ چون طوطی بشیرینی سخن رانم
زنعت مصطفے شکر شکن گردان لبانم را

درین میخانہ از فیض مدیح ساقی کوثر
دماغ افروز گردان بادۂ فکر روانم را

بیا ممتاز از نائے قلم دہ نغمہ بیرون
کہ در گوش رضا گیرند یاران داستانم را

الحمد للہ والصلوٰۃ علی رسول اللہ والہ واصحابہ اجمعین ہر چند کہ تذکرہ حالات اسلاف خود احتمال مبالغہ دارد الا چون شہادت تاریخی و دلائل قوی مؤید باشند پایۂ اعتبار در نظر انصاف پسندان حق بین محکم می شود کہ قولے ست معروف اَهْلُ الْبَيْتِ اَدْرٰى بِمَا فِى الْبَيْتِ بنا بر آن این بندۂ بے دستگاہ راجی الی رحمۃ اللہ محمد محب اللہ بی اے (علیگ) ڈپٹی کلکٹر خلف اکبر جامع اخلاق رسول حاوی فروع و اصول گل سر سبد بوستان اخلاق و ہر دلعزیزی عالم علوم عربی و فارسی وانگریزی عزیز خاطر ہائے اہل وطن جناب چودھری شیخ محمد مقبول حسن صاحب مرحوم و مغفور رئیس قصبہ سندیلہ

وضلع اناؤ و وکیل ضلع ہردوئی حالات خاندانی وسوانح زندگانی ممتاز الشعرا
مولوی شیخ احسان اللہ خانصاحب ممتاز مصنف بحر مواج را از کتب
ذیل اقتباس کردہ بہ نگارش می آرد۔
بحر زخار ہفت اقلیم کرانیکلیس آف اناؤ مولفہ سر چارلس الفرڈ الیٹ
لفٹنٹ گورنر بہادر ۱۸۶۲ء گزیٹر آف اناؤ نسب نامہ شہزادگان
اناؤ مطبوعہ ۱۸۷۶ء تاریخ مصنفہ حضرت مولوی علی غنی برادرزادہ مفتی
غلام حضرت لکھنوی فرامین شاہی خاندانی و عرضداشت مصدقہ عمائد و
اکابر کہ از حضرت مصنف بحضور صاحبقران بہادر شاہ ثانی غفر قبول یافت
مولوی شیخ احسان اللہ ممتاز از اولاد سید جلال الدین شاہ شجاع
کرمانی است از روے کتب متذکرہ بالا و از تحقیقات ظل سبحانی خلیفۃ الرحمانی
جنت آرامگاہ حضرت شاہجہان بادشاہ دہلوی و نیز از بیان معمران
فرخندہ فرجام قصبہ دیوی و اناؤ چنان متحقق گشتہ کہ چون در سال ہفت صد
ہشتاد و شش ہجری سید جلال الدین شاہ شجاع کرمانی ازین جہان فانی
بہ عالم جاودانی رحلت فرمودہ صاحبقران تیمور گورگانی بہ تسخیر سلطنت او
سبکتر با فوج گران عزیمت نمود منصور شاہ برادرزادۂ شاہ مرحوم سد راہ
غنیم گردید کہ نوبت بجنگ عظیم رسید تا آنکہ فرزندان و عزیزان شاہ تیمور مقتول
شدند و خود مجروح گشت و معرکہ گشت و خون از حد گذشت قریب بود کہ قرار تیمور شاہ بفرار
مبدل شود ہمین عزیمت او ہاے ہزیمت گردد قضارا منصور شاہ تیر قضا
خوردہ بدار البقا رخت سفر بربست۔ بعد شہادت شاہ منصور تیمور شاہ مظفر

ومنصور گشت وبہ انتقام فرزندان وعزیزان شاہ منصور را بہ تیغ بیدریغ کشت وشاہ ضیاء الدین پسر شاہ شجاع را جلاوطن ساختہ در بلدۂ سمرقند فرستاد و وظیفۂ فراوان مقرر ساخت لیکن شاہ ضیاء الدین را در سمرقند نظر بند بودن ناخوشتر آمد در سال ہفتصد و نود وشش ۷۹۶ ہجری رو جانب ہندوستان آوردہ بدہلی توطن گزید، چون تیمور شاہ دہلی را در ۸۰۱ھ فتح کرد او با ستصواب شاہ عبد الرحیم بخاری آشنائے قدیم خود کہ از مدتے در بلدۂ لکھنؤ سکونت میداشت وہنوز ہمانجا مزار آن مغفور بہ تکیۂ شاہ بخارا مشہور ست در شہر لکھنؤ رفت، وخار وخس کفر آن مقام را بجاروب تیغ جہاد بجد تمام رفت، وبانگ نماز وہمہ رسوم اسلام قائم فرمود وہمانجا قیام نمود چون شاہ عبد الرحیم وجملہ متوسلان آن مرد فہیم شیخ عثمانی بودند این ہم بسبب یکجائی وہم مذہبی شیخ عثمانی مشہور شدند وبعد چندے یکے از پسرانش شاہ محمد موسی کرمانی در قصبہ دیوی اقامت گزید واز پسرش شاہ ابو البقا کرمانی کہ در خاندان خود منعقد بود فرزندے مسمی بہ محمد اعظم ملقب بہ مخدوم اعظم ثانی فخر ودودمانی در شہر لکھنؤ تولد گردید، مصنف بحر زخار میگوید کہ آن عندلیب محفل سیر محفل مَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى طوطی ہوائے صاحب سُبْحَانَ الَّذِيْ اَسْرٰى ذخیرۂ علوم اصول مثانی وفروع نعمانی تاج العلماء باعث ہدایت خلق درویش بیدلق مجاہدین آن ختم المرسلین ومشاہد رب العالمین بود، در تذکرۃ الاصفیا می نگارد کہ مخدوم شیخ مینا صاحب ولایت لکھنؤ برائے استفادہ علوم پیش او رفتے شخصے گفت کہ حضرت را مناسب نیست کہ او را استاد گیرند شیخ مینا گفت کہ چنین شخص

باچندین علوم درین شهر باشد و با و رجوع نکنم از دیانت بعیدست، مخدوم شیخ سعد خیرآبادی از شاگردان اوست، دران عهد در مکه معظمه علماے شافعی علماے حنفی را معقول نمودند و از مسجد حرام مصلاے حنفی را در نوردیدند روزے محمد اعظم بعد نماز صبحدم مشغول وظائف بود ناگاه بغنود دران غنودگی رسالت مآب صلی اللہ علیہ وسلم را زیارت کرد آنحضرت صلعم فرمودند اے محمد اعظم! درین ملک بمسائل حنفیہ احکام میکنی و در بیت اللہ شریف علماے شافعی مصلاے حنفی را پیچیدہ اند چہ دم حنفیت میزنی باصغاے این خبر حیرت اثر از خواب برجست و چست کمر سفر بربست و با علماے شافعی در پیوست و بر منصہ ردو بدل بہ تقریرہاے بے بدل بمقابل نشست تا شش سال بدلائل انیقہ واقوال بوحنیفہ رح بہ مباحثہ پرداخت و علماے شافعی را لاجواب کردہ مصلاے حنفی بدستور قائم ساخت و بعد اداے شش حج خود را با ہمراہیان در مدینہ منورہ رسانید و مشرف بشرف زیارت جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وسلم گردید و گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا نَبِیَّ اللّٰہِ مَحْبُوْبَ رَبَّانِیْ مجاب شد اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ اَعْظَمُ اَعْظَمِ ثَانِیْ ازان روز مخاطب بخطاب اعظم ثانی گشتہ یعنی دوم امام اعظم گزشتہ مولاناے جامی قدس سرہ بہ تصدیق آن نامور نامی غزل فرمود و براے ما نزلے نمود و آن این ست

غزل جامی رح

آن امام زمانہ جامی	شیخ اعظم بہر فنے نامی
چون بمکہ رسید رجحان داد	مذہب بوحنیفہ رح نعمانی

ہمہ علماے شافعی مذہب	بحث کردند از انچہ میدانی
او بہ ہر یک جواب شافی داد	غالب آمد ز فضل ربانی
از جناب محمد عربی	شد مخاطب بہ اعظم ثانی
در ثنایش خطاب وکافی ست	اے تو جامی درین چہ بخوانی

یکے از نبیرہ اش شیخ عماد الدین بہ باعث قرابت قاضی نظام الدین بہ اَتام دیکے از اضلاع ممالک متحدہ آگرہ واودھ) اقامت گزید پسرش شیخ فتح اللہ چون بہ سن بلوغ رسید با شوق بلیغ براے تحصیل علم روانہ شاہجہان آباد گردید وبا مولوی عبد السلام مفتی عہد شاہجہان بادشاہ کہ یکے از اعمام پدر بزرگوارش بود ملاقات نمود مفتی صاحب موصوف شیخ فتح اللہ را شائق فائق وذہین لائق یافتہ بہ تعلیم او کوشش تمام وسعی لاکلام مبذول فرمودہ ہمدرس شاہزادہ دارا شکوہ کردہ مرتبہ وشکوہش افزود تا آنکہ از تحصیل علوم فراغت یافت وستارۂ اقبالش باوج رفعت ودرجت تافت یعنی چون در امتحان شاہی منتخب آمد مورد مراحم خسروانہ ومصدر نوازش شاہانہ شد وبعد چندے بہ حکومت صوبۂ بہار واوڑیسہ والہ آباد سرفراز گشت وبعد انتظام آن ہر سہ مقام بہ عہدۂ دیوانی کل ہندوستان ممتاز گردید بہ لقب دیوان شیخ فتح اللہ ملقب شد ودر چشم ہمچشمان بہ صفت اعزاز وامتیاز متصف گشت وعلم مراتب جاہ وجلال برافراخت ونقارۂ عزت بر کمال بہ نواخت وبہ مزید عنایات شاہی جاگیر کثیر معہ پرگنہ اَتام وغیرہ بانعام یافت وموضع فتح اللہ نگر بنام خود معمور فرمود چون بوجہ انقلاب سلطنت حضرت محمد دارا شکوہ بہادر را از دیوان صاحب افتراق رونمود حضرت بادشاہ

بدستخط خاص درعالم یاس از کمال موہبت و موانست این قطعہ نوشتہ بدیوان صاحب فرستاد

	قطعہ	
پیرہن کز فراق چاک شدہ		گر بمانیم زندہ بر دوزیم
اے بسا آرزو کہ خاک شدہ		ور بمیریم عذر ما بپذیر

دیوان صاحب بتاریخ ۳- ذیحجہ سنہ حد جلوس حضرت اورنگ زیب موافق ۱۰۶۹ھ ہجری خانہ نشین شد، محمد حسین واقعہ نویس عہد عالمگیر میگوید کہ شیخ فتح اللہ بہ نظر اشرف اقدس اعلیٰ گزشت و بعرض مقدس معلیٰ رسید کہ سابق نوکر داراشکوہ بود و خدمات داشت حالا ضعف باصرہ پیدا کرد و جمع کثیر وابستہ دارد حکم جہانمطاع آفتاب شعاع واجب الاتباع لازم الانقیاد شرف نفاذ یافت کہ مبلغ پنجہزار روپیہ بلاقصور بیدلغ اسپ از خزانہ دارالخلافت شاہجہان آباد در وجہ روزینہ مشارٌالیہ مرحمت فرمودیم واگر در محلے دیگر چیزے داشتہ باشد آنرا اعتبار نہ کنند، زہے معدلت گستری شہریار و جوہر شناسی شہنشاہ عالی تبار کہ رفیق محارب را نیز از الطاف محروم نہ ساخت۔

نواب عظمت اللہ خان آخر منصب دار این خاندان تا سفر الہ آباد وعظیم آباد ہمرکاب خدیو گیتی پناہ شاہ عالم بادشاہ بود چون نواب شجاع الدولہ در معرکہ بکسر بتاریخ ۲۶- ربیع الاول ۱۱۷۸ھ ہزیمت خورد حضرت شاہ عالم بادشاہ دہلی را مطالبات انگریزان قبول کردن ناگزیر شد، حتےٰ کہ بتاریخ ۲۴ صفر ۱۱۷۹ھ بمقام الہ آباد اختیارات دیوانی صوبجات بنگال، بہار، واڑیسہ بہ لارڈ کلایو تفویض فرمود، نواب عظمت اللہ خان

اقتدارات این منصب بر افواج و عمال سلطنت میدانست که مورثش حامل این نشان در عہد حضرت شاہجہان صاحبقران بود خطرات عظیم بر خاطرش گزشت انقطاع علائق دنیاے دنی نموده خانه نشین شد امناصب و جاگیر در خاندان جاری ماند تا زمانیکه نواب شجاع الدوله از بکسر معاودت نموده به قصبهٔ آنام رسید پنجاه و دو ضرب توپ که در گڈھی حفیظ آباد واقع موضع حفیظ آباد معمورهٔ شیخ حفیظ الله بکار می آمدند دران وقت در ته خانه حویلی قدیم نهاده بود از نواب عظمت الله خان گرفت و بملال عدم حاضری ضبط نمود یکے از بزرگان نواب صاحب موصوف مسجدے بیرون احاطهٔ حویلی ناتمام گذاشت نواب صاحب او را باتمام رسانید۔ تاریخ مسجد اینست ؎

ز نواب احمد الله خان بنا یافت
ولے ناکرده آن بانی تمامش
مکمل ساخت آنرا عظمت الله
دو تاریخش که باد دست خوانده
لذکر الله اعلیٰ بهر تاسیس
۱۲۳۲ھ

مقام طاعت و تسبیح و تهلیل
بسوے مغفرت بنمود تعجیل
که گشته مسجد اقصےٰ به تمثیل
خطیب از خطبه و قاری تنزیل
لذکر الله اکبر بهر تکمیل
۱۲۸۵ھ

ممتاز الشعرا فضیلت طراز مولوی احسان الله ممتاز شاعر گرامی و ناثر نامی مهین ترین ابناے نواب عظمت الله خان بود در ۱۲۷۹ھ ہجری در قصبه آنام بولادت آمد از علوم درسی عربی و فارسی فراغت یافته به تکمیل علوم و تهذیب نفس و هم تدریس و تصنیف مشغول شد از مذاق شاعری و موزونی طبعی نیر

جرعہ نوش بادۂ تلامیذ الرحمٰن بود، لطافت اشعار شعریٰ شعار، نظمش
آب گہرہائے شہوار می ریخت، ولطافت نثر نثرہ نثار منشاتش فصاحت و بلاغت
را باحسن نضارت می آمیخت نور علمش ظلمت زدائے دلہائے خاص وعام و
بوئے خلقش خلق را نزہت بخش مشام حلمش کوہ وقار، ذی حیا از حیائش شرمسار،
خوان احسانش بحکم اَحسِن کَمَا اَحسَنَ اللّٰہُ اِلَیکَ وسیع، وایوان
فیضانش برفعت ہَل جَزَآءُ الاِحسَانِ اِلَّا الاِحسَانُ رفیع بود
درشعر وسخن شاگرد رشید ملک الشعراء حضرت میر قمر الدین منت علیہ الرحمت بودند
حضرت موصوف ساکن دہلی بودند نواب گورنر جنرل وارن ہیسٹنگز بہادر سند
خطاب ملک الشعراء بخشید سفر دکن کردند و در پیشگاہ حضور نظام قصیدہ مدح گزرانیدہ
بعطیہ مبلغ پنجہزار روپیہ وخلعت فاخرہ ممتاز شدند۔ بمقام کلکتہ در سنہ ۱۲۰۸ ہجری
مطابق سنہ ۱۷۹۳ع ازین دار فانی بملک جاودانی رحلت فرمودند۔ یک لک وپنجاہ
ہزار اشعار یادگار گذاشتند۔ حضرت ممتاز معما بنام نامی وشاعر گرامی گفتہ اند وہو ہذا

معما ہائے دیگر آمدہ یاد   کز انہا ہست اول نام استاد

میر قمر الدین منت

ببالد مہر را برخویش ودل مہ را رود نقصان
بدین تعریف اسم واز تخلص ظاہر است احسان

ملک الشعراء

معما زین خطابش شد مشرف   شہ موزون کلامان معرف

نوٹ۔ معنے معما چنین بین شدہ کہ دل مہر ہائے ہوز (ہ) چون برخویش بالد دو چند شدہ از پنج عدد (ہ) بدہ عدد
(۱۰) رسد ای (ی) شود میر گردد۔ وچون نقصان ماہ بمعنے بدر دور شود قمر گردد۔ وچون دین بالف ولام

چون اقتداریکه درین خاندان جلوه گر بود قائم نماند و اقبال بادبار مبدل شد حضرت ممتاز تبلاش روزگار از خانه بیرون آمده بملازمت سرکار انگلشیه سرفراز شد درآن هنگام بابت تنازعات سرحدی مابین سرکار انگلشیه و سرکار اوده تحریرات جاری بود این خدمت متعلق به ممتاز الشعراء شد چون دران زمان زبان فارسی رواج می داشت نواب سعادت علیخان از دیدن آن تحریرات که مثل اہل زبان می بود خواست که چنین قابل زبان دان را در سرکار خود به منصبے سرفراز فرماید بعد تجسس و تفحص کیفیتے بنام حکام رسول آباد (حکلہ ضلع نام) صادر شد که هرگاه ممتاز الشعراء بوطن خود آید بلا توقف به سرکار عالی اطلاع کنند وقتیکه مولوی صاحب بوطن خود آمد حکام وقت باصرار تمام حاضر خدمت نواب سعادت علیخان بہادر قدردان و الاگوہر بے بہا در کردند اول عهدهٔ افتا عطا شد بعد چندے بعهدهٔ عمدة الاقتداری داروغگی عدالت فوجداری بمشاہرہ مبلغ دوصد و پنجاه روپیه ۲۵۰ سرفراز شد آئین عدالت مصنفهٔ او دلالت بر معاملہ فہمی و قانون دانی میکند هر کار مشوره طلب از صلاح او بانجام می انجامید و رائے زرینش باحسن وجوه بحسن انصرام می رسانید۔ ہمہ گیری طبع وقاد و تبحر ذہن نقاد از تصانیف لطیفش ہویدا است، تصریح آن باعث تطویل کلام است، اما برسبیل تذکره بطور اختصار نمونه از خروارے، حکایتے منظوم تفرج ساز این مرقوم سازد

رقم میکند کلک ندرت نگار حکایت ز ممتاز عالی تبار

نوٹ بقیہ صفحہ ۲۰ تعریف باد چپندر الدین گردد بس میر قمر الدین حاصل آید۔ و از احسان منت تخلص او برآید جملہ میر قمر الدین منت روئنہ آید۔ ملک از شہ مشہر الشعراء از موزون کلمہ ان معرف مشعر و از مجموع اینہا خطاب ملک الشعراء است ۱۱۵ مجسٹریٹ ۱۲۰۵ ج ۱۲

نواب اودھ آن جلادت شعار — سعادت علیخان کیوان وقار
لقب پیر و مرشد بحق منصاف — سر اسم خویشش نمود اختیار
برآمد ہم شاہ ایران زمین — بدآنجا چو بہر امیر این شعار
بسختی بہ نواب نامہ نوشت — کہ سوء ادب چون ببردی بکار
بہ تشویش بہر جوابش بدید — سوے منشیان عطاردنگار
ولے ماندہ حیران ہمہ حاضرین — شدہ یاد ممتاز انجام کار
بخواند و ہمیدون جوابش نگاشت — کہ ای شاہ جمجاہ ایران دیار
سخندان دولت براہ خطا — برفتند و اہل سخن شرمسار
بوادیکہ بُد جز و لفظ و نہ عطف — شمردند عطف و کنند افتخار
زانشا ندارند بہرہ مگر — کہ در پیر و پیر و لمیرے نہ عار
من آن پیر و مرشد برحقیم — بنازم برین انتساب و شعار
شنیدہ ز جا خاست نواب و ہم — بحیرت بماندہ صغار و کبار
نکات و لطائف بہ بزم سخن — ز ممتاز چون این یکے بیشمار
ببین بحر متواج و نیرنگ طبع — شگفتہ گلستان چنین صد ہزار
چہ رد قصیدہ ز ایران غنیم — شگرفِ تخیّل دران آشکار
ازین نعمتے بہرہ یابد سلیم — ہر آنکہ برش رحمتِ کردگار

روزے سفیر ایرانی مغرور بزبان دانی متکبر موہو وارد شہر لکھنؤ شد
بمزید دانش و فرہنگ غزلے در وصف رعنائے فرنگ گفتہ دُرد انہائے
سفارت بالماس لاف و گزاف سفتہ بود نواب والا جناب بالمی خواست

کہ کسے از دار الحکومت او سرسبز رود و بر ہنرمندان آنجا قصب السبق برد بآن ممتاز الوقت اشارہ رفت او موافق پسند نواب دانشمند بہ تردید آن غزل چہ خوش گفت بگوش دل باید شنید۔

غزل

باخوبیِ ایران زمین کمتر بود جائے دگر ‏ جنت بلطفش کے رسد آن ہست ماوائے دگر

باشد سخن را ہمچنان زان سرزمین نشو و نما ‏ ہر طبع معنی آشنا رضوان و طوبائے دگر

از بحر تا بر اہلِ زبان از شہر تا دِہ نکتہ زن ‏ آب و ہوا بہرِ سخن خضرے و عیسائے دگر

رنگین ست طبعِ گلبنش گو یا زبان سوسنش ‏ ہر عندلیبِ گلشنش با لحن و ادائے دگر

شعرے کز انجا میرسد نتوان بشرحش نطق زد ‏ ہر حرف اعجازے دگر ہر نقطہ القائے دگر

زد بلبلِ طبعم صفیر با صفیرے کانچنان ‏ نشنید در باغ سخن گوشے ز گویائے دگر

ممتاز در عشقِ عنائے فرنگ از فکرِ او سرزد غزل ‏ کز خط گہ ہر بیت او خواہد چلیپائے دگر

یا در نظر استاد را انگشت فکر خود سرش ‏ یا عشق گردش یا وہ گو مانند شیدائے دگر

در فہم من قاصر بود شرح شکوکش میکنم ‏ باشد کہ گردد رفع آن از نکتہ آرائے دگر

بیتے از و بیتے ز خود با اتحادِ قافیہ ‏ آرم بطرزے کانچنان کم آید انشائے دگر

سفیر۔ امشب جمالِ یار من وارد تماشائے دگر ‏ یا آنکہ من می بینمش بہتر ز شبہائے دگر

ممتاز۔ تردید را اہلِ سخن بہر ترقی آورند ‏ اینجا تنزل گل کند دارد تماشائے دگر

سفیر۔ گلہا ہمہ رنگین و خوش با گل خسار او ‏ در باغ حسن ست از صفا خوشتر ز گلہائے دگر

ممتاز۔ رنگین معطل بنگرم باید چنین رنگِ سخن ‏ رنگین تر و خوشتر بو دہد بیش ز گلہائے دگر

سفیر۔ بر دعویِ اعجاز او لعلش گواہی میدہد ‏ از مریم دیگر ببین کارِ مسیحائے دگر

ممتاز- کار مسیح اعجاز لب انجاز کارش گو نه | باید ترقی تا شود کار مسیحائے دگر

سفیر- در پیش مرآت خش محو اند یوسف طلعتان | بهر عزیزے دیگرے آید زلیخائے دگر

ممتاز- این شعر و این تلمیح آن مرآت حیرانم کند | شاعر برد این آئینه بهر زلیخائے دگر

سفیر- تا کے تغافل آخر از روز شمار اندیشه کن | کامروز را فردا بود اما نه فردائے دگر

ممتاز- رحم ست بر حال سخن کا قیامت پرسش | هر روز را فردا بود اما نه فردائے دگر

سفیر- خوش آنکه در بزم طرب من یا تو باشیم روز و شب | تو سرخوش از مے از لب من مست صهبائے دگر

ممتاز- نے ذکر از لعل صنم نے از نگاه غیر آن | آیا کدامی می بود قصدش ز صهبائے دگر

سفیر- از حرف دشنامت کام جان شیرین ست ای صنم | دارم تمنا از لبت حرف شکرخائے دگر

ممتاز- هر طوطی شکر شکن لعل شکرخا گفته است | حرف شکرخا گفت کے جز و شکرخائے دگر

سفیر- یا تو بدین احمدی بهر وصال من بیا | یا کن مرا عیسی نسب نبود بجز این رائے دگر

ممتاز- گردد ز بهر این نسب یا آل عیسی را سبب | یا از عیسے برخورد نبود بجز این رائے دگر

سفیر- شد از سفارت حاصلم در عشق تو نام و رکے | زین ره برون کرد از سرم عشق تو سودائے دگر

ممتاز- تکرار دارد عشق تو این چیست طرز گفتگو | من نه بینم عشق او برده ست سودائے دگر

سفیر- راز دلم را ای پری نهان بدار از مدعی | زنهار این اسرار را افشا مکن جائے دگر

ممتاز- افشا اگر جائے شده ست این راز بس کوه گران | در هیچ جا افشا نشد پس چیست این جائے دگر

سفیر- گاه سرود و رقص گر خوانی از این غزل | طبع سفیر آرد ترا رنگین غزلهائے دگر

ممتاز- جائے وی آمد لفظ تا شد ختم شرح این غزل | در پیش از این پیچم با و نازد غزلهائے دگر

اکنون بیا پس خاطرے سر سبز سازم زین چمن | یعنی کنم فکر غزل در عشق رعنائے دگر

غزل مولوی احسان الله ممتاز در جواب غزل سفیر ایرانی

از وادیِ قیسم بہ وحشت بصحراے دگر / در سر مرا پیچیده است امروز سوداے دگر
ہم دیده را از سر کنم ہم بر کشم از سینہ دل / دور از تو در بزم آورم جامے و میناے دگر
پیوستہ صیدِ بسملت محوِ تماشا داشتہ / امروز بسمل کن دلے دارد تماشاے دگر
عشق ست و جوشِ آرزو دانی تو ہم این نکو / از وصل کامے یافتم از ان تمناے دگر
ہمدم من و کوی کسے با من چہ ہمراہی کنی / ہر جا تو میخواہی برو من میروم جاے دگر
من خواہمش یکدل کنم او خواہدم بیدل کند / من میکنم فکرے دگر او می زند راے دگر

صبر و دل و تاب و توان ممتاز از من رفت و جان
آن ترک چشمش ہمچنان در فکر یغماے دگر

دو قطعہ عرضداشت یکے در نظم بحضور پُر نور رونق بخش تخت سلطانی بادشاہ فلک بارگاہ حضرت اکبر شاہ ثانی و دیگرے در نثر بہ نظر حضرت ابوظفر سراج الدین محمد بہادر شاہ گزرانید

نظم

اے بلند آفتابِ قاآنی / وارثِ تخت و تاج سلطانی
بندہ ممتاز از قدیمان ست / یک گیاہے ازین گلستان ست
می رساند بعرض کم و بیش / نسب و نسبتِ قدامت خویش
جد اعلاش شیخ فتح اللہ / بجمیع علوم و فن آگاہ!
داشت ترکِ نکوئے نغزیش ترس / بود دارا شکوه را ہمدرس
داد شاہجہانش دیوانی / بوسہ زد طالعش بہ پیشانی
پیر ارشدش حبیب اللہ / بود دارا شکوه را ہمراہ
تا بیفزود جاہ و تاج و سریر / شاہ اورنگ زیب عالمگیر

خواند و دیدش دلیر و شیر جگر　　بافنونِ شجاعتش نه دگر
کرد او را خطاب بکتر پوش　　هم ز تشریف و جاه گوهر پوش
از سر قدردانی آن شاه　　علم و طبل یافت جاه و سپاه
در دکن حملهٔ نخست او کرد　　فتح آخر بآخرت رو کرد
احمد الله خان فرزندش　　آنکه گفتی جهان خردمندش
بمقامِ پدر مباهی یافت　　موردِ التفات شاهی یافت
شیخ فتح الله ابنِ دیگر داشت　　نام روح الله آن هنرور داشت
تخت آرا چو شد بهادر شاه　　به سپرد او بسوے عقبیٰ راه
بود زان ابناش با تجشم و جاه　　خانِ ذوالاقتدار خوب الله
کرد بر جان نثاریش تحسین　　آن جهاندار شه معزالدین
پسرِ دیگرش عطاء الله　　بود در حضرتِ محمد شاه
چون درین عهد احمد الله خان　　ترک کرد و نداشت میوهٔ جان
بعطاے شه آن مناصب یافت　　باب آن بود بس مناسب یافت
یافت جاه و مقام موروثی　　تازه کرد احتشام موروثی
نیز احمد شهش معزز داشت　　آخر عهد او جهان بگذاشت
پس تقی الله ابن خوب الله　　یافته آن همه مناصب و جاه
تربیت او نمود و کردش امیر　　دومی پادشاه عالمگیر
اول عهد شاه عالم بود　　که ازین عالم انتقال نمود
عظمت الله پور آن مغفور　　یافت زان آفتاب عظمت نور

در رکاب خدیو پاک نہاد	بسفر بود تا عظیم آباد
مرضش انتزاع طاقت کرد	بہ وطن اختیار عزلت کرد
بود شام و سحر درین عزلت	بدعاے بقاے این دولت
بندہ زان در گزشتہ فرزندم	بنواز دکنون خدا وندم

نثر

مجملے[1] از احوال قدامت خانہ زاد بلا اشتباہ احسان اللہ در قدسی حضرت امیر صاحبقران انار اللہ برہانہ۔

جد امجدش دیوان شیخ فتح اللہ[2] عالم بے بدل و یگانۂ ہر فن در عہد خلافت مہد حضرت شاہجہان بادشاہ تربیت یافتہ در بدایت حال ہمدرس شاہزادۂ والاتبار محمد دارا شکوہ بہادر بودہ بنہایت حال باختیار کل امتیاز یافتہ در رکاب ولی نعمت نقد جان را نثار نمود۔

[1] مصدقہ عائد و اکابر قصبہ نامو و سید حاتب علی چودھری پرگنہ نامو دیوان محمد علی شاہ بادشاہ، مرزا شگفتہ بخت بہادر جوان بخت مرزا جاندار شاہ ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی مرزا ضیاء الدین محمد محمود بخت ابن مرزا محمد بخت بہادر ابن مرزا جاندار ابن ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی و خادم شرع شریف قاضی محمد روشن و خادم شرع جمیل تصدیق بی. فرامین[2]

(۱) بہ مہر اسد خان خانہ زاد شاہجہان مورخہ ۲۱۔ شعبان سنہ ۱۳ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۵۰ ہجری۔
(۲) بمہر شاہ بلند اقبال محمد دارا شکوہ ابن صاحبقران ثانی شاہجہان بادشاہ غازی مورخہ ۱۲۔ رجب المرجب سنہ ۱۰۶۰ ہجری
(۳) بمہر محمد دارا شکوہ ابن شاہ جہان بادشاہ غازی مورخہ ۲۰۔ شوال سنہ ۱۰۶۴ ہجری۔
(۴) ایضاً مورخہ ۱۷۔ جمادی الاول سنہ ۱۰۶۴ ہجری۔
(۵) ایضاً مورخہ ۷۔ رمضان المبارک سنہ ۱۹ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۵ ہجری۔
(۶) بمہر اسد خان بندہ شاہ جہان مورخہ ۱۴۔ ربیع الاول سنہ ۲۵ جلوس والا۔
(۷) بمہر حضرت عالمگیر بادشاہ غازی مورخہ ۳۔ ذی الحجہ سنہ ۱۵ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۹ ہجری۔

تاریخ وفات

شد فتح اللہ صاحب دیوان	کاین شرف رفت از شہ و جہان
معتمد بود زبس حسن عمل	رفتنش چہار رجب ذی [illegible]
	سنہ [illegible]

پسر ارشدش نواب حبیب اللہ خان[1] بکتر پوش در جمیع علوم و آداب یگفتہ خصوص در فن سپاہ گری سیما در ہنر تیر اندازی یکتہ بود استادان آن وقت استادش شناختہ در عہد حضرت عالمگیر بادشاہ نمایش یافتہ از مناصب پدر ترقی نمود و در مہم دکن نقد جان نثار کرد۔

پسرش نواب احمد اللہ خان[2] بعد از پدر بہ مناصب شایستہ و لایقہ امتیاز یافت و در زمان میمنت اقتران حضرت محمد شاہ بادشاہ نقد جان نثار کرد۔

برادرش عطاء اللہ خان[3] بعد از برادر بر منصب قدیم امتیاز یافت و بادائی خدمات شایستہ نیکنام ست۔

برادرش خوب اللہ خان[4] بعد از برادر بمنصب قدیم امتیاز یافت و نقد جان

نوٹ [1] بکتر پوش شجاعت کیش جرأت کوش نواب حبیب اللہ خان در دولہ بہادری و دلاوری ضرب المثل بود بدریافت رستم دلی و شیر جگری شاہنشاہ باجاہ و تدبیر شاہ اورنگ زیب عالمگیر بمنصب پنجہزاری پنجہزار سوار سرفراز فرمود و چون حسب الحکم محکم آن بادشاہ گیجاہ صوبہ دار باغی صوبہ بہار دکن را بجانفشانی بیدرنگ و تہدید تیغ و تفنگ با تدبیر شایستہ دنکر بایستہ حاضر حضور کرد و داب خیر خواہی حقوق ذرعان بادشاہی بجا آورد بجلدوی این حسن خدمت بخلعت فاخرہ ہم آغوش و مخاطب بخطاب بکتر پوش فرمودہ شرف امتیاز و عزت و اعزاز افزود (پروانہ بمہر میر کی شیخ صفو مورخہ غرہ شہر ربیع ۴۷ سنہ جلوس نیامش باقی ست،

تاریخ رحلت، شد حبیب اللہ زادہ آبق ✤ پنج و دو عشر ربیع السابق ✤ زاد راہ سنہ ۱۱۱۷ھ

[2] تاریخ رحلت، احمد اللہ کرم را الجبہ ✤ بشد او پانزدہ ذی الحجہ

[3] فرامین۔ (۱) بمہر دراز خان خانہ زاد شاہ عالم بادشاہ غازی مورخہ ۲۲۔ ذی قعدہ سنہ ۵ جلوس

(۲) بمہر صدر نظیر بندہ بادشاہ عالمگیر امیر المومنین ظل اللہ مورخہ ۱۴۔ جمادی الآخر سنہ ۴۸ جلوس والا مطابق سنہ ۱۱۱۷ھ

تاریخ وفات، نقد جان کرد عطاء اللہ کرم ✤ اثنی و بست جمادی دوم سنہ ۱۱۴۰ھ

[4] فرامین۔ (۱) بمہر (فدوی) اورنگ زیب مورخہ ۱۷۔ رمضان سنہ احد جلوس

(۲) بمہر عبد القیوم خانہ زاد عالمگیر بادشاہ مورخہ ۲۰۔ ربیع الثانی سنہ ۴۵ جلوس

(۳) بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس

(۴) بمہر نثار محمد خان بہادر شیر جنگ محمد شاہی فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ غرہ ذی الحجہ سنہ ۲۴ جلوس

تاریخ وفات

آسمان باخت بہ خوب اللہ کج

شہر اسہ کج سنہ ۱۱۴۴ھ

نثار رراه ولی نعمت کرد۔

پسرش شیخ تقی اللہ[۱] مخاطب بہ خطاب پدر بر منصب قدیم امتیاز یافت وباداۓ خدمات آبائی والمودہ آبرو رفت،

پسرش شیخ عظمت اللہ[۲] والد غلام بعد از پدر در قدسی حضور اقدس حضرت شاہ عالم بادشاہ شرف تقرب دریافتہ تا سفر الہ آباد وعظیم آباد مورد مراحم بود از باعثے چند عزلت اختیار نمودہ بدعاۓ بقاۓ این دولت اشتغال دارد الحال خانہ زاد ذہین ترین ابناۓ درین قدسی حضور خلد اللہ ملکہ حاضر جاگیر وتمغاۓ قدیم کہ از حضرت شاہ جہان بادشاہ تا وقت حضرت عالمگیر ثانی برقرار ماند، پرگنہ سروسی وسکندرپور در وبست ومتفرقات در پرگنہ اُنام وصفی پور وبانگرمؤ وغیرہ است،

جمعے کثیر از شاگردان خود گذاشت مولوی شیخ عطاء اللہ شیخ محمد عبد الباقی چودھری شیخ حبیب اللہ منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنؤ ومنشی محمد یحیی علیخان داروغہ اخبار گشتی ومنشی محمد باقر علیخان پسران امیر الانشا میر منشی ثابت علیخان بہادر کہ از رؤساۓ ملانوان ضلع اُنام بود در عہد غازی الدین حیدر بادشاہ ونصیر الدین حیدر بادشاہ در سلک شاگردان وے بودند اعیان شہر اتفاق داشتند کہ مثل باقر علیخان نثارے دیگر در لکھنو نیست، دیباچہ نثر ممتاز دربست وچہار رسالہ در نثر نوشتہ بود منجملہ شعلۂ جانسوز ومرأت الجمال طبع شدہ، اُستاد برو ناز داشت ومرزا ناطق در ثناۓ او گفتہ ؎

---

[۱] تاریخ رحلت، ہم تقی اللہ سیر منشار قوم + نقل فرمودہ شہر صوم ۱۲۶۷ھ

[۲] تاریخ وفات، عظمت اللہ کہ باعظمت اندر یوم حج [illegible]

در نظم تو فیضی ثانی باقر	در نثر ابو الفضل زمانی باقر
کس نیست چو تو نکته دانی باقر	در ہند کہ جاوید بمانی باقر

والحال منشی محمد ولایت علیخان کہ بعد انقلاب دہر و تباہی شہر در قصبہ صفی پور درویشی برگزید و در حلقہ خواجگان چشت درآمد و از مرشد پاک خود حضرت شاہ خادم صفی محمد بہ لقب محمد عزیز اللہ شاہ ملقب شد و عزیز تخلص کرد از پسران منشی محمد یحییٰ علیخان در نظم و نثر شہرۂ روزگار است و از پیشینیان یادگار تصنیفاتش مشتمل بہ دیوانہائے فارسی و اُردو و مثنویات فارسی، نثرہائے فارسی و اُردو بتعداد سی و پنج می رسد عمر حضرت ولایت ہشتاد و چہار سال است، منشی باقر علیخان در دیباچۂ نثر ممتاز شرح تصانیف حضرت ممتاز چنین کند کہ تاریخہائے مصنفۂ آن یگانۂ دوران کہ داشتم برائے افادت سخن فہمان موزون طبع نگاشتم تصانیف لطیفۂ تو الیف شریف آن بانی مبانی بیان و معانی چون قطرات فیضان سحاب و اشعۂ لمعان آفتاب کثیر است بقدر علم قلیل خود برائے تبصرہ بینایان صاحب افہام تقریباً درین مقام بالتیام می آید، از تصنیفات یکے مثنوی جامع البحور بحر مواج ۱۲۲۵ھ مشہور در ذکر انبیاء از حضرت آدم تا جناب خاتم صلی اللہ علیہ وعلیہم وسلم اجمعین و درین مجموعۂ لطافت و لطف ایجاد در ہر بحرے موجے دیگر و در ہر موج بحرے دیگر از منبع قلم فیض رقم جاری شدہ و ازین رو در صفتش این فقرہ آبے دارد، زہے بحر مواج کہ ہر موجش بحرے دیگر است، دوم دیوان بلاغت ایوان کہ سنجیدگی معانی و تنک وزری الفاظ نہج موزون و طریق لطافت مشحون دارد، اشعار مثالی و خیالی، و غیر آنرا

جامع ست مضامین عاشقانه و هم عاقلانه چون معجون مرکب به تقویت مزاج
عشق و عقل نافع، سوم عقد ثریا (۱۲۰۰ھ) مبارکباد سالگرهٔ امیرزاده که بر
رشتهٔ مضمون باریکیش گره دقائق داده اند و نقد طرز ظهوری در عقد عقد عبارتش
نهاده، چهارم بهارستان تهنیت که در بهار شادی کتخدائی دوستی گلشن
لفظ و معنیش گل گل شگفته و تازه بهاری رنگینی کارستان منیر را جواب گفته،
پنجم مثنوی شمع و پروانه بمضامین عالی مطابق حسن و عشق نعمت خان عالی
ششم قطعهٔ ظرافت در شرح قطعهٔ مشهور خان مذکور، هفتم غزل قصیده نمای
طولانی در اعتراضات بر غزل سفیر ایرانی به تکلیف بعضے از حریفان ظریف که
بعد هر بیتے از آن بیت خود در همان ردیف و قافیه چون قافیه با ردیف
بهم پیوسته و بزور دقائق فائق راه جواب بربسته، هشتم رساله اعجاز ممتاز (۱۲۰۶ھ)
که درج لآلی مکنون ست و حسن معما در نقابش مستور، طرفه این که در لغز هر شئے صفات
قبیحه اش ترک و حسینه اختیار فرموده و حسن شاهد فکر افزوده و از تالیفات اول
فرائح نثر و ثانی روائح نظم در شرح و ترجمه دیوان مرتضوی علی نبینا علیه الصلوٰة
والسلام (۱۲۲۵ھ) از نزهت و نکهت دقائق و حقائق تازگی بخش مشام فهام
و ثالث مرکز الاشعار (۲۶- ذیقعده ۱۲۶۵ھ) مشعر عروض و قافیه و دیگر
مجمع البحرین بحر قریب و جدید مشاکل که در رسائل سابقه از مستحدثات و خارج
از دوائر خمسه نوشته اند از دائرهٔ مشتبه بروانی فکر آورده و اشتباهے ندارد
که بازه کاری دریا با در کوزه در آورده و در تعریف قافیه که در کلام ملا جامی
و هم محقق طوسی و امثال اساتذه جامع و مانع نبوده به جمیع جامعیت و مانعیت

بر جمیع طبائع منبع از حیرت و غیرت قافیہ تنگ نمودہ ، رابع گل سوری در ترجمہ سروری کہ تا از بوستان بیان شگفتہ گلستان بشکر نشر روائح خود منت خدا را گفتہ و قتیکہ رسالہ عربی در رد دعوی حاکمے از اسلام اجنبی نوشتہ دلائل باطلش را کہ از آیہ اَطِیعُوا اللّٰہ لفظ اُولِی الْاَمْرِ را بر صنف خود ثابت کردہ باطل فرمودند محقق عزیز الوجود شاہ عبدالعزیز قدس اللہ سرہ العزیز لب بمدح و ثنا کشودند آرے وصف این چنین ستودہ صفات از زبان آن چنان کامل الذات زیبا و بجاست و ہیچمدان ناتمام را اقدام و اہتمام درین مقدمہ فضولے ست بر کمال و بے ادبی تمام لہذا دست ادب بستہ و زبان عذر کشادہ چشم آن دارد کہ مستلذان این مائدہ بادہ فائدہ ہرگاہ بمذاق اشتیاق لذتے و حلاوتے ربایند انصاف بشیرین بیانی مصنف و زبان الطاف بدعاے خیرے در حق مؤلف (منشی باقر علیخان) کشایند و مِنہُ

التَّوفِیق وَ ھُوَ بِالْاِسْتِعَانَۃِ حَقِیقٌ

منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنؤ بود محلہ خیالی گنج بنام نامی تا ایندم مشہور ست در سلسلۂ شاگردی آمدہ مجالس مشاعرہ منعقد کردہ سخنوران را از در شاہوار مستفید ساختے ۔ استادش در زبان فارسی از اہل زبان نیز گوے سبقت ربودہ حتے کہ مرزا ناطق شاعر ایرانی نیز از شاگردان او بود روزے در محفل مشاعرہ درمیان شاگردان ممتاز و ناطق مباحثۂ فضیلت استادان روداد و نوبت چنان رسید کہ حضرت شیخ سعدی علیہ الرحمۃ در بوستان گفتہ اند ؎

فقیہانِ طریق جدل ساختند	لم و لا نسلم در انداختند

کشادند بر هم در فتنه باز	به لا و نعم کرده گردن فراز
تو گفتی خروشان شاطر بجنگ	فتادند با هم بمنقار و چنگ
یکی بیخود از خشمناکی چو مست	یکی بر زمین میزند هر دو دست
فتادند در عقدهٔ پیچ پیچ	که در حل آن ره نبردند هیچ
کهن جامه در صف آخرین	بغرش درآمد چو شیر عرین
که برهان قوی باید و معنوی	نه زلهای گردن بحجت قوی
مرا نیز چوگان حرفست گوی	بگفتند ار نیک دانی بگوی
بکلک فصاحت بیانی کرداشت	بدلها چو نقش نگین برنگاشت
مرا از کوی صوت معنی کشید	قلم بر سر حرف دعوی کشید
بگفتند از هر کنارا آفرین	که بر عقل و طبعت هزار آفرین
سمند سخن تا بجائے براند	که قاضی چو خر در خلابی بماند

هر یکی بر فوقیت استاد خود رطب اللسان بود و چون بتائید دعوی برهان قوی و معنوی طلب کردند منشی خیالی رام که مضامین اصلاح طلب به نظر انور استاد خود حضرت ممتاز گذرانیده از جا برخاست و مسوده عرضداشت نوشته مرزا ناطق و اصلاح دادهٔ ممتاز الشعرا آورده پیش کرد و مهر خاموشی بر لبهای مخالفین ثبت نمود آن برهان قوی اینست ـ نقل عرضداشت از طرف ناطق شاعر ایران امیدواری قدردانی و فیض رسانی این خاندان عالیشان از مشرق تا مغرب نور مهر درخشان است از زمان اسلاف کریم الاوصاف حضور انار الله برهانهم این آستان فیض نشان مجمع اهل کمال از غربای هر دیار رانده و هر که رسیده بیش از آزند

میاب گردیده درین عهد مبارک این مدح گستر بهمین شهرهٔ جان پرور که درین باب
کلف شاعریست بل واقعی ست از سه سال با امیدہاے دراز از راه دور وار
ت باآنکه چندبار بوساطت اراکین حضور فیض دستور که تربیت یافتهٔ همین قدر
ین پیشکش بیمائگی خود گذرانیده لیکن بپایهٔ معروض نرسیده هرچند تکرار عرض نه از
ب ست لیکن نوشیروان عادل نوشته که اگر بیمار تا مدت دراز شفا نیابد نیابد که از
ادهٔ طلب دوا باز ماند چون درین عهد حضور والاهم عدیل نوشیروان عادل اند
تکرار عرض جرأت نموده امیدوار تقرر وجه عنایت بقدر قدردانیهاے خاندانی
ست الٰهی آفتاب جهانبانی نورانی باد۔
ولوی شیخ محمد حبیب الله پسر مولوی شیخ کلیم الله نبیرہ وشاگرد ممتاز بود در دیباچهٔ
یوان او حضرت ممتاز بقلم پُر از غم والم چنین رقم فرمودند که محمد حبیب الله ولد محمد
لیم الله ابن نصرت الله مرحوم برادر بنده همه نیاز احسان الله ممتاز چند کتاب
ز فراغ باقی داشت در فن حساب بخصوص در تاریخ و فرائض مشق برکمال حاصل
ساخته خط نستعلیق استادانه می نوشت رساله عروض وقافیه را منظوم چنان نمود
ه مورد تحسین از سخنوران شد و بعد نظمش شروع در گفتن غزل کرده بود که بیست و
شش ساله قضا کرد این چند غزل از وست که باصلاح رسیده بنده را بسبب
ضعف پیری خصوص از غم مجوری او هوش وحواس برجا نیست امید از سخنوران
ه اگر در نظر شان بگذرد بعد از فاتحه درین اصلاح بفضر مانیدکه توجه غائبانه
به التفات حاضرانه تفوق دارد والسلام۔ از یادگار اوست قطعهٔ تاریخ
مهانسراے که یکے از بزرگان مولوی شیخ باب الله حداث فرمود از هر مصرعه اش

تاریخ پیداست ودیگرے دوبیت گفتہ تلمیح بنام اخوان واب وجد جناب ممدوح کردہ ہونداسے

بصد طیبے زباب اللہ ذیشان — برہ وجہ بنا گردید تعمیر
بوقت سعد از توفیق واحد — مقام دلفزا گردید تعمیر
بلائق ساعتے با طرح شایان — زہے زیبا سرا گردید تعمیر
بود ہر مصرعش با سال نادر — عجب طرز و بجا گردید تعمیر

دیگر

بنا کرد باب اللہ ازین خوش سرا — بنام پدر زام رب جلیل
عزیزے برقم کرد مصرع سال — مبارک بنائے سرا از خلیل

حضرت ممتاز لغزے بنام او گفتند

دوستی با بیدل و پیمان با آوارست خوب — تا شنید نقش نام تو بخوبی در قلوب

شیخ محمد عبد الباقی صاحب چودھری المتخلص بہ باقی نبیرۂ حضرت ممتاز وجد راقم الحروف عالم علوم عربی وفارسی بود در فنون لطیفہ ماہر خصوصًا در فن شاعری وصنعت وحرفت صاحب کمال بود۔ باوجود مشاغل زمینداری ومکروہات دنیاوی گوناگون ایجادات گذاشت ودیوان ضخیم یادگار اوست بر شاگردی حضرت ممتاز چنان فخر میکند

باقیا ہست مرا ناز بہ نسبتِ ممتاز — ہمہ کس را بہ سخن سنجی خود ناز بود

لہ شرح۔ ج۔ مترادف دوستی با ب قلب بے نایان ست۔ وآل از مترادف پیمان ولہ از مترادف با و عیان چون بہ جمعش پرداز نداسم حبیب اللہ دانند۔ ۱۲

حضرت ممتاز نغزے بنام او گفتہ اند وھو ہذا ؎

نام او را ازین دعا آرم بیاد	تا ابد بستودہ و پائندہ باد

شرح - از ستودہ محمد مراد و از پائندہ باقی در معنا داز جمع این نام محمد باقی مبین از مثنوی بحر مواج شغفے داشت کہ با وصف ضخامت مثنوی نقلش بخط نستعلیق فرمودہ و در تصحیح آن اہتمام بلیغ نمود بتاریخ مبارک دوازدہ ۱۲ ربیع الاول ۱۲۷۴ھ سنہ ہجری باختتام رسانید و بنظر حضرت مصنف علیہ الرحمۃ گذرانیدہ بیک قطعۂ تاریخ مورد تحسین شد قطعہ ؎

عبدالباقی نمود این نقل	کس شہرہ بہر ولایت آمد
سال اتمام آن بہر طبع	عالی رقم کتابت آمد

۱۲۷۴ھ

وخود نیز گفتہ ؎

درین مثنوی بحر موّاج ممتاز	بہ تنظیم ہر شعر چون دُر بسفتم
ز اصل صحیحش چو نقلش نمودم	ترہ گلبن خیم گلہاش خفتہ
بتاریخ راقم بر آوردم را	بہار نخستش مہ و سال گفتم

۱۴۴ ربیع الاول ۱۳۱۸-۴۴ = ۱۲۷۴ھ

مشکل پسند طبع موزونش گلچینی دیگر آن کرد کہ اسمائے گرامی پیغمبران علیہم السلام کہ تذکرۂ ایشان در بحر موّاج آمدہ در ہفت بیت در سلک نظم در آورد آن نظم در اوائل نسخۂ ہذا بطور فہرست طبع شدہ است۔

بتاریخ ہفتدہ ذیحجہ ۱۲ سنہ ۱۳۵۲ بعمر پنجاہ و دو سال فرزندان جناب چودھری محمد مقبول حسن مرحوم و چودھری محمد عبدالباسط مدظلہ گذاشتہ داعی اجل را

لبیک گفت تاریخ وفات از حضرت نامی ؎

همه خیر و نیک نیت همه مردی مروت | همه جوهر محبت همه جان خوش خلاقی
مئے وصل خورد باقی بسرور دید ساقی | بدیهه گفت نامی چه بهشت یافت باقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

حیف در حیف که در ماهِ مبارک ذی الحجه | جان بحق داد بیکهفته چو شد ناچاقی
گفت هاتف که نیکو بود ز ددی بخشش | شد بجنت همه دان چودهری عبد الباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

هفتده ذیحجه بود یوم خمسه وقت صبح | سیزده صد ده چار ز هجرت نبوی
گذاشت عرصهٔ گیتی مقام جنت یافت | دریغ درد و تاسف جوان عبد الباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

در شاعری و خوشنویسی اهالیان قصبه استفاده بلیغ حاصل کردندے از اختراعات او بر صفحهٔ روزگار قواعد دریافت ایام و تواریخ شهور سنین عیسویه از سن یک الی غیر النهایت است۔ انشاء الله روزے بنظر شائقین خواهد گذشت۔

مولوی شیخ محمد عطاء الله صاحب شاگرد و برادر زادهٔ حضرت ممتاز جد فاسد راقم الحروف بود در علوم عربی و فارسی فراغ حاصل کرده بملازمت سرکار انگلشیه تا عهدهٔ تحصیلداری ترقی نمود طبع موزون داشت و کلام شیرین در فارسی وارد و سر دو سخن فرمودے و اوقات به تصنیف و تالیف هم صرف نمودے کتاب احوال پیغمبر در ثبوت بعثت حضرت محمد الرسول الله صلی الله علیه وسلم از کتب مقدس تورات انجیل و بید۔ شرح الفاظ ممتاز و متفرقات از نظم و نثر یادگار گذاشت حضرت ممتاز خوشنام ممدوح گفته ؎

چشم بد تا برد تشویش راہ — نقش نامش بہ پردہ بہ اللہ

جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ وکیل و شیخ محمد رحمۃ اللہ افسر محکمہ جنگلات و شیخ محمد نعمت اللہ صاحب مدظلہم فرزندان گذاشت۔

سبب تالیف مثنوی بحر مواج بزبان مصنف علیہ الرحمۃ دلچسپ نماید وہوہذا۔

موج دگرش در تالیف — با مدح شہ جم تشریف
آمد یارم سحر از در — از خور رخ او روشن تر
گفتا ز سر لطف و ناز — کہ احسان اللہ الممتاز
من میدہمت تکلیفے — ز تو می خواہم تالیفے
تاریخ بہ نظم بس خوش — طرز نو و وضع دلکش
قصصش از آدم ذیجاہ — تا خاتم ما صلے اللہ
ہر فصلے و وزنش دیگر — بس موجز و صدفش مسطر
کلکت کندش گر صادر — ماند ز تو نقش نادر
نام تو شود زان بالا — انشاء اللہ تعالےٰ
بشنفتہ سخن زان دلخواہ — گفتم برضا بسم اللہ

لہ از نقش عطا عطا داز و اللہ اللہ از جمعش تام عطاء اللہ

حضرت ممتاز۔ بتاریخ ۸۔ ربیع الاول ۱۲۷۵ھ بمقام بہاری مصروف بتدریس ہمین شاگرد بودند کہ مرغ روح از قفس عنصری پرواز کرد۔ عطا تخلص داشت در ۱۲۹۲ھ عزیمتش حاصل کرد و در ۱۲۹۳ھ داعیٔ اجل لبیک گفت تاریخ وفات از جناب شاہ محمد شفیع صاحب صفی پوری ؎

زاہد و پارسا عطاء اللہ — سوے حق از سر اطاعت رفت
دہ و دو از جمادی الاول — وقت شب آن مہ لیاقت رفت
قیس گفتم بہ سال رحلت او — وے چہ ناگہ بسوے جنت رفت
۱۳۱۱ھ

تر دست رقم شد خامہ | زین دست نوشتم نامہ
نے نامہ کہ بحرِ موّاج | شہ را گہر نذر تاج
آن شاہ شہان ظل اللہ | نورِ دو جہان اکبر شاہ
او ثانیٔ اول اکبر | واسطہ بمیان ہفت اختر
من فیضی فیاضی سان | مدحت گر آن اکبر شان
منزل پئے مہ آن اکلیل | خورشید بچرخش تحویل
جاہ تختش کہ دہد عرض | فوق الفلکش تحت الارض
اکرم وہمت کرد او ختم | بر حاتم مدحت او ختم

بعد ختم بحر مواج ممتاز الشعرا خواست کہ نبذے از خلافت نیز افادہ فرماید و این چہار اشعار بر صفحہ قرطاس مانند چہار خلفاے راشدین بر صفحہ ہستی یادگار گذاشت ؎ اشعار

براے خلافت خلاف اوفتاد | براے ہمہ اختلاف اوفتاد
بگفتند انصار دین را نصیر | کہ منّا امیرٌ ومنکم امیر
باخر عمرؓ ثانی اثنین خواند | ازین سان فضیلت کرا حق رساند
بہ صدیقؓ کردند پس بیعتے | علیؓ ولی ہم از مہلتے

چون کثرت مشاغل وحوادث روزگار دست معقود ندادہ برادرزادہ شاگرد رشید خود جناب مولوی کلیم اللہ کلیم یغفر اللہ الکریم بتکمیل آن اشارت کرد جناب کلیم بامتثال امر زبان بکشاد و بہ نظمے موسوم بہ درة التاج در صفت وجہ تالیف چہ خوش گفتہ است ؎

کند وجہ تالیف تالیف قلب سبہاے ہمازران باد بلب
ابنازم باستاد عالی جناب عم امجد ماست آن مستطاب
چہ احسان اللہ کہ ممتاز اوست بنام و تخلص سرافراز اوست
معرف بممتاز شعراش باب کشائی اگر چشم سوے خطاب
پس شاہ اکبر دوم اکبرش چو فیضی ہمی خواند با فہم خوش
سخن رفت از سعدی و خسروی بآن کہنہ ممتاز بخشد نوی
فصاحت گلے از گلستان او بلاغت یکے در ز عمان او
بہ نظمش بود این نظام گہر بہ نثرش نثار است نثر از سر
قصائد ز وصف اجای عشق غزلہا غزالان صحراے عشق
بآن نام نامی شدہ نامور چو شیر از اُنام از بس ہنر
اگر از فارس آن شہرہ ار دنشان بود این نمودار ہندوستان
از و بحر مواج شد مثنوی لطافت دران چون گہر منطوی
ز آدم قصص تا محمد دران ولے ز آل و اصحاب ماندہ بیان
من از فیض آن عم عالیجناب خدا دارد ش تا بہ یوم الحساب
کز و شد بنام تخلص کلیم چو تلمیذ قدسی کلیم قدیم
بیان میکنم حال مابعد آن ز آل و ز اصحاب با عز و شان
خدایم بہ بخشید توفیق این ھُوَ الْمُسْتَعَانُ وَ اَنَا الْمُسْتَعِیْن

از پیشگاہ ابو ظفر سراج الدین محمد بہادر شاہ بادشاہ غازی بخطابات خاق
ممتاز الشعراء ممتاز گردید۔ در عہد نواب نصیر الدین حیدر خانہ نشین ش

وبرگزارہ مقرر التفا نمود حسنات دینی و دُنیاوی بآن جناب عطا شد۔ بزیارت
حضرت علی کرم اللہ وجہہ مشرف شدہ شرف ارادت یافت و در جملہ علوم و خطابات
شہرۂ آفاق گردید۔ سند خطابات تا ایندم محفوظ است چونکہ جناب موصوف از اہل
درد بودند وصیت کردند کہ نعت و مناجات کہ در بحر مواج گفتہ ام در طاقچہ
قبر من نہادہ شود چنانچہ وصیت بجا آوردہ شد۔ بعمر نود و ہفت سال در ایام غدر
سنہ ۱۲۷۵ھ مطابق سنہ ۱۸۵۷ء بمقام تیاری پرگنہ اذنام مصروف بہ تدریس مولوی
شیخ محمد عطاء اللہ بود کہ ناگاہ روز سہ شنبہ از ربیع یکم ہشتمین لبت رخت زین بنگاہ
و در گورستان خاندانی مدفون شد۔ باوجود ایجاز و اختصار مثنوی بحر مواج کتابے
ضخیم است تاہم از غایت قبول خاطرہا نقولش دست بدست گرفتند ہمین کہ
اختراع مطابع بوجود آمد مثنوی ہذا در سنہ ۱۲۶۲ ہجری در حیات مصنف علیہ الرحمۃ
مطبوع شد۔ شائقین نسخہائے مطبوعہ ہمچو کاغذ زر بردند کہ باندک زمان نایاب
شدند۔ بار ثانی در سنہ ۱۳۰۷ھ یکے از بزرگان بندہ حاجی شیخ محمد امین اللہ
مرحوم ڈپٹی کلکٹر ولد مولوی شیخ محمد کلیم اللہ طبع کنانید آنہم نذر اہل ذوق شدند
این بار سوم ست کہ انصرام طبعش نمودہ شد۔ این طبع ثالث اہم ترین از ہر دو طبع
سابق ست کہ فیض یافتہ است بہ نظر انور مرکز دائرۂ اقبال، محی علوم ماضی و
حال، قدسی القاب، گردون جناب، عالمیان مآب، منصور و بختیار،
والانسب عالی تبار، گلدستۂ بوستان سلطنت، بانی مبانی معدلت، ثمرۂ دوحۂ
عظمت، غرۂ ناصیۂ حشمت، لوائے فتح و نصرت، درۃ التاج خلافت،
اختر برج سعادت، حامی دین متین مروج احکام سید المرسلین، مصباح

ایوان جہانبانی، موسس اساس خاندانی، چراغ دودمان نظامی ہز اگزالٹیڈ ہائینس آصف جاہ، مظفر الممالک، نظام الملک، نظام الدولہ، سر نواب میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ جی، سی، ایس، آئی، خلد اللہ ملکہ وحشمتہ۔

لغز

لغز گویم بنامے کش چہ خوانی	شگافی علمہاے آسمانی
چہ نامست آن بحرف خمس مشہور	کہ طرفینش بود عین سر چشمۂ نور
دوم را رتبہ اوج ثریاست	سوم اکلیل مہ در چشم بیناست
چہارم را چہ حاجت تا بگفتن	کہ چون سیماے اختر الف ہست روشن
اگرچہ پنج حرفش منشرح گشت	ولے گر او فتد اول بود دشت
زہے نامست روشن چشم بد دور	کہ شانش آمدہ نور علی نور عثمان علی

چنانکہ گفتہ شد نواب حبیب اللہ خان بکتر پوش فاتح قلعہ گولکنڈہ دو اکن کثیرہ در مہم دکن نقد جان را نثار راہ ولی نعمت حضرت اورنگزیب بادشاہ غازی کرد دیگر برادرانش نیز در دکن ثبوت دلیری و جوانمردی خود دادہ اند الحمد للہ کہ احقر العباد بواسطۂ قدامت بدودمان اعلیحضرت دارد چنانچہ فرامین شاہی اعلیحضرت بر دودمان این ہیچمدان شہادت می دہد بدین نہج کہ اول۔ مورخہ ہفتم شہر ربیع الثانی سنہ ہفتم از جلوس والا مطابق ۱۰۷۵ھ بمہر عابد خان صدر الصدور شاہ عالمگیر مورث اعلیٰ قاضی مصطفےٰ را بر قضاے و تولیت پرگنہ سروہی بجاے برادر خود قاضی نصر اللہ مقرر کرد۔ دوم مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس والا مطابق

۱۱۵۲ھ فرمان واجب الاذعان مزین بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی برائے بحال و برقرار داشتن جاگیر یک لکھ و نود و ہشت ہزار و دو صد و دوازدہ دام از پرگنہ ملانوان وغیرہ مضاف صوبۂ اودھ بنام مورث ما رفعت پناہ خوب اللہ خان بہ سیادت دعوائی پناہ کفایت و معانی دستگاہ نثار محمد خان بہادر شیر جنگ حکم می دہد۔ درین زمان کسیکہ روایات خاندان را تازہ کرد عم مکرم منشی شیخ محمد برکت اللہ است کہ بزمان نیابت ریاست بلرامپور ضلع گونڈہ ممالک اودھ بجلدوی خدمات قحط ۱۹۰۸ء و بحفظ خلق اللہ از مصائب آن سرکار عالیہ برطانیہ بخطاب خان بہادر سرفرازی بخشید و بعد از حصول پنشن بہ منیجری ریاست سنگہ چندہ ضلع گونڈہ مقرر فرمود تاریخہائے رحلت حضرت ممتاز بسیار گفتہ شد لیکن اینجا بوجہ اختصار یک قطعہ درج میکنم ریختہ کلک گوہر سلک جناب مولوی شیخ محمد عطاء اللہ صاحب مرحوم مغفور

ممتاز ہزار داستان بود | مرغ روحش چو کرد پرواز

ط ... ... چہ خوش گفت است

یحبک اللہ ... ... | ... بخشید ... خود باخیم ...
برکت ... خان بہادر خطاب | ... ...
مبتلا ... صبح ... | ... ...
در فنا گشتہ ... | ... ...
گل ... ... | ... ...

۱۹۰۰ ... ۵۰

۵۰

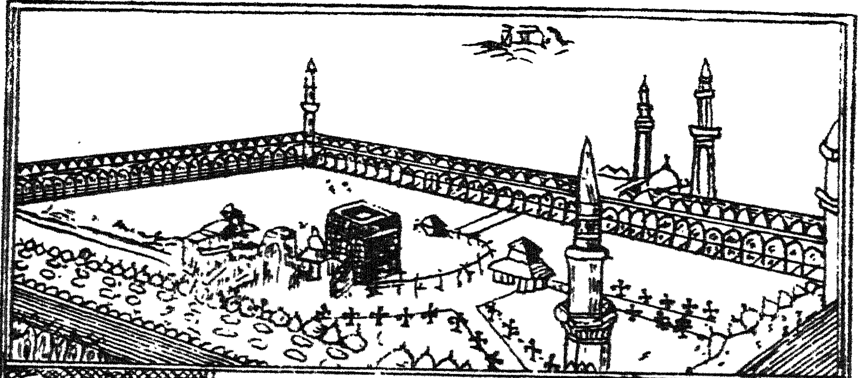
برروے جہانیان غمگین	در ہاے الم جہان جہان باز
مدّاح رسول بود تحقیق	باحسان بوده است همراز
برداشت بخود قصیدهٔ مدح	هرجا چو بدان شود سرافراز
بنمود عطا چو فکر تاریخ	از عرش چنین رسید آواز

فرمود پیمبرش شنیده
فردوس صلہ شود بہ ممتاز

سنہ ۱۳۴۵ھ

احقر العباد محمد محبّ اللہ بی۔ اے (علیگ) ڈپٹی کلکٹر و اسسٹنٹ مہتمم بندوبست حال متعینہ ضلع اوناؤ این کتاب لاجواب بنام نامی بزرگ خاندان جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ صاحب قبلہ مدظلہ العالی وکیل و رئیس اوناؤ بکمال ادب معنون می کند۔

سنہ ۱۳۴۲ ہجری مطابق سنہ ۱۹۲۳ عیسوی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

شکر[1] حق کاین نامے نامہ | زیب تو بگرفت از خامہ

بحر رکض[2] الخیلش عنوان
موج پیشین حمد یزدان

اول گویم توحید از حق | نزد سے یابد نظم رونق
عالم حادث کش دے خالق | نا مرزوق او ما را رازق
حی او را ہستی دایم | قیوم[3] عالم زد قایم
گویا شنوا بینا دانا | نے کس ضدش نے کس مانا

[1] بالضم اول سپاس داشتن و ثنا گفتن منعم را ست بر نعمت و ضد کفر ست کقوله تعالیٰ ان تکفروا فان اللہ غنی عنکم و لا یرضی لعبادہ الکفر و ان تشکروا یرضہ لکم و در نامی نامہ سوائے صنعت تجنیس زاید اضافت مقلوب ست اے نامہ نامے۔ [2] رکض الخیل و این عبارت ست از بحر متقارب مثمن کہ ارکان سالم آن فعولن ہشت بار ست و بعد حرف اول بنقید عولن باقی ماند فعلن مبدل گردد و متدارک مقطوع ہم میتوان گفت بالجملہ وزنش ہشت فعلن ست و اصل متدارک فاعلن ست بتقدیم سبب یعنی فا بر وتد یعنی علن و بزحاف قطع آخر آن دور شد و اقبال آن ساکن باقی ماند فاعل آمد ابا نوس آن بفعلن ست تبدیل کردند و درین بحر اگر جای کہ فعلن متحرک آید جایز باشد و رکض الخیل در لغت اسپ را پاشنہ زدن ست و در اصطلاح عروض نام بحر متدارک ست۔ [3] قیوم صیغۂ مبالغہ ست و قیوم و حی باتفاق علما اسم اعظم ست بخواندن یا حی یا قیوم برحمتک استغیث حل مشکلات میشود

نے عرضش نے طولش نے عمق — جسمش گفتن باشد از حمق
نے او جوہر نے از اعراض — صورت بندی کی زین اعراض
نے باشد معدود آن واحد — نے محدود ست اُف بر جاحد
نے جزوست او کش کل باید — نے کل کاز اجزا شاید
چونی در وے نے چندی — چون و چند این بروے بندی
وقت رجا نے بہرش خاص — داند خاص و عام اشخاص
کامل او را یکسر اوصاف — از نقصان باشد پاک و صاف
زو در خور دہر کس جودے — نبود غیر از وے مسجودے
ہم مسجود او ہم موجود او — ہم مقصود او ہم معبود او
بر ما شد طاعاتش واجب — تا گردد از آتش حاجب
فرض عین از انہا اینہا — کاف صاد ین و حا و زا
این آئین اسلام آمد — از پیغمبر اعلام آمد

سلہ جوہر چیزیست کہ قائم بذات باشد و عرض جمع اول جمع عرض ست کہ قائم بغیر بود چون کاغذ جوہر ست و رنگ و عرض و طول آن عرض باشد و این ہر دو حادث اند یعنی نو پیدا شده و او تعالی قدیم ست از ہمیشہ بود و ہمیشہ ماند لہذا او تعالی را جوہر و عرض گفتن روا نباشد و اعراض بالکسر مصدر است بمعنی انکار یعنی منکر شدن ۱۲ سلہ فرض عین آنکہ بادائے بعضے از ذمہ دیگران ساقط نشود و مراد از کاف کلمہ طیبہ ست و صاد دین صوم و صلوة و از زا زکوة و از حا حج در کتاب الایمان مشکوة شریف ست بروایت عمر فاروق رضی اللہ تعالے عنہ کہ جبرئیل علیہ السلام پرسید از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اسلام چیست آنحضرت فرمودند تشہد ان لا الہ الا اللہ و ان محمد رسول اللہ و تقیم الصلوة و تؤتی الزکوة و تصوم رمضان و تحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا ۱۲

زد موج دگر این بحر لآل
از نعت نبی آن ختم کمال

بی میم احمد نبی یکتا — بی میم او یسین هم طاها
از لوح نبوت آن فاخر — الف اول یا یای آخر
وآن یا والف آورد بهم — با جای حدوثش قاف قدم
قرآن ناطق برسالت او — ناطق قرآن ست جلالت او
گفتا بجهش حق اکبر — اِنّا اَعطَیناکَ الکَوثَر
زان شمس بصنع بس کامل — اکسیر قدرت برده ظل
وان ظل که بعینه نور بود — زو شمس فلک مفطور بود

ف واین موج از بهان بحر رکض انجیل ست لیکن رکنش بجای بسکون عین وجای تحریک عین [illegible]
[illegible] همچنان ست بلکه بسکون عین ست بزحاف قطع که میانش گذشت زانکه تحریک عین باشد [illegible]
[illegible] بود که حرف [illegible] سبب [illegible] یعنی بی ریب از لطف خدا نیست
چو قال علیه السلام انا احمد بلا میم که اگر لفظ احمد را بی میم خوانند احد باشد چنانچه صوفیان نکته همی دانند
[illegible] یعنی پس چهل سال نبی شد قرآن [illegible] گشت [illegible] نام یافت [illegible] هر دو سوره
[illegible] مقصودست [illegible] سرست که [illegible] حبیب [illegible] گفته
[illegible]

از کرسی جاہش عرش فرد | معراج کمین ترپایۂ او
انسانؑ از بہر عبادت ہست | پیغمبرؐ بہر رسالت ہست
او حق عبادت کرد ادا | ہم حق رسالت کرد ادا
زان عبدہ و رسولش شد تعظیم | ہمچون دگران نے روحؑ و کلیم
این مرتبہ ہا چون کرد تمام | شد ختم رسل ہم خیر انام
بنے اکرم ذخر عالم | مصطفٰے اعظم فخر آدم
تقی انقے نقی ازکے | زکی اصفے صفی اتقے
برہان جلالش آل او | اصحاب دلیل کمال او
گر ذکر ز صدق صدیقش | یوسف بنماید تصدیقش
عمرش بقلم موسے ز عصا | بر نیل کند امضای قضا
آن جامع قرآن عثمانش | در خلد رفیق ذیشانش

۱ ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون ۱۲ ۲ اشارت از تفضیل این خطاب بخطابہاے دیگر انبیا ۳ جبرئیل علیہ السلام ۴ حضرت موسیٰ علیہ السلام ۵ خزانہ ۶ برگزیدہ ۷ تیز عقل ۸ ابوبکر صدیق را فضیلے ست کہ اگر ذکر صدیق او کنم یوسف صدیق تصدیق فرماید کہ او ہم صدیق بود و صدیقیت مرتبہ ایست کہ حق تعالی بر نبی از وحی و بر صدیق از القا خبر میدہد گاہ باشد کہ قبل از وحی او را آگاہ فرماید و بعد نبی مرتبۂ صدیق ست کما قال اللہ تعالی من یطع اللہ والرسول اولئک مع الذین انعم اللہ علیہم من النبیین والصدیقین والشہداء والصالحین ۱۲ ۹ در ایام جاہلیت ہرگاہ دریاے نیل میجوشید دخترے ہر سال غرق کردہ در آن مے انداختند آن وقت از جوش فرو می نشست چون در عہد عمر فاروقؓ بجوش آمد و مردم دستور سابق را بیان کردند حضرت عمرؓ بر پرچۂ کاغذ نوشت کہ ای نیل اگر از طبیعت خود جوشیدہ فرو نشین فرو نشست و حضرت موسے علیہ السلام بر نیل عصا زدہ راہ عبور داد پس چنانکہ موسیٰ علیہ السلام از عصا بر نیل حکم جاری فرمود ہمچنان حضرت عمر از قلم حق جاری ۱۲ ۱۰ در حق عثمانؓ جامع القرآن آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ لکل نبی رفیق و رفیقی فی الجنۃ عثمان ۱۲

مانند تجلّے شان علی[۱]	از نور واحد هست جلی
مداح ز مدحت عاجز ماند	رضوان الله علیهم خواند
زینسان چو بود شان اصحاب	پس رتبهٔ آلش خود دریاب
من وحب رسول وآل رسول	دعوات طفیل شان مقبول

بے موج[۲] دگر بوزید نسیم
زد عا بجناب خدائے کریم

احد الحق احدیت تو	صمد الحق صمدیت تو (بے نیاز ۱۲)
بہ نبی[۴] که بود خور برج کرم	به علی[۴] که بود دُر درج حرم
به بتول که دامن عصمت او	ز بخور تطهیر[۲] یافته بو
به حسن رض که شکر شده زهر قضاش	به حسین رض وشهادت وصبر ورضاش
بامامت عابد زین عبا	بکرامت باقر رض دلق قبا
بصداقت جعفر وصادقیش	بشفاء قلوب زحاذقیش
بحلیمی کاظم وطاعت او	برضاء رضا وقناعت او
بسمی نبی که تقی ولیست (همنام ۱۲)	بنقی زکی که سمی علی ست (همنام علی)

[۱] وعلی علیه الرضوان برادر عم زاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود مراد از نور واحد علی بودن او ست وانا وعلی من نور واحد را محدثین صحیح نمیگویند از موضوعات قائلان شریک نبوت نسبت علی بوده باشد ۱۲ [۲] این موج از همان بحر رکض الخیل ست لیکن وزنش بتحریک عین فعلن وفعلان ست واصل آن فاعلن ست بزحاف عین حرف دوم از سبب دور شده فعلن ماند ۱۲ [۳] قال الله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیرا این آیت در شان اهل بیت ست بآن بخور مطهر ودود خوشبو دامن عصمت حضرت بتول علیها السلام بویا بود ودستور زنان گرفتن دود خوشبو بوده ست لهذا این صفت حسب حالش بخوبی افزوده وبتول بفتح اول بمعنی رو کشیده و بریده شده از دنیا بوده ست کقوله تعالی وتبتل الیه تبتیلا یعنی بریده شو بسوی پروردگار خود ... بریده شدن واین لقب حضرت مریم وفاطمة الزهرا علیهما السلام بوده است ۱۲

به حسن که لقب شده عسکریش | به محمد مهدی و رهبریش
که نگر سوی ما بکرمی خویش | که گذر ز گنه بکرمی خویش
بنگر بنگر بضراعت ما | بگذر بگذر ز شناعت ما
دم نزع نزاع بدیو چو هست | مددی که باو بدهیم شکست
چو زمان سوال رسد بلحد | بجواب وی احمد و گوئیم احد
بعبور صراط چو ره سپریم | کرمی که چو موج نگه گذریم
چو حساب کنند گناه زما | تو دریغ مدار نگاه زما
سبک ست ترازو ما چه سخن | به نکوئی خویش گرانش بکن
ز جمیع عقاب نجات بده | درکات بسوز درجات بده
بربای مرض که طبیب توئی | به پذیر دعا که مجیب توئی
غلطم غلطم چه دعا چه دعا | که کریم توئی چه خطر ز خطا
بدرت چو امید پناه بود | گنه است که هم گناه بود
چه دعا و چه ما و چه حاجت ما | چه تضرع و عجز و لجاجت ما
تو مقر بغفوری خویشتنی | به مقر گناه دگر چه کنی
نه اگر ز تو حکم خدای کریم | به دعاست چه حاجت عبد اثیم
که بس ست شفاعت اهل قبول | نبی و علی و حسین و بتول

[illegible] شفاعت [illegible] شفاعت [illegible] خویش [illegible] امت [illegible] شفاعت خواهند [illegible] حکم خداوند تعالی [illegible] جمیع [illegible] شفاعت [illegible] شهید [illegible] شفاعت [illegible]

نفحات تحیہ فتوح ہمہ	صلوات خداے بر روح ہمہ

موشح دگرش در تالیف
با مدح شہ جسم تشریف
وین وزن بفکر عالی
از غلط نباشد خالی

آمد یارم سحر از در — از خور رخ او روشن تر
گفتا ز سر لطف و ناز — کہ احسان اللہ الممتاز
من میدہمت تکلیفے — ز تو میخواہم تالیفے
تاریخ بنظم بس خوش — طرز نو و وضع دلکش (بجاے واو ۱۲)
قصص از آدم ذبیحاہ — تا خاتم ما صلے اللہ (علیہ)
ہر فصلے و وزنش دیگر — بس مُعجزو صدقش مسطر
کلکت کندش گر صادر — ماند ز تو نقش نادر
نام تو شود زان بالا — انشاء اللہ تعالےٰ
بشگفتہ سخن زان دلخواہ — گفتم برضا بسم اللہ

[illegible] ... شفاعت ... رحمت ... انعام ... نسبت ... [illegible]
ہمین دو دین ہم این شش فرقہ نار ، گروہ قدریہ و جبریہ و رفض و مرجیہ و خوارج زان ششم باشد جہمیہ ۱۲ شفعہ ہم
تشفعۃ الشافعین سنہ ۱۵ این موشح ہم از بحر رکض الخیل ست مگر رکن خیر آن تنع و فا نیز آمدہ و مس ہر دو مفعولات
ست بجائے جزء و سبب از اول آن دور شد و لات منقول بلفظ مند بار کف را با و شامل کردند حرف مقسم
از مفعولات دور شد مانوس آن لاپتہ مند وزنش فعلن فعلن فعلن فع لن ... نداگر از بحر سریع کہ یاد و بار مستفعلن
مفعولات ست مخلوط شود فعلن فعلن مفعولات ست و دیگر از منسرح ۔ بچہار مستفعلن مفعولات ست مختلط باشد فعلن
فعلن مفعولات گردد ۱۲ سنہ ۱۵ خاتم لغۃ بمعنی انگشتری و بکسر تا آمدہ یعنی ختم کنندہ کہ ما پیغمبری برو ختم شد ۱۲

تر دستِ رقم شد چو خامه ‏ — زین دست نوشتم نامه

نے نامه که بحرِ مواج ‏ — شه را گهرش نذرِ تاراج

آن شاه شهان ظلّ الله ‏ — نور دو جهان اکبر شاه

او ثانی اوّل اکبر ‏ — واسط بمیان هفت اختر (هفت [illegible] ۱۲)

من فیضی فیاضی سان ‏ — مدحت گرِ آن اکبر شان

منزل پیِ مه آن اکلیل[1] ‏ — خورشید بتیرش تحویل

جاه تختش که دهد عرض ‏ — فوق الفلکش تحت الارض

کرم و همت کرد او ختم ‏ — بر حاتم مدحت او حتم (واجب ۱۲)

بر او ذکر از شان معن[2] ‏ — بے معنے و شایان طعن

رفت از نعم[3] او تذکار ‏ — نعمان بنعم کرد اقرار (نام ۱۲)

عدلش بزمان هر کس را ‏ — سبب عذلی بر کسری

تازد چو سمندش در جنگ ‏ — رخش رستم بشود لنگ ([illegible] ۱۲)

سیف[4] ارزند آن مرد افگن ‏ — تا سیف[5] یزن گرد د زن

حلمش شکند کمرِ طور ‏ — علمش بزند موج نور

---

[1] اکلیل بمعنی تاج شاهان و نیز منزلے از منازل ماه ۱۲ [2] معن بمعنی نام ۱۲ [3] نعم بمعنی آرے ۱۲ [4] سیف نهوالنیرن نام مردی اد الکرباه ۱۲ [5] سیف اول بمعنی شمشیر و سیف ثانی نام پهلوان و این دو لفظ از قسم تجنیس ست تجنیس در لغت یک جنس بودن دو در اصطلاح بودن دو لفظ مثل یکجنس و این تجنیس بر پنج قسم ست تجنیس تام و آن انیست که متحد باشند دو لفظ در حروف در ترتیب و اعراب و مختلف باشند در معنی چنانکه نخل و نخل یعنی درخت خرما و نحلی باشند و رقیق و رقیق بمعنی نازک دار و تجنیس ناقص آن انیست که متحد باشند دو لفظ در حروف در ترتیب و مختلف باشند در اعراب و در معنی چون بُرد و بَرد و بُر سامان سکی و گندم و تجنیس خط و آن انیست که متحد باشند دو لفظ در صورت بخط و مختلف باشند در حروف چنانکه خیر و خبر و گردن و نان و شهد و شکوی و تجنیس قلب که متحد باشند دو لفظ در حروف و مختلف باشند در ترتیب چنانچه به و بر بمعنی پرو و دکار و ساسان و تجنیس زاید آن انیست که متحد باشند دو لفظ در بعضے حروف و ترتیب و در یک لفظ چیزی زاید باشد چنانچه صولجان و صول ۱۲

حق وا دبعرفانش ہم	دل ابراہیم ادہم
درفرد ظفر بردانا	باشد بسلیمان مانا
کاسم اعظم اگرانجاست	اسم اکبر شہ ماراست
سامان[1] براو بی سامان	وزفقر اساسان ساسان[2]
اشکانش[3] زشکان[4] ور	سلجوق[5] زجوق چاکر
وصفش بس مختصرست این	آری آل تمرست[6] این
تا اختر و خور باتاب است	تا لعل وگوہر باآب ست
لعل سرتاجش خور باد	گہر تختش اختر باد
امید بود کاہل فن	گر بنگرد این نقش من
تحسین بکند برخوبش	اصلاح دہد معیوبش
اینک من وراہ تحقیق	واللہ ولی التوفیق

قصۂ آدم[7] رمل[8] شد بحران
موج بیشین تا چہ بابل روان

اوّل ازبحر قدم موجیکہ خاست	گرد کن لوح وقلم راکار راست

ـ[1] ملوک سامانیان یعنے ملوک سامانیہ بے سامان ہشند ۱۲ ـ[2] ملوک ساسانیہ ـ[3] ملوک اشکانیان ۱۲ ـ[4] یعنے ملوک اسکان از دربانان او و ملوک سلجوق ملازمان او ۱۲ ـ[5] ملوک سلجوقیان ۱۲ ـ[6] تمر بالکسر تاے فوقانی وضم میم لفظ ترکیست ومعمول ترکیانست کہ اعراب بحرف آورند باین وجہ تمرا تیمور گویند بسبب یای تحتانی وتاے فوقانی رامکسور خوانند بیا تحت وا و میم را مضموم و تیمور نام جدا علی اکبر شاہ بادشاہ دہلی ست ۱۲ منہ رحمہ ربہ ـ[7] اوّمۃ معنی گندم رنگ ست ابوالبشر گندم رنگ بودند لہذا نام او آدم شد ـ[8] رمل بفتح اوّل وسکون دوم معنی ریگ ست وبفتحتین بوزن بیہ صدن ونام بحری ست کہ وزنش فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن ست واصل فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن بود مزحاف قصر کہ اسقاط ساکن است از رکن اخیر فاعلات ماند چنانچہ مولوی روم میفرمایند ـ
من ندارم فاعلاتن فاعلات ٭ شعر میگویم بہ از آب حیات

نقطهٔ[1] نور محمدؐ زد قلم — خط ہستی یافت زان سطح عدم

ہرچہ بود وہست وآید زین مکان — جملہ شد از کان کن دُر وکان

ماند چندی شاہی دیو وپری — برزمین نوبت بنوبت سروری

لیک پیغمبر نبد شان درمیان — ہر یک از نام محمدؐ تر زبان

صدق آن از کشف گویا بودہ است — یا ز القا یا ز رویا بودہ است

بعد عزل شان بجرم آشکار — برملایک کار را آمد قرار

زان بنی جان زمرۂ کردند اسیر — از اسیران بود ابلیس شریر

کرد آن طاعت کہ با فطرت زنار — شد برای نوریان آموزگار

پس حکومت یافت کاستدعا نمود — نخوت او زین جہانبانی فزود

تا ندا آمد ز عالم آفرین — کافرینم نائب خود در زمین

جبرئیلؑ آمد بحکم نور پاک — تا بگیرد از زمین یک قبضہ خاک

شد زمین ز اندیشہ صرف لرزہ ہا — گفت از من دست کش بہر خدا

رحم کرد و پاس سوگند عزیز — باز اسرافیلؑ ومیکائیلؑ نیز

لیک عزرائیلؑ چون محکوم شد — رحم[2] امر ز دحقش مرحوم شد

سخت بیرحمانہ خاکی برگرفت — کار آخر پس ازو نبود شگفت

آن تراب اوّل بچندین حال گشت — طین شد و بعد از حما صلصال گشت

---

[1] در اصطلاح علم حکمت نقطہ آنست کہ از عرض وطول وعمق خالی باشد وخط آنرا گویند کہ طول دارد وعرض وعمق ندارد وسطح آنکہ عرض دارد وطول وعمق ندارد وآنکہ عرض وطول وعمق ہر سہ دارد آنرا جسم گویند وہمین معنی جسم تعلیمیست ودرین نقطہ نکتہ ایست کہ جامی فرمود ابیات علم صوفی خط وعلم حق نقطہ ۔ از وجود نقطہ باشد بود خط ۔ نقطہ جنبش کرد شد خطی پدید ۔ لیک بود نقطہ در وے ناپدید ۔ زین سبب فرمود حضرت مولوی ۔ با کمال معرفت در مثنوی ۔ علم حق در علم صوفی گم شود ۔ این سخن کی باور مردم شود ۔ [2] در حق موتی محاورہ ایست کہ فلان را خدایش بیامرزد ۱۲

پس بچل صبحی خمیرش شد بآب | تا برآمد جوهرے بے ز آفتاب
در حریم قرب دست تنگر[1]ے | داد آنرا حسن زیبا پیکرے
با ملایک حکم شد سریان[2] کنید | سیر آن نے از رہ طریان کنید
پیش پیش ابلیس واینان از قفا | سیر سریان کردہ از سر تا بپا
قلب را دیدند عرشے[3] با علو | استوی[4] الرحمن را جاے درو
مانع سریان ایشان اندران | گشتہ حجاب جلال و عز و شان
دنگ ماند ابلیس زان قلب سلیم | با حسد گفت انہ شی عظیم
سجدہ اش را حکم شد وقت نفخت[5] | خورد زان ابلیس پیچ و تاب سخت
جملہ فرمان بردہ او از سرکشی | گفت این خاکی بود من آتشی

---

[1] یعنی خدا [2] روانید [3] اشارہ بلفظ علی العرش [4] الرحمن علی العرش استوی ۱۲ [5] نفخت فیہ من روحی یعنے دمیدم درو روح خود را بدانکہ روح چیزیست کہ چون در دل مخلوق فرود آید تمام اعضا را زندہ نماید و این روح را نفس ناطقہ گویند از رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم پرسیدند کہ کیفیت روح چیست آیۂ کریمہ قل الروح من امر ربی نازل شد ای بگو روح امر پروردگار من ست یعنی از مبتدعات کہ بامر کن کائن شد بی مادہ و مخصوص بعلم خداے عز وجل ست کسی دیگر دانا نیست کذا فی تفسیر حسینی و بسبب آن روح جسم را حیات ہست ورنہ ممات و نیز روح را موت شرعاً بر دوگونہ ثابت اول آنکہ بعد از مفارقت بدن از ترقی باز می ماند دوم آنکہ بعضے متعات و تلذذات مثل اکل و شرب و سیر و دور کہ بواسطہ بدن بود از دست او رود آن روح مثل جسم بعد فوت متغیر نمی شود بلکہ بسبب جدا شدن از کثافت جسم و فن تر میگردد و کذا فی عزیزیہ و اگر روح مومن ست مقامش علیین کہ کتاب اعمال نیکان درو باشد و آن بر آسمان ہفتم در زیر عرش ست و اگر روح کافر و منافق ست جایش سجین کہ نامۂ اعمال کافران درآن باشد و آن شجریست مجوف در زیر دوزخ پوشیدہ و روح انبیا بجسم خود انی در بہشت و روح شہدا در شکم طیور زندہ سبز پروازان بہشت زیر عرش باشند اگرچہ حیات ابتدای شان بسبب موت فوت شدہ لیکن بحیات جزائی دران مقام مسرور بودہ ہرچہ میخواہند میخورند و می پوشند و تلذذات و تمتعات ہمہ گونہ حاصل دارند مگر عود و اعادہ باز درین عالم ثابت نیست البتہ تعلق باجسام دارند چون آن روح منقطع بعمل ست رسانیدن خیر و شر نمیتوانند تا آنکہ قدرت رد سلام ندارد پس چون حق تعالے آن روح در جسم حضرت آدم علیہ السلام دمید ملائکہ بموجب حکم سجدہ کردند ابلیس حسد برد سجدہ نکرد ۱۲

چون نخست اقرار آن عظمت نمود | این ابا غیر از حد آخر چه بود
با دو دست آن گلش الهی ساخته | هست عالی از همه سبب ساخته
ناریٔ شیطان شد و ملعون لقب | خاکی آدم شد و مقبول رب
تا شود علم ملایک شان او | علم الاسماء شد برهان او
رفع تنهائیش را رب ودود | هم ز پهلوی چپش حوا نمود
گفت فردوس برین جای شماست | زان خورید آنچه تمنای شماست
لیک کم آئید نزد این شجر | وان ز گندم بود اصل شور و شر
مدتے با امتثال ذو المنن | بوده اند آنجا مقیم آن هر دو تن
لیک جان از جوش عشق معنوے | داشت نالان شان بقول مولوی

ك ۱ یعنی نگار ك ۲ آنکه ورد ك ۳ شیطان مشتق از شطن بمعنی مخالفت با لقصد ست چون ابلیس از حکم خداوند تعا در بارۂ نکردن سجدۂ آدم علیه السلام مخالفت عمداً نمود بنام شیطان موسوم گردید و معنی ابلیس نا امیدی از رحمت ست چون شیطان از رحمت ایزدی نا امید گشت باسم ابلیس ملقب شد و آن ملعون رجیم هر روز بر سر آب تخت نها بران با غرور و تکبر تمام می نشیند و لشکر خود را بر بنی آدم میفرستد تا تباه سازند و در فتنه اندازند مگر بر بندگان مخلصین قابو نمی یابد و وقت تولد بنی آدم را مس کردن و خلانیدن تا اثر ضلالت شود و در گریه مے آرد الا بسبب قبول شدن دعاے مادر حضرت مریم که بخواندن انی اعیذها و ذریتها من الشیطان الرجیم درخواسته بود حضرت عیسی علیه السلام و حضرت مریم علیهما السلام را مس کردن نتوانست و باشکال مختلفه متمثل میشود مگر بصورت با برکت آنحضرت صلی الله علیه وسلم متمثل نمی شود هکذا فی الاحادیث و مثل انسان در ایشان هم هفتاد و دو فرقه گمراه اند و در مسلمانان شان نیز فاسق فاجر و منافق اند و گویند که همراه فرزند بنی آدم شیطانی پیدا میشود آنرا همزاد گویند اینهمه ملعونان و دشمن بنی آدم اند فرمود خداوند ان الشیطان لکم عدو فاتخذوه عدوا و عفریت یعنی دیو از قوم جن هست کقوله تعالیٰ قال عفریت من الجن انا آتیک به قبل ان تقوم من مقامک و جن را در فارسی پری گویند چون زنان ایشان خوبصورت می باشند لهذا پری بر زنان شان اطلاق میکنند ۱۲ ك ۴ علم آدم الاسماء کلها ۱۲ ك ۵ قال الله تعالیٰ و لا تقربا هذه الشجرة یعنی نزدیک نشوید این درخت را و آن درخت گندم بود درین آیت الف لام جنس ست ای نزدیک جنس درخت گندم نروید ابلیس بتلبیس حضرت حوا را فریب داد و گفت شما در لوح محفوظ دیده اید که هبوط شما در دنیا خواهد شد لهذا او تعالیٰ از خوردن گندم این درخت منع فرموده ۱۲

بشنو از نی چون حکایت میکند ‏ از جدائیها شکایت میکند

کز نیستان تا مرا ببریده اند ‏ از نفیرم مرد و زن نالیده اند

قهر حق از بهر شیطان بعد ازان ‏ گشت مانع گشت اورا در جنان

پس ز هر حدیکه مے آورد رو ‏ خازنان خلد گشتی سد او

بود یک مارے ز خزّان بهشت ‏ ساخت با او آن نژند بد سرشت

گشت آن مار از لجاجت رام او ‏ بد شدش انجام چون انجام او

در دهن جا داد و بردش در جنان ‏ داد حوّا را فریبے در زمان

از دگر گشتی خورانده گندمش ‏ نیز خورد از دست حوّا آدمش

این خطائی اجتهادش بوده است ‏ زانکه در جنس اتحادش بوده است

آن الف و آن لام تعریف از شجر ‏ شد دو چوب دام شرّ آن اشر

کرده رنگین دانه هذه بریو ‏ طائر قدسی بدام آورد دیو

در زمین پس شد هبوط آن چار را ‏ آدم و حوّا و دیو و مار را

۱ از آواز من ۲ گنجینه [illegible] ۳ سرگشته ۴ و آن [illegible] ز قسم تعریف [illegible] برای تخصیص [illegible] الف و لام را دو چوب دام تیر و هذه را دانهٔ رنگین تلبیس ظاهر ساخته که ازین درخت نخورند و از دیگر گشت باید خورد تا همیشه در جنت باشند حضرت حوا در فریب او آمده از دیگر گشت گندم خورد و حضرت آدم را خورانید آورده اند که چون ازوی این گناه سرزد خدا و تعالی دختران ایشان را بهیجده عقوبت گرفتار فرمود اول حیض دوم ولادت سوم فراق [illegible] ماندن [illegible] بیگانه یعنی شوهر پنجم نفاس ششم نه مالک بودن امر خود را هفتم نقصان میراث هشتم طلاق نهم بودن در دست غیر دهم عدم حلال بودن بجز یک شوهر یازدهم اعتکاف در خانه دوازدهم شهادت دو زن برابر یک مرد سیزدهم عدم خروج از خانه بدون ذی رحم محرم چهاردهم عدم وجوب نماز جمعه و عیدین و جنازه و جهاد پانزدهم عدم صلاحیت قضا و امامت شانزدهم بودن ثواب از هزار حصه یک حصه و باقی مردان هفدهم تحدیث زن حره دو چند از کنیز هیجدهم عدت بجهت طلاق و برای موت شوهر کذا فی تحفة المسلمین نقلاً عن خزانة الروایات ۱۲

۵ دیو یعنی شیطان ۱۲ ۶ هبوط یعنی فرود آمدن ۱۲

مهبط[۱] هر یک جدا شد اندر آن — هند جده سیستان مازندران
ز انفعال جرم آدم میگریست — وز عتاب حق بروشد تلخ زیست
حله های خلد از وی کنده شد — همچو گندم برهنه افگنده شد
بهر ستر عورتش جز برگ نی — وز برائی قوت هیچش برگ نی[۲]
بر سر کوه سراندیپ آن رهو — کامد اورا مهبط از تقدیر هو
تا چهل روزی نشسته گرسنه — رو بسوی حیّ بی نوم و سنه[۳]
ز امر حق آورد گندم جبرئیل[۴] — شد پئی ترتیب نان از وی دلیل
خورد آدم نان و روشن چشم گشت — منت حق بر زبان او گذشت
پس برآورد از همان کوه آهنی — نیز گاو دشت بگرفت از فنی
ساخت ز آهن آله ها از بهر کشت — دانه های گندم آورد از بهشت
هم تنوری ساخت کامد زان تنور — در زمان نوح طوفان را ظهور
گفت با آدم نبی کای نیک بین — دانه کار و این چنین کن این چنین
این همان گندم که خوردی از خطاش — کن بچندین سعی بهر خود معاش
این سزا بهر خطائی سابق ست — هر خطائی را سزائی لاحق ست
این مکافاتی بود مافات را — معصیت می آورد آفات را
مدتی بر کوه بودش بود و باش — کار او کشت از پئی امر معاش
روز و شب می بود گریان و ملول — توبه اش هرگز نمی گشتی قبول
تا شفیع آورد از وحی خدا — مصطفا و آل پاک مصطفا

۱۔ فرود گاه ۲۔ نفی یعنی نیست ۳۔ بکسر اول بمعنی غنودگی ۴۔ چون آدم علیه السلام بر در دروازه بهشت (باقی صفحه ۱۵)

دیده بود او بر در خلد برین / نام پاک او بنام حق قرین

داشت با نامش برهان قوی / تام آل پاک قرب معنوی

توبه انگه شد قبول عز و جل / و آن خلافش با خلافت شد بدل

شد کدورتها صفی الله گشت / قدر بالا و قدش کوتاه گشت

از درازی بر فلک سودی سرش / میشدی بیتابی از تاب خورش

از ازارشها انچه زان پس ماند قد / شد شمارش یکهزار و چار صد

در حدیث آمد که قد مومنان / چون قدش باشد چهل گز در جنان

رنگ او را آن سیه دور از ریاض / از صیام بیض باز آمد بیاض

جبرئیل آوردش از دار السلام / میوه های خوش مذاق و بوی و فام

تا کند بوی جنانش تازه جان / گردش هندوستان جنت نشان

دیگر از یاقوت سرخی کوشکی / از بهشت آن نیز بی ریب و شکی

داشت در جائیکه اکنون کعبه است / گفت این بهر حج است ای حق پرست

بیت معمور است نام این مقام / این و این حج را مناسک بالتمام

نیز اوی اینچنین افسانه ساخت / کادم از اذن خدا آنخانه ساخت

سنگهاش آورد از جودی و طور / آتش آن سنگها گردید نور

(بقیه صفحه ۱۴) کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله نوشته دیده بود و جا اوجی رسید که آن محمد را وسیله شفاعت گردان همچنان کرد که قصور معاف شد اگرچه در کلمه مذکور لفظ آل نبود لیکن در جذب القلوب الی دیار المحبوب روایتی برای بودن آل نام آنحضرت صلی الله علیه وسلم بقرب معنویست لهذا در اکثر جا آنحضرت صلی الله علیه وسلم در الفاظ هم فرموده اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آل سیدنا محمد معلوم شد که در ان کلمه آل را با نام محمد صلی الله علیه وسلم نسبت معنویست [illegible] است که چون این نام متصل آن نام دید از حضرت حق باعث عظمتش خواست [illegible] این عظمت آن نام را برای قبول توبه شفیع آورد [illegible] روضه جنت [illegible] نام کوه است ۱۲

ساخت در جائیش از فرش زمین — کان محاذی بود با عرش برین
هم رسیدش از بهشت اسود حجر — کز سر تعظیم جا کردش بسر
داشتش آن بانی بیت القدیر — چون روی[۱] از بیت در رکن اخیر
بهر حج هر سال میکردی سفر — میشدی از هند سوی آن مقر
رفت بر معمول یک سال آن صفی — کرد حق بر وی جلی لطف خفی
یعنی آن حوا که بود از غم ستوه — شد نمایان ناگهش بالای کوه
درمیان آمد بهم شان معرفت — عرف شد عرفات کو هش زین صفت
کرده با هم طوف با صد آرزو — رو بهند آورد آدمؑ نیز او
خانهٔ بهر سکون آراسته — جامه بهر خویش وا و پیراسته
جبرئیلؑ او را ز شعر گوسپند — کرد اشعار شعار دلپسند
زان صفاها کز حق عافی شده — صوف پوش آن صوفی صافی شده
سروری هم یافت با پیغمبری — گشت منقادش همه دیو و پری
تا بوحش و طیر شد فرمان پذیر — دست دادش بر خلایق داروگیر

[۱] روی حرف اخیر بیت را گویند اگر ما قبل آن حرف علت باشد ردف نامند چون شاد و بود و دید و اگر حرف علت نباشد قید چون درد و کرد و اگر حرف ما قبل روی قرب مخرج باشد چون عقل و فضل جایز بود و اگر حرف ما قبل روی متحد باشد از محنات است آنرا دخیل گویند چون سایل و مایل و اگر قبل ما قبل روی متحد باشد چون الف سائل و مائل آنرا تاسیس نامند و تاسیس مختلف هم جایز بود چون سال و قال و اگر ما قبل روی مختلف باشد نیز جایز چون منزل و سائل و اگر بعد روی حرف جایز باشد چون کارت و کارم و مانند آن آنرا وصل گویند و بعد وصل اگر حرف زاید آید چون سپردمش آنرا خروج خوانند و اگر بعد خروج هم حرف زاید آید چون سپردیش آنرا مزید خوانند یعنی دال روی ست و با وصل و میم خروج و تحتین مزید ست ۱۲ و روی متحرک که آنرا مجری باشد وصل جایز بود چون دلی و هلی ولی وصل جایز نباشد چون دل و بل و متحرک چون کرده و برده جایز بود بوصل ها ۱۲

دو ز صحف آورد پیک سرمدش — کرد تعلیمی ز خط و ابجدش

نیک تشریف شرافت یافته — باطن و ظاهر خلافت یافته

رتبه اش از لطف حق چون یافت اوج — جبرئیل اورا به حوّا کرد زوج

در جهان عقد جنان را تازه کرد — جان و دل این را و آنرا تازه کرد

پور و دختی شام زادی هم صباح — اختلاف[1] بطن بودی در نکاح

طلعت هابیل را آمد ظهور — مولد او مطلع خورشید نور

داشت آدم از دمش افزون عزیز — کرده عشق خود پیش حرز حریز

زادپس قابیل[2] و با او خواهرش — حسن وز افزون فزون زافزون ترش

خواستش آدم دهد هابیل را — ناقبول آمد سخن قابیل را

کو بود خواهر مرا با من سزد — باد هابیلش بکاکل کی وزد

گفت آدم می توان قربان نمود — رو بسوی حضرت یزدان نمود

هر که پذرفته[3] شود قربان او — باشد این دخت نکو شایان او

گوسپند از گله اش هابیل برد — گندم از مزروع[4] خود قابیل برد

آتشی بر هیئت مرغی نمود — سوخته آن گوسپند از جا ربود

همچنان قابیل را گندم بماند — ناقبولی شعله در جانش فشاند

آتش کینش نموده تیزیی — گرم کردش بر سر خونریزیی

بهر فرصت هر دمش بود انتظار — دود تا برآردش از روزگار

روزکی آن گوهر کان شکوه — خواب شگین داشت بربالای کوه

۱ یعنی پور شام بدخت صبح و دخت شام پور صبح منعقد میشد ۲ قابیل ۳ پسر ۴ دقت ۵ منحنی ۶ پذیرفته ۷ یعنی کشت

بر سرش آن سنگدل سنگی سپرد
در زمان چون آتش سنگ او بمرد

شعلهٔ هستیِ او خاموش[1] شد
در هوا همچون شرر زد هوش شد

کوه وقفِ نالهٔ و فریاد کرد
این اجل ارث از پیِ فرهاد کرد

خونِ اوّل در بنی آدم شد این
رسم بد بنهاده در عالم شد این

از پدر ترسید قابیل آن زمان
مضطرب در کوه شد سیماب سان

نعش او[2] بردوش هر سو میدوید[3]
هیچ تدبیری با خفایش ندید

تا کلاغی با کلاغی جنگ کرد
آن دگر را این یکی بنمود سرد

پس گوی کند و نهفتش زیر خاک
همچنان قابیل کردش در مغاک

رفت پس با خواهر خویش از وطن
بوم بی یمنی سوی بوم[4] یمن

سنگ چون آن گوهر آدم شکست
کوهی از غم بر سر آدم شکست

بسکه هجرِ او دلش مغموم کرد
در عزایش مرثیه منظوم کرد

آه حزنی کاندرین لوح دو رنگ
حرف ثابت شد بسان نقش سنگ

از همان غم هر غمِ عالم بود
آدمِ غمها غم آدم بود

چند سالش در همین ماتم گذشت
آه زان ماتم که بر آدم گذشت

تا خدایش داد بی خواهر پسر
شیث[ع] یعنی آنکه شد پیغامبر[ع]

ظاهرش صافی و باطن طاهرش
از جبین نور نبوت ظاهرش

از خداوندِ جهان بعد از سلام
گفت جبرئیل[ع] امینش این پیام

کاین پسر نعم البدل هابیل است
این خلف از تو خلافت را سز است

---

[1] یعنی هابیل [2] یعنی هابیل [3] فاعل قابیل [4] سر زمین ۱۲

گوش آدم از لبش چون کام یافت ٭ دیدهٔ او نور و دل آرام یافت
از برائی تربیت جدش نمود ٭ نایب خویش و ولی عهدش نمود
آن صفیِ مظهرِ تام از اله ٭ کز علی صورت بلندش گشت جاه
بود تا بود اندرین بیدای بود ٭ با قیام و با رکوع و با سجود
چون الف زان هر دو اسم او را قیام ٭ و آن رکوع او بشکل دال و لام
سجدهٔ او از سر صدق و صفا ٭ بر مثال حلقهٔ آن میم و ها
شاهیش فقر و قبایش بود دلق ٭ دل بخالق دست اندر کار خلق
تا دمِ آخر بدینسانش گذشت ٭ باطن و ظاهر باین شانش گذشت
گفت راوی ذریاتش سر بسر ٭ روز میثاق آمدش پیش نظر (آمده)
تر صدا از غیب شد ساز الست ٭ جمله با قالوا بلیٰ افشانده دست
دید آدم در میانِ شان تنی ٭ اشک گرمش موم کردی آهنی
گفت یارب کیست این و گریه چیست ٭ یافت کز ابناش داؤد نبی ست
زلتی چون وی شود زو آشکار ٭ تا زید گرید چنین بی اختیار
بر سر حالش دل آدم بسوخت ٭ چون شرارش قطره های نم بسوخت

له حضرت آدم علیه السلام صنعت بیعدیل صانع حقیقی بود و حسن صنعت بخوبی صانع پی می برد باینوجه مظهر تام الله بود زیرا که حق تعالی فرمود خلق الله آدم علی صورته ای پیدا کرد آدم را بر صورت قدرت خود که بینظیر ست یعنی آدم را بصورتی پیدا کرد که مثلش ندارد چنان همیشه در قیام و در رکوع و سجود می ماند پس قیام او مثل الف هر دو نام و در رکوع او بشکل دال و لام و سجدهٔ او بشکل ها و میم آن هر دو نام بود لهذا لفظ الله با آدم مشابهت تمام دارد و درین حروف آدم را با الله مشابهت و قیام در رکوع و سجود مشابهت و راستی و کجی و تدویر وجه تشبیه ست و گاهی مشبه به هم مشبه می آید که سعدی فرموده ؎ گل سرخش چو عارض خوبان ٭ سنبلش همچو زلف محبوبان ۱۲ ؂ الست بربکم قالوا بلی ۱۲

گفت سالش چند گفتندش که شصت ‌‌ گفت سالم الف گفتندش که هست
داد مش گفتا چهل زانچه مراست ‌‌ لطف حق بر وی فزود زین نکات
فیض از میمش[1] هم آن کسان یافت ‌‌ هم الف زین درجهٔ آن دال یافت
شیث زامر حق وصی آنگاه شد ‌‌ پس دمِ آخر ازو الله شد
با یکی کرد آن هزارش واصلش ‌‌ خوش فراغی از دوئی شد حاصلش
شست با چشم ترا ورا شیث تن ‌‌ جبرئیل آورد از خلدش کفن
بعد سی[2] تکبیر آن از غم نزار ‌‌ کرد بر کوهِ سراندیبش مزار
گوهر سر کیسهٔ کنز[3] خفی ‌‌ شد بزیر خاک کنج مختفی
حادیِ غم شد دل حوای او ‌‌ سر نزد جز وای از آوای او
کاست چون ماهِ دو هفته از ملال ‌‌ گشت ماه[4] چار هفته بعد سال
پهلوش آسود بر قول ثقه ‌‌ این همان بوده است پیشین سابقه
کوه را کردند فردوس برین ‌‌ گز درِ اُسکُن[5] درآمد آن هم این
وقت طوفان لیک آن هر دو مزار ‌‌ باز شد همچون درِ دار القرار
حمل کشتی شد عظام با عظام[6] ‌‌ بینش آمد باعثِ امن تمام

[1] عدد میم چهل باشد مراد از فیضش چهل سال بود و کم سال کنایه از داود علیه السلام ست چون آن چهل سال زیاده شدند بعمر صد سال گردید و نیز الف آدم بدرجهٔ دالش یعنی بدرجهٔ چهارم رسید بفضل خداوند تعالی عمر او هزار سال باقی ماند که چون الف بدرجه چهار رافته هزار شود ۱۲ [2] در سنت آدم نماز جنازه به سی تکبیر بود ۱۲ [3] کنت کنزاً مخفیا فاحببت وان اُعرف فخلقت الخلق ۱۲ [4] یعنی بعد یک سال از وفات آدم وفات حوا رو داد چه ماه چار هفتم غروب میشود ۱۲ [5] اُسکن انت و زوجک الجنة ۱۲
[6] استخوان ۱۲

چون سلیمان را مسلم شد نگین / گرد در بیت المقدس شان دفین
لیک جدّه جدّه را گویند جا / بو قبیس از بهر جد جای جدا
ماند از قابیل ذکری این قدر / کش بدر بنمود چون بهم پدر
گرد شیطانش ز بس بی اختیار / غیر گردید از خود و با اخت یار
کثرت اولادش آمد در زمین / آن جهم بد انجم و بد انجمن
عمر او را ماند چون پایان قریب / داد شیطانش بدین دستان فریب
کآتش از هابیل قربان در ربود / کو نهان آتش پرستی می نمود
گر بر آتش تو هم سجده بری / سر بخاکت می نهد دیو و پری
همچو آدم میرود فرمان تو / جمله عالم می شود قربان تو
هم بود اولاد تو با عز و شان / باشد از آتش معونت بهر شان
این شنید از ناری و فرمانش برد / برهمان کیشی که باید سوخت مرد
نیز اولاد وی این بگرفت کیش / بلکه اسباب طرب آورد بیش
شیشه و جام و می و نقل و کباب / نغمه و چنگ و نی و عود و رباب
اخت و دخت و مام میکردند زن / یزنه[1] و داماد و باب خویشتن
چون خبر زین عیشها گردید فاش / نیز شد بعض از جوانب یار باش
عهد آمد تا ز شیث ادریس را / کاست آن رسم و ره ابلیس را
اینک از ایشان بیاغازم حدیث / طوق سازم بهر ابلیس خبیث
رخت چون آدم ازین منزل ببست / شد پیمبر شیث و بر جایش نشست

[1] یزنه یعنی شوهر خواهر

جملهٔ اولاد آدم کان زمان | میم[۱] در نقش الف بودش نشان
نرم بنمودند گردن باهمه | نرمی گردن ازو هم باهمه
همچنان تسخیر او جن و پری | وحش و طیرش بستهٔ فرمان بری
چل صحیفه شد براو نازل ز حق | همبران حکم حقش نظم و نسق
باغل[۲] و زنجیر دین و سلطنت | نای شیطان ست و پای شیطنت
کرد تعمیر سراپا چون قلوب | گشت بد مسلوب زان مسلوب خوب
کیمیا از صنعتش کامی بیافت | سیمیا[۳] از حکمتش سیما بتافت
شام را بزدود ظلمت از ظهور | مکه را کرد از اقامت صبح نور
روزه در روز و بشب بودش قیام | بی خدائی ساعتی از صبح و شام
ذکر و فکرش بود در هر جا و حال | هر دمش طوف دل و حج بعد سال
سیم آدم شد چو ثا[۴] آن علم | اندرین سن یافت پور خوش شیم[۵]
باالب نوش[۶] و انوش اسم نکوش | بیش اثر خرفش ز داروی انوش

[۱] عدد میم چهل و معنی لفظ در ضرب ست و نقش الف بمعنی هزار باشد چون چهل را ضرب کنند با هزار چهل هزار گردد آن وقت این قدر اولاد حضرت آدم و علی نبینا علیهما السلام بود ۱۲ [۲] درین بیت چند صنعت ست اول لف و نشر مرتب یعنی با طوق دین حلقوم شیطان و با زنجیر سلطنت پای شیطنت بست چنانکه فردوسی فرماید ع برید و درید و شکست و ببست * یلان را سر و سینه و پا و دست دوم تجنیس خطی ست که نای و پای را یکصورت باشد سوم آنکه عنق ظرف است حلقوم یعنی نای مظروف و در علم بیان از ظرف مظروف و از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی و ینزل الغیث غیث بمعنی ابر ست محل و ظرف باران و درینجا مراد از باران گرفته میشود چهارم آنکه شیطان و شیطنت صنعت اشتقاق دارند که از شطن بمعنی سرکشی مشتق اند ۱۲ [۳] سیمیا نام علمی ست که اشکال موهوم از ان ظهور میدهند ۱۲ [۴] ثا رشیث را چو با میم بهم نمایند شیم میشود و عدد شیم سه صد و پنجاه گردد چون عمر شیث سه صد و پنجاه سال شد فرزندی یافت خوش شیم درین لفظ شیم لطافتی دارد ۱۲ [۵] یعنی بجای شیث شیم خوانده شد یعنی ع الپسری یافت [۶] لب شیرین ۱۲

چون کب وجد باکمالش بود ذات / وقت ابجد منتهی شد در صفات

شیث[1] چون بنمود شیب از صورتش / وان سبب گردید بهر رحلتش

بسم[2] افزوده بر اسمش ان زمان / گفت بسم الله بر سیر جنان

شد انوش آمر پی احکام او / نیشها را نوش کرد ایام او

با انوش از با نوش حق داد پور / نام قینان نوری[3] از گلزار نور

گفت چون مینوش آمد مستقر / جام کام من تو مینوش[5] ای پسر

تان هستی را چو قینان[6] کردی / شربتی از آب عینان[7] خوردی

یافت مهلائیل اقبال پدر / بدر گردید آن هلال اوج فر

چون مهلائیل اجل مهلت نداد / یرد بود اورا خلف سر کرد داد

یرد چون برد[8] کفن بر سر کشید / بود زو اخنوخ فرزند رشید

از پس شیث این همه را ملک بود / رتبۂ کس از نبوت کم فزود

میل نوبت چون سوی اخنوخ شد / تابتش این امر و آن منسوخ شد

میکنند اهل عرب ادریس یاد / بود عین[ع] حکمت و عین رشاد

عقل[9] را زان دیده روشن مینمود / نقل[10] را زین عرصه گلشن مینمود

خامه زو دریافته خط خطی / جامه زو دیده طراز مخیطی[11]

بس ریاضت در ریاضی کردوی / علم اختر را بیاضی کردوی

ع یعنی از وی علم حکمت ظاهر شد و با حکمت آنقدر آشنا بود ۱۲

[1] اینجا صنعت تجنیس پر لطف ست اول شیث دوم شیب سیوم سبب ۱۲ [2] عدد شیث هشت صد و ده باشد چون با عدد بسم که یک صد و دوست زیاده کنند بحکم نهصد و دوازده سال بر گاه عمر او شد وفات یافت ۱۲ [3] شگوفه ۱۲ [4] یعنی بهشت ش ضمیر ۱۲ [5] صیغۂ امر از نوشیدن ۱۲ [6] قینان اگر تحلیل نمایند تان و قین شود ۱۲ [7] عینان بکسر بیان یعنی از دو چشمه جاری بهشت شربت خوردنی وقارست ۱۲ [8] چادر ۱۲ [9] علم معقول ۱۲ [10] علم منقول ۱۲ [11] خیاطی از وقت حضرت ادریس شروع شده

از بلاغ افروخت حکم او چراغ | سوخت زان لغو و شراری نہ دماغ
نہ صحیفہ از حقش آمد فرود | بہر دعوت ہم بر آنش حکم بود
جمعے از قابیلیان ہم شد نکو | با قبول دل بقبلہ کرد رو
گفت باقے با بلجے[۲] ملتے | راستان دیدہ بچشم علتے
گر چہ زنجیرے شدند این موہیا | ہست ما را کثرت زنجیر خا
چون نبود او را سپاہ و گنج و ملک | بر فلک این امر ماند از بہر فلک[۳]
فلک کش صناعی بنمودہ نوح | نوح کو بودہ ملک را راح روح
آن ملک منو شلخ را لخت دل | وی از ین ادریس نور منتقل
از رفعنا[۴] گردم اکنون نکتہ سنج | گشت از نامش و پنجہ چون و پنج
ماندن خلدش تمنا شد بزیست | جست حیلت کز پیش تدبیر حلیت
دوست عزرائیل بود از طاعتش | وز خدا امید شت اذن صحبتش
گفت بر گیر امر حق ذو المنن | لذت مردن چشان یکدم بمن
وی چشاند و زندہ بنمودش دگر | ہم نمودش گفت چون بنما سقر
پس ز اصل مطلبش حرفی براند | بر پر خویش او بفردوسش رساند
از پئے بر آمدن انکار کرد | این ہمہ انکار و وی اصرار کرد
شد ملک از حکم مالک شان حکم | حجتت گفتا بگو بی بیش و کم
گفت حق گفتا چشد ہر نفس موت[۵] | من چشیدم گو بمیش با رفع صوت

۱ روشن ۲ بازی و مذاق ظرافت ۳ بالضم بمعنی کشتی ۴ قال اللہ تعالیٰ ورفعناہ مکانا علیا یعنی برداشتہ ادریس را بمکان بلند یعنی ہر گاہ بعمر سہ صد شصت و پنج ای از ادریس چون و پنج او کہ یا باشد و پنجہ یعنی یکصد و شش ہگی سہ صد شصت و پنج باشد یعنی سال عمرہ ۳۶۵ شد این معاملہ بوقوع آمد ۵ کل نفس ذائقۃ الموت ۱۲

هم بگفتا بر پل[1] آتش ورود ... مورد دم شد هست پیدا تر ز دود
نیز گفتا مدخل[2] ما جنت ست ... داخلش اینک شدم زو منت است
گفت دیگر از جنان نبود خروج[3] ... پس تنزل کی نمایم زین عروج
حجتش از غیب این اورا رساند ... وا گذاریدش سخن بر جا رساند
قول دیگر کز رداهست و یمین ... شهرتی دارد درینجا بس همین
حبذا حکمت ملک شد ملزمش (چادر ۱۲) ... بود آری ارث علم مُعلمش
پس بهم جمع ملایک دم بزد (الزام داده شده ۱۲) ... یا رخاطی ابن خاطی کی سزد
کبر شان نا مد پسند کبریا ... کرد طنازی[4] محبب آن طنز را
بهتر خود را نداشد کآورید ... تا رد د دنیا و حالش بنگرید
منتخب هاروت و هم ماروت شد ... اول امرا ولین ناسوت[5] شد
پس ورع عشق جمال زهره بود ... کو بفن دلفریبی شهره بود
برد از خود با نگاه ساحرش ... کرد کافر چون دو چشم کافرش
گفت میخوردن حرامش شد حلال ... سجدهٔ بت نیز آن شرط وصال
اندرین حالت کسی آنجا گذشت ... گفت غمازی نماید کشته گشت
گفت اسم اعظم باشد مراد ... خود فراموشانه دادندش بیاد
راه او بالای اوج[6] ماه شد ... چاه بابل بهر شان آن چاه شد
شد رسن قهر حق و آویخت شان ... اندران چه سرنگون چون عکس آن
حالیا کاریکه ایشان میکنند ... سحر را تعلیم انسان میکنند

[1] ان منکم الا واردها ۱۲ [2] ادخلوها بسلام ۱۲ [3] لستم عنها بمخرجین ۱۲ [4] یعنی معشوق ۱۲ [5] سوت ۱۲ [6] اوج ماه عظ ردو بالای آن زهره ۱۲

اہل شہر و ناحیہ کاین رہ روند | گام اول بر سر آن چہ روند
این جواب طنز شان بودہ کزان | سرنگون مانند یکسر قدسیان
ما خطا کاریم و یارب تو غفور | از رہِ نخوت دلی بیدار دور
آن شہان کز عہد ادریس نبی | منتقل شد سوی شان امر شہی
زد کیومرث از ہمہ نوبت نخست | زاد او از شیث و این باشد درست
حال آن نام آوران بانشان | میشود از نامۂ طوسی[۱] عیان
خامہ اش زان جملہ گوہر ریز[۲] شد | نامہ اش بحر تلاطم خیز شد
زین تلاطم میکشم من دامنے | کشتی نوح ست بہرم ما منے

ہست از نوح حکایت این[۳] بس
موجِ[۴] دیگر کہ رسد تا چہ رسس

نوح چارم[۵] فلک دین را یوح[۶] | یافت زو صبح نبوت چو وضوح
عرصۂ خاکِ پر انوار نمود | تاب ذرات پرن[۷] وار نمود
بعثتش مطلع عالم افروز | دعوتش شعشعۂ ظلمت سوز
صفتِ خطِ شعاعے[۸] احکام | تا جہان را بفروزد ز اسلام
لیک بر دیدہ وران باشد فاش | میل خفاش ز خورشید خفاش

۱ مراد از شاہنامہ ۱۲ ۲ مراد از شروع کردن قصہ نوح علیہ السلام ۱۲ ۳ این موج از بحر رمل ست وزنش فاعلاتن فعلاتن فعلات ہ و در رکن اول ہم فعلاتن و در رکن ثانی فعلاتن بتحریک و سکون عین جایز ست ہ و فاعلاتن بزحاف عین کہ حذف دوم ست فعلاتن ماند و فعلات بسکون عین ہم از ان اصل ست اول بحذف یکی از دو متحرک وتد مجموع بزحاف تشعیث فالاتن یا فاعتن ماند بعدہ بزحاف کف حذف ہفتم شود فعلات بسکون عین ماندہ این بحر فعلن بسکون عین می آمد بزحاف حذف سبب اخیر کہ تن ست دور شد فاعلا ماندہ بزحاف قطع آخر را دور کردند و ما قبل آن را ساکن فاعل مانوس آن فعلن ست ۱۲ ۴ ۵ یعنی پیغمبر چہارم ۶ آفتاب ۱۲ ۷ پرن ستارگان ۱۲ ۸ مثل ۱۲

نور خطش چون شد در ابداع | میل چشمش بشود خط شعاع
وای خفاشی کوران ازل | چشم شان نز اطبع الله مثل
سال شمسی صد و پنجه بودش | کاین شرف مرتبه افزودش
شه بپور اسپ و سوی نیر و نار | روی مردم نه بنور الانوار
دل پر از شرک و زندی لستم | جام وحدت بسر سنگ صنم
دعوتش بود چو ادریس و چو شیث | بهمان صحف همیکرد حدیث
شد بسر نهصد و پنجه سالش | که یکی گوش نکرد اقوالش
غیر هشتاد تن از ذریتش | هر یک از حر سقر حریتش
وان بدان بر سر او ریخته قهر | ضرب و بد گفتن و اخراج ز شهر
جور می برد از ایشان و جفا | صبر میکرد زهی شان صفا
لیک چون مفسده از حد بگذشت | لا تذر مصلحت غیبی گشت
وحیش آمد که عذابی بکنم | سر این شعله به آبی بکنم
بهر کشتی شجر ساج نشان | نیک سازد نشان بنشان
شاند و ببرید پس سال چهل | ملک آمد پی تعلیم عمل
شد بچیل روز مرتب فلکی | فلک فی بلک بوسعت املکی
ذریت را بنشانید دران | آنکه ز ایمان پی او بود نشان
ماند آن باقی از و فانی شد | عمر ها کشتی طوفانی شد
نوح جا کرد درون کشتی | شد الف زامن ستون کشتی

۱ ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم ۱۲ ۲ ترجمه ۱۲ ۳ تشنید ۱۲ ۴ لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا ۱۲ ۵
و این جبل اختلاف ... مدتست ۱۲

آب جوشید ز تنور که بود
زده دامن بکمر میکائیل

خلق شورید بآن شور که بود
ساعد[1] و آستین عزرائیل

آن پی بسط بساطِ باران
برد آن وقت ز جا خیل ملک

وین پی قبض روان ابدان
بیت معمور سوی اوج فلک

بیش ازان داشت شرف بیت الرب
کوه بر جاش ننمودند بپا

که شدی رکنش ازین بحر[2] اخرب[3]
نرسد آب چنین تا آنجا

چار بودش گهر[4] رشته جان
لیک بود از همه کنعان گمراه

سام و حام و پس یافث کنعان
انس اخوان شیاطینش چاه[5]

موج بر پا زدش آب طوفان
نوح گفتش که شریعت بگزین

ذو رقی عظم[6] شدش غرق دران
حذر از غرق بکشتی بنشین

نی دگر آب که آب دگرست
کشتی ما که ز غرق ست امان

این عذابست و عذابی دگرست
بشکلی آمده شکل ایمان

نخل توحید وی از باغ هدا
مغرس[8] از قلب بود یا که زمین

ریشه الا[7] اش ته خاک لا
کی توان گفت زمین عرش[9] برین

بدعا گفته ملک بعد ثنا
فرع آن بر فلک اصلش ثابت

انبت الله نباتاً حسنا
کم چنین گشته نباتی نابت

وحده[10] از پی آن نخل تنه[11]

همه اوراق صفات حسنه

---

[1] یعنی عزرائیل برای قبض روحها مستعد شد و میکائیل برای بارش باران دامن بکمر و آستین بر رسانید [2] طوفان ۱۲ [3] خراب تر ۱۲ [4] پسران ۱۲ [5] ای باعث خیال ۱۲ [6] نام استخوان پیر ا برشتالنگ یا پاشنه ۱۲ [7] لا اله الا الله ۱۲ [8] جای نشانیدن [9] بلکه عرش برین ۱۲ [10] وحده لا شریک له ۱۲ [11] آنکه ازان فروغ انتشا ندیده ند ۱۲

رقت دل شدش آب جاری | وزد رودش عمل نجاری
تبرش قطع علائق آمد | ذکر[1] هم ارّهٔ لائق آمد
تیشه اش فکر بصرف وقات | رنده اش شغل ز نفی و اثبات
کشتی دین نگر در ترکیبش | هست ز نیسان شجری ترتیبش
آن عمودش الف اسم ز ذات | همه الواح وی اسماء صفات
بهر آن جبل[2] متین ست زمام | چمچه اش دست زدی بر اصنام
رنگ صبغه[3] بنمود استادش | پاس انفاس موافق بادش
از خدا بهر ویم کشتی بان | خلق خوانم که زند دست بآن
هر که زد دست بآن یافت نجات | پس بآن دست زدن هست نجات
پند ها داد ولے نفع نکرد | ضرر جهل ازو[4] دفع نکرد
گفت گردشت بگیرد همه آب | نیست باکے که بود کوه مآب
ناگهان آب رسیدش به کمر | تا کند فکر گذشتش از سر
کج نظر بود و غلط بین ازل | دیده[5] آن جهل جبلیش جبل
بل از دونی او شد بشتاب | قُلّه کوه بجا یاه گرداب
انیم اهل ست بحق نوح[6] به گفت | نیست اهلت که نه اهل ست شنفت

ازطرف خدا ۱۲

---

[1] ذکر یاد کردن ست پروردگار را بجهر و شدیا خفی کمترین جهر آنست که غیر خود بشنود و اقل درجه اخفا آنکه نفس خود بشنود و فی تهیج اوقاته ... اوفق بالجهر استماع غیره و ادنی المخافتة استماع نفسه اگرچه نزد بعضے ذکر بجهر اولیست الا فضل آنکه ذکر با خفا باشد تا از ریا مبرا ...
قال الله تعالیٰ واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخیفة ودون الجهر من القول یعنی ای محمد پروردگار خود را ... و رستگاری زاری با مید فضل او و رستگاری از بیم عدل او باشد و بخوان او را خواندنی فرو ...
یعنی میان سر و جهر کذا فی تفسیر حسینی و آن ذکر بر چند قسم ست بجمله آن ذکر اره است ۱۲ اسه ...
[2] ومن احسن من الله صبغة ۱۲ [3] ای ازنفی بهم ۱۲ [4] ... یعنی کنعان جه ...

پس فزود آب و تمامی ذی روح / موج آورد بر کشتی نوح

او گرفت از همه ها یک زوج / زامر حق ما بقیش برد آن موج

بود کشتی سه سبق زان ملجا / آمد از بهر دواب اول جا

و آن میانه بمیانش آدمیان / بطیور آمده بالائش مکان

آب بر اوج زد از موج کمند (بسکاین نون ۱۲) / وز سر هر جبلی گشت بلند

فلک[1] استاد سر آب چو مد[2] / او ز بسم الله مجریها[3] دم زد

آن سکون رفت و روان در دم گشت / بحرم[4] طوف کنان عالم گشت

کرد قلت چو شش مه طوفان / گشت بر قلهٔ جودیش مکان (نام کوه ۱۲)

همه ها آمده از فلک (کشتی ۱۲) برون / تر زبان[5] گشته بحمد بیچون

پس چهل روز بدیدند کوزی[6] / آب آسا برسیدند بزیر

نوح ده ساخت بزیر آن کوه / جای هشتاد تن صدق پژوه

زین هشت سوق ثمانین خواندند / همه آنجا بفراغت ماندند

شد بدستور ز نو خلق جهان / از امان یافتگان طوفان

با مآت هم احاد[7] ز نوح / نوحه زا سانحه[8]اش کرد سنوح

جا بکشتی قدم کرد آنجا ۱۴۵۰ / امواج / یافت از موج حوادث منجا

بعد ز و قوم بد عاد و ثمود / بعد از دین بتعاقب بنمود

آن دو شاهی که نبی عم بودند (مخفف بوده ۱۲) / حاکم قرب حد هم بودند

---

۱ فلک یعنی کشتی ۲ ای چنانکه مد بر لفظ آب است ۱۲ ۳ بسم الله مجریها و مرسها ۱۲ ۴ یعنی از حرم طواف کرده در عالم گردید ۱۲ ۵ تر زبان یعنی ثنا خوان ۱۲ ۶ کوز یعنی زمین هموار ۷ احاد نوح را چون با مات نماید مجموع اعداد آن تمام یکهزار و چهار صد و پنجاه می شود این قدر زیست و بعد آن وفات یافت ۱۲ ۸ سانحه ای وفات ۱۲

عاد از عوص ارم او از سام / داشت سر بر خط او خطهٔ شام
وا زاخ عوص ثمود آن جا ثر / بهر او حجر قلمرو ظاهر
حق فرستاد سوی قوم عاد / اخ شان هود تهذیب[1] معاد
هود آن عابر پاکیزه حسب / کش ز ارفخشذ سام ست نسب
گفت جمعی که نه عابر هودست / هود از عاد نژادش بودست
بردی آن قوم بر اصنام سجود / رحم بودی دم خشمش مفقود
ساختی طول بنا نیز بنا / بلعب تا بفتد ره بهیا
بود هادی همه وقتش هود / سوی وحدت چه وجود و چه شهود
زانکه گر فرق در ان بندارد / اصل توحید تزلزل دارد
لیک این راه بسی باریک است / نیک بین ورنه چه تاریک ست
نیست توحید پرستیدن سنگ / عار زین کیش و ازین مذهب ننگ
نیز میدان که ضلالی[2] دارد / آنکه زینگونه مقالی دارد
سنگ گاوی پی لعلی حفار[3] / لعل شد یافته با سنگ چکار
تو بکن اخذ هدایت نه ضلال / این گهر جوی ز خود نی ز سفال
نرسی ور بره مقصودی / رو طلب هادی همچون هودی
بایدت لیک درست استعداد / تا شکستت ندهد عادت عاد

[1] تهذیب بمعنی تربیت [2] قال الله تعالی ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی یعنی بت پرستان میگویند پرستش بتان نمیکنیم مگر برای آنکه نزدیک گردانند ما را طرف معبود حقیقی چنانکه پیر پرستان میگویند تصور شیخ نمی کنیم مگر تقرب الی الله ان الله یحکم بینهم فیما هم فیه یختلفون یعنی تحقیق الله تعالی حکم خواهد کرد درمیان آنها بروز قیامت در آنچه خلاف کرده اند ان الله لا یهدی من هو کاذب کفار یعنی تحقیق الله تعالی هدایت نخواهد کرد آنکس را که دروغگو و ناشکر است پس این دو کلام مذموم [illegible] حق [illegible] این آیت مفید این است ارتکاب بر آن شرک و کفر است [illegible] اصرار و استمرار بر آن [3] حفار یعنی کننده ۱۲

گفت شان به که بتان بگذارید — بد بود مذهب تا آن بگذارید
خوف حق کو بشما کرد انعام — چشمهٔ و باغ و بنین و انعام
شعلهٔ خشم که در یخ گیرد — در اجل صورت دوزخ گیرد
آب رحمی بتوان زد بروے — تا دم مرگ شود کوثر روے
با اجل طول بنا طول امل — بهر قصر ست نکو قصر عمل
بس بشارع ز بناهاے لعب — عقل و دین راست عبث ها مخرب
پند ها داد کسی گوش نداد — غیر معدود نکو استعداد
جمع نحس و شقی از سعد و سعید — ننمودش اثرے وعد و وعید
لب باین حرف همه واکردند — کش خرف آلههٔ ما کردند
هود بیهودگی ایشان دید — بسپردن بخدا شایان دید
قحط افتاد سه ساله در ده — گشت حال تبه آنحالت به
سر زمین سوخت بنا سازی دهر — شد سراقه فلک از بازی دهر
گشت خوشید و بنیا مد خوشه — شد رگی توش کسان بی توشه
آن ترابے نه که ننمود تر آب — وآن شرابے نه که ننمود سیراب
نی عطش را بمنا هل طینی — جوع را نی به بساتین تینی
برد من یمشی بسیار علا — ماند بے اربع و رجلین علے
داشت آن قوم طریقی ز قدیم — که دم حادثهٔ سخت عظیم

۱ تان یعنی شما ۱۲ ۲ قصر بمعنی کوتاهی ۱۲ ۳ قصر بمعنی خانه ۱۲ ۴ سراقه آب دزد هندی بنچور ۱۲ ۵ تن و بدن و جثه ۱۲ ۶ اے این قدر تری نبود که در چشمها طین میسر آید تا به آب چه رسد ۱۲ ۷ من یمشی علی رجلین منهم من یمشی علی اربع ۱۲

در حرم رفتی و قربان کردی | بدعا سختیش آسان کردی
گرچه زان خانه نبوده است ظهور | لیک جا بوده بعظمت مشهور
جمعی افتاد براه معهود | وَلَقَدْ كَانَ لَهَا هُمْ مَعْ هُوْد
ابرہا خاست زچرخ اخضر | سیہ و سرخ و سپیدش دیگر
شد ندائی که[۱] چه[۲] باشد دلخواه | طمع آب گزین[۳] کرد سیاه
بود آن حامل مرگ[۴] سیہی | باد صرصر نفس درد زہی
ابر آن سوی چو آورد رجوع | قوم جستند[۵] که رستیم زجوع[۶]
باد ناگه همه را درپیچید | کرکس و زاغ و زغن برمی چید
ابر زانسان ظلمات کفرست | باد زنیسان کلمات کفرست
رفتی ار بر سخن ہود آرے | گریۂ توبہ شدی مدر[۷] آرے
زان دم نیک شدند آبی[۸] عاد | خاک بدشان بدمی رفت بباد
داشت آن ناحیہ جمعی دیگر | مشرک سخت و شدیدش[۹] مہتر
عاد و عملاق اب و جدش را نام | والدش لاود از اولاد سام
نامش از مدت شاہیش نشان | دید سال سہ صد اوضاع جہان
حاکم باذہش و داد و لے | داشت بت سنگ زجاج عملے
نہ پذیرفت ہدایت از ہود | از جہان رفت ہمان لاہش بود

۱؎ یعنی بر چه آب قبول [illegible] ۲؎ [illegible] ۳؎ [illegible] ۴؎ مرگ سیہی یعنی موت سخت که کفار را باشد ۵؎ جستند از شادی ۶؎ گرسنگی ۷؎ مدار [illegible] یعنی بر آری ۸؎ گفتندی اگر گریۂ توبہ آب میشدی ۹؎ منحرف ۹؎ شدید نام لفظ شدید یا چون تحلیل نمایند شین و دو میم حاصل شود یعنی سہ صد سال دید ۱۲

یافت آن مرتبه شداد اخش — بود بادشاه در دین برخش

چه دهد گفت خدایت زامیان — گفت خلدی بچنین خوبی و شان

گفت ما نیز توانیمش ساخت — پس بسامان عمارت پرداخت

شد عمارات ارم ذات عماد — که نشان نیست ز مثلش ببلاد

سقف و رکن و در و دیوار و زمین — و آن دگر جزو عمارات جز این

هم گل و گلبن و اشجار و ثمر — سبزه و جوی و خیابان و شم

هم طیوری بشکل خوشبوها — کز دهن عطر برآید ز هوا

همه از سیم و زر و گوهر و در — هر یکے زان بمقام در خور

صرف کردند بجا آن همه را — گرچه بود این همه صرف بیجا

قصر و منظر ز شهردن یکسو — خاک از مشک و نباتش خوشبو

هود گفت انچه باو وصف جنان — نتوان ساخت چنان ساخت چنان

لیک خود هیچ ندیدش الا — شین[1] اوراش پی ختم بنا

گرد آهنگ و ز گرد بیدا — گشت ناگاه سواری پیدا

یافت بیک اجل از گفتاری — گفت امان تا نگرم دیواری

گفت بس زی آن رخصت نیست — رو بگردان که دم فرصت نیست

رو بگرداند و ز پشت اسپش — اجل افگند به قصر کسبش

خیل او نیز بیک بانگ مهیب — کامد از غیب فنا شد بنهیب

گر دگم راست ره از کج بینی — وای ناکامیش از بدبینی

[1] یعنی شداد ارم را ندید مگر شین اورا ای ارم را بدید برای ختم بنا اشارت براینکه در مدت پانصد سال بنائے آن تمام شد ۱۲

...رشدی مهر سرش ایمان حبیب — دیدی از سینه بهشت لاریب
هود بخشید نبوت کامش — در نخست از عشرات نامش
دعوتش از عشرات باقی — نیمه و فوت فوات باقی
دال عنصری این کثرت داشت — وحدت از هود بجز هو نگذاشت
شد ثمود از پس چندی طالع — حق فرستاد اخ شان صالح
آسف او را پدر و تارخ جد — به ثمود آنکه نژادش برسد
گفت من رهنما آمده ام — مانع شرک شما آمده ام
این بلائی ست بلا بتوان رست — هان تنک باید ازین تنگ شکست
چند از غرّه بعیش خویش — سلخ هر غرّه بدارد در پیش
چون ز چشمه نباشد جاوید — وان سرا با که ز کوهش کاوید
...ز حق شاید و طاعت باید — استطاعت باطاعت باید
قوم گفتند که صالح تو دَسے — صاف چون دعوی ست که با ما بودے
...نی امروز نمایان شانے — هان پی دعوی خود برهانے
ناقه زین کوه بچندین اوصاف — بطلب با بچه اش ورنه ملاف
...با دستے نظر جانب کوه — شد عیان آنچه بگفتند گروه
...ب بر [illegible] قی آمد — قهر حق بر سر کاری آمد

... یعنی هود نام بود [illegible] باشد درین سنه پیمبر شد از عشرات [illegible] دال که مجموع صد باشد و نیمه آن که پنجاه بود دعوت و بعد گذشتن نیمه دیگر وفات [illegible] ازین جناب عمر شریف صد و پنجاه سال [illegible] کمه توحید [illegible] ترجمه [illegible]
[illegible] گویند ۱۲

ناقه زان چشمه فرو بردش آب — عذاب ایشان بدی گشت عذاب
صلح کردند که آن آب و آن — روزی از ناقه روزی زایشان
تنگ شد عیش و نه زانمش گشتند — بل پی ناقه شترکین گشتند
ترک آن صلح و مصالح کردند — فکر فاسد پی صالح کردند
شد سحر جمع جفا آهنگی — جست در کوه پناه سنگی
تا شب آید پی خون نهفته — فتنه کی خاست ز خون خفته
لیک ناگاه قضا کرد چه کار — شد همان سنگ بپیش سنگ مزار
کوه نی چرخ پی قوم شکست — کرد غمهای شتر بارش پست
از جنون شقشقه سر کردند — ناقه کشتن سخن از سر کردند
پس سی سال که شد قابوی — ناقه بی کرد خری سگ خوی
بچه شد غائب آن کوه که بود — قوم اسود زاندوه که بود
فارغ از دغدغه آن قوم لکر — که نشستند بچه پهلو اشتر
صالحش کرد اشارت بخطاب — داد از وحی بشارت بعذاب
که تمتع بتماست سه روز — وز نشانی است بهر روز بروز
روی ها زرد شد و سرخ و سیاه — گر دیک ایک اثری آن سه نگاه
صیحهٔ غیب بروز چارم — با صدم آمد و دمها شد گم
مانده اندی که نه طالح بودند — صالح و تابع و صالح بودند
گر برفتی دم توحید بگوش — صدا ازین صیحه نمی بردی هوش

له بانگ مستی شتر ۱۲ ﻋﻪ ظهور ۱۲ سه ای چند کسان ۱۲

صالح از لفظ دو حرف غائت — بعثتش نیمی و نیمی دعوت
بعد ازان مدت عمر ست درست — زیر و بینه جز و نخست
چون همه مرحله ها طی گرداند — هستیش ناقه سوی جنت راند
بوده زان قوم بد اصحاب الرس — رس که گفت اسم چهش معنی رس
حنظله راهبر شان گردید — داعی آنگاه بر شان گردید
نشنودند بدان از وی پند — بنمودند دران چاهش بند
خادمش آن مدد از داور داشت — یا ملک سنگ گرانش برداشت
عذر کردند دگر با آن پاک — دعوتش گشت دعا بهر هلاک
لیک کردم ز ره قائم تمیز — مختلف حال بود عهدش نیز
بهر طالب سوی تحقیق سبیل — من کنم روی بگلزار خلیل

بحر سریع و درخلت دران
مفتعلن مفتعلن فاعلات
موج نسیم تا چه کنعان روان
مفتعلن مفتعلن فاعلات

یافت چو نمرود شهی در جهان — تا ند زنم رود بهی بی نشان
حامی کفر و نسب او ز حام — لاف خدائی زدی از رای خام
شکل خود از بهر پرستش بتان — کرد بهر سوی ز بابل روان
گفت منجم که درین شهر زود — طفلی یابد ز دفعت وجود
جهل و جنون برد عنانش ز کف — طفل و جنین کرد هزاران تلف

[illegible]
دو صد سال [illegible]

چادر در دشت زد و حکم کرد ... تا کسی شهر شب نگذرد

لیک قضا چون بسر قهر شد ... حاجت کاریش سوی شهر شد

معتمدش آزر ناخور بود ... خازن بتخانه و دستور بود

فرجدش ان عابد با فر و جد ... کرد روانش که کند جد و کد

آزریش انگه که بانجام برد ... با صل خود گوهر خلقت سپرد

حمل نهان ماند و دم وضع غار ... درج شد از بهر در کردگار

مام پی کار چو ماندش جهد ... شیر مکیدی ز سر انگشت و شهد

صاف وی از ماده بگسیخته ... چاشنی خلقتش آمیخته

غار امین بودش از آفات دور ... چون ز پی خاتم ما غار ثور

بود دران پانزده ماهش قرار ... لطف خدا روز و شبش یار غار

از اثر شیر کز انگشت خورد ... پانزده ساله بنظر جلوه کرد

مام بر آورد نبید او را شبی ... جست برون با دل حق مطلبی

بهر آرامش ز نا مهید و ماه ... تا بسوی خور بگمان رفت راه

همزه تقدیر وی در نظر ... تا بسوی تحقیق شود راهبر

رفت چو خور نیز بمغرب فرو ... مطلع وجهت شد ایقان او

مام بنزد پدرش برد و گفت ... قصه او تا بچه سانش نهفت

---

۱ یعنی خیمه در دشت زد و گفت که هیچ مرد در شهر نماند ۱۲ ۲ جد کلان یعنی پدر دادا ۱۲
۳ یعنی نسب ۱۲ ۴ شکوه ۱۲ ۵ تشبیه ... ابراهیم ۱۲ ۶ حضرت محمد مصطفی
صلی الله علیه وآله وسلم ۱۲ ۷ تیج است لقب حضرت رسول که ابو بکرش یار غار او بود ۱۲
۸ ماه و ستارگان دیده فرمود هذا ربی ۱۲ ۹ مهر رشید دید و گفت هذا ربی هذا اکبر ۱۲
۱۰ همزه مقدر بود یعنی اهذا ربی بود ۱۲ ۱۱ انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض ۱۲

شاد و دل آزرده زان پیغمبر شد | ظلمت آن خانه همه نور شد
الفتش اندر دل او جا گزید | تا ز حقش امر بدعوت رسید
روح امینش صحبت آورد بمبیت | کام چنین ست ز دعوت بابیت
خواست بتان بشکند اول بدیر | تا کند اثبات حق از نفی غیر
روز کی آن قوم ز ایمان بعید | شهر برون رفت بتقریب عید
ماند وی از حیلت بیماری | کاین بودم علت ناچاری
رفت و بتان یکسره بشکست زود | جای تبر دوش کلان بت نمود
قوم چو باز آمده این حال دید | وز طرفش گشت قرا این پدید
گفت براهیم تو کردی چنین | گفت بل این بت که بود مهترین
نطق اگر ست بپرسید شان | سست بگفتند با نبیان آن
گفت که نی نطق و نه نفع و نه ضر | پس ز بشر طاعت شان چیست سر
گفت و بیان دعوت اسلام کرد | از پی نمرود هم اعلام کرد
اوی بخودش خواند که لب بر گشا | قدرت حق گو که کنا شد مرا
گفت که میراند و بخشد روان | گفت که اینک ز من آید چنان
گشته ساخت ز زندان رها | کرد اسیر بندی دیگر جدا
دید که دور از رد مطلب بود | مرکب او جهل مرکب بود

... ابراهیم علیه السلام روی خود سوی بتان شکسته نموده و پشت خود جانب بت کلان نموده از انگشت اشاره سوی بت کلان نمود و بظاهر کلان بت را اشاره است دانسته و در حقیقت اشاره سوی خود ذات بود ند پس ... در گفتگو ثابت نمیشود ۱۲

فت پس از قدرت حق آنجناب — کاورد از شرق بغرب آفتاب
ان تو سوشرق زغربش بیار — ماند درین مرتبه مبهوت و ار
یک در دین نزد آن کفر کیش — خواند درین باب بسی و باب خویش
وش کند تا ز نصیحت سخن — بت نه تراشد بشود بت شکن
فت گر از مملکت شه روم — آنچه تو میگوئیم آن بشنوم
ین سخنش باعث امید گشت — لیک نشد متفق و در گذشت
عد از و آن ز خدا اجنبی — گرم پی سوختن آن نبی
ساخت بنائی همه وسعت در آن — داد دو سال اجرت هیزم کشان
با صدم آتش بنمود اشتلم — صد سده یک شعله آن را صدم
خاک مگر طبقه ناری شده — یا کره نار بخاک آمده
مرغ نمی زد به محاذیش پر — کس بحوالی نشدی ره سپر
از پی انداختنش در حریق — لاجرم آویخته شد منجنیق
او به هوا بود که شد جبرئیل — زائرش از حکم خدای جلیل
گفت که یارم لب حاجت کشا — گفت بیا ریت چه حاجت مرا
گفت ز حق حاجت خود کن سوال — گفت که کافی ست برو علم حال
زین سخنش وجد گرفت آن ملک — غلغله افتاد در اهل فلک
یافته یارب خلیل این رهش — جمله بخواندند خلیل اللهش

[1] ای حضرت خلیل در باب ایمان آوردن دعوت خود نمود ۱۲ [2] باب بمعنی ید ر ۱۲ [3] سده آتشکده که برای پرستش در سالی صد روزش افروختند و صد ور پارسی بسین مهمله است ۱۲ [4] فلاخن بزرگ ۱۲

گر ز خدا غیر خدا مدعاست
گرد چو او بر سر آتش مقام
گشت نسیم آن دم تسلیم او
هفته آنجا بنمازش قیام
کرد چو نمرود ز منظر نظر
خواست فرا پیشم خودش امتحان
گفت برم آی بگفت آن عظیم
ز آتش و آن دود خرامان گذشت
گفت تنت نار نه چون سوخته
فالبهم ازوی بسلامت برست
هم تو باین نور و سلامت گرامی
حال چنین دیده بسی بت پرست
یافت چو نمرود کز ایشان کسی
گفت سفر بایدت از شهر من
دید دران مصلحت کردگار
ابن اخش کرد بخود هم سفر
عقد بخود بسته دگر بنت عم
خود بسوی مصر شد و لوط شام
[illegible] شد ز ساره [illegible] گشتن

آن نه دعا بلکه ز شیطان غاست
شد بر او آتشکده دار السلام
گرد ز آتش گل با رنگ و بو
بود و ملک مونس او صبح و شام
دید با ینحال و فرو برد سر
تا گذرد بر سر آتش حیران
بسم الله الرحمن الرحیم
سیر کنان از گل و ریحان گذشت
گفت ز نور بدل افروخته
از اثر قلب سلیمی که هست
ز آتش آخر بسلامت بر آی
دست زبت و اشت باو داد دست
رخنه دران مملکت افتد بسی
بودنت تو نیست نکو بهر من
داد خلیل از پی هجرت قرار
لوط که بود او را یاران پدر
ساره که سیاره از آن حسن کم
موتفکات از پی [illegible] نام
[illegible]

خواند و زبد قصد شدش خشک دست | تو به دعا خواه شد از رنج رست
داشت از و دست و باجر دعا | هاجره بخشید کنیزیش را
درج لغت هاجر چون یاور است | هاجره هم لفظ زبان آور است
شام خلیل آمد از آن سرزمین | جای شدش وادی از فلسطین
خاست به تدبیر طعام ضیافت | کیسه پر از ریگ بجایش شتافت
هاجره دیدش همه گندم روان | آش نمود او و قدری بهر نان
یافت خلیل این ز خدا قدرتی | کاشت از آن و بشدش ثروتی
ساخت یکی مسجد و چاهی بکند | خوش مزه تر آب وی از آب قند
خوان بکشیدی زپی واردین | دعوت او بود بدین و بدین
گر نرسیدی بر او میهمان | حلق بنانش نه رساندی بنان
عارف رومی بهمان کاشته | این سخن با مزه بنگاشته
بر سر هر دانه نوشته عیان | کاین بخورد ابن فلان بن فلان
مور و مردم چو شد آن اورش | کرد خدا باری آباد یش
لیک جفاهای گروه کفور | کرد از ایشان دل ور انفور
خاست از آنجا شدش والفتین | قحط دگر ناحیه زان فلسطین
ساره بخشید با و هاجره | زاد ز بطنش قمره باصره
نام سماعیل و نبوت نشان | نور جبینش بپیغمبر وده شان
سال دو بگذشته خلیل خدا | ساره دگر دید و بوسه سما

شد شم تنها ساره ۱ غضب کرد قصد بد بدل آورد لیکن دست وی خشک شد تا جرم توبه کرد و دعا خواست و بدعای شان آرام یافت ۱۱ اسلی ای نور نجم ۱۱

سوی حرم هاجره با طفل برد | عود نمود و بخدا شان سپرد
وادی بی آب و سماعیل پاک | تشنه شد و پای همی زد بخاک
از ته آن پای بهمین تمام | جوش بزد چشمهٔ زمزم بنام
دار و آن ناحیه جرهم عفیر | داشت تلاشی پی رود و غدیر
آب و ران وادی بی آب دید | معجز آن طفل برو شد پدید
گفت که ما نیز اقامت کنیم | هاجره بهر تو خدامت کنیم
اذن ازو یافته ساکن شدند | باقی ابیات را ماکن شدند
گاه گهی آمدی آنجا خلیل | داده براقیش خدای جلیل
آمد و رفتش پی آن دلفروز | کردی یک روزه ره پنج روز
یافت سماعیل چو سن تمیز | بیشتر از پیشترش شد عزیز
سال ده و حسن مه چارده | وان بفزونی صفت سال و مه
فرط محبت بدلش جای یافت | نعمت حق لیک چنین بر نتافت
خواب بذبح پسرش رو نمود | نذر بقربانش فراموش بود
خوابش ازین خواب چو بیدار کرد | با پسر این واقعه اظهار کرد
گفت که بابا تو مرا اندرین | انشاء الله من الصابرین
کارد نشد بر گلوش کارگر | همه بقضا راند چو بر دگر
گفت که از خنجر کند کل امید | زمزم تران تشنه شد از برگ بید

سله ای حضرت خلیل [illegible] ۱۲
[illegible]

رو بگرداند درین اضطراب / دید چو گستی و شنید این خطاب
خواب خودت راست نمودی خلیل / ذبح پذیرفت خداے جلیل
کبش فرستاده کنون آن کریم / گفته فدیناه بذبح عظیم
نعمت دیگر که حق افزود شان / ساختن کعبه بفرمود شان
آمده جبریل نشانے نمود / بیت المعمور بجایش که بود
هر دو بآئین ادب ساختند / روز ندانسته ز شب ساختند
یافته از جاے امانت حجر / نصب نمودند برفع و بجبر
عرش که در عالم اکبر بود / قلب که در عالم اصغر بود
کعبه پر نور بروے زمین / شبه بآن و مشابه باین
حق بفرستاد نوید قبول / وان ملک آموخت بوی حج اصول
رفتی هر سال خلیل از مقر / حج بنمودی و بدیدی پسر
داشت هم از ساره دری آرزو / کامده روزیش سه ضیف نکو
کرد مهیا خورشش خوشترین / بر طبق جا بعجل سمین
لیک بنا خوردن شان خورد هول / گفت یکی هول مده ره بحول
ما ملکانیم پے قوم لوط / کرده برت بهر بشارت هبوط
کاینده اسحق ازین ساره ات / وزوی یعقوب جگر پاره ات
ساره زبیری خود و شوی گفت / زامر حق این امر بیکسوی گفت
اهل بشارت بره آورد رو / داده بساره عقبش اسحق او

سله ذبیحه ۱۲ مله ای بتوجه تمام ۱۲ سله جبرئیل ۱۲ ملکه مهمان ۱۲ شه نزول ۱۲ عه یعنی حجر اسود مشابه بقلب بود و کعبه مشابه بعرش ۱۲

لوط که میدید شهر و شرک قوم
وز طرفش بیش فزاید شوم

تیز زدی تیز بزم آن فریق
نیز طریق همه قطع الطریق

میل سوی امرد و از فتح طور
ضیف حسینش بکشیدی بجور

بس غذا بیش نمیکرد کار
گفتی اگر راست بوی هان بیار

شکوه همی برد بنزد خلیل
وی بنمودی ره صبر جمیل

صبر چو بیحد شد و کین بیحساب
کرد بناچار دعای عذاب

آن سه ملک مهتر از آن جبرئیل
آمده مهمانش بشکل جمیل

کافره بودش هم از آن قوم زن
گفت ازین حال بآنان سخن

بهر ضیوف آمده زان سو دو مرد
کور همه شان دم جبرئیل کرد

قوم بگفتند که با جادوان
لوط برون رو تو از اینجا روان

ورنه سحر مهر فشاند چو نور
حیثیتم تو و ضیف تو سازیم کور

دید ملایک خطر لوط زان
کرد بر او سر نهان را عیان

گفت که ما صبح عذابی عظیم
وز همه معموره بهم برزنیم

پاره ز شب رفته بره آر رو
رفت و با هر چار و کس از اهل او

روح امین بر پرش آن پنج شهر
برد ببالا و نگون زد بقهر

سنگ ببارید بر اهل فنا
نیز زن لوط از آن شد فنا

لوط رهی جست بسوی خلیل
بینه دادش از آن پس رسیل

۱ ملامت کردن ۱۲ ۲ ... ۱۲ ۳ ... ۱۲ ۴ ... ۱۲
۵ گرد و نواح ۱۲ ۶ رخصت ۱۲

وز زبر[1] لام[2] با این بینه | مدت آن دعوت او ابینه
نیز کند مدت عمرش ادا | بینه لام وسی وز زبر[3] طا
بعد خلیل ست ولی آن رحیل | باز شنو تا[4] بوفات خلیل
هاجره اول تنبود بحجر کرد | پانزده از سال سماعیل فرد
خواست سماعیل سفر از وطن | جمع شد آن جمع و بگفتا این سخن
فائده یابیم از تو با هم ما | چون تو روی آب نیابیم ما
نفع چه از حیله دیگر زد او | مهتر آن جمع باو دخت داد
سیر جنان ساره پس از وی نمود | از صد و سی مرحلها طی نمود
یافت خلیل امر ز حق بعد از آن | عصمتی خواست ز کنعانیان
نامش مقطوره پدر یقطنش | شش پسر آورد یکی مدینش
بود خلیل[5] و طلب از عز وجل | کس نرسد جز دم خواهش اجل
دید یکی روز بیاض او بمو | رفت باندیشه فرو مو بمو
گفت که این چیست خداوندگار | وحی رسیدش که بود این وقار
آخر حج گفت بحق وا نما | حشر حیان زنده کنی مرده را
گفت مگر نیست با منت یقین | گفت طمانینت دل راست این

له چون حرف را ملفوظ نموده عدد اول آن بگیرند آنرا زبر گویند و اگر عدد اول آن گذاشته عدد باقی بگیرند بینه نامند پس بینه واو بهفت عدد باشد و زبر لام سی عدد بود یعنی در بینه واو یعنی هفت سال نزد ابراهیم علیه السلام ماند و در زبر لام یعنی سی سال و آن بینه هفت سال جمله سی و هفت سال مدت دعوت اوست و مدت عمرش در بینه لام که حبلی و یک باشد و زبر طا که نه بود همگین پنجاه سال شد ۱۲
سه امی خلیل از خدا عامی کرد که میانش مصراع دوم است -

گفت که برگیر ز مرغان چهار — باز ز ریشش لب کو مهار
خوان که بیایند همه پرزنان — بوده چنین چون بنموده چنان
خواند ز سطر پریشان آن فهیم — آیهٔ الله عزیز حکیم
عمر شتر نفیش چو بپایان رسید — قابض جان صورت مهمان رسید
ریشه ز پیری ریش بر آن دست و پا — باد چو کاهیش ربودی ز جا
لقمه همی برد ز فقدان هوش — گاه سوی چشم وگهی سوی گوش
گاه سوی بینی وگه می فتاد — موجب آن طول سنش عرصه داد
گفت ز سائلش چو نمود او سوال — از سن سائل بفزودی دو سال
گفت که از حال خودم شد خطر — گفت چنین بلک شود زین بتر
گفت که پس مرگ نکوزین حیات — قابض جان گفت که اینک وفات
ضیف شد او بر سر خوان بهشت — نعمت دنیا بضیوفش بهشت
شد بهمان شهر وطن تربتش — قدس خلیل است کنون شهرتش
ماند ز نمرود بیان قتیل — کز خدا بابل چو بر آن شد خلیل
دی ز پی رزم خدا عرصه ساخته — از خرد پست مناره فراخت
گاه بپایان شد آ[illegible] — این بهمان نیت و کرد آن سجود
[illegible] بسند و قیچه بر آسمان — نفخ بر آن بست و پریدند زان
عجز بهشترین بلندش رسید — چو بکب آن نفخ بپایین کشید

[illegible]

پس سپه آورد بدشت وغا | تا چه رسد فوج زاوج سما
فوج پشه بر سر میدان بریخت | وان سپه از صدمهٔ نیشش گریخت
پشه آمد لب او را گزید | تا بخود آید بدماغش خزید
غیر دق و ضرب قرارش نبود | پنج چهل سال روانش ربود
او بغلط داشت ز نخوت نشه | کان شده آخر بدماغش پشه
الحذر از مرگ که نمرود دید | عیش بمرگی که خلیلش گزید
آن شرر آتش جانسوز بود | وین اثر نور دل افروز بود
گشت سماعیل پس از وی نبی | گرد فروغش یمن کوکبی
یمن ولی بود برایش عدیم | رنگ نی ایمان نگرفت آن ادیم
داشت چو نور شبانت ز رب | گفت که این امر سهیل عرب
دعوت او مدت پنجاه سال | درین قبیله بحرم انتقال
آمده اولاد وی اثنا عشر | ثابت و قیذار دران نامور
بعد وی آن مرتبه اسحق یافت | شام از وچون سحر اشراق یافت
خطهٔ کنعان باقامت گزید | اهل وی از چاه ضلالت کشید
در کبر سن شدش از چشم نور | گرد اجل از پس چندی ظهور
بود ز رفقا و ویش بنت عم | عیص و یعقوب وی از یکشکم

[illegible] است که لفظی تلفظ برای لطافتی آرند و آن غلطی را ظاهر گردانند معیوب نباشد درین شعر نشه بفتح ثانی برای تجنیس پشه لطافتی دارد و صحیح آن نشه بفتح اول و سکون [illegible] پس لفظ تلفظ واقع این شعر واقع آن [illegible] شده [illegible] باشد گان ملک یمن [illegible] علیهم السلام

گفت بعیص آر کبابی مرا … تا کنمت بهر نبوت دعا
خاطر رفقا سو یعقوب بود … گفت نهانش تو درین باش زود
زود وی آوردش و رفقا بگفت … اینست ز پور تو دعایش شگفت
عیص اخیر آمد و چون گفت کیست … یافت که وی حال بدانست چیست
…فت دعا بود که یعقوب برد … نقش ازل را که تواند سترد
…ثرت نسل ست کنونت دعا … ملک ازیشان و یکی زانبیا
…عیص کزین امر شده جان گسل … رفت وز یعقوب دگر گرد دل
…حق ز اسحاق چو شد نیجهش … گشت همان قدس سیر نگهش
…سل شد از عیص بکثرت علم … کامدش از دخت سماعیل عم
…روم یکی کز سبب آن هجوم … رفت بمرزی که کنون هست روم
…نطره به یعقوب چو از عیص بود … کرد بشام او بر خالش درود
…فت دو دختش بتحریم شرف … هست ازان الا ما قد سلف
…یا و راحیل لقب بهر شان … کرد شبانیش پی مهرشان
…لفا و بلفا و بخوبی کنیز … بعد ازان یافت بسی مال نیز
…ذب نبوت شده حب الوطن … برد بکنعانش بسعد زمن
…یص چو دیدش ز گذشته گذشت … زاشک محبت همه آن شسته گشت
…ون خط توام چو مقارب شدند … با هم یکجان و دو قالب شدند
…رچه در اول شکر آبی نمود … آخر ربط شکر و شیر بود

۵ ای متغیر شد ۴ … لا تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف ۳ … [illegible]

گفت پیغمبر شدی اینجا تو باش — خود بسوی روم بشد با رضاش
داشته یعقوب بنین گرام — همعدد اول و آخر ز نام
شمعون و روبیل و یهودا دگر — لاوی و یایون و هم آن یشتجر
دان و نفتالی و جاد و اشیر — اول آن نام با بیان شیر
لیا و آن هر دو بین نام شان — شش نخست و دو از این و دو زان
یوسف و بنیامین آن آخرش — هر دو ز راحیل دوم همسرش
زاد چو این بعد دو سالی از آن — رحلت راحیل شد اندر زمان
پس متکفل پی این خاله شد — عمه پی یوسف و بسفساله شد
خواست چو یعقوب نطاق پدر — بست با خفاش بزیر کمر
داشت بدز دیش دگر تا دو سال — بود در آئین خلیل این مثال
هشت بشتش پس از آن خویش فتاد — یوسف نه ساله به یعقوب داد
داشت باو بیش ز اخوان سری — منظر او را نظرش منظری
از همه خوبی دو سوم حصه اش — احسن هر قصه بود قصه اش
هفدهم از سال ز آرام شب — خاست سحر صبح تبسم بلب
گفت که دیدم مه و مهر ای پدر — ساجد خود یازده اختر دگر
گفت که این قصه با خوان مخوان — خواند و شد اخوند غا رشکشان

عه اشاره بسوی آیهٔ کریمه نحن نقص علیک احسن القصص بما اوحینا الیک ۱۲

سه بنین یعنی اولاد بزرگ ۱۲ عه ای اول نام یعقوب که با بیان شیرست یعنی تا اینجا نام ده پسرانش بیان شدند ۱۲ سه ای زلفا و بلقا هر دو کنیزان که پس از زوجه ها مذکورند ۱۲ سه ای چون یعقوب یوسف را از عمه اش خواست او نطاق پدر پنهان در کمر یوسف بست ۱۲ عه ای خوبی را سه حصه کرده دو ثلث به یوسف علیه السلام دادند ۱۲ عه ای رشک ایشان با دغا اخوت بست ۱۲

قصد بافناش نمودند یک ‌ گفت یهودا که بود نفی نیک

روبهی کرده ز پیش پدر ‌ بر زده دم گرگ غزالش پدر

چاشت فگندند به چاه اندرش ‌ جامه بکندند ز نازک برش

آمده جبرئیل لباسش نمود ‌ پیرهن جد که بازوش بود

پیش پدر آمده باگریه شب ‌ گرگ بخوردش همه این بلب

جامه اش آلوده بخون دروغ ‌ گفتهٔ شان زا بد هتا فروغ

دید پدر پیرهنش پاره نیست ‌ گفت که کذب ست ولی چاره نیست

آمده گرگان که چه جای پسر ‌ بارمهات ما که نداریم سر

تا یکی از قافله که آنجا رسید ‌ بخت شدش دلو ز چاهش کشید

آمده اخوان و چنین پاک قلب ‌ بیع نمودند بعدود و قلب

هست راوی که نبی روز عید ‌ رهگذری بر سر طفلان رسید

هر یکی آمد تحیت بدامان او ‌ جوز پی بازی عید آرزو

گفت کسی جوز بمن بی بها ‌ گفتند آنهان غنیمت رها

گفت که دادم بشما خویش را ‌ جوز توان کرد ز بعسم شرا

بود درین حال که آمد عمر ‌ گشت ازان خلق عظیمش خبر

گفت که طفلان شتر او بجند ‌ هر چه بود دسترست دم زند

داد عمر رض در کف شان چند جوز ‌ یافته آن سرور مطلوب فوز

۱۵۰ بچه آهو ۱۵۱ محمد صلی الله علیه وسلم ۱۵۳ ای بدانش ... جوز برای بازی عید ...
۱۵۴ ای طفلان گفتند ... دسترس تو باشد ۱۲ ۱۵۵ ...

گفت عمر ای عجب این کودکان | بیع تو کردند بسهل چنان
گوش چو کرد این بشکر خند لب | گفت ز طفلان نبود این عجب
طرفه ز اخوان اخی یوسف ست | داده بآن چند سفالش ز دست
قافله شد مصر و خریدش عزیز | باز رود در رفت حساب بپشیز
گفت زنش را که عزیزش بدار | نفع دهد یا بشود یادگار
نام زلیخاش که در خوابها | داغ بدل داشت ازان مه لقا
دختر طیموس شه باختر | شبهه سپردش شبه از گهر
داشت ولی سلک دگر گوهرش | کند شده منقبه شوهرش
یافت چو مطلوب بجاهش فزود | وصل طلب از پی چندی نمود
چید بسی در ره او دام کید | لیک نشد قوت تفویش صید
خانه نو ساخته خواندش دران | هفت درش بست بقفل گران
گفت بمن چون نشوی همنشین | گفت که این امر بود نهی دین
کرده بجایم همه نیکی خدا | شر خیانت نه پسندد کجا
رنگ و بدل رفت چو از هر نمط | وز ردا و هر بدش نشد غلط
خنجری آورد که خود را کشم | گر نه تو امروز کنی دل خوشم
داد بظاهر بوی از خوف تن | دل بخدا بهر نجات از فتن
دید زلیخا بهتی ناگهان | گفت بپوشم که نه این بیند آن
گفت بدل یوسف صافی ضمیر | چون نکنم شرم ز حی بصیر

له یعنی یا نبی صلی الله علیه وسلم ۱۲ ـه ای آنچه به بیشیز خریده بود باز زر در بها و خرند ۱۲
سه ای شبیه یوسف به عزیز مصر رسیده ۱۲ ـه منقبه یعنی آلة نجاران باشد که ازان در چوب سوراخ کنند و استعارة کنایه از آلت تناسل

[1]وز تتق غیب صدای شنید · گر چه توئی نیک چنین بد که دید

نیز ز یعقوب نمودش مثال · گفت رسد زین به نبوت زوال

جست هراسان و باعجاز دست · قفل ز هر در بشارت شکست

دست [2]زلیخا بدر منتها · چاک بزد پیرهنش از قفا

شوهر او بود ستاده برون · زین حرکت کرد چشمش سکون

یافت زلیخا که شود راز فاش · سبقت او کرد تراش و خراش

گفت که زندانش سزد یا عذاب · قصد باهلت که کند ناصواب

صدق ز یوسف از و آمد قسیم · لطف بشدش قهری و تریاق سم

کودک ناورده بلب کج مجے · گفت ز تحقیق سزد منہجے

چاک گر از پیش جیب آنکه راست · ور ز پس آن راستی راست راست

گفت لب چاک دم امتیاز · کید ز جیب کرد در فتنه باز

گفت بکن توبه زلیخا ز شر · پرده مدر یوسف و زین در گذر

طعنه زنان دم زده مصری زنان · کو بغلامے شده مفتون چنان

دعوت شان کرد بهر کف نهاد · تیغ و ترنجی و نقابش کشاد

گفت ببرید ببرید دست · رفت بلبها ملک[3] پاک هست

گفت همین ست گزو بیم لوم · زا آهن قیدی شود این سنگ موم

بود چو شش سال گرفتار کید · گفت خدایا خوش ازین ست قید

رفت بزندان و با و منسلک · آن دو جوانی ز خواص ملک

[1] پرده ۱۲ [2] یعنی زلیخا ۱۲ [3] فرشته ۱۲

۶۵ گفت یکی خواب که رزمی فشرد | وان دگری نان بسرش طیر خورد
گفت بتکرار طلب شان جواب | راهبری کرده بصوب صواب
کان بملک باز خوراند عقار | طیر خورد مغز سر این بدار
آن دو دمین گفت که بود امتحان | گفت چنین فال بخواهد چنان
گفت بناجی پی ذکرش بشاه | ماند بنسیانش ولی چندگاه
دید ملک تا شبی از گاوها | هفت سمین هفت حسنی را غذا
هفت هم از خوشه همه سبز و تر | هفت دگر خشک زبن تا بسر
جمع بگفتند کزین گونه خواب | خواب پریشان بست ندارد جواب
یاد ز یوسف بنمود آن جوان | حکم ملک یافته پرسید ز آن
گفت فراخی و نعم هفت سال | کاشت بسی باید و گم خوشه بال
هفت دگر پس رسد از قحط و رنج | خورده شود زان همه پیشینه گنج
خواند ملک گفت به پرسد درست | جرم من از مجمع دعوت نخست
جمله بگفتند ندیدیم بد | گشت زلیخا مقر جرم خود
دید ملک او پس از هفت سال | اختر او رست ز قید و بال
بسکه ملک را سخنش شاد کرد | مشتری او شده آزاد کرد
کرد امینش پی امر مراد | خازنی مملکت خویش داد
از پس چندی بفنای عزیز | عزت ازو داد بجای عزیز
عقد زلیخا شدش از حکم غیب | یافت شباب او ز دعایش شیب

---

۱ بردار یا مخفف آ بدار ۱۲ ۲ ای امتحان میکردم خواب بدیده ام ۱۲ ۳ فربه ۱۲

زادش ازان بطن دو والا گهر | افرائیم آن یک و میشا دگر
آمده اخوانش در ایام سخت | خواند بعزت همه را پیش تخت
مصلحة گفت و نقابش بر و | مست ز جاسوسی تان گفتگو
یافت جوابی که نه آنیم ما | بلکه ز یعقوب نشانیم ما
گوش بکن راست خبر میدهیم | کز گهر یازده او دهیم
گفت که کو یازدهم شد محاب | کز پدرش فصل نه تا حد باب
یوسف یعنی اخ او خورد گرگ | یافت پس آن خرد مقام بزرگ
گفته بیاریدش اگر هست راست | ماندن شمعون بضمانت بجاست
ورنه همان گفته شود باورم | کیل شما را نبود از برم
داده از کیل و وداعی بگفت | مایه شان هم بمیانش نهفت
کا بجا چون بار نمایند باز | مایه بیابند و بیایند باز
بار کشادند چو نزد پدر | گفتند از لطف عزیز این نگر
همره ما کن اخ ما بهر کیل | گز ره حفظش بنماییم میل
گفت نبود دیده بیوسف امین | من بنیامین ندهم بی یمین
بعد یمین بهر روید نظر | دخل بگفتا ز جدا گانه در
دید چو یوسف برادر بگفت | ما و تو هستیم برادر بگفت
لیک ازین راز برادران مگو | تا کنم از بهر تو فکر نکو
بار چو بستند اطاعت گزین | جام نهان کرد در انبار این

سلم گرگ یعنی پسر بزرگ یعنی ازان یازده پسر الان یعقوب اعنی برادران او ۱۲

سه پسران یازده حضرت یوسف ۲ ... م برادر یوسف ۱۲

دادندا جام ملک گشته گم
اشتر کس را نفتند پیش سم

از پی آن جام هر انبار دید
جست و بانجام دران بار دید

جمله بگفتند با بدبین
دزد گر این داشت برادر چنین

یوسف از ایشان پس فتوی از ان
گفت دو سال این بود از بندگان

آن همه با عجز فرا آمدند
حرف ز حال پدر او زدند

تا عوضش گیرد از آنان یکی
گفت که این ظلم بود بیشکی

کار ز نرمی چو درستی ندید
تندی روبیل درشتی گزید

طبعش و آن خشم که چون آمدی
موی وی از جامه برون آمدی

بانگ زدی آندم و آتش صدم
کش دم سامع بشدی همقدم

آنکهش آن خشم نشستی ز جوش
کآل براهیم بسودیش دوش

گفت اخ ما بده ای لطف خو
ورنه بود خشم مرا این غلو

یوسف ازین بود خبر در نهفت
با پسر خویش فرائیم[1] گفت

حیله کنان تا شد و آن کار کرد
یوسف از ان پس بوی انکار کرد

خوست زند بانگ رگ خشم خفت
زآل براهیم کس اینجاست گفت

ماند خود آن مهتر و با دیگران
گفت که عهدی بپدر شد چنان

تا ندهد اذن دیم با خدا
من نه روم عرصه دهیدش شما

عهد به معلوم نمودیم ما
حافظ این غیب نمودیم ما

گفت نکو صبر و به یوسف گریست
شد نظر از بس بتاسف گریست

---

[1] نام پسر یوسف ۱۲

دل چو برین آتش غم شد زریز | نامه روان کرد بسوی عزیز

کز من یعقوب اسرائیل نام | عاقب اسحق علیه السلام

باد هویدا بضمیر عزیز | عزّزه الله بحسن التمیز

کان شرف و منزلت ما که هست | همچو خور و مه بر مه تا کهست

یک ز نشانهای نبوت بما | هست ز غم عقد اخوت بما

رنج و غم از دهر بود بهرما | راحت و شادی نبود بهرما

آنکه بر آتش بفتادش عبور | بود براهیم جدم آن صبور

از دم خنجر نشود آنکه رم | بود سماعیل عم صابرم

وانکه دلش شد برهٔ گرگ غم | این منم از یوسف خود در الم

آهوی من گشت ازین دشت گم | چشم سپیدم بودش نقش سم

بود بجای ویم ازوی اخی | بر وزمن حیلت تو آوخسی (افسوس ۱۲)

تهمت جام آنکه بران خرد کرد | سنگ و یم شیشه جان خرد کرد

گر نفرستی بمنش از منت | تیر دعایی که نه زان نامنت (بار ۱۳۵)

قادر میدان دعا سهم ما (جز ۱۲۱) | راست تو میدان سخنم والدعا

ترجمه اش لیک بتازی زبان | نامه بنام ملک از وی عیان

هم دوم اسحق نوشته ذبیح | زان فنجیین خلافش صریح

ابن علا راست بیان مبین | بود که اسحق بمکه مکین

فارض فرزند یهودلی او (نام ۱۲) | نامه بری کرد بایماء او

یعنی ... ۱۲

از من ... است ۱۲

---

۱ ای بنیامین برادر خرد یوسف علیه السلام ۱۲ ۲ نام محدث ۱۲

بالغ یوسف چو خطش ربط کرد
اشک بزد جوش ولی ضبط کرد

مصلحت وقت نمودش حجاب
کرد بدینسان رقم او مجاب

کز تو خط پاک بخواندیم ما
نقطهٔ دل را افشاندیم ما

آنچه نوشتی تو ز آبای خویش
هست همه واقع و برجای خویش

غم چو شد ارثت ز نیاکان تو
صبر کن آن کان همه پاکان تو

گل کشود از صبر چنان انگرت
فدیه نهد سر بتهٔ خنجرت

دست دهد آهو مفقود تو
جام دهد شربت مقصود تو

نور به چشم تو شود آن ظلام
ختم کلام است برین والسلام

خواند چو یعقوب کتابی چنان
ماند بحیرت ز جوابی چنان

گفت بدینسان که تواند نوشت
غیر نبی زادهٔ قدسی سرشت

بلکه یوسف بشد او دردناک
گفته شدش خسته شوی یا هلاک

گفت بحق نالم و میخوانمش
وانچه ندانید ازو دانمش

ای پسرانم بتوان جست جست
زان دو برادر خبری باز جست

کی سزد از رحمت حق یأستان
کفر بود یأس ازین آستان

رفته تنی چند ازان کای عزیز
حال ز ما تنگ شد و زاهل نیز

مایهٔ کم هست و امید بسی
نفی جز اینست ز خیر کسی

یوسف از ایشان چو بدینسان شنید
سختی خویشان ز مروت ندید

آنکه فراموش نکند تا گدا
سیر نمیخورد دران سالها

له تبار تموذیم ۱۲ سکه کنایه از یوسف علیه السلام گم شده ۱۲ سکه ولا تایئسوا من روح الله انه لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون - ۱۲

بود چه امکانش که دریافتی / رنج قریبانش و بر تافتی

بعد چهل ساله همش بر و تاب / زود برافگند ز عارض نقاب

گفت که آیا بشما هست یاد / تا چه نمودید بیوسف عناد

خال که بر عطفش او داشت جا / در نظر شان بنمود آشنا

گفتند آیا تو همان یوسفی / گفت منم یوسف و هذا اخی

گفتند از شرم بعفو خطا / گفت خطاها همه بخشد خدا

هیچ مترسید نه اینم عنش / تا گهی آید بشما سرزنش

پیرهنم برده بروی پدر / باید ش افگند که گردد نظر

پس همه را سوی من آرید شاد / قافله بشنید و براه اوفتاد

بر لب یعقوب رسید این کلام / نکهت یوسف رسدم در مشام

گفتند ابنا پدر مهربان / گم شده مهر وئی هیچنان

تا ز بشیر آنکه بهود اش بود / پیرهنش آمد و چشمش کشود

گفت نگفتم بشما زین نسق / کانچه ندانید بدانم ز حق

جمله بگفتند که هستیم اثیم / گفت غفور است خدای کریم

کرد پس آهنگ بمصر از وطن / همرهش اهل [illegible] و تن

دید بر اهش پسر دلفگار / اشک و نمه یک شد و غشی کنار

بیخودی و گریه چو یکسوی شد / جای در آن منزل دلجوی شد

تخت مقام پدر و مام کرد / ام وی آن خاله [illegible] ورد

لغتی ۲: قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف واخیه اذ انتم جاهلون ○ قالوا ءانک لانت یوسف قال انا یوسف وهذا اخی ۱۲

آمده آن یازدهش در سجود | حاصل تکرار رأیتُ[1] این نمود
گفت پدر یوسفؑ من بازگو | تا بتو کردند چیرا خوان تو
گفت چه پرسی تو از آن پرس زین | تا چه بمن کرد خدای برین
کرد خدا اینکه همه رنج کاست | کرد خدا اینکه شد آن خواب راست
لب ز حدیث گله بیگانه کرد | بر در حق سجدهٔ شکرانه کرد
گفت ز تو حکم و هم علم خواب | ملک تو انجام من و هم در مآب
زاد من اسلام بکن زین جهان | حشر بهم صحبتیٔ صالحان
بود ز یعقوبؑ شرف مصر را | بیّنهٔ داودی و زبر یا
نصف دوش زبر دو پس بیّنه | گشت تمام سن او این سینه
بود وصیت که به کنعان زمین | گشت در آن مدفن آبا دفین
با جدِ عیص علیه که هم ناگهان | نعش ز رومش برسید آن زمان
اوّل و آخر بنگر این وفاق | کمتر ازین نوع فتد اتفاق
بعد از آن آن شه ریّان بنام | رفت باسلام بدار السّلام
اختر قابوس بشاهی بتافت | یوسف صدیقؑ نبوت بیافت
خواست شود مقتبس نور دین | ماند ولی تفتر نیران کین
یافت شمار از مه مصر آن دو جاه | مهر عرب کرد دو نیم چو ماه

[1] انی رأیتُ احد عشر کوکباً والشمس والقمر رأیتهم لی ساجدین ۱۲ ازده اول مراد یازده عین که هشتاد میشود و نیمه آن چهل و از نصف دوم مراد قاف و واو زبر آن یکصد و شش میشود و از بابینه یکی است مجموع آن یکصد و چهل و هفت باشد ۱۲ روشن کننده نیرها ۱۲ یعنی از چهل و شش عدد ماه و نیمه آن بست و سه سال عزیزی و بست و سه سال نبوت کرد ۱۲ یوسف علیه ۱۲ مراد از دو جاه عزیزی و نبوت است که هر یک بست و سه سال بود از ماه و دو نیمه اشارت بدان است ۱۲

کاف کواکب دگر از شمس سین — میم قمر نیز من نام سین
سیب بهشت از کف جبرئیل یافت — جانش بآن بوی محبت شتافت
داشت چو در علم یهودا کمال — کرد وصیش بدم انتقال
گفت بمصرم بسپارید مگر — باشند اعقاب[1] ازین باخبر
تا چو سفر همره موسی کنند — مرقد من پهلوی آبا کنند
بعد وی آن مرتبه اسباط را — کرد خداوند نبوت عطا
پیش وی آن روز زبس تر شدند — عاقبت این شد که پیمبر شدند
طاعت خیر است و گنه شرّ کو — شرم گنه طاعت دیگر بود
ماند بیانی که زلیخای او — روز دهم رفت بمثوای او
روی بران تربت پاکش نهاد — چشم ز سر کند و بخاکش نهاد
گفت باین چشم که دیدم بجان — حیف که روی تو دو بینم جهان
ناله زد و جانش بدنباله شد — بلکه همان جان بغمش ناله شد
جای شدش پهلوی یوسف بخاک — رحمت حق باد بران هر دو پاک

دیگر ازین بحر بی عیب
موج سخن ز ایوب و شعیب

[1] جانشینان و نائبان ۱۲ اولاد یعقوب علیه السلام ۱۲ بر مزار او ۱۲ این موج از بحر سریع است وزن آن مفتعلن مفتعلن فاع اصل مفتعلن مستفعلن بود بزحاف طی صرف چهارم بیفتاد مستعلن ماند منقول بمفتعلن و اصل مفعولن هم مستفعلن بود بزحاف قطع نون ساکن که آخر آن بود بیفتاد و قبل آن ساکن گردید مستفعل ماند منقول بمفعولن اصل فاع هم مستفعلن بود بزحاف اوالیه الف را درمیان وتد مفروق بود مستعلان شد منقول بمفعولات و از مفعولات بزحاف جدع دو سبب خفیف بیفتاد لات ماند نون فاع و وزن این بحر مفعولن مفعولن فاع نیز آمده چنانچه مصنف فرموده ۱۲

کلک و کنونش در تحریر — آیهٔ[۱] نعم العبد صریر (آواز قلم ۱۲)
بس قم مرغوب ست این — تذکرهٔ ایوب[۲] ست این
بود اموص از عیص ایش — نام ز لوط[۲] آمد نسبش
همسر پاکش (نسل ۱۲) زیب حریم (نام ۱۲) — رحمه[۳] بنت افرائیم
داشت[۴] سه دخت و هفت پسر — پاک رو و پاکیزه سیر
مال و معاشی داشت بسی — خیل و حواشی داشت بسی
از بس جودی و انفاق — فاقه نمانده در آفاق
جاثیه جای بعثت او — دین خلیل و دعوت او
روز و شب او را طاعت بود — یاد حقش هر ساعت بود
برد بر او ابلیس حسد — خواست بکارش نقص رسد
گفت خدایش کای ملعون — فکر تو باشد جهل و جنون
بندهٔ نیک من ایوب — نیست که گردد زان ره خوب
گفت که با این مال و عیال — کیست که نبود آنش حال
گر برود زو این همه جاه — کفر شود در راهش چاه
دست بده بر مال و کرم — زاین بتو مانع گفت نیم
جمع شیاطین کرد جمیع — تا بشوند اعوان و مطیع (مددگاران ۱۲)
صامت[۵] آن در هر جا بود — جمله ز دیوان شد نابود

---

۱ نعم العبد انه اواب - این آیه در شان ایوب علیه السلام ست ۱۲ ۲ رحمه بنت افرائیم ۱۲ و نیز بر وزن مفتعلن و فعلن بسکون عین و فعلن بتحریک آن خوانند ۳ داشت سه دخت و هفت پسر ۱۲ ۴ مال صامت مثل زر و سیم و مال ناطق مثل اسب و غیر آن ۱۲

وز دم گرم آتش افروخت | تاطق آنرا پاک بسوخت
پیش وی آمد و دست مثال | گفت دریغا چندین مال
گفت بدل داغ غم منهد | داد و مستد حق باز دهد
گفت خدایا صبرش هست | کش ز تو دیگر بدهد دست
دست مرا بر آتش ده | رخصت سیر جاتش ده
گفت هنوزت جهل بود | رو که هم اینش سهل بود
وقت سبق آن دیو نژند | بر سرشان دیوار فگند
ساخته شکل سابق شان | پیش وی آمد سابق شان
دل یکی بود از سه و هفت | کس بقصر صبر نرفت
وسوسه را چون وی افزود | راند ز پیش خویش زود
گفت که یارب یافت کمال | صابریش بر مال و آل
کن تو سلیطم بر بدنش | گفت که هان شو ممتحنش
لیک ازان سر فرق بکو | وز دل او گیر پهلو
جانب چشمش باز بین | کم ز زبانش کام گزین
آتش خاکش بهر تن | تا دهد آب ز خویش سخن
کرد دم از کوته بینی | باد کثیفش در بینی
از اثر آن باد کثیف | شد متأذی جسم لطیف
وقت سجودش زد این فن | دود دمش شد دود به تن

له سابق اول یعنی سبق گیرنده یعنی استاده ۱۲ که یعنی سر و دل و چشم و زبانش را آزار رسان ۱۲

جسم مصفا دودی شد	نبض[1] هم او را دودی شد
کس نشنید و نی دید آن	آنچه رسیدش از دید آن
نتن وطن بنمود به تن	کرد سفر آن بوی حسن
زو همه را دامن چینی	آستنی بر هر بینی
دید بران صبرش ابلیس	کرد ندا ای با تلبیس
کو ز نبوت شد موقوف	با غضبی از حق ماءوف
زو ست تجنب لازم تان	تا متعدی نشود آن
گشته همه کس متنکره	کرده برون او را از ده
کس نشدی با رحم برش	رحمه بغمخواری مگرش
از پی او با سعی تمام	داشت مهیا آب و طعام
بود برین هم روز و شب	صبر بدل شکرش بر لب
هیچ نه از خود او را فکر	بهر خدایش ورد و ذکر
رنگ تغیر نی بر رو	نی گرهی زان بر ابرو
نیز بدل نی هیچ غمش	بهر رهائی زان المش
هر کس محو یار بود	کی بجز او او را کار بود
رنج همه راحت بر او ست	کانچه رسد ز دوست نکوست
کرم گر از تن افتادی	باز بجایش بنهادی
همچو کریمان بر کرمان	زو کرم و منع حرمان

دودی بمعنی کرم ۱۲

[1] نبض دودی که حرکت آن چون کرم باشد علامت هلاک شدن است ۱۲

زو متحیر خیل ملک — ذکر جمیل او به فلک
کرد دگر ره فکر ابلیس — تا نبود هم رحمه انیس
داشت چه کثرت غفلت او — بود بهر دم وحدت او
خواست به شکل پیر اغوا — رحمه علیها الرحمة را
گو بچنین رنج است و بلا — از غضب حق جل و علا
از بر او میباش نفور — گز غضب حق باشی دور
گفت وی و حق شوئی — من نتوانم حق شوئی
این چو شنفت ایوب ز زن — گفت به شیطان حرف مزن
شکل جوانی باز ابلیس — گفت منم با مال و رئیس
با شرفی کت داده جمال — حیف تو و این اهل و بال
گر بستانی ز و تو طلاق — میدهمت من صدر رواق
گفت نبی هست آخر شو — من نگزینم غیر بر او
رفت و بر ایوب چو گفت — بار دگر را ضرب شنفت
دیو دگر ره شکل ملک — گفت [illegible]
هست کنون حکم سقرش — رحم برحمت گفت بزنش
میزنمت گفتش ایوب — بعد شفا بالله صد چوب
رفت چنینش سال هفت — کو جز راه صبر نرفت
دیو شد از سر راه نیوس — گشت خجل زان مکر فسوس
شد ز طلایک مورد لعن — طوق دگر افزودش لعن

رحمت حق از بهر شفا | کرد عیان تقریب دعا
آن سه تن کامل بیان | زان همه با بودند همان
آمده بهر دیدارش | دیده بآن حال زارش
گفته بهم تا شد معزول | زاوج نبوت یافت نزول
چون بشنید ایوب حزین | کرد دعا نالان و حزین
مسنی الضر کرد ادا | موج بزد دریای عطا
وحی شدش زد پا بخاک | جوش بزد سر چشمه پاک
شست بدن هم خورد از آن | صحت کل گل کرد از آن
رحمه شد او را دیر شناس | رحمت حق را کرد سپاس
چند گیاه او بسته بهم | صد بزد شرا زبهر قسم
بخشش را شد عید آل | عود نمود آن آل و مال
بعد ازان او نامد نبی | خلق سوی دین خواند نبی
شهر بظاهر شد ظلمات | لیک بباطن آب حیات
تا زد دل افسرده کشد | زنده مرا و مرده کند
نجم چو شد حق ایوب | شمس حیاتش کرد غروب
وآن سه اول تشدید | مدت آن دعوت گردید
بعد وفاتش یافت شعیب | اوج نبوت در سن شیب

ظاهر شد ۱۲

له انی مسنی الضر و انت ارحم الراحمین یعنی تحقیق مرا مس کرده ضرر تو بسیار رحم کننده رحم کنندگان هستی ۱۲ منه له از ایوب سه اول الف و یا و واو و با تشدید کنایه از تکرار یا که جمله عدد ۲۷ باشد این مدت دعوت بود ۱۲

دیدهٔ ظاهر بپوشیده | نور ز باطن جوشیده
روشن ز رخش نامهٔ [illegible] | چون شعیب [illegible]
[illegible] شب | [illegible] شب
[illegible] | [illegible]
از بس مرتع وان اشجار | [illegible] در اخبار
او که اخ اصحابش بوده | [illegible] دین دعوت نموده

تا برهند از نار جحیم | خواند بنور ابراهیم
شرح محاسن کار او | اهل شر و انکار او
سوی بتان شان بوده میل | نقص دگر در وزن و کیل
غش درا هم پیشهٔ شان | قطع طرق اندیشهٔ شان
نشانده بهره تیغ زنان | گز ره بیعت بست زبان
گفت پرستید آن یکتا | کو بفزود اعداد شما
خدمت بت زیبد ز تبر | تا شری افتد در شر
کم ننهید سنگ میزان | عقل نسنجد این نقصان
وز غدر غم باد بشما | از کمی میزان جزا
نفع کسی زاین کیل خرد | کم گنجد در ظرف خرد
پر چو ز ما پیمانه شود | تخم زیان آن دانه شود

له عصای موسی ١٢ ٢ه پسر ابراهیم ١٢ ٣ه ایکه زمینی کرم غزار و اشجار دارد ١٢ اسنه ٤ه موافق قانون ابراهیم ١٢
٥ه ای نشانده ١٢

این غش درہم قلب کنید | قلب بسرہ کم قلب کنید
زانکہ بہ معیار عمل | آتش خواہد قلب دغل
قطع طرق باشد زگناه | نیست نکو قطع این راه
چون رہ دیگر پیش آید | مہلکہ ہا در پیش آید
چند برہ از منع کسان | ہست زنیکی منعکس آن
خوف بود کز امر چنان | منع کنند از دخل جنان
جمعے از ایشان بیمایش | تافت بایمان زآیایش
جملہ دگر سرتاب زنور | گفتہ کہ ہستی تو مسحور
نفی کنیمت با رفقا | یا زہم عودے سوے ما
گفت کہ ترسم زین کینہ | شعلہ نریزد در سینہ
پند کزان دارید فراغ | باد نگردد تان بچراغ
یاد از ان اقوام پیش | تا چہ بدیدند از بد خویش
باز نگردیم ار ز فروغ | بستہ بحق باشیم دروغ
صبر کہ آید حکم خدا | مومن و کافر را از ما
سال زنیجہ ہفت افزود | یک کس شان دعوت نشنود
حرف تسخر جملہ بلب | پان ز خدا آن حکم طلب
پس بدعایش کرد پدید | قہر خدا گرما ہی شدید
قوم بصحرا برد سپاه | شقۂ ابرے کردہ نگاه
آتش ازان بارید و ہمہ | سوختہ زان نار حطمہ

بوده کسانی که بسیچ | خانه نشین با تب و پیچ
زلزله با بانگ جبرئیل | کوفت پی شان کوس رحیل
ابر نهاشد آتش بار | بود نهان از نظر بخار
سینه شان خورد آتش فگند | شد بجهان شاه آن بلند
تا شعیب و آن یاران | گشت بجبریل آخر شان
چون زبری موسی سپاه رفت | بود از آن پس سال هفت
درون عملیش نقل افتاد | رحمت خدا بر روحش باد
قصهٔ موسی باز شنو | کهنه نشد و بیا زهم نو

زموسی قصه و بحر مصر جبرئیل
نخستین موج آن تا ذکر جبرئیل

ملوک مصر را از آل عملاق | سلطنت ...
سنان ابن علوان اول شان | که در ذکر خلیلش رفت اعلان
ولیدش والد آن ریان دوم بود | که یوسف را عزیز مصر بنمود
سوم عمرو داد و قابوس مصعب | که از وی سبطیان دیدند مصائب
... یوسف با پسر ... | دل سختش بر آن تنی نه لرزید
خش فرعون آخر زمان لایق | ولیدش نام و شیطانش تالیق

۵ یعنی ... [illegible]
... و در مصنف ... وزنش مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل ... [illegible]
... مفاعیلن ... رکن آخر آن مفاعل بسکون لام ... حذف ... [illegible]
... مفاعل چنانچه مصنف فرموده ست سوم عمرو داد و قابوس مصعب
... فعولن یا فعل ... ۳ ... ۲ ...

درین قابوس آن دیوش زمین بوس — جفا ها کرد افزون تر ز قابوس

پس از چندی بدعوی خدائے — کسان را گفت پیش جبهه سائے

همه باشندگان مصر و آن قبط[۱] — مقر او شدند و منکر این سبط[۲]

ازین ره بیشتر شان خوار میداشت — ز کار سخت در آزار میداشت

چو شد روز سیه تر زندگی اورا — نمودند این شب تاریک اورا

که ناگه آتشے از شام افروخت — سرائے قبطیان تا خانه اش سوخت

بگفته کاهنان کز سبط مولود — بر آرد از تو و از قبطیان دود

نمود او حکم و در هر سال بد فال — چنین ضائع شدی از سبط اطفال

و با هم خاست و بس مرد سبطے — بر آن مرده که دل نالید قبطے

که در تخمیم ها را چون توان ساخت — بکار خویش تا کی خویش پرداخت

ازین کشتن بگو تا دست دارند — بگفتا در میان سالے گذارند

دران مهلت چنین فرمود داوے — که هارون زاد از عمران لاوے

پس از سالی که سال قتل بوده — جمال موسوی هم زو نموده

مرتب کرده صندوقی ز خوفش — نهفتش مام چون گوهر بجوفش[۳]

روان سر داد اندر رود نیلش — بحکم غیب کامد حق کفیلش

برای چشم بد بر وی بلرزید — نکو این نیل بهر رفع آن دید

شد آن صندوق ورا کشتی نوح — وزان باد مرادش از دم روح[۴]

بنور غیب آن الواح روشن — شدش فال فروغ نخل ایمن

---

۱ بالکسر اهل مصر اصلی و قبطی منسوب بر آن ۱۲ ۲ یعنی گروه و نیز قوم موسیٰ ۱۲ ۳ جوف یعنی خلو ۱۲
۴ روح الامین ۱۲

مگر نجار سبطی کان عمل کرد — پی خورشید ترتیب حمل کرد
فلک بر دست او را بوسه داده — ملک بهر درودش لب گشاده
صفای رود شد نهر لبن سان — سیاهی رفت سوی آب حیوان
برون کفر از دلش مانند کف شد — حباب و موج تسبیحش بکف شد
رساندش تا دکان بود از خدا عون — ز راه نهر سوی باغ فرعون
زن او آسیه کایمان همیداشت — وزان خوف عیان پنهان همیداشت
بسوی سبطیانش گوشهٔ دل — ولی اظهار آن بوده ست مشکل
نیزان وی آن صندوق بردند — باو در روی فرعونش سپردند
چو فرعون از سر آن قفل برداشت — نمودش گوهری کان نور خور داشت
ی از خفاش طبعی خواست طفلش — که تا سبطیان کردند خفاش
بگفتا آسیه ما را پسر نیست — تبنی را نکوتر زین دگر نیست
چو زینسان آفتاب از برج آبی — درین بیت الشرف کرد آفتابی
سعادت را ز رویش فال گیریم — بنور العینیش منت پذیریم
همانا این یکی ز اسرار غیب است — گمان بد بسر غیب عیب است
پذیرفت و دلش هم مهربان شد — ز بهر تربیت مائل بجان شد
ورش چون ز آب و چوب دیدند — بعبری نام موسی برگزیدند
ر فت آن خطاب دلنشینش — عرق آسا نقاط افگند شینش

۱ یعنی کشتن آن طفل ۱۲ ۲ تحقیق ۱۲ ۳ پوشیده ۱۲ ۴ پسر خوانده ۱۲ ۵ زبان عبری ۱۲ ۶ مو بمعنی آب و سی بمعنی چوب ۱۲

زسعدها دایه آن پاکیزه در بود | بشیری شیرزن آسیه را نیا بود
بناگه خواهرش مریم که آنجا | خبر جو بانش حاضر بود و گفتا
فلان جا دایه هست و چنین هست | که شیرش را طهارت آنچنین هست
بفرمانش رفت و حاضر کرد مامش | شد از وی شیر شیرین شهد کامش
بگفتا آسیه می پرور این را | پس از هفته برم می آور این را
چو کرد آن غیرت ماه دو هفته | دو منزل طی ز سالش رفته رفته
ببردش آسیه الفت فدایش | بشد اندر بر فرعون جایش
بزد دست و زریشش چند مو کند | برو تاب و تاب و گفت آن بیان چند
یقین شد که این حمل و طالع ماست | بهر نحوی نحوست بایدش کاست
بگفتا آسیه طفلیست بی شر | توانش آزمود از لعل و اخگر
اگر بر لعل دستش آنچنان است | وگر بر اخگر این محض گمان است
همت جبرئیل وقت امتحانش | ز اخگر سوخت دست و هم دهانش
بیارا امید طبع سرکش او | شد اخگر آب بهر آتش او
زبان از سوختن این رنگین شد | سفیدی در کفش تا رنگین شد
زنامش [illegible] سال و سی | شد آن نام از زبان یا هم موسی
وزین پس [illegible] پسر بود | بسی فرعون کو جانی دگر بود
بدید از قبطی بر سبطی جو زور | بقبطی مشت زد او مرد بر فور

لہ یعنی آن گمان که از اسرار غیب است تا چند یقین شد که این طفل همان گشت که آن ست دیدار من ستاره نحس ست به تیغش باید کشت ۱۲

پشیمان گشت و وقف توبه لب کرد | خبر فرعون را قاتل طلب کرد
دوم روز او همان سبطی بره دید | ز دیگر قبطیش روز سیه دید
بگفت او را عجب ای غاوی[1] مست | که هر روزی تو جنگ از یکی هست
بگفت این وی تخلیص رو کرد | بخود سبطی خیال قصد او کرد
بگفتا میکشی امروزم آیا | باینکه دی[2] کشتی یکے را
شنید این قبطی از دستش رها کرد | پی اخبار سرعت کفش پا کرد
بر فرعون شد گردید قاصش | نمود او حکم از بهر قصاصش
همان نجار گفتش خاست غوغا | بدر زن[3] پای تا داری از اینجا
چو موسی دید فتنه سر بر زن | به هجرت کرد ز انجا رو به مدین
پس از طی منازل[5] همچو ماهی | فتاد و نشست بر در آن شهر راهی
لب چه دید جمعے از شبانان | بگله آب میدادند آنان
دو دختر از حیا افگنده سر پیش | ستاده دور تر با گلۂ خویش
بگفتا حال خود گوئید و چونست | که از چه دور تر جای سکون است
بگفتندش که ما دخت شعیبیم | نبی زادیم و پاک از جمله عیبیم
حیا نبود ز ما آنجا گذشتن | نیاید تا از ینان باز گشتن
ازان آبے که بگذارند باقے | پی اغنام[4] خود گردیم ساقے
چو آنان گله را آب دادند | تنک سنگ گران بر چه نهادند
که بود آن سنگ بهر چه پناهی | بجنبد ازان شود تا سنگ راهی

[5] منازل یعنی آنکه دو بیست و هفت یوم طے شوند پس یعنی آنکه در بیست و هفت یوم راه طے کرد ۱۲

[1] غادی یعنی گمراه ۱۲ [2] دی یعنی دیروز ۱۲ [3] ای بگریز ۱۲ [4] اغنام جمع غنم یعنی بز ۱۲

زبیرحمی آن جمع شقیه ... نماند از آب در برکه نقیه
نیارستی کشیدن آن دلو و آن سنگ ... مگر جمع چهل مرد قوی چنگ
چو زین ره دید حیران دختران را ... به شفقت خواند آن نیک اختران را
کشید آن سنگ و دلو و آب شان داد ... پس آنگه سنگ را بر جاش بنهاد
بیارامید خود در سایه جایگه ... پدر را از و خبر کردند دختان
بیامد آن کلان چون گشت مامور ... یاد از شرم کرد آواز از دور
که میخواند ترا آن قبله من ... به بخشد تا جزای آب دادن
برفت و گفت با او قصه خویش ... بگفتا رستی از ظلم جفا کیش
مخور غم با فراغت آب و نان خور ... ز رنج ره بر آسا و ز کف خور
بگفت آن دخت این مرد گزین است ... اجیرش کن که با قوت امین است
شنیدی قوتش بشنو امانت ... که چون خواندم بمن گفتا ز صیانت
عقب از من بیا ای پاک سیما ... کنم گر ره غلط ز آواز بنما
بموسی پس شعیب این گفت اینهم ... نکاحت با یکی نور نگاهم
بود کابینش سال هشت خدمت ... وگر ده سال از نزد تو منت
پس ایجاب داد آن دخترش را ... همان دختر که نامش بود صفرا
صفورا آن دگر بعضی که گویند ... سند باید پی صحت بجویند
چو آن مدت بسر شد خواست موسی ... کند مام و پدر را پایبوسی
غنم با غم گفتا دل خراشد ... عدو می خاندرا هم مرده باشد

سے بوقت شدت گرمی آفتاب ۱۲

شعیبش ز جهیز دختر خویش | بسے داد از جهیز فرزند خویش
عصائی داد کان پیش از وجودش | ز جنت جبرئیل آورده بودش
دو سر بوده است زان تکسیر نوادر | چو مشتقات صادر از مصادر
بطول قد موسی چل ارش بود | شب تیره چراغ آسا سرش بود
به بعد ره بر آن گر بنشستی | ز جا همچون براق برق جستی
اشارت زان بهر دیوار کردی | در روزی شدی نعمات خوردی
ببالیدی بقعر چه رسیدی | سرش دلوی شدی آبی کشیدی
گرش رغبت فتادی چون شمامه | ز مشمومات کردی تازه شامه
چو شاخے در زمین آن انشاندی | شدی تر میوهٔ تازه چشاندی
بشکل حیه از قدرت حے | همیکردی حیات دشمنش طے
دگر بسیار خاصیت در ایش | که باید دفترے خاصی برایش
چو در وادی ایمن گشت وارد | هوا از ابر شد تاریک و بارد
نشد از سوخته یک تار روشن | بزد دو چند سر بر سنگ آهن
بناگه روشنی رخشید از طور | بآهلش گفت آتش دیدم از دور
شما باشید گردم ره سپر من | که آتش پاره آرم یا خبر من
بیکدم هفت فرسخ رفت زاعجاز | بدیدش از شجر گردید زان باز
دم رجعت شنید انی انا الله | ندیده قاتش سر کرد آن راه

[illegible] نشارت و حضرت شجر اندر شنید انی انا الله [illegible] خود [illegible] شد پس ز جناب لوبیت خطاب آمد که فاخلع نعلیک [illegible] وادی مقدس [illegible] ۱۲ منه

افاقی بک دگر در گوش آمد | سوی غفلت پیام هوش آمد
سوم ره لا اله الا انا را | شنیدان قائل آنست نارا
یقینش گشت شمع راه توحید | جبین او بنور سجده رخشید
شجر کان نور را بوده ست مطلع | فراپیشش شده بشنید فاخلع[1]
بکن نعلینت یا معنی کان بجاهست | که جایت وادی پاک طوی هست
ز قید هر دو عالم پای دلکش | که قرب آمد گهر آداب سلکش
جز این نبود طریقت بهر سالک | که هالک گردد از دیگر مسالک
پس از بهر درستی شریعت | شد او را حکم فاعبدنی ذریعت
صلوة و ذکر را تاکید کردند | ز حشر و آن جزا تمهید کردند
چو از علم عمل یافت قوت | مشرف شد به تشریف نبوت
پی تبیین برهان شد ندائی | بدستت چیست این گفتا عصائی
فشانم بر غنم زان برگ اشجار | نمایم متکا دیگر بسی کار
بگفتندش بینداز و بینداخت | شد آن پر زهر ماراین زهره درباخت
بگفتندش که برگیر و میندیش | گرفت و عود کردش هیأت پیش
بگفتندش بیاور دست از جیب | بیاضش کرد بیضا قدرت غیب
بگفتندش دو ماهست این دو برهان | برو فرعون را از کفر برهان[2]
بگفت از شرح صدرش[3] برگشادند | بگفت از یسیر[4] امرش مژده دادند

[1] فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی ۱۲ [2] خلاصی بده ۱۲ [3] سینه ۱۲ [4] آسانی بسیر مصدر است و حضرت موسی بصیغه امر عرض کرد که رب یسر لی امری یسر از لفظ امر که درین مصرع است هر دو معنی محتمل است یکی معنی بالا دوم آنکه از حکم الهی مژده دادند ۱۲

بگفت از عقدهٔ آن نطق حل شد | بدینسان مشکل آسان بر محل شد
بگفتا شوکت فرعون و شان را | دگر از کشتن خود آن جوان را
مبشر شد که از ما باشد عون | تو عون ما نگری مر دو فرعون
بگفت افصح ز من هست آن برادر | شود هارون بمن انباز و یاور
قبولش تافت سیمای جلالت | ز قوت یافت قانون رسالت
شنیده وعدهٔ قرب و کتابی | روان شد چون ز مشرق آفتابی
بر اهلش سحر مسرور آمد | برای نار شد با نور آمد
بمصر آمد برادر دید و مادر | بگفت امر خدا را با برادر
در بشارت که وا اوش بر خود افزود | پدر فی زنده دنی خواهرش بود
بر فرعون رفتند او و موسا | بگفتا انه پرورد مت آیا
وفا و مهر را خون ریختی تو | یکی را کشتی و بگریختی تو
نبود از تو مرا گفتا خلاصی | بود قتل خطا را کی قصاصی
دلا زاری سر کفرست زین راه | شد از منعش شروع دعوت انگاه
که اسرائیلیان نفرست با ما | مکن سختی فرو زین سست با ما
رسولانیم از حق بس ز مستی | ز باطل بگذر و کن حق پرستی
بقانون رسالت نرم گفتند | نه طرز نرم را از رزم گفتند
بپرسید از صفات حق ادا شد | بحجت خوش سخن هاران عصا شد
بخفتش تا بتر فیر آن دو دندان | که از هیبت [illegible] جان

[illegible]

به سختی وخریدن امکان نیافت — با ایشان کرد پیمان تا امان یافت

ید بیضاش خیره کرد انظار — شدش آن شرق غرب از بحر حضر

چو مهلت خواست فرعون و شبولا — قرارے یافت کاین سحرست اورا

فراهم ساحران ملک بنمود — بروز عید خویش و قرب موعود

اجازت یافته بر سبق القا — رسن انداختند و چوبها را

بشکل مار و جوش پر ز سیماب — روانش کرد از خورشید آن تاب

پس از سحر عظیم آن سحرکاران — نمودندش بچشم خلق ماران

کسان از ترس برهم اوفتادند — بموسی پس ندا از غیب دادند

ببید از آن عصا نتوان غمی خورد — عصا شد اژدها جادو فرو برد

بسجده ساحران یکسر فتادند — بایمان یک زبان لب بر کشادند

بجز فرعون همچون مار پیچید — بر تیغ و دارشان بنمود تهدید

که این استاد سحر آمد شما را — نمودید اتفاق اخراج ما را

بگفتند آن عصا اورست دهشت — که از وی اژدهای نفس ما کشت

دل ما زان ید بیضاست پر نور — ز ظلمت نیست غم باشیم مغفور

چو مار از پوست بیرون از تحمل — بریدش جفاشان بی تأمل

نهمیدوان با زنش گردید بد ظن — شفیع شان (ساحران ۱۲) چو شد در وقت کشتن

بصنعش دین موسی حجت آورد — ازین نو شد کهنش که پرورد

بگفتا این بلا آورده تست — عدو یم در بغل پرورده تست

له تقدیم نمودن ۱۲ سله انداختن ۱۲

زبهر او کمین کردی کمینم — بر اندیشی من چون نیک بینم
غرض در ظلمت آن ظلم و کینش — شد او را شمع راه خلد دینش
بموسی گفت پس ترس از عنادم — تو و قیدار نور زی انقیادم
ندانست این که با او نگردد وے — بشیری کی تقاضی سگ رو دے
چو موسی دید فکر کژ برایش — دعای ابتلا کرد از برایش
بوقت هر بلا پیمان نو بود — دم نقض عیان کفران نو بود
نخست از قحط باران آن سه ساله — بجای رعد لب ها کرد ناله
متاع و رخت طوفان بعد از آن برد — ملخ پس کشتها و باغ شان خورد
پس رنج سپش گردید واقع — وگر آرا مها جست از ضفادع
نبالی [?] کشت خوناب سلسال — در آخر سنگ شد سیم و زر و مال
برای کافران رنج مکافات — ولی ایمانیان امین ز آفات
نموده نقض عهد از نقص کامل — بموسی گفت آن گویلے [?] باطل
گر آری صد ازین سحر و فسونت — نیئے ور من نگیرد از فنونت
نگفت و سبطیان را خوار تر کرد — بموسی هر یکے فریاد سر کرد
که میگفتیم جور غیبت تو — بکاهد در حضور از هیبت تو
فزون تر شد کنون آن ظلم جانکاه — رویم آخر کجا کوه و کجا کاه
بگفتا صبر شاید که شاید — شہے مصر بر ما رخ کشاید
بنائے ساخت آن سر تا بپاید — خبر از رب موسی تا بیاید

لہ [illegible] اختیار کنی ۱۲ [illegible] اطاعت ۱۲ [illegible]

همان انجام آخر یافت آن صرح — که در نادانی نمرود شد شر
بگفت آخر باد آن پاک تدبیر — که کردت دور چرخ پر حسد پیر
گر از ایمان دهی قوت بجانت — دعای من کند بابند جوانت
ز لوث کفر چیدن خواست دامان — گریبان گیر او شد منع هامان
نداری شرم گفت از بد ادائی — که ورزی بندگی بعد از خدائی
بقتل موسی آورد آن وزیرش — بگفت [illegible] زان جمع تیرش
چه شاید کشتن او با شموسی — که دارد دبجے چون سہمش موسی
چو نیمی نیمش از دعوت بسر شد — که آن بدبه نشد از بد بتر شد
زحق درخواست موسای مناجی — نجات از ظلم بهر قوم نلجے
ندا آمد باو تا خود چه سازد — بآن ناساز وهم با خود چه سازد
بقومش گفت باید ساز ره کرد — توقف تا مهی ز ایشان نگه کرد
سبب پرسید گفتند از وصیت — که یوسف کرده بود آن وقت رحلت
همی جستند از وی تربت پاک — بآب نیل پنهان بود آن خاک
زن پاک همان نجار آخر — نشانش را در آنجا ساخت ظاهر
دعای موسوی گرداب را دور — بر آوردند آن تابوت پر نور
اشارت شد نسای سبطیان را — که برخورده زنان قبطیان را
نموده عاریت بهر عروسی — حلی دلبس شان با چاپلوسی
برون از مصر زد موسی دل شب — هم آن قومش بسان ماه و کوکب

---

۱ نام وزیر فرعون ۱۲ ۲ دعا خواهنده ۱۲ ۳ مراد از قوم سبطیان و ناجی یعنی نجات یابنده ۱۲ ۴ سامان راه ۱۲ ۵ زنان ۱۲ ۶ ملاقات کرده ۱۲ ۷ نیم شب ۱۲

سحر بر روی روز افتاد این حال   روان در حال هامان شد ز دنبال
بناز از حسن تدبیرش دوم صبح   تعاقب کرد فرعون همه قبح
بگفتا زین فریب سبط ننگ است   صلاح من سلح آرای جنگ است
بدید آن گرد فوجش از لب نیل   عصا بر آب زد موسیٰ بتعجیل
ز اسباط اینهمه بودند احزاب   دوازده کوچه پیدا شد دران آب
هر آن آبی که از جایش جدا شد   چه کوهی از دو سو هر جا بپا شد
رگل و لا خشک گردش مرسل باد   چو باد آن روی آب این جمع استاد
بیکدم طی دو میلش عرض گردید   درآمد خصم هم چون راه وا دید
هوا از کوه‌ها افگند آب را بار   چو کوهی بر سر آن فرقهٔ نار
بآن غرق گفت آوردم ایمان   ندا روح الامین در زد که الآن
نکردی عهدهای پیش را پاس   چه بخشد نفع ایمان حالت یاس
بدریا غرق شد با فوج سرکش   ز راه آب شد در چاه آتش
بخاطرها سکون را تا شود ره   همه اجساد بالا آمد از ته
ز نقد و هم سلاح بیش قیمت   بدست آورد هر شخصی غنیمت
ولی نامد پسند حق که آن بود   بدنبش منع و کس زو منع نشنود
گرفته روزه بر دفع شر و شور   گذشت این واقعه در روز عاشور
چو موج قدرت آن خس کرد یکسو   گهر آورد روزان روز با این رو
ز نیروی حقش آمد توسط   که شد در مصر موسیٰ را تسلط

له الآن وقد عصیت قبل وکنت من المفسدین ۱۲ [illegible] موسیٰ منع کرد ۱۲

صفا گشت از پی آن شهر جارو | کدورت تافت زان پاکیزه جارو
اگر گم کرده جمعی راه تحقیق | بتقلید همان قبط و عمالیق
که ما را نیز می باید خدائی | که بینیم و پرستیمش بجائی
باخر وی به تنبیه و بتهدید | بدادش توبه و بنمود توحید
لب دریا بفرمودش اقامت | که یاد آید از آن راه سلامت
برین چون مدت ده مه بر آمد | بشیر وعده اش ناگه در آمد
که حق میخواندت بشتاب بر طور | کلیم الله شو بر گیر منشور
خلافت داد هارون را بر امت | که میایم پس از یکماه رجعت
معیت شد با و بفتاد تن را | که باشند از حقش شاهد سخن را
رسیده تا کمر از طور مامور | پی سی روزه شد تا خود شود نور
از آن پس آمد از حق این پیامش | که بنماید بدیگر ده تمامش
سپرده از مقامی پرده بگشاد | ده آخر به لاهوتش رهی داد
ازین معراج تا آن نور اسرار | در آمد در حریم نور الانوار

موسی ۱۲

ـــــــــــ

[۱] جارو در اصل جاروب بود بقاعدهٔ ترخیم حرف اخیر افتاد جارو ماند و ترخیم در لغت گوش و دم بریده را گویند و در اصطلاح فارسی حروف لفظ را دور کردن است و آن بچند قسم باشد یکی آنکه حرف اول لفظ دور کنند چون نوزا بجای هنوز و گاهی از میان آن ساقط کنند چون کوتر از کبوتر و گاهی از آخر چون گوزا از گوزان و گاهی نصف کلمه دور نمایند چون دی از دیجور و درین معنی سعدی میفرماید سه پیر بفتاد سله چنین کنند + که مقری بجوانی چنین روش + و اصل این چنین بیت پیر هفتاد ساله جوانی همیکند + که ز مقری یعنی کور مادر زاد بخواب نه بیند چشم روشن ۱۲ [۲] پیروی ۱۲ [۳] قبط و آل عمالیق هر دو گروه از فرعون بودند ۱۲
[۴] یعنی حضرت جبرئیل بشارت دهنده ۱۲ [۵] نام کوه ۱۲ [۶] کتاب ۱۲ [۷] سی روزه چهل شوند ۱۲ [۸] مقامات چهارگانه ناسوت ملکوت جبروت لاهوت عالم تجلی ذات الهی ست که سالک ازان فنا فی الله حاصل شود و در مرتبهٔ صفات را جبروت

ولی بعد از مه امت مضطرب شد | گر زینجانب نگردی مجتنب شد
خیال بد بخاطر ها گذشته | که حال همرهان آیا چه گشته
خلیفه گفت گر غایب ز چشم است | همانا زان غنیمت ها بخشم است
همه آورده کردندش ته خاک | که چون آید رود حکمی ازان پاک
در ایشان سامری سحرفن بود | بموسی خویشیش در دین سخن بود
نبودش باطن و ظاهر مساوی | محاسن ظاهر و باطن مساوی
ز موسی پیش زاد او در بن غار | چنین بود آن زمان بنهادن بار
که دختر خانه رفتی پرماندی | ز شهپر شیر جبریلش خوراندی
بر موسی بهنگام ورودش | شناسیدی که وی پرورده بودش
دم آن مژده آوردن برایش | بدست آورده بود او خاک پایش
چو زینان دید ضعف اعتقادی | بدین نو کنم گفت اجتهادی
یکی زان ضعفها تقلید اول | شک آوردن دوم بر قول مرسل
سوم آن خطرهای دور از آداب | چهارم گفتگوی نیز زین باب
بایشان گفت موسی باز ناید | شما را فکر کار خویش باید
بیاوردند چون آن لها خواست | ازان گوساله زرین بیاراست
بجوف دل همان خاک قدم کرد | صدائی زد بر چون سحر دم کرد
[illegible]فت این اتوان بگرفت معبود | پرستیدند کیسه غیر معدود

سے حاشیہ [illegible] مرتبہ اسماء [illegible] طوت [illegible] ناسوت [illegible] دنیاست ۱۲ منہ لے یعنی ہارون ۱۲
[illegible] قرابت داشت ۱۲ [illegible] شک بود ۱۲ [illegible] گذاشتن [illegible] شعر [illegible]

ذوو ذوه الف این معدود بودند حسابی از سه صد الفش نمودند
عتابی کرد هارون کاین چه کار است پرستد غیر حق را هر که غاویست
همه گفتند تا موسیٰ بیاییم ز سویش با عتابت رو نتابیم
چو موسیٰ کرد طی چل زینه مرقات عروجش شد بر اوج تم میقات[1]
خفش خواند و بشد بر قلهٔ طور بعجلت مانده همراهان از او دور
ندا شد کز چه بود این زودی تو بگفتا از پی خشنودی تو
همی آیند همراهان قفایم ندارد عذر ره سوی وفایم
پس آنگه شقهٔ ابری عیان شد میان آن چو خور موسیٰ نهان شد
سخن گفت و شنید و یافت تورات وهیش لوح زمرد مهر لمعات
بمن دیدار بنما کرد تمهید[2] اشارت شد که نتوانی مرا دید[3]
بمین کوه ار ز نورم پای دارد ترا هم دیدن من جای دارد
ازان برق تجلی کوه شق شد بیفتاد و ز خود این نور حق شد
افاقت یافت و گردید تائب شد آنگه از میان آن ابر غائب
بهمراهان بخواند الواح تورات بیان کرد از مقالات و اشارات
بگفتندش ز حق نشنیده حرفی ازین تنها چه بربندیم طرفی
مناجاتی شد او چون این بگفتند کلامش با کلیم او شنفتند
لقا[4] پس خواستند از صیحه[5] جان رفت دعا آن پاک لب را بر زبان رفت
که چون رجعت کنم قومم چه گویند بگویندم تو کشتی خون بجویند

۱؎ تم میقات به اربعین لیلة یعنی تمام کرد وعده گاه رب خود که چل شب بود ۱۲ ۲؎ قال رب ارنی انظر الیک ۳؎ قال لن ترانی (سورهٔ اعراف رکوع ۱۶ جزو ۹) ۴؎ دیدار ۱۲ ۵؎ بانگ ۱۲

دم صور آن دعای جان نمودند — مثال حشر بر ایشان نمودند
بسوی قوم خود چون باز گردید — بجز زن گاو از گوساله شان دید
گرفت و بر کشید از خشم و افگند — سر و ریش برادر در شجر بند
بگفتا کس ز ضعفم منع نشنود — بترک شان مرا خوفی ز تو بود
برین عذرش ز خود عذر و دعا کرد — بساحر حمله زان عذر و دعا کرد
چو خر در گل بماند آن بی کیش — ازین شیرینش سر در پیش چون میش
رمید از شهر همچون گاو نخچیر — رماد آن عجل شد از نار اکسیر
بگفتا قوم با تو به موسی — دعا کن از پی آمرزش ما
شد ایما زیر تیغ اهل ایمان — سر آن سجده بنهند این لئیمان
پدر را پور و پورش را پدر کشت — برادر را برادر بی خطر کشت
پس از هفتاد الف آمد امانی — سپاس این امان و هر زمانی
بر ایشان خواند تورات و شنفتند — عمل باشد برین مشکل بگفتند
شهود منحرف کردند تحریف — بحرف کذب خود با نسق تکلیف
هوا بر داشت کوهی چون بر آشفت — شما را بر سر این کوه افتد گفت
بسجده هر یکی سر بر زمین سود — ز بیمش چشم چپ سوی فلک بود
جهودان کز نژاد آن شهوداند — به نیمه رخ از آن رو در سجوداند
باسلام از بلا ماندند سالم — شدند از حکم حق در مصر حاکم
ز جمع شبهه در بعث حادث — حدوث این عجب را گشت باعث

۱ زدن ۲ تورات ۳ سامری ۴ یعنی حضرت موسی ۵ خاکستر ۶ ... ۷ شکر گزار این امان شدند ۸ تغیر و تبدیل

دو کس شب بر طمع کشتند عمرو را | بر آن زر زند روز آمد از غم را

نه قاتل دیده جو یا آنکه بوده | دیت لی داده بهرش اهل دوده

کلیم از وحی با آن جمع فرمود | تو آن گاوی چنین را ذبح بنمود

درستی و زرد بیداغ و میانه | جوان و پیر و کار کشت رانه

بسی جستند آخر داشت زالی | خدا میخواست او را داد مالی

پر از زر پوستش آمد بهایی | عدول آن دیت را شد سزایی

بکشتند و زدند آن دم بر آن تن | روان دم زد که اینان قاتل من

قصاصی رفت پس دو دفین شد | به بعث آن اهل شبهت یقین شد

ز کار قوم چون موسیٰ بپرداخت | بکار خویش گفت اکنون توان ساخت

بگفتا در مناجاتش خدایا | ز من داناتری کس هست آیا

بگفتا خضر نام آن بنده من | که دارد مجمع البحرین مسکن

برو آموز ز و علم و فن او | طعام تو دلیل مسکن او

رفیقش کرد یوشع بی توقف | وی از نون ابن افرائیم یوسف

به توشه ماهی بریان گزیدند | برفتند و لب آبی رسیدند

بخفت او داشت یوشع در هوا نو | بدریا شد حیاتی یافته حوت

خود آنجا چشمه آب بقا بود | نم از موجی رسیدش زنده شد زود

چو میلی چند بگذشتند از آنجا | برای چاشت میلی کرد موسیٰ

۱ تن مرده ۱۲ ۲ یوشع ابن نون ابن افرائیم ابن یوسف ابن یعقوب ابن اسحاق ابن ابراهیم علیٰ نبینا و علیهم الصلوٰة والسلام ۱۲ ۳ طعام را ۱۲ ۴ آب حیات ۱۲

بگفتا این نون آن نون حمول — فتاد از یاد زین چون وعده دل

زکنام حق موسی خبر گشت — سوی آن نون که داتش بود برگشت

اشارت زین حقیقت شد کماهی — که خواب غفلت آرد بیخ راهی

بدید آن چشمه چون های شقیقی — شتا در ماهی و پیدا طریقی

دگر بنمود پیری در نمازش — سلامی کرد و گفتا با نیازش

که آیا باشمت یکچند همراه — که از علم خودم بنمای آگاه

نیاری گفت با من صبر کردن — نتانم گفت از حکم تو گردن

بگفتا بس بچیزی کز من آید — نگویم تا ز خود دخلی نشاید

لب آبی شد و بشکست کشتی — بگفت مغرق این جمع گشتی

بگفتا این نگفتم صبر نارے — بگفت سهو شد عذرے ندارے

دگر او کشت نوخیزے براہے — عجب این گشت قتل بیگناہے

همان بشنید زین هم گفت بگذر — ز خود بشنیم کن جدا بار دیگر

دهی پس رفت و مطلب بود خوردش — کسی ننمود آنجا میهمانش

بداری یافت دیواری خمیده — بدستش راست کرد آن برگزیده

بگفت گر بخواهی اجرتش گیر — که چون تا نیم گفت از تو شدم سیر

کنون بشنو ز نیهانیچ امری — که دیدم تا ز حق بشنیدم امری

[illegible]

وا داورا سهو کنند ۱۲ ؎ رہنما ۔ ۲ ؎ ... ۳ ؎ ... فانطلقا حتی اذا رکبا فی السفینة خرقها ؎ قال اخرقتها لتغرق اهلها لقد جئت شیئا امرا ؎ قال الم اقل انک لن تستطیع معی صبرا ۔ سورۂ کہف رکوع ۱۰ جزو د

سفینه از مساکین بود سالم | با آن رخنه بماند از غضب ظا[لم]
تبه دین بود آن مقتول و بیباک | بصالح و الدینش قصد هلاک
رهانیدم زسوی آن دغل شان | رسل از سوی حق نعم البدل شان
نمودم راست دیواری یتیمان | زصالح باب شان گنجی تا آن
نیفتد زین عمل وان گنج ماند | خدا وقت رسیدن شان رساند
اگر می بودی ای موسی مطیعم | همی دیدی بسی امر بدیع
بگفت اندر رها وگشت غائب | شد ندا اینان بسوی مصر آیب
همی گویند او را ایلیا نام | همش اسم پدر ملکای بن سام
شدی جای سجودش سبز خودرو | خضر او را لقب گردید زین رو
نبی زنده تا روز قیامت | به هامون رهبر راه سلامت
زمان اویس از عهد خلیل است | بتعیینش ولیکن قال و قیل است
چو موسی صحبتش را بهره دریافت | وزان جانب عنان عود برتافت
براه راست پس وی خواند قارون | که مرتد گشته بود از بخت وارون
قریب آن نبی وا زدین بعیدے | نه برد عدش یقین بی بر وعیدے
هم از وی بود و را اکسیر عامل | براز شمس و قمر برج و منازل
مفاتیح خزائن داشت چندان | که بارش زیر کردی روز میدان
ندادی از زکاتش مس بسکین | به بخلش داشت از زر تا مس تین

۱ والد ۱۲ ۲ بلوغ ۱۲ ۳ پند ۱۲ ۴ نام خضر بود ۱۲ ۵ سرسبز ۱۲ ۶ یعنی قارون اکسیر را از موسیٰ حاصل کرده بود ۱۲ ۷ زر ۱۲

نشد از پند او هر چند دادش | قبول پند در راه ابدادش
گروهی را با طمع و با غوا | طبق سان از طلق بنمود زر وا
زنی بدره بسی زر بدره اش داد | کند فعل زنا تا سویش اسناد
مرادش اینکه چون افروزد این نار | شود زو قوم چون سیماب فرار
بگرداند حق لیکن زبانش | دران مجمع شنیدند این بیانش
که قارونم چنین گفت و چنان گفت | نبی را آنچه گفت او کی توان گفت
خجالت رنگ قارون کرد زرنخ | بخشم از روی موسی تافت مریخ
خدا را خواند و محکومش زمین شد | فرو این را ببر حکمش چنین شد
زمین جنبید ز اطراف و حوالی | گرفتش تنگ با مال و موالی
بگفتا ابن عم بهر قرابت | نجاتم ده ازین قید عتابت
شد آن سوی ادب گستر امانش | زمین گردید آخر آسمانش
چنان گردید بروی چرخ تقدیر | که از یادش برفت آن چرخ اکسیر
نبود اکسیر آن بل خاک ادبار | که چون سیماب خود شد تا ام النار
خطاب آمد بموسی کت بسی خواند | ولی محروم از رحم تو او ماند
خطر گفت آن دمم بود این جوادا | که با عجزی ترا خواند مبادا
بگفتا گر مرا یکبار خواندی | دگر بر روی ترا دستی نماندی
چو موسی شد ز کار مصر فارغ | شنید این امر حق آن شمس بازغ
که سوی شام بر بندد میان را | برو همراه اسرائیلیان را
نماید سوی شارستانش آهنگ | بجباران عادی سر کند جنگ

سه برگشتن ۱۲ اسلام ۱۲ سه هرتال ۱۲ سه نام مکان قوم جبار دی ۱۲ نشه اولاد عاد ۱۲

همه آن مردم دل سخت و دین سست — دراز و فربه و زور آور و چست
سر کمسیر گجان عوج عنق بود — کلاه از طول شان این نیلی تتق بود
بلا اغراق ماهی را ز عمّان — بخوردی ز آتش خور کرده بریان
برین ز اهل خبر یک اتفاق ست — که عوج از عوق نام از عناق است
و گر از نام ماش بود کنیت — بتخفیف الف نون راست نحت
نقیبان دو و ده گشته جاسوس — ز هر سبطی یکی با ننگ و ناموس
ز دشت تیه آن سوره سپردند — کنار شهر با وی باز خوردند
همه با اشتران در موزه اش کرد — بشهر آمد که اینها هم آورد
بگفتا مادرش بگذار کایشان — خبر گویند با اخلاص کیشان
بترسیدند قوم و گفت موسیٰ — ز حق دارم نوید فتح حقا
چنان تیغم برد سر اهل شر را — که موسی می تراشد موی سر را
بگفتندش که ما داریم جایت — برو این جنگ را خود با خدایت
بمعنی خدا رب هست ظاهر — همش معنی برادر نزد ماهر
ز تفسیر کلام رب هویداست — که ذکرش اندرین قصه همین جاست
قدم در راه زد موسیٰ و هارون — بسیر و آن گمرهان با حکم بیچون
یوشع گفت ز آنان باشد آگاه — براه رجعت افتادند ناگاه
همه شب دشت پیمائی نمودند — سحر بودند در جائی که بودند
سه شب و داد ایشان را همین حال — ز موسیٰ این دعا با یکدگر قال

ے آسمان ۱۲ سلہ از جامہ ۱۲ سلہ جنگ کنندہ ۱۲ سلہ یعنی عوج دوازدہ آدمی را معہ اشتر در موزہ خود کرد ۱۲

باخر پیش یوشع دست بستند / همانجا تا رسد موسی نشستند
بآن بیدین چو موسی رفت برخورد / عصائی زد کزان همچون دلش مرد
دو چندان از عصا و قد خود جست / شتالنگ انگش از ضرب آن خست
چو از افتادنش چل سال طی شد / پل نیل استخوان پشت وی شد
بقوم از کشتنش موسی خبر گفت / زحال حیرت شان نیز بشنفت
بگفتا شومی آن بد مقال ست / تلافی را نکو اینک قتال ست
شدش چل سال حرمت بهر تنبیه / که باشد جایگاه شان همین تیه
دران وادی نه آبی نی طعامی / نه از سایه نشان تر لبس نامی
بحق آور درو موسی برایش / اجابت بوسه زد دست دعایش
وظیفه من و سلوی شد بلا جهد / که با شکری خورند آن طیر آن شهد
لی شد بد گمانیهاش قاطع / که با تدخیر میکردند ضایع
لمفران نعم گشتند خائب / پرید آن مرغ و شد آن شهد غائب
بی در تیه حال شان تبه ماند / دعای دیگر آخر باز گرداند
بجود میداشت موسی سنگی از طور / عصا را زد بر ان گردیده امور
دو ده گشت شیرین چشمه جاری / بهر سبطی یکی زان خوش مجاری
ابری شقه بر سر سایبان شد / وفا میکند آن ملبوس شان شد
ادی طفل با پیراهن او / که بالیدی بهار با تن او
تیه آنجا که میرفتند ایشان / همان بر و همان سنگ و همان خوان
ل ز چندی از ان خوان سیر گشتند / طلبگار پیاز و سیر گشتند

خیاره تره جستند و عدس را بموسی وا نمودند این هوس را
چو فرق مدح و ذم گفتا هویداست که این بس ابدل نعم النعم راست
درینجا تخم مطلب نیست سرسبز بخاک ایلیا گردد مگر سبز
شد این زلت[1] پی شان فقر و ذلت ز سوی حق برای قهر علت
پس از سی سال در آن تیه پر درد ازین تیه فنا هارون سفر کرد
بتخته جای شد زیر درختش بخفت و از نظر بنهفت تختش
بر آن سی چون فزود از ده و نیمی[2] روان شد نیز موسی در سه میمی
همان یوشع که خواهر زاده بودش وصی کرد و ببر بگرفت زودش
تنش از پیرهن گردید غائب بسان جان ز تن گردید غائب
روایات دگر هم در وفاتش رقم پیداست از کلک ثقاتش
دران هفسال زان چل سال باقی باهل تیه اجل آمد ملاقی
نتاج شان و یوشع ماند و کالوب که شمع دوده شمعونست مکتوب
شد از حکم خدا یوشع پیمبر بشارستان کشید از تیه لشکر
بتیغ دین بکشت آن عادیان را برسم کفر و کفران عادیان را
پس آنگه ایلیا بگشاد با رزم ببلقا تاخت زانجا ابلق عزم
زدین بودند عاری از هدی عور همه سکانش جز بلعام باعور
ز بودش مطیع دم ز طاعت دعاها جمله مدعو اجابت

---

۱ لغزش ۱۲ ۲ مجموع آن یکصد و پنجاه و سه باشد یعنی موسی این سن یافت ۱۲ ۳ خانه که از کاه و غیر آن سازند ۱۲ ۴ قوم ۱۲ ۵ عبادت کنندگان ۱۲ ۶ نابینا ۱۲ ۷ برهنه ۱۲

دعا جستند زو رد سپه را ‌‌ قبول اوّل نشد بیم گنه را
نمودش حاکم آن شهر تهدید ‌‌ هم از اموال دنیا داد امید
آخر شد زجا با آن مفاخر ‌‌ رجا و خوف آخر گشت آخر
بکوهی بود معمول دعایش ‌‌ روان شد از برای مدعایش[۱۲]
خرش پیچید پا در دامن کوه ‌‌ پیاده رفت آن سگ با یک انبوه
دعا کرد و ز کفران عقعقی بود ‌‌ سیاه دین بناگه عود بنمود
بحق زارید یوشع که اسم اعظم ‌‌ نشاید با چنین خبث مجسم
بقهر حق قبولش رفت و ایمان ‌‌ سپاه رفته باز آمد بمیدان
چو دیدند آن دعا را تیر بی پر ‌‌ طلب کردند زو تدبیر دیگر
فرستادن زنان را گفت آنجا ‌‌ که می آرد زنا قهر خدا را
لشکر آن زنا کردامن بیرون ‌‌ پی شان قهر حق شد بیخ طاعون
یامد هیچ کار را از طعنه و پند ‌‌ نشد این کار بد را رخنه بند
طعن نیزه گشت آخر بنا چار ‌‌ یکی دانا زن مردی دران کار
به بیگانه زنان پس از زنا شد ‌‌ لب هر کس بتوبه آشنا شد
مدا برداشت ز نیشان آن طلبکار ‌‌ کرامت کرد فتح دلکشا را
سر سردار ببریدند و بردار ‌‌ دار آمد پی آن زشت کردار
روزان بود سوزان آتش حرب ‌‌ که شد خورشید در گرما بغرب
یوشع در توقف بود خطره ‌‌ ز دریا گشتن آن چند قطره

۵ آواز سگ ۱۲ ۲ نام مرضے

دعایش ... بر گرداند از روز — دو ساعت بر فزود و گشت فیروز

محدث گفت زین رجعت که ناکام — خطا افتد منجم را در احکام

کشاد آن شهر و گفتا با جماعت — سجود شکر بگذارید و طاعت

بحطه گفتن امر حق بفرمود — که لفظی بهر استغفار شان بود

باستهزاش جمعی حنطه گفتند — بیا در رزق جستند و شگفتند

بایشان قهر حق بارید آتش — چو گندم سوختند آن جمع سرکش

باہل دین دگر شش فتح رو داد — بششدر مهرهٔ کفار افتاد

دو شهری زد درایمان با یمان — یکی زان بارق و بشکست پیمان

بیوشع رنج تن منع غزا کرد — دعای او بنفرینش مبتلا کرد

چو سال بنیات[1] آمد ز نامش ١٢٥ — بمنزل گاه جنت شد مقامش

بزد کالوب راه دین قدم را — ببارق راند تیغ برق دم را

برید از حاکم آنجا نز انگشت — برفت از کار او را پنجه و مشت

چو سگ پس از دهن میخورد نان را — چنین در خود بود آری چنان را

برآورد از نبی گردن کشان گرد — پس اسرائیلیان در مصر آورد

قضا بسپرد امر او بحزقیل — که از نسل هود ابود بی قیل

بقومش گفت بهر حرب کفار — بطاعون مبتلا گشتند ز انکار

برون از مصر امان را ره سپردند — رسیده تا کنار شهر مردند

زکثرت دفن شان گردید دشوار — بدو ور لاشها شد طرح دیوار

---

[1] بنیات حرف نام آن چنین یا ١ واو ٧ سین ٦٠ - غین ٦٠

پس از چندے که باقی استخوان بود
گذر در آن طرف حزقیل نمود

دعا با رحم کرد و زنده گشتند
پس از مرگ طبیعی در گذشتند

ولی ماند این اثر در نسل ایشان
که بوے مرده می آمد ز ابدان

چو حزقیل آخر آمد لیل دیومش
بدین موسوی بگذشت قومش

ز الیاس بیان ست موج دیگر
تا چشمهٔ زندگی کشد سر

نهاد و قدم بدست [illegible]
[illegible]

الیاس ملک مباس [illegible]
الیاس طبیب با [illegible]

هارون نسبے که شد پیمبر
قوم از خط دین بتافتند سر

او تازه نمود موسوی دین
زود دید نوی شد قوی دین

شاہے بزمین بعلبک بود
طاعت گر بعل یکان تمک بود

گر دیو زنده واژگون نعل
کی مرد شود هوای بعل

الیاس وشی بحکم شاید
باطل آن عقد تا نماید

رو دیش سو شاہراه دین کرد
تلقینش براه یقین کرد

نشنود وی عیثه بندی
نیز او برگشت بعد چندی

کارش بخدای شد حواله
قحطے بفتاد پس سه ساله

[illegible]
بود بزحاف اخرب که اول و آخر مفتاد و عیب [illegible] مفعول [illegible] مفاعیلن [illegible]
بود بزحاف قبض حرف چهارم [illegible] شد [illegible] فعولن هم مفاعیلن بود [illegible]
خفیف [illegible] مفعول مفاعلن [illegible]
مفعول فاعلن فعولن [illegible] می آید [illegible]

حیوان بسے جماد گردید | از سنگ بت این مفاد گردید
سبزی نه بغیر زنگ در بس | روزی نه مگر بجای الیاس
بنمود عیان عنادش آن ضال[له] | او گشت نهان بخانهٔ زال
بودش پسری با بتلائی[عه] | کو یافت بهمتش شفائی
گردش بخدا امتش مشرف | نام خوش او یسع معرف[سه]
اخطوب خطاب والدش را | ز افراهیمش نژاد والا
ز الیاس بصرف جهد شد اهل | چون واو یسع[ع] فتاد ز جهل
رفتند ز خانقاه هر دو | گفتند بجمع شاه هر دو
پیش بت خود کنید زاری | خواهید مطر با شکباری
آب ار نزند ببار جوعی[ه] | باید بخدای بار جوعی
پیداست ز بت چه میگشاید | از سنگ نه آب آتش آید
بشکست بت و صدایش شد رعد | پس قطره فشاند اختر سعد
لیکن بمرور روزگاری | آن عهد نماند برقراری
بشکسته دگر چو مستقل شد | الیاس ازان شکسته دل شد
غیبت ز همه زمینیان خواست | وین راز خدای آسمان خواست
تا نفخهٔ صور گشت ماذون[ته] | چون خضر بحر او بهامون
گردید ز خلق غیبت اندیش | بنمود یسع خلیفهٔ خویش

له گمراه مراد بادشاه ۱۲ عه بیمار بود ۱۲ سه الف لام تعریف ۱۲ ع که ای چنانکه واو یسع که در اصل یوسع بود بقاعده صرف افتاده یسع صیغه مضارع که در اصل یوسع بود مصدرش وسعت و واو ازان بقاعده صرف افتاد یسع ماند ۱۲ ه آتش گرسنگی ۱۲ ته اذن داده شده ۱۲

وصاف چو شد قلم لسیع را ‌‌‌‌ — بنوشت بنامه هم لسیع را

دین کرد قوی نبوت او — شد کفر زبون قوت او

دین را همه برگ تازگی گشت — شد حس قلوب بی گشت

احکام ز شرع کرد جاری — توریت بر آمد از تواری

هر کس بره هدی قدم زد — از وحدهٔ لاشریک دم زد

اوقات همه رجال و عورات — صرف حسنات و درس تورات

چندی چو برین نمط بر آمد — رحلت پی آن پیمبر آمد

ذو الکفل وصی و نبی شد — دین را ز کفالتش قوی شد

کنعان بزمانش بود سلطان — خواندش بخدا بسوی غطیان

گفت ار شوی کفیل آیا — جنت دهد حق از عطایا

بنوشت وثیقهٔ موثق — ذو الکفل شدش خطاب از حق

زانکه لقب بیافت ضامن — از آل رسول امام ثامن

شه گوشه گرفت از وزیران — رو کرد بسوی گوشه گیران

قومش بشتافت در سراغش — تا یافت بگوشهٔ زراغش

تکلیف بامر پیش بنمود — او امر کیش خویش بنمود

چون وزرا حیلتیش پیش — دیگر ز شفقه برد خویش

فردوس رسید و آن نوشته — ذو الکفل بیافت از فرشته

اینجا سپه رعیت او — نا قل همه زان تمام نیکو

[illegible] حضرت موسیٰ

گردید بآن نبی جفاکار — اصرار نمود بهر اضرا
او حال گفت و نامه بنمود — کش صدق شود ز قوم مشهو
تا رجعت قوم انتظاری — آنگه بشماتت اختیار
چون قوم رسید نامه بشناخت — نا اهل همه را بسوی او ساخت
کالبته برآمد از کفالت — این نامه بران کند دلالت
تصدیق نبوتش نمودند — بر خود در خلد را گشودند
بردا و چه پسر زن پاکش — شد از ره دین یهود باکش
رو تافت دگر ز قبله آن قوم — بی جبهه بسجده بی لب صوم
از جاده شرع دور رفتند — بی راهه شر بشور رفتند
آن شر که بشر کند بهیمه — سامان سقر دهد بهیمه
در ملک چنین ز بس خلل کرد — جالوت عمالقه عمل کرد
چون علت بر مزاج غالب — گردش ز روان بریده قالب
آنان همه گشته خوار زان شور — اجزای جسد مثال در گ
شد بسکه عذاب شان منادم — گشتند ز کار شوم نادم
کردند بصد هزار زاری — پیغامبری طلب زیاری
رحمت که از او وسیع آمد — بهر ایشان شفیع آ
بوده است یکی بنام ربان — لاوی نسبی مطیع دیان
بگذاشت زنی و گشت راحل — بود او بدر یتیم حامل

۱ ازگرده عائق ۱۲ ۲ همنشین ۱۲ ۳ پسر یعقوب ۱۲

شمویل علیه السلام

عالی بقهی شده کفیلش | تا از او زبطن اشمویلش
گردش صفت پدر مراعات | آموخت باو علوم و تورات
از معجز ذکر آن بگو نام | با فکر بود و شمول الهام
چل ساله شد و پیمبری یافت | قومش به ره خدای بشتافت
این نور چو اقتباس کردند | بهر شهی التماس کردند
که اخراج عمالقه نماید | در کشت امید تا بهم آید

طالوت

بگزید یکی خجسته فرجام | طالوت لطیف تا متش نام
از بنیامین نژاد خویش داشت | چرخش پی زاد آبکش داشت

روغن یوسفی

تن کرد بخشش آن پیمبر | از روغن یوسفی مطهر
آن روغن قدس نام خوشبو | میراث رسیده بود تا او
بود از پی هر شهی در انجا | این قاعده دفع رجس تن را
بر قوم نمود شاهش آنگاه | بنشاند بصدر جاهش آنگاه
گفتند گزین گدای سقا | هانیسم احق بملک حقا
گفتا که حقش گزین نموده | در علم و حیا متش فزوده

تابوت سکینه

ز آثار شهیش می نماید | تابوت سکینه باز آید
اکنون سخنی شنو ز تابوت | در جان برسد ز صدق قوت
ز اسرار خدای بود صندوق | نوعی که ندید هیچ مخلوق

[illegible]

صندوق نه درج گوهر سر — صندوق نه برج اختر بر
در حضرت حق برش مناجات — بوده است کلید قفل حاجات
گر بهر[1] سرود رزنی[2] سرموش[3] — از هیبت[4] هوش میشدی موش
بر فوج عدو دم عزیمت — افتادی از آن صدا هزیمت
ایزد سوی آدمش فرستاد — آن دم که جدا ز خلد افتاد
آرام از آنش یافت سینه — نامش بهمین نشان سکینه
میراث رسید تا بموسی — بگذاشت بقوم خویش آنرا
از زلت شان که رفت ایمانش — بردند عمالقه بیغمایش
ناپاک لاشش ز سرکین — کردند نهان بزیر سرگین
شد سوراد بلای ناسور — افگندندش ز شهر خود دور
جبریل[4] باین زمینش آورد — طالوت بیافت شکر حق کرد
گشتند همه ز شاهیش شاد — با جان و دلش شدند منقاد
گفت انگهش آن نبی که طالوت — جولان بنما برزم جالوت[5]
چالاک بخیز و برنشین چست — آن دشمن سخت را بکن سست
دادش زره و زراه اعجاز — ابراز نمود با وی این راز
کانرا که این است در بر آید — جالوت ز دست او در آید
طالوت گرفت عرض[6] لشکر — هشتاد هزار بود مغفر[7]

[1] در زنبور ۱۲ [2] سرموا ... ۱۲ [3] آواز او ۱۲ [4] ای سر مو ور ا در زنبور از هیبت موی او هوش میشد ۱۲ [5] نام بادشاه ۱۲ [6] دیدن ... از شمار ... [7] خود ... یعنی سپاهیان ۱۲

یعنی [illegible] جفت بودند / با هر [illegible] دغا [illegible]

گفتش [illegible] امتحان خدا است / یک کس ز جمله [illegible]

بر آب رسید [illegible] تشنه / تا [illegible] تیز عطش [illegible]

گفت [illegible] هر است یارد بجو / آبی بخورد هر آنکه زین جو

جز چار هزار کو نخورد آب / گردانند همه گروه سرتاب

زان پس برود در فلسطین چو گذشت / فوجی ز عدو نمود در دشت

زان فوج که صد هزار کس بود / بی طاقتی این سپاه نمود

هر چند سخنوری که در سفت / کم من فئة قلیلة گفت

راندند همه بجا من عیش / اندر دو سه یک بماند آن جیش

شد خاص پی زره از آنها / داود نژادش از یهودا

در خواب بدیده بود زان پیش / کو شیر به بست چون بره میش

گفتا پدرش که میشوی چیر / بر بادشه قوی نه بس دیر

هم روز دگر بسیر ناگاه / بشنید ز سنگپاره راه

در من بنگر بچشم بینا / جالوت کن هم شکسته مینا

گفتش و باخودش همی داشت / چون لعل و زمردش همیداشت

شه گفت که قتل این کن / ایست سلاح این کن

بخشم بکشی گر آن بدبخت / انگشتر و نیمه ملک و دختر

که ۱۲ قوله کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله یعنی بسیار است که گروه قلیل غلب کنند بر گروه کثیر بحکم خدا ۱۲

گفت ... نیست ... / زاده شدی تخت تاجت
من ... سنگ ... / این قدرت حق بکن نظاره
... / آهنگ بجنگم بی ادب کرد
گفت او که ... / بر سنگ مزن که زخویش سا...
گفت ... بدست ... / مرگ تو ولی بدست دارم
این گفت و نهاد در فلاخن / آن سنگ که بُد نه سنگ آهن
بسم الله گفت و جنبش / افگند و فگند بر زمینش
از پای در آمد آن ستمگر / سرگرده گریز لشکر
طالوت ستوده جد و جهدش / بی جد وفا نمود عهدش
طالوت ملک خلیفه داود / پیغمبر اشموئیل را بود
سی سال ... چو منتهی شد / آفاق ازان نبی تهی شد
طالوت گرفت ... / با خلق ازو چه دوست تر بود
آهنگ شبی بکشتنش کرد / زین حال بدختر زنش کرد
بگذاشت ... / بربست بجاش تیغ و مشک
... / می دید ... خونش دانست
... / زین شرم ... عرق کرد
شد ... ازان ... / در مزرع سینه تخم کین
دختر خویش ... / کاین راز نهفته زو عیان شد

داود علیه السلام

... آن سنگ بر جالوت نه سنگ ... ۲
... زده شد ۲ ... بقیه از رشک شرمنده شد ۲ ... ناخوش کرد ۲

آن هر دو [illegible] / بشتافت بخشم عقب [illegible]

گشتند نهان بکوه در غار / شد پردهٔ عنکبوت دیوار

گردید ز کوه با ندامت / بشنید ز عالمان ملامت

خشمش خللی بهوش آورد / وان جهل و جنون بجوش آورد

بیداد نمود چون فلک سر / خون علما بریخت یکسر

انجام چو غفلتش ز سر شد / از مستی خویش باخبر شد

پرسید نخوست عالمی را / تا توبه چسان شود پذیرا

جز پیر زنی نبود عالم / او تا دهدش جواب سالم

بر تربت اشموئیل جا کرد / بشنید ز غیب چون دعا کرد

کو راست بتوبه گر خیالی / با جمله ز آن کند قتالی

خود با پسران چو کشته گردد / ایزد گنهانش در نوردد

گفتش که ترا چنین توان کرد / شد توبه قبول چون همان کرد

داود برآمد از پی غار / زو قوم [illegible] پدیدار

بر قوم خداش سروری داد / با سروریش پیمبری داد

آهنگ ثنائش خامه بنمود / گردید [illegible] سخن داود

داود خلیفهٔ مفخم / طیر و جبالش همه مسخر

داود علیه السلام

۵۲ قوم عاد [illegible] جنگ کنند [illegible] چون حضرت داود علیه السلام [illegible] خداوند تعالی [illegible] بود [illegible] آن دشمن را [illegible] سخت [illegible] بقوت بازوی خود [illegible] حق تعالی در شان [illegible] ۱۲ [illegible] یعنی داود صاحب قوت به تحقیق رجوع کننده بعبادت معبود بوده است ۱۲ منه

بشکست از خصم سنجه کید | نیروش بدستگاه و الاید[5]
حکام نقیض انقیادش | بعثت بزمان کیقبادش
پیغامبر حنیم بوده | هم حاکم و هم حکیم بوده
لقمان خبر ز دورش انصحبت | می بود گهر فشان حکمت
گردید بر او ز بور نازل | بر هر ورقیش نور نازل
آیات وی انجم و مصابیح | انوار مواعظ و تسابیح
بوده ست ولیک حاکم شرع | بر توریتش ز اصل تا فرع
آن لحن که از دهش بجنبید | دیگر نشنید آن که بشنید
هر گاه زبور را بخواندی | طیر از طیران بجای ماندی
تورات مدام در نظر داشت | از رتبهٔ انبیا خبر داشت
میگفت که واهب المواهب[2] | نیز م برسان باین مراتب
حق گفت که مورد عطایا | آنان همه گشته از بلایا
گفتا ای بنده هم بلای | تا چون ایشان رسم بجای
روزی ز دریچه سر بدر کرد | بر آب زنی نکو نظر کرد
او ز آب تن بزیب می شست | از خاطر آن نجیب می شست
رفت و بفراغ شست و شویش | این گرم سراغ بهر شویش

له وداود ذا الاید انه اواب در شان داوٗد (سوره ص ۲۳ پیغمبری ... خلق تعالی ... باید دانست که در قصه داوٗد علی نبینا و علیه السلام اختلاف بسیار است و بعضی از مفسران این قصه را بر وجهی ایراد کرده اند که شرع و عقل در قبول آن ابا میکند و آنچه بصحت اقرب می نماید آنست که داود با زنی خطبه کرده بود و نزدیک بآن رسیده که بازی عقد کند اولیای زن را بادی خرخشه افتاده بود و بوی ندادند داود علیه السلام

دریافت که نامش اوریا ست — همراه سپاه در غزا ست

سرفوج که بود خواهرش بود — بنوشت باو کتابتی زود

کورا بمقدمه گمارد — تابوت سکینه اش سپارد

بوده ست مقرر اینکه آنسو — می تاخت تخت خصم کین جو

کان را ز سپاه چو در رباید — تابوت بسے بجایش آید

چون یافت که گشته شد در آن جنگ — پروانه نوشت سوی آن شمع

گردش پی خویش خواستگاری — او جست بعهد استواری

کز بطن وے ار پسر بیاید — باید که خلیفه اش نماید

شد عقد بانعقاد پیمان — تا زاد ز بطن او سلیمان ع

آغاز مراز و سخن بجاتیش — انجام شنو کنون برایش

زین یک که نه ضم نه ونو شد — آن عیش خوش از کمیش صد شد

از جرم ولیک بود غافل — جرمی نه بلای کاهش دل

حق خواست که لغزش سازد آگاه — بشگافت جدار حجره ناگاه

بنمود دو شکل زان بترسید — گفتند مترس حال پرسید

گفتند بهم نزاع داریم — با داوریت امید داریم

این را نود و نه ست از میش — از من یکی وکشد بر خویش

گفتا که صریح ست جور [illegible] — کان نیست روا [illegible]

آن هر دو بوسے از عجائب — بودند ملک شدند غائب

ذکر حضرت سلیمان علیه السلام

بقیه [illegible]

داؤد ز خواب غفلتش جست | دانست که ماجرای دهست
بر خاک فتاد اشک ریزان | شد خواب ز دیده اش گریزان
از اشک زمین سجده تر کرد | چندان که گیاه سر بدر کرد
هر قطره کزان دو چشم تر بود | ذریت اشک بو البشر بود (یعنی آدم علیه السلام ۱۲)
میگفت بگریه اش که باری | رحمی بکنی باشکباری
چل روز گذشت چنین بنیان | کو مانده بسجده اشک افشان
الهام شدش که چیست حالت | باعث چه بود برین ملالت
گر گرسنهٔ وهم غذائی | ور تشنه شراب جانفزائی
گر خسته دلی دوا فرستم | ور برهنه تن قبا فرستم
گر خوار بوی عزیز سازم | ور زار بزور می نوازم
شرمندهٔ لطف ایزدی ماند | تا هفته دگر به بیخودی ماند
شد توبه قبول آنگه از وی | پیشش برسید پیک خوش پی (جبرئیل)
از سجده سر نیاز بر کرد | دیگر پی شکر سجده سر کرد
گفتا چه کند خدای با من | گیرد چو بحشر خصم دامن
گفتا که باو قصور بخشد[1] | چندانکه ز تو قصور بخشد
آسوده ز حق چو لطف نگریست | تا زیست ولی ز شرم بگریست
آن جرم نمود نقش بر دست | تا نفس بگرددش زبر دست
قوتش بزره گری نمودی | آهن بکفش چو موم بودی

[1] محلهای جنت ۱۲

شاهیش چو یافت سال آن نام | بگرفت ز طرح مسجدی کام
جائیکه فضای ش جانفزا بود | در حادثهٔ قبله زجا بود
چون مدت آن بیاست عام | آغاز ز مسجدش شد انجام
در نیمهٔ مسجد او ازین صرح | راحل شد و نیمه ماند از طرح
لیس یافت تمامی بسامان | آن مسجد اقصی از سلیمان
حرفی که بذکر او رقم شد | انگشتر خنصر قلم شد
در عقل و نظر نظیر او کم | در علم و هنر علم بعالم
بشنو ز فراستش که چون بود | رفتند دو کس بنزد داود
کز گلهٔ گوسپند این کس | شد غلهٔ کشت من تلف بس
گفتا به شبان رسد ز دهقان | آن کشت بهای باقی آن
وز گله بقدر قیمت زرع | دهقان ببرد بفتوی شرع
بشنید و بگفت پس سلیمان | شاید بکسی رسد نه نقصان
آن کشت دهند گله بان را | تا آب دهد تمام آن را
وان گله بر اهل کشت ماند | نفعی بر دو بپروراند
هرگاه بحال خود رسد کشت | آن گله ستاند این ز خود کشت
چون گوش چنین لطیفه اش کرد | داود ز خود خلیفه اش کرد
اجرای معاملات یکسر | بنمود برای او مقرر
انگاه که آن نگاه داود | بنشست بجای گاه داود

سلیمان ابن داود علیهما السلام

سله زمین فراخ ۱۲ سله اول مسجد حرف میم است عدد آن چهل است ۱۲ سله مشهور

بخشید حق از دعا برایش | ملکی که نیافت کس ورایش
بود از بی سال او ملاقی | بالام کم حروف باقی
شد موم علی العموم عالم | در زیر نگین اسم اعظم
محکوم ز باد تا طیورش | معلوم زبان مرغ و مورش
هر جا که کسے سخن براندے | بادش بسماع میرساندے
جنات با وی ز جان متابع | جنات بکثرت و منابع
یک چشمه اش ز گداخته مس | چون کان ز بی غنای مفلس
عرشش با ششش هزار کرسی | انجم نگر انجمن چه پرسی
تختی وز زرینه تخته هایش | یاقوت نهاده سر بپایش
وان فرش که بود جای ورنگ | مبسوط بفوق و تحت فرسنگ
نے چین و نہ گرد آن صفا را | انس و هم جن بران صف آرا
با این همه خیل باد حامل | وز بال طیور سایه حاصل
یک ماهه رهے به یکدمے بود | رنجی بکسے ازان نه بود
زان رتبه نازش بلندی | کاوس و باو نیازمندی
با جمله نعمت و بضاعت | میداشت بنان جو قناعت
جز طاعت حق نه در نهادش | می بود سفر پی جهادش
روزے بهمین اراده میرفت | فوجش بجلو پیاده میرفت

۱ تمام ملک ۱۲ ۲ سلیمان کی ل ۳۰ ی ۱۰ ک ۲۰ م ۴۰ ا ۱ ن ۵۰ = میزان ۱۶۱ ۳ با عماره
۴ چشمه با ۱۲ ۵ تخت ۱۲ ۶ ... ۱۰۰ فرسنگ بود فرسنگ سه میل معرب آن فرسخ است
میل چهار هزار قدم شتر ... است ۱۲ ۷ کاوس ... مخفف کیکاوس نام پادشاه ... که
رستم نوکر او بود ۱۲

وادی نمل

شد وادی نمل جایگاهش | کافتاد درین سفر براهش
باهم نفسان بگفت موری | اینک سپهی بشور و زوری
این کوکبه ایست از سلیمان | این دبدبه ایست از سلیمان
از پی سپرے حذر نمائید | در روزن خویشتن درآئید
خندید ز گفت او سلیمان | افزود بشکر لطف یزدان
آن دعوت او که بر زبانهاست | زان دانه کشان نگر ازینجاست
زان وادی نمل پیشتر شد | محسوس ز تشنگی اثر شد
هدهد طلبید کآب بیند | تا یافته تند می نشیند
کش بسمل یا کنم عذابے | یا حجت صاف زو جوابے
ناگه برسید بر شگفته | گز من خبری ز تو نهفته
رفتم به سبا صبا صفت من | دیدم چمن و زن سمن تن
حوری و فداش انس تا جان | بال پریش سبز دگیس ران
بنشسته به تخت دے عیش | بشنیدم از آن مجانب خویش
کان مقنعه پوش تاجدارست | بلقیس علم گزین شعارست
از عصمت او نگاه اول | باشد بدوم نگه مأول
داغی چو مهش ولیکن آنست | خورشید پرست ذره سانست
انسان ز آفتاب اعلے | ادنی بشود چرا ز حربا

بلقیس پیش سلیمان [illegible]

لہ لشکر ۱۲ ؎ پائمال ۱۲ ؎ ای آزرده نشست ۱۲ ؎ نگاه اول برنا محرم حلال ست و نگاه دوم حرام چنانچه در عصمت اوست که نگاه اول بد ... دوم دارد ۱۲ منه ؎ آفتاب ۱۲

بنوشت کتابش سلیمان ‌ ‌ افتاد ز هدهدش بدامان
زین حکم روان بحیرتی ماند ‌ ‌ خواند و امرای دولتش خواند
کاینک خط پاک از سلیمان ‌ ‌ بسم اللهش خجسته عنوان
الا تعلوا علی مرقوم ‌ ‌ و آتونی مسلمینش مفهوم
گوئید جواب تا چه باشد ‌ ‌ تدبیر صواب تا چه باشد
گفتند که زور ما تمام ست ‌ ‌ گفتا که نه نقص این کلام ست
از مقدم شه خرابی آید ‌ ‌ ذلت با عزه رو نماید
من هدیه فرستمش ببینم ‌ ‌ رجعت بکند چسان امینم
خشت زر و سیم چند تا بود ‌ ‌ کش مال دهد چو میل بنمود
یاقوت یکی برج بهنفت ‌ ‌ که اعجاز بود چو گفت و هم سفت
زان پیش کسی نسفته بودش ‌ ‌ الماس آله نگفته بودش
چندین ز کنیزکان و مردان ‌ ‌ تا فرق کنند زنان ز مردان
باهم همه یک لباس و یک طرز ‌ ‌ تمیز نیاروش خرد ورز
بسپرد بقاصدش سوالی ‌ ‌ پنداشت جواب آن محالی
کان چیست که تشنه را کند سیر ‌ ‌ نی از بالا بود نه از زیر
زان پیشتر او بوحی نازل ‌ ‌ سامان جواب کرد حاصل
خشت زر و سیم بالفر سنگ ‌ ‌ هر چند که باخت قاصدش رنگ
فرمود کجاست خشت بایت ‌ ‌ گفتا که نهفتم از غنایت

عہ (سورۂ النمل رکوع ۲ جزو ۱۹) انه من سلیمان وانه بسم الله الرحمن الرحیم الا تعلوا علی واتونی مسلمین ۔

له طلب کرد ۱۲ سله جمع امرد ۱۲ سله تونگری یعنی غنای تو ۱۲

یاقوت بجواست سفت زالماس / وان لعل بگفت خیز زافراس
آنگاه بدست رومی شستن / زان جمع شناخت مرد از زن
پس گفت که نیست حاجتم زر / زان مال مراست مال بهتر
برگرد برید کاورم فوج / زان تاب شما شود خس موج
بلقیس شنید چون بدینسان / رو کرد بدیدن سلیمان
اسلام بدل فروغ دادش / خورشید ز دیده اوفتادش
زد قفل بکوشک سریرش / کاین بود عمل دم مسیرش
بشنید بجواست پس سلیمان / از قدرت خویش با وی اعلان
فرمود که کیست کاورش تخت / زان پیش که آید آن نکوبخت
دیویش بگفت آرم آنرا / تا چاشت که برنخیزی از جا
این رتبه نخواست بهر عفریت / زان زودترش بخواست توقیت
بود آصف بن برخیاش دستور / زو بوده که اشمول را نور
از چشم زدن بعرصهٔ کم / آورد بزور اسم اعظم
از زیر زمین نمود آنجا / گویاش قرار بود آنجا
با شکر سجود چون نگین برد / این نقش ز لطف غیب بشمرد
گردش تصرفی دگرگون / بلقیس قیاس تا کند چون
گفتش که چنین ست تخت آیا / او گفت که این همانست گویا

۵ [illegible]
یعنی زنان بیکدست و مردان بدو دست می شویند ۱۲ منه که مال زکوة [illegible] ۵ [illegible]
[illegible] هرگاه جای میرفت کوشک سریر [illegible] قفل می نمود [illegible] تا ندن ۱۲

از فطنت آن گزیده خصلت — وز حسن نمود میل وصلت
زان خیل پری برشک آمد — چشم همه شان پر اشک آمد
بگرفت[1] بران غزاله آهو — کش ساق چو نافه است پر مو
خواندش پی کشف آن تقارب — در صرح[2] ممرد قواریر
آن غیرت مه ز عکس مهتاب — پنداشته آبگینه را آب[3]
از ساق لفافه سان ز نامه — بالا بکشید زیر جامه
تا غیر نه بیندش برهنه — فرمود که مانعی بره نه
او را اندلب کلام اسلام — این داد ز وصل خود باو کام
ز انیخ بکار رفت وآهک — موها چو غلط حروف شد حک
داود ز او ز وبزا دو گویند — کاهل عجم از نزاد او یند
گلزار سبا شد از سلیمان — گل کرد همه بهار ایمان
در کابف[4] ز ملک ممتحن شد[5] — قابض پی خاتم اهرمن شد
شد حال وی از بلا مطابق — با حالت انبیاے سابق
بشنید شهے صنم پرستی — بر وی بجهاد یافت دستی
دختش بحریم وصلت آورد — او گریه پی پدر همیکرد
آرام نداشت با سلیمان — خون پدرش ز دیده ریزان
از بهر سکونش بالضرورت — دیوا ز پدرش بساخت صورت

[1] غیب گرفته ۱۲ [2] یعنی قیس ۱۲ [3] صرح ممرد من قواریر یعنی قصر درخشان از شیشه ۱۲ [4] عمارت عالی را گویند یعنی در صحن عمارت از شیشه ها فرش نموده ۱۲ [5] یعنی بعد سلطنت نسبت مال ممتحن شد امتحان گرفته شد وحضرت سلیمان مبتلا شد ۱۲

ابتلاے حضرت سلیمان علیه السلام ۱۲

وحشت بر میدش انس شد رام — بگرفت دل رمیده آرام
می برد سجود هر زمانش — با خیل کنیز و همدمانش
در آصف بشنید چون سلیمان[۱] — کان بت بسرای اوست پنهان
بشکست و شکست[۱] زان صنم هم — بر بست کنیز نیز همدم
آن خانهٔ پاک خاطر افروز — بت خانه چو بود تا چهل روز
این غفلتش از بت[۲] سرایش — آمد سببی با بتلایش
روزی دم غسل آن نگین را — بسپرد بکف یکی امین را
دیویش از و گرفت بیباک — بنمود تمثلی بآن پاک
بنشست بکرسی مبارک — افراخت باوج عرش تارک
از غسل چو آن نبی بپرداخت — انگشتریش از امین طلب ساخت
وارد بسریر گفت جا وے — دیو متمثلی تو با وے
بشنید همین بهر طرف رفت — سر رشتهٔ چاره اش ز کف رفت
افتاد بکنار شهر مضطر — ماهی گیریش گرفت چاکر
میداد دو ماهیش پی زاد — یک پخته و یک بنان همیداد
میماند ز دو دسر بیتاب — چون ماهی دور مانده از آب
چل روز کشید درنج آفات — طی گشت زمانهٔ مکافات
آصف بخیال وضع آن دیو — دانست که این همه بود ریو
حوت بودش کرامت سیرت — [illegible]

۱ آزرده شد ۲ مراد، ز زنان ۱۲

توریت بخواند دیو زهول بگریخت بلیس[1] آن ز لاحول
در بحر خزید و خاتم[2] افگند صیاد گرفت ماهیش[3] چند
دی یافت چو یافت ماهی و ماه نو خود به بطن آن حوت[4]
رو شیش چو مه و هفته گردید در جوی دهی آب رفته گردید
حبس ابدان بد ازل را در آهن و سنگ شد همانجا
گویند باو گفته دیوان آن وقت که بود صدر دیوان
کامروز برای یادگاری می بایدت اختراع کاری
از سحر نهاد او رقایم بشگافته تخت را قوایم
دیوان پس رحلت سلیمان ع کردند عیان رقوم پنهان
امروز هر آنچه در میانست از سحر اصول آن همانست
معطوف چو کرد بر سلیمان ع چون عاطفه داد نون عمان[5]
آن لام[6] که همچو نقش خاتم بودش به نگین اسم اعظم
زان رو که عجب شمرد سالش[7] نقل عجبی ست ز انتقالش
مشغول بنای مسجدی بود کاغاز نموده بود داود ع
بود ست هنوز کار سالی کانجا بکشید سر نهالی[8]
گردید زبان نطق برش بنمود خبر باو ز مرگش
گفت او بخدا بپوشش مرگم تا کار بنا شود نه برهم

[1] مخفف ابلیس ۱۲ [2] انگشتری ۱۲ [3] ماهی ۱۲ [4] ماهی ۱۲ [5] دریا ۱۲
[6] یعنی مال ۱۲ [7] سلیمان ع در این سن خلیفه شده بود ۱۲
[8] درختی پیدا شد ۱۲

با وی ز شاخه‌اش عصا کرد — از بهر نماز متکا کرد
یک رکعت و بصدق و سوزی — می بودی تا شبانه روزی
شد طائر قدس روح او را — زان اڈه هوای شاخ طوبا
جان رفت و تن صفا مآبی — چون گل که کشند زان گلابی
آن بود حضور در صلوتش — کاگاه نشد کس از وفاتش
جا کرده نهان نه آشکاره — در چوب عصاش چوب خواره
هر گاه که آن مقدس ایوان — بردند بسر بسی دیوان
از کرم عصا ز جای افتاد — وان پاک جسد ز پای افتاد
این هستی تو همان عصا هست — تا چند برانت اتکا هست
اعراض ز ما سوا چوبی کن — این توسن نفس خویش پی کن
روزی ز خیول عرض شد دیر — جستش ز خیال فرض دیگر
نادم شد و زد مؤدبانه — بر نفس ز لوم تازیانه
کاین مال مآل کرد غارت — احببت کشید تا توارت
زان خیل برید گردن و ساق — تا نفس کشید که نوش این شاق
دیدم بروایتی که بخشید — شد فرض ادا بر و خورشید
از دوست بدار رو بخیه باز — هان ور وری زان بود نماز

؎۱ تکیه ۱۲ ؎۲ اڈه آده شاخ چوبی یا آهنی که طائران بر آن می نشانند هندی اڈا ۱۲ ؎۳ منه ؎۴ که آگاه ۱۲ ؎۵ کرمیکه چوب بخیه رد ۱۲ ؎۶ مسجد ۱۲ ؎۷ روگردانی ۱۲ ؎۸ سان ۱۲ ؎۹ ملامت ۱۲ ؎۱۰ انی احببت حب الخیر عن ذکر ربی حتی توارت بالحجاب سورۂ ص رکوع (جزو ۲۳) البته من دوست داشتم حب مال را از ذکر رب خود تا آنکه غائب
پرده کرده ۱۲

پورش رحبعم[1] یا رحبعم | گردش ببلاغ حق بکرم
هم سلطنتش بجنید جاداو | عهدش ز تمام ناش[2] احاد
پس داشت سه سال ابش ابیا | شاهی بر رواج کافریها
آسائی پسرش چو بادشه شد | حال همه دیریان تبه شد
جمعی ازان گشت عازم هند | پیوست بنزلج[3] حاکم هند
تحریض بعزم شام کردش | کاورد سپه پی نبردش
رو کرد آسا سوی خداوند | گر خصم جفا بدوست بیبند
الهام رسید با نبوت | گر غیب برای تست قوت
هر تیر که لشکرش بینداخت | رو کرده ملک همش نشان ساخت
آمد بنظر صف ملائک | وان تیغ فشان کف ملائک
سر کرد فرار صر آسا | او غرق شد و مظفر آسا[4]
در بیت مقدس آمد و ماند | بعد از چندیش مغفرت خواند
در عهد دگر شهان پس از وی | شد شام ز کفر چون شب دی[5]
نو کرد شه دگر چو دستور | شایع بنمود شعیا نور
شه گشت ازان بنی مسلمان | وان هر دو سلاله سلیمان
فرمان فرمای شهر بابل | گردید ز هر کس مقابل
پیری شه و قصور دریا | بشنود و نمود فتنه برپا
بوده است و زیر بخت نصرش | خیل و حشمی برون ز حصرش

---

[1] هر دو نام ۱۲ [2] ر ج ع ی م = رحبعیم ۱۲ [3] نام بادشاه ۱۲ [4] نام بادشاه ۱۲ [5] بر انگیختن ۱۲
[5] دیجور کرا از ترخم دے آند ۱۲

شعیا چو بدید عجز آن شاه — گفتا که مترس حسبی الله
رفت آن مرض از دعاش فی الحال — افزود بعمر پانزده سال
پا شست بچشمه که فرمود — گردید درست و قوت افزود
بنمود نگاه قصد دشمن — برخاست بعزم بشکستن[1]
بشنید و بدید کان سپه مرد — جز شاه و وزیر و پنج کس گرد[2]
چندی همه داشت با صعوبت — بنمود رها پس از عقوبت
چون پانزده سال شد تمامش — گردید مه و هفته جامش
پس شیعه خود گذاشت شعیا — قد فاز لدی الملیک سعیا
شد شام چراغ مرده قندیل — از باد بدی بنی اسرائیل
حق داد نبوت ارمیا را — هارون نسب ابن سرخیا را
مرقوم عزیر نیز گردد — زین نقش رقم عزیز گردد
گفت او که فسادها نشاید — ور نه شهی از عجم بیاید
سازد همه را تباه و رسوا — پیشش نشود لبی ز کس وا
بندد کمری بقتل و غارت — ویران کند این همه عمارت
آزاد به بندگی درآرد — آسوده به محنتی سپارد
مغش نشنید خود پسندان — گردند پیش بند زندان
لهراسپ شه عجم بعصرش — گردید خلیفه بخت نصرش
خاک کنیسه[3] زوی آن مکان شد — بشگفت عزیر بر چه آن شد

۱ شکستن یعنی سوار شدن ۱۲ ۲ یعنی گروه ۱۲ ۳ بتحقیق رسید نزد خدا شناسان ۱۲

تا بیت مقدس و بنید آخت	آن مسجد پاک بی نشان ساخت
از بند عزیر را برآورد	گفتا که پیمبرم رہا کرد
در بیت مقدس آمن خواہان	از شام[1] رسید جا شتگاہان
میخواست ودازان دو آباد	شد وحی که باز گردد آباد[2]
معموری آن خراب مطلق	آورد عجب نه قدرت حق
خربت بباغ و میوه افشاند	خوردو بنهاد انچه زان ماند
پس قدرت حق نمود برهان	صد سال بخواب ماند بیجان
تا آنکه زمانه گشت نورنگ	آن شاه کهن گذشت او زنگ
گشتاسپ خلیفهٔ دگر گرد	در شام چراغ عدل بر کرد[3]
آباد نمود آن مکان باز	گردید بنای مسجد آغاز
ناگاه عزیر بعد بیشین ظهر	کردند عزیز را جهان بین
گفتند بگوی مدت نوم	یک یوم بگفت بل کم از یوم
چون خاست بعض خفته رجاست	آن عرصه خواب خویش پنداشت
گفتند که سال صد گذشته	بنگر که طعام بر گشته
وان خر که جز استخوان نبودش	کردند بحکم زنده زودش
یعنی که مثال آن نمودند	کش زان شگفت رفزودند
پس کرد عزیز رو بمردم	از قصهٔ خویش در تکلم
باور ننمود کس عزیرش	کردند همه خیال غیرش

[1] ملک شام ۱۲ [2] صحیح ۱۲ [3] روشن کرد ۱۲

توریت نمانده خوانده بستر — کو دشت پس از کلیم ازبر

آمد ز زبان او بتر قسیم — آنگاه زدند حرف تسلیم

این حجت راست چون اثر کرد — تا کید بحجت دگر کرد

یعنی بشنیده اید زین پیش — شعیاش نوشته با خط خویش

در جوف ستون مسجد پاک — بنهفت بدل چو گنج ادراک

زفتاده ستون بجسته مقصود — دیدند که آن دو نسخه یک بود

سر شد بالوهیت سجودش — ایماست ز قالت الیهودش

پس خشم گرفت حق بر ایشان — آن جمع دگر بشد پریشان

از دست همان نژند بدفن — دستور چو شد بعهد بهمن

در قید حیات ارمیانه — برخاسته بود از میانه

گویند که آن عزیز فاخر — در آخر نام گشت آخر

ما بین دو پنجه آن صد او — کز زندگیش شمار کیسو

توام عزرش که بود با ورد — نیز بش بوفات توامی کرد

پرسید جهودی امتحان را — پیغمبر آخر الزمان را

بودند کدام آن دو توام — کز دهر شدند هر دو باهم

وین طرفه که چون حساب آمد — در سال یکی دو صد دگر صد

گفتا عزره و عزیر کز زیست — محسوب صد سنا این بیست

له بحریر ۲. سه قالت الیهود عزیر ابن الله یعنی گفت یهود عزیر پسر خدا ۱۲ سه مراد بخت نصر ۱۲ سه پنجاه در پنجاه آخر درمیان یکصد بود که مرد ۱۲ شه عزیر علیه السلام را برادر توام بود که نامش عزره وآن وقت وفات هم توامی یعنی موافقت کرد

…د چو این جواب سائل — برجست ز خواب کیش باطل
…عزیست شطری — ختمش بکنم بجید سطری
…یم چنین که بود زرتشت — شاگرد عزیر بود و شدش پشت
…د برنج بد دعایش — زان عارضه رانده شد ز جایش
…ت بعجم سیر دار از شام — ز ولات پیمبری بانجام
…مه ز ژند و استا — منشور سما و نیست گفتا
…و نشو کیش مغ را — منشور ضلال و کفر طغرا
…ب و ز مطیعش آتش — زان کیش بدفتر نجاکش
…ی که زیقال ست — زاین حزقیل دانیال ست
…در سوی بهمن آن دهی — در شام سیه بهار را طی
…رسید تا اجلا — عزت پی دانیال الا
…ت درو شکوهی از حق — می تافت ز چهره نور مطلق
…گفت دیده ام خواب — نسیان و هم نموده بیتاب
…کمال خویش تقریر — آن خواب بگوی نیز تعبیر
…ر دیده مثالی — سر از زر و پایش از سفالی
…زسیم تا بسینه — ناف و اکناف از مسینه
…ن تا الساق بوده ست — سنگی ز فلک رسید بشکست
…ہی و ملک پیکر — در زستبر بکیش هم ز دیگر

…ززرتشت ۱۲ ؎ نام بادشاه ۱۲ ؎ نام پیغمبر ۱۲ ؎ صورتی ۱۲

از دین پیمبری خجسته ... آیین همه شود شکسته
این واقعه چون بواقعی بود ... تاویل همش درست بشنود
آورد باد رخ ارادت ... میخواست بعزتش زیادت
اعیانش[1] دلی حسد ببرند ... زین راه براه بد ببردند
تا قصد نمود حرب با حق ... شد دشمن حزب دین بناحق
شب خفته بآن خیال کو بود ... صبحش پشه برد سوی نمرود
کورس بمرور[2] روزگاری ... چون یافت ز بهمن اختیاری
شد شام از و چو از سر اکلیل ... افروخت شب بنی اسرائیل
بنمود رعایت تمامش ... زان بیت شرف چو بود نامش
بوده ست بطالعش سعادت ... بپذرفت ز دانیال دعوت
پوشیده وی ز بیم بهمن ... تا زو نرسد خزان بگلشن
هنگامهٔ بهمنی چو شد سرد ... فروردی دین بشهر گل کرد
پس کورس رفت و آن نکونام ... در بیت المقدس آمد از شام
آنجا چو گذشت چند سالش ... حق خواند بروضهٔ وصالش
باید که قلم برآرد اکنون ... از نون دوات ذکر ذو النون
نامه برقوم آن مضامین ... سرسبز شود چو برگ یقطین
آن یونس پاک بطن متی ... اقوال بصلب لیک شتی

یونس علیه السلام

[1] مصاحبان [illegible] اعیانش حسد خود [illegible] [illegible]
[2] نام منزل [illegible] کورس سلام [illegible] از حضرت [illegible] علیه السلام [illegible] یونس علیه السلام [illegible]

گویند که اعدا ابن داؤد | پیغمبر اہل نینوی بود
فرمود بآن صنم پرستان | در حشر صنم نه داد رستان
باید بخدا عہد بستن | بت بہر خدا توان شکستن
استاد بدا خدا فرستاد | نتوان بربت چو کافر استاد
بسم اللہ را شوید بادی | ورنه زعذاب اوستادی
مصداق ہمہ پی سب خبیثی | گفتند که کا ذب الحدیثی
از جانب بت کرا تجنب | پیداست زفطرت تو قطرب
انی نسجن بمانیائی | باید که بروی مانیائی
مالیخن زخولیائی | خالی ازعقل بر ملائی
مجنون تویی زجنون سرشتت | اقسام جنون بت سرنوشتت
گویی زعذاب تا چه باشد | باشد بتو خبط یا چه باشد
میگفت ہمان ہمین شنفتی | زوکس نشنفتی انچه گفتی
محکم چو بدید کفر و عصیان | روکرد براه عود غضبان
ناگاه سحاب شعله تابی | آورد برای شان عذابی
انگه تصدیق یونس آمد | تا رد کندش تجسس آمد
پیدا چو نشد سراغ جائی | زنیسان علما زد ندرائی
تا برہنه فرق و پای کردند | ازشهر بدشت جای کردند

۱ نام شہر ۱۲ ۲ استادن ۱۲ ۳ یعنی کار استادی از عذاب سر زند ۱۲ ۴ حذر ۱۲ ۵ یعنے پر کننده قسم از جنون مانیا و قطرب و خبط از اقسام جنون و مالیخولیا نیز ۱۲ ۶ مانند ہسی ۱۲ ۷ تا عذاب را رد کند ۱۲

اطفال جدا نموده از مام ‌‌ ‌ بريده شلج را ز اغنام

بت‌ها بشكسته وی زاری ‌ آورده همه بسوی باری

گفتند كه ای خدای یونس ‌ رحمی بنما برای یونس

چون از شر و شرك در گذشتند ‌ با خير و بشكر باز گشتند

جويای نبی خود شب و روز ‌ كز وی بشوند شرع آموز

آمد چو ببرج آبی آن ماه ‌ بنمود هلال را شرف گاه

از ماهی آن هلال بیتاب ‌ چون عكس هلال گشت در آب

این از خطای خویش پنداشت ‌ بی حكم خدا چو قوم بگذاشت

تا خود نه كند تعدی آن بد ‌ لازم بنمود غرق بر خود

ماهی بطن همان كه بوده ‌ ز و بطن بطين مسه نموده

جا كرده در آن چو نقطه در نون ‌ آن چون صدف این چو در مكنون

چل روز تو به خواند آنجا ‌ سبحانك لا اله الا

تا شد با شارت اسمی ‌ آن ماهی آب ریگ ماهی

افگند بساحل از د بانش ‌ تن گشته نزار اندر آنش

از قدرت حق برست يقطين ‌ يعنی شجر كدوی شيرين

چل روز غذای او بآن بود ‌ وز برگ لفرق سايبان بود

پس یافت چو طاقت روانی ‌ وز جسم برفت ناتوانی

[illegible]

انی كنت من الظالمين يعنی نيست معبودی مگر تو پاکی تو من هم از ظالمين [illegible] عظيم است

شد امر دگر برای ارشاد — گردید گروه منتظر شاد
آنجا گذرانده چند سالی — آمد بسیاحتش خیالی
چون جانب کوفه ره سپر شد — زین منزل فانیش سفر شد
تحقیق چو شد ز قلب نامش[۱] — هم از عشرات بود آن شش
از ذوالقرنین حالیا حرف — با آینه نامه را کند طرف[۲]
دارا شکن آن سکندر روم — محکم خردی جهانش محکوم
هر ملک که یافت زد و کشادی — رایج پی کفر شد کسادی
پیمود[۳] جهان ز بحر تا بر — پیمود جهان ز بحر تا بر
تا رفت بحد مغرب و دید — در گرم آبی غروب خورشید
قومی بدل سیه تر از شام — میکرد سحر بروی اصنام
از شمع هدایتش که بر کرد — چون دود آن تیرگی سفر کرد
زانجاش چو نقل آنجور شد — مور دافق طلوع خور شد
قومی بنظر شدش نمایان — یکسر بصفات چارپایان
بیمایه ز علم و دین و آئین — از پایه پست نیز پائین
نی جامه برای شان نه سلیه — جز برگ درخت از غذا نه مایه
دی دانش و عرف و شرع آموخت — بنائی و نسج و زرع آموخت
زآنجا بمیانه دو کوهی — بگذشت و مقیم آن گروهی

---

۱ قلب نامش یعنی یونس را چون قلب نمایند سنوی حاصل شود معنی آنکه از سنوی چون تحقیق شد سش و اد هم کرد او ست از عشرات در حساب ابجد پس جمله ۱۸۰ سال شد ۱۲ ۲ مقابل ۱۲ ۳ پیمود اول بمعنی سیر و رفتن و دوم بمعنی مساحت ۱۲

دانای زبان و اهل ایمان — گفتند پس از قبول فرمان
کای عقل بطینت تو ممزوج — یاجوج بنام بد اند و ماجوج
قوم اند بنام بو قبیله[1] — یافث[2] نسبان خیل حیله
جمع بد کیش و سخت کوش اند — کوتاه قد و دراز گوش اند
یک گوش بساط شان دم خواب — گوش دو مین کنند جلباب
با کثرت نسل فتنه زایند — از پشت یکی هزار آیند
آیند برون ازان سو کوه — بر غارت و قتل ما بانبوه
چندانکه ز خرج می پسندی — از ماست که راه دخل بندی
گفتا نبود بمکنتم کس — یاری بسزد بقوت و بس
فرمود که پارهای آهن — تا قله کشیده شد ز دامن[3]
بنمود چو اخگرش منافخ — بگداخته روئی کرد راسخ
مابین دو کوه بست آن سد — شد راه صعود و نقب مسد
اینست ز لطف حق بفرمود — کافتد نه مگر بعهد موعود
زین گونه سیاحتی[4] همی کرد — روزی بره بخضر بر خورد[5]
با وی بنمود همعنانی — در ظلمت آب زندگانی
او زود رسید و آب نوشید — این دیر ز چشم چشمه پوشید
گویند که آخر حیاتش — عزلت بگزید تا وفاتش

[1] بو قبیله جد اعلی یاجوج و ماجوج که باهم برادر بودند و از اولاد و نبیرگان یافث اند ۱۲ [2] پسر نوح علیه السلام ۱۲ [3] دامن کوه ۱۲ [4] سفر کرد ۱۲ [5] ملاقات کرد ۱۲

در مدت عمر و بعض حالات — لیک آمده مختلف مقالات
من نامهٔ ازان نمی خراشم — اینک قلم دگر تراشم

موج بحر خفیف ذکر سه تا زکریا و یحیی و عیسی

زکریا چو سر شد از وحی ذکر — نامه آمد بکفیل مریم فکر
قلم هر محرر تحریر — مینماید محرر ش تحریر
یعنی از امر دیوی آزاد — جاش مسجد بنذر را در ازاد
دان دانا که بود او را باب — نسل رحیم واندش نساب
نذر حق پیش از ولادت او — کرده بودش پی عبادت او
عهد اشکان نبی زرزدان شد — کفر اشکی زر شکایان ش
بود با نان عسم او را نقد — پاک عمران و حنه اش در عقد
نام اشباع حنه را خواهر — بود از بهر این نبی همسر
هر دو نور دو دیدهٔ فاقور — او هم از دودهٔ سلیمان نور
لیک جا ها باسم آن موسوم — ذال یا دال جای امر قوم
یافت زامید تازه حنه چو جا — وقت یاسش بقدرت حنان
کرد نذری برای تحریرش — مریمش زاد و گرد دلگیرش
گفت زن نیست قابل تحریر — حق پذیرفت مژده داد بشیر
برد در مسجدش شد از ان — عابدان و محرران حیران

^1^ وزن این بحر فاعلاتن مفاعلن فعلن است بسکون سین و تحریک آن نیز آمده ۱۲ ^2^ رحیم نام پسر سلیمان ۱۲ ^3^ نام پادشاه فارس ۱۲ ^4^ نام خدا ۱۲ ^5^ آزاد ۱۲

لیک نشنیده و آن جلالت او / بحث شد از پی کفالت او

زکریا قریب خود گفتش / هیچکس این دلیل نشنفتش

آخر الامر قرعهٔ اقلام / تا سه بارش بیوفتاد بنام

یعنی اسمها بیافت سمات / خامه‌های کتابت تورات

قلم دیگران بماند بر آب / خامهٔ آن نبی نشست در آب

دیگر از عکس شش امتحان آمد / اولش باز همچنان آمد

نیمه یا ثلث یافت چون سن او / درس تورات داد محسن او

شد چو محفوظ حجره ساخت جدا / تا تحفظ کند بذکر خدا

کس در آن حجره پای ننهادی / زکریاش آب و نان دادی

یا پسر عم آن عفاف شعار / ابن یعقوب یوسف نجار

زکریا چو بهر کار شدی / بر در آن رواق قفل زدی

روز کی دید قفل کرد چو وا / بر او صیف میوه‌های شتا

از کجا گفت گفت از وهاب / یرزق من یشاء بغیر حساب

دید این قدرت شگفت و بجوش / بامیدی که داشت گفت بجوش

بی محل آنکه میوه داد چه دور / حال این پیر هم دهد گر بود

تا بگفتش ملک بوقت قیام / مژده بادت بپور یحیی نام

با صفات پیمبری موصوف / کس نه قبلش باین لقب معروف

مهتر و پارسا و صدق طریق / چون مسیحا رسد کند تصدیق

سه ای لیس ملفوظی یا رسید که یازده هست ۲ سه موسم ۲۰ سه ۲۰

گفت من پیر و همسرم عاقر ‌ گفت خلاق تو بود قادر

حامل وحی تو حیاتش داد ‌ در شش مه ز حمل یحیی زاد

چون برین حال شد دو سال بسر ‌ حق عیان کرد قدرت دیگر

مریم از غسل روزگی پرداخت ‌ ناگهان صورتی معاینه ساخت

مو بر و مشت مو بمو ترسان ‌ گفت انی اعوذ بالرحمن

گفت روح القدس من انسانم ‌ آنچه پنداشتی نه ز انسانم

بادت از حق بشارت پسری ‌ اسم عیسی و جسم او نوری

آن صبیی بمهد گویائی ‌ آن نبی بحکمت و رائی

گفت بی زوج باشدن بچیان ‌ گفت بر امر حق بود آسان

درد میدش دمی که بار گرفت ‌ دم وضع از میان کنار گرفت

گرد جا زیر شاخ خرمائی ‌ امر حق گشت جلوه فرمائی

چشمه شد پدید چون زمزم ‌ نشست آنرا و خویش مریم

زادش از شرم خلق بیاک حزن ‌ گفتی طفل اشک در دامن

کاش زین پیش رفتمی ز جهان ‌ یا بفتادمی ز یاد کسان

بود آن شاخ خشک گفت سرش ‌ دست زن بر لش زند تا جوش

رطب ازان چو رطب چشمه شراب ‌ ده ازین تو رست چشم تر آب

ور بپرسد کسی اشارت کن ‌ که نگویم بنذر صوم سخن

کمتر از من ز خشک و تر پرسید ‌ سر بسر حال زین پسر پرسید

لہ یعنی زوجہ ۱۲ سلہ یعنی بذ بخ ۱۲ سلہ جبرئیل ۱۲ سلہ تازہ ۱۲ سلہ خرما ۱۲
سلہ آب ۱۲

چون نهاد او صحن حجره قدم / سرزنش کرد قوم کای مریم

مادر تو بخوی زشت نبود / پدرت نیز بدسرشت نبود

مر یکی بر سخن چه بنمودش / کرد اشارت که مر آن بودش

همه گفتند این چه حال بود / کی رطب ریز نونهال بود

روزه ننگ را تو کردی وا / پرده پوشی ز صوم صمت کجا

ناگه آن عید روزهٔ مریم / بالب شیر چون سحر زد دم

که منم بنده وار ختم برکات / امر تا زندگی صلوة و زکات

بی بلوغم بلاغ کرد عطا / هم کتاب بلیغ داد مرا

کرد فرمان برم بی مادر / متکبر نی و شقاوت اثر

زود رو دم ز روز زادن من / تا بروزی که خیزم از مدفن

حجت ست این براءت مریم / کی رسد تهمت تجسس برهم

زان لب شیر و شکر افشانی / همه شیر و شکر بحیرانی

دفع زان شیر شد همه بهتان / وان شکر [illegible]

لیک آمد ز فرقه تکذیب / ظن بد شد بری [illegible]

رست یوسف صفت چو یوسف ازین / زکریا شد محل نفرین

قصد کردند با شهان وقت / قتل عیسی و او بحیلهٔ [illegible]

زکریا از آن فساد شدید / بهر عیسی صلاح هجرت دید

تا ز بیت المقدس بامام / برد یوسف بمصر کرد مقام

[illegible] مریم [illegible] ۱۲

ولذا قال شافع الامم — اتقوا عن مواضع التهم

همه گفتند چیست این خفا — زکریا گر از تو نیست خطا

می‌نشیمیت بدترین آزار — گر ز تو نیست بود خطره اقرار

تا بسی سال خویش پوشید — روز عود مسیح گشت شهید

شام رفت و ز پیش خشی — جای ادش بجوف خود شجری

گوشه جامه آشکاره شدش — تن صافی پاره پاره شدش

دم نزد غیر از دم تسلیم — که چنینش رسید حکم حکیم

نی غم جان نه فکر اره نمود — دل خود محو ذکر اره نمود

اندران ذکر اره پیش نگاه — گو سیا بود بد بسم الله

خامه من بهر پنداری — زین سخن داشت نبض فشاری

باقی از یحیی و مسیح کلام — دادش از بو بقا فخیم و قوام

بود یحیی از عالم طفلی — عالم علم علوی و سفلی

لب تیغش داشت میل بشیر — که شد از حکم حق نذیر و بشیر

مادرش را رها نکرده کنار — دل وا از جهان گرفته کنار

در ترقی بعهد آن مهدی — خیر شد امروز بود گرمه‌دی

بود غیر عبدیتش براه خدا — رفتن پاش گرد مسجد جا

پای بنهاد چون بسن شعور — وحدت از کثرتش نمود نفور

نه بدن و ندیدن نسوان — از خودش هم بیاد حق نسیان

۱ نام ذکریست ۱۲ ۲ نبض فشاری که حرکتش بطور اره باشد علامت هلاکت است ۱۲ ۳ ... ۴ از سر نو ۱۲ ۵ ...

گریه‌اش هردم از مخافت حق / ماند بینا نظر به رافت حق

امر یحیی خذ الکتاب رسید / قوت او را باین خطاب رسید

نور توریت آن بیاض بلاغ / شد ز جهدش دران سواد چراغ

کرد تصدیق و گفت امت را / وقت عود مسیح بعث را

رحلت او پس از صعود مسیح / که درینجاش می سزد تشریح

زن شه پیر گشت و در دل داغ / کز دران باغ گل شود انباغ

روز و شب بود خاطرش بخطر / که زنان را بود ز ضره ضرر

مصلحت گفت سازدش همسر / دخت کش بود از دگر شوهر

گفت یحیی چو خواست شه فتوا / نبود عقد با ربیبه روا

بدظن آن زن شد و بتیغ دغا / خواست کردن بموت یحیی را

روز کی دید شاه را بدمست / جام در جای اختیار بدست

بفرستاد دختر را بر مفت / بردی از شه دم نگاه برفت

دخت زر عقل او کشید از سر / دخت زن خواست تا کشد در بر

دخت آموخته بگفت نخست / سر یحیی ببر گر این شرست

شاه مامور نفس اماره / دین ازان امر کرد آواره

سر بطشتش چو زیر خون آمد / خون ازین طشت سرنگون آمد

کرد با شه همین خطاب آن سر / بر تو نبود حلال این دختر

پس زمین کام حق رسید بدو / یک بیک مرد و مرد بر در او

زن دیگر شوهر ۱۲

ع۱ زن دیگر بر حق شوهر ۱۲ ع۲ زن ۱۲ ع۳ آرایش ۱۲ ع۴ شهوت ۱۲
ع۵ خیال ۱۲ ع۶ آسان ۱۲

خون یحیی نمی نشست ز جوش / خاست زین جوش سوی بخت خروش
تا یکی از ملوک آن بشنید / چیست با قیاسان جوشش پرسید
خاص شخصی به انتقام نمود / امر از بهر قتل عام نمود
گفت تا جوش این نشد آرام / بر سپاهی و تیغ تو در نیام
یافت دستور شخص آن دستور / با سپه رفت شهر شد پرشور
ریخت خون کسان که در تعداد / بر سر پشت چار قطره قطار
چون یکی شد بجوشش این همه خون / آن نوایی گرفت رنگ سکون
لیک نشسته گفت بس کنی هر گاه / خون ز مقتل رسد بلشکرگاه
رحمش آمد به کشتن دگران / لیک کشتن ز حکم بود گران
هر دو ده را نمود پاس تمام / جای آن عام قتل کرد انعام
سهل بود آن همه که رفت اینجا / ترسم از ماجرای روز جزا
عکس باید معاف بی ادبی / سبقت رحمتی علی غضبی
روز معلوم هر بد و نیکیست / به نزول مسیح نزدیکیست
برد نام مسیح چون خامه / خواهد انجام قصه اش نامه
بر رسالت حقش بسی از پی سال / داد جاه و رساله کرد ارسال
سوی بیت المقدس آمد باز / در کف انجیل و بر زبان اعجاز
گفت روح الله بخلق نبی / بعد من آید احمد عربی
کرد یحیی نخست تصدیقش / که ازین پیش رفت تحقیقش

ه چار پایان ۱۲

جمع براهه رونه رو بره آن — بهر دعوی بخواست زو برهان

گفت از گل پرنده می‌سازم — که پرد از دمم باعجازم

گفت خفاش آفریده یافت — لیک بی چشم چو او نه بینش یافت

بنمود انگه اکمه و ابرص — نیز نافع نگشت شان این نص

مرده را گفت جان دهم بکلام — تا برفتند سوی مرقد سام

گفت یا سام قم باذن الله — خاک جنبید و خاست و ناگاه

تو کئی گفت سام ابن نوح — من نیم گفت هستی از حق روح

عیسی مرسلی و بار آئی — که بقرب قیام باز آئی

گفت و بگزید باز خلوت فوت — که هنوزم ز رفته تلخی موت

جانست شیرین و اجل بس با — باز زان تلخیم بلرزد دل

با چنین معجزه که بخشد جان — زنده زایمان نگشته مرده‌دلان

گفت بس آنچه عقل خیره بود — کاین چنین شان و این ذخیره بود

همچنان دم زدند زانکارش — کس نشد جز حواریان یارش

آن دو شش تن ز شستن جامه — گشته مایل بشستن نامه

گفته کانصار حق بایمانیم — پس گوا باش ما مسلمانیم

نحن انصار چون وی شد — اسمشان را لقب نصاری ارشد

دید چون کفر دیگران انجا — نقل کرد و حواریان همپا

هر کجا منزلی چو مه کردی — معجزی زد فروغ گستردی

له دلیل ۱۲ ‌ که کور مادرزاد ۱۲ ‌ که پیس ۱۲ ‌ که خوابگاه ۱۲ ‌ ه پسر نوح ۱۲
له قیامت ۱۲ ‌ که [illegible] ۱۲ [illegible]

دعوتی می نمود از پی دین | همرهش می شدند اهل الیقین

گشت درخواست پس چو قحط طعام | بشنیدند حواریانش کلام

که تواند خدای تو آیا | که دهد مایده بما ز سما

رب انزل بلب دلش کرد | حق بگفت دعا قبولش کرد

که بکفران نعمت ست عذاب | که نه بیند کسی ز اهل عقاب

خوانی از آسمان فرود آمد | پی شکر از همه سجود آمد

نمک و تره و دوازده نان | داشت آن خوان و ماهی بریان

همه خوردند و همچنان پر بود | تا سه روز این چنین نزول نمود

بعض ازین ساحری گفتند | خوک خاستند چون خفتند

هم بدانسان که پیش از داود | مسخ گردید قومی ز یهود

شنبهش بود صید ماهی ورد | عمل آن ز نهی گردش قرد

بازگردید عیسی از سفرش | چند سال این چنین چو شد بسرش

آن گروه جهود دشمن او | جهد کردند بهر کشتن او

دید ظاهر چو روز فتنه شان | شد بشبانگه بخانه پنهان

یافت بر رفع امر بیچون را | بود صایت نعم اخت شمعون را

شمع گردش ببزم مست خویش | داد پروانه خلافت خویش

نام هود ایکی منافق بود | طبع او با طمع موافق بود

از پی سی درم سراغش داد | هر درم صد هزار داغش داد

سله رب انزل علینا مائدة من السماء ای پروردگار من فرود آر بهر طعام از آسمان ۱۲

۵۳ اندر زر ۱۲

همه از جای خود بدر جستند / بگرفتند و دست او بستند

که تو از ساحری چها کردی / کی ز ما حالیا رها گردی

متفق تا کشند بر دارش / گفت حق جبرائیل بر دارش

همچو مهرش صعود شد بسپهر / بر سر چشم خود نشاندش مهر[1]

یک بیک مامی ار را بگذاشت / دار تنها بماند دار را بگذاشت

مهترشان که داشت نام یسوع / شبه عیسی براو بیافت وقوع

گفت هر چند مقتدا استم / من همان مهتر شما هستم

کس نه باور نمود سر دارش / بکشیدند بر سر دارش

در میان پس ندیده آن مهتر / گفت مهتر بحیرت و کهتر

مهتر ما گر این مسیحا کو / ور مسیحاست مهتر ما کو

مریم پاک مدی سودار / نگرستی و میگرستی زار

چشم بردار همچو نرگس داشت / که گل خود بنوک خار انگاشت

لاله سان داغ در جگر او را / ارغوان زار چشم تر او را

با تن زار و چشم حیرت زا / رشته خویش سوزن عیسی

خفته او را باین تعب بگذشت / بی خور و خواب روز و شب بگذشت

بهر تسکینش حق ز خانه مهر / کرد راجع بمنزل آن مه چهر

نور شکر از لب آشکاره شدش / اشک شد دی برخ ستاره شدش

از جمیع حواریان بشمار / ثابت و یافت سبعه سیار

له ندی ۲، له آفتاب ۱۲ له دنیه ۲ له ، ن. م.

حال هود اشنید کان ناپاک | کرد خود را از شرم جرم هلاک
گفت از و گرچه زشتکاری بود | توبه آئین ستمگاری بود
گفت بهر حواریان سفری | که فلان جا فلان کند گذری
شرع رائج بهر دیار کند | کفر را باکسا دیار کنند
کرد اندرزها بحسن عمل | بست آن رزها که داشت خلل
کرد پدرود مریم و چو ملک | بدعا باز شد براوج فلک
عود او اندرین شب مسعود | عید ترسا بود بطیب و عود
ختم انجیل مدت دعوت | بیش و کم هم بود درین مدت
بامداد آن حواریان بهود | شرح کردند آن حال که بود
رفت تحریض بر الهیات | که بگفت و فلک شدش مرقات
همه کردند از پس تکذیب | حبس شان در شکنجه تعذیب
ملک روم را خبر برسید | از خبر نیز زودتر برسید
اهل دین از سیاه خانه رهاند | بسیه روز اهل کفر نشاند
دل او نور یافت از شمعون | چون چراغ بشمع شد مقرون
کیش ترسا بحکم او زان روز | شد چو قندیل روم شام افروز
گفت شمعون حواریان برسید | هادی اهل آن بلاد شوید
مشکلی آید ار شما را پیش | کنم آسان من بیاری خویش
هر یکی شد بجای خاص روان | اختلافی ست در اسامی شان

۱ برانگیختن ۱۲ ۲ زینه ۱۲ ۳ زندان ۱۲

سوی انطاکیه بعد ناموس / کرد تا روس و دیگر روس

حبس شان کرد شه که جابر بود / خشم او را سبک زجا بربود

گشت شمعون بنور دل آگاه / رفت آنجا و شد مقرب شاه

با تجاهل بشاه روزی گفت / صحبت شان همی توان بشگفت

گفت کن امتحان بشو داور / لب و در سوال دل یاور

بنمودند ابرص و اکمه / گفت شمعون طبیب را این ره

پس زگل ساختند مرغ مسیح / گفت این کار ساحرست صریح

دم زدند از ذخائر و مأکول / بهر کاهن بگفت این معمول

زنده کردند مرده هفته / گفت اکنون شک از میان رفتم

عذر ماضی بخواست شه فی الحال / کرد دین الهیش استقبال

هم حبیب درودگر گردید / ماه محبوب خود چو از نو دید

دیگر اصحاب قریه نشنفتند / دعوت شان و این چنین گفتند

شوم بر ما بود قدوم شما / نخل ما را بود قدوم شما

تن زمیندار بجان بود پروا / گنبد اندرین هوا پرور

با بخش شد که زشت کردارید / شومی نبود جز ز خود دارید

با زبان چو تیشه آن نجار / گفت با کج دلان ناهموار

میتوان داد دست بیعت شان / که نخواهند هیچ مزد از آن

کافر از حق توان شدن بچه رو / کافرید [illegible] بسته بود

له نام شهریست [illegible] ۱۲ [illegible] شیر [illegible]

کشته شد همچو شمع بانگ ملک | گشت باد چراغ آن هر یک
حرف حق گر بگوش گیرد جا | آب آتش کش است بهر بلا
ورنه بادیست دور از تو باد | که دهد خاک عاقبت بر باد
بعد ششصد سال از صعود مسیح | گرد مریم چو هشت خلد ضریح
کلم از نام پاک عیسی کم | حکم دینش بماند مستحکم
تا یکی از جهود گزره کین | فکر شان بود رخنهٔ آن دین
شد زهامین لباس با تلبیس | نام پولس نشانهٔ ابلیس
کرد خلوت مقر عبادت را | هر یکش شد مقر کرامت را
باریا بوریا نشین گردید | خاک نقش وی آن و این گردید
کرد روزی پیام کم عیسی | بفرستاده ست سوی شما
سه کس آیند نزد من از احبار | تا نمایم ز رمز کی اخبار
عیسی اکنون بخوانده ست مرا | کشف آن رمز مانده ست مرا
آمدند و جدا جدا شان خواند | بر هر یک حدیث دیگر راند
در حق عیسی آن سخنها بود | همه با سبحتی نه تنها بود
آن برفتند و گشت این خم را | ماند آن اختلاف تا بر جا
پس بهم مختلف شدند احزاب | وان بنائی درست گشت خراب
گفت جمعی مسیح ابن الله | شد هو الله فرقه را راه
زد فریق سوم دم از تثلیث | از اب و روح ام و ابن کرد حدیث

۶۰ [illegible] ۱۲

۱ یعنی ہفتاد که عدد لفظ کلم است چون آنرا از نام عیسی کم کنند ہشتاد ماند ۱۲ ۲ منسوب بر ہا ۱۲ ۳ کمر ۱۲ ۴ گرده ۱۲ ۵ خدا ۱۲ ۶ جبریل ۱۲ ۷ عیسی ۱۲

شرک خیر کان بود توحید — شر شرک ازنگاه شان پوشید

ظرفه ظرفه آمدش بر قسم — طرفی از وسط گذاشت قلم

ذکر اصحاب کهف باشندان — مرزی از شام مسکن ایشان

یافت با دین عیسوی ناموس — قتل شان خواست شاه دقیانوس

شام زانجا کناره کردند — با شبانی بگاه برخوردند

داو غازی نشان و دین بگزید — گله اش ماند و همقدم گردید

سگ او هم باقتضای وفا — لیک کردند منع جمع صفا

که بنا حق کند نهفته خبر — هست هم از گزند شر او ضر

عفعف او خدای کرد سخن — چون شما گفت حق شناسم من

سگی از کوی با عبا سایم — سر بپای شما همی سایم

برکت‌های این چنین صحبت — برکشد از سرشتم آن سیرت

گم درین مصر عشق سر دم شد — پی نیکان گرفت مردم شد

همه کردند غار را مامن — غور شان مش گشت پیرامن

مختلف نام شانست در تحریر — شش تن و هم کلبهم قطمیر

تا سه صد سال نه دران بن غار — خواب بند بچشم ایشان بار

در طلوع و غروب بود از خور — بیمین و شمال غار سفر

دور خور چون فلک بگرداند — پهلوشان ملک بگرداندی

گفته بعضیش از پس هفته — بعد ماهی همش سخن رفته

ے گذاشت ۱۲ ؎ آمد از ۱۲

شد محقق و یک حق جو را | صحت آن بروز عاشورا
اندرین عرصه بعد قیانوس | سرنگون گشت چند آیت کوس
تا بدولت رسید دینداری | اندرین غار خواب بیداری
جسته از خواب دم زدند بهم | که بخفتیم روزکی یا کم
کرده تغییر وضع یملیخا | رفت بازار تا خرد نان را
شهر و مردم برنگ دیگر دید | رنگ رو از تحیرش گردید
شهر وا ز دین عیش رونق | خلق بیگانه و یگانه حق
دید خباز نقد دقیانوس | گفت با گفت منتشر جو سبوس
که بها نا خزاین آن عهد | یا فتی تو بجهد یا بی جهد
گفت یعنی چه آن زمانه و گنج | کو نرفته ازین سرای سپنج
گفت دی بود انگیت هوشم برد | کو سه صد سال و نه بود که بمرد
قیل و قال از دو سو بطول کشید | قاله قاله بعرض شاه رسید
خوانده شد نقد دید دیگر شاه | بر لبش لا اله الا الله
ذکر ارکان دین و ارکانش | فکر عین الیقین و اعیانش
شاه گفتش که راستی آور | راستان را خدا بود یاور
سیکه و کاست مرد فرزانه | گفت تا خواب غار افسانه
شاه چون خوانده بود در انجیل | ذکر اصحاب کهف با تفصیل
یافت کاصحاب کهف ایشانند | ملکی شان و رست کیشانند

له دنیا ۱۲ سه نام یکی از آن شش کس ۱۲ سه نان پز ۱۲

موبدان خواند از پی تحقیق
همه ها دم زدند از تصدیق

عزمش آمد بدیدن آنها
پیشتر زو برفت یملیخا

خبری زان نمود با اصحاب
گفت حال سراسر استعجاب

شه رسید و بدید پس بدعا
باز خفتند تا بروز جزا

چشم بستن ز خلق هوشیاریست
اینچنین خواب عین بیداریست

بر در غار شه کنیسه بساخت
بهر آن روز کوس عید نواخت

لوحے آویخت آن بنام رقیم
نام شان کرد و حال شان ترقیم

بعد چندی نهفت از انظار
آن رقیم و کنیسه و آن غار

هر که جوید کناره ز جهان
کندش حق بستر خویش نهان

ز اهل اخدود آمد اکنون ذکر
خاست دود رقم ز آتش فکر

شرح اخدود کرده اند همین
بدرازی بود شگاف زمین

نوشت از زمین بخند آتش
اهل آن بادشاه اعیانش

مومنان سوخت این گره نفاق
اندران شق بشعله خیز شقاق

ماجرا اینکه داشت شه دستور
ساحرے و کهانتش دستور

وقت پیری یکے غلام ذهین
خواست از شاه و ساختش تلقین

روز کے و براهبی برخورد
که بجاے عبادتے میکرد

یافت ارشاد تافت نور بدل
تافت رویش زان ره باطل

---

۱ عامان ۲ کے عبادت گاه ۱۲ ۳ سه نامه ۴ مومنان را این گروه نفاق دران شگافت زمین که اخدود است بآتش سوخت ۱۲ ۵ آتش ۱۲

مستجاب الدعا شد آخر کار — حرق عادت نمود زو بسیار

اژدهای گزنده راهی بود — رفت چون پشت او بدست بسود

همچنین بود در رهی شیری — گفت در زر قفتش نشد دیری

ناگهان چشم حاجب[1] آن شاه — گشت محجوب از فروغ نگاه

حاذقی بر رفع آن حجاب نکرد — همچو حاجب[2] قدش خمیده ز درد

گفت گر نور دل کنی پیدا — ظلمت دیده ات برم بدعا

همچنان گشت پس بگفت این راز — بی ضرورت نشایدش ابراز

شاه پرسید زانش اخفا کرد — لیک تهدید آخرش وا کرد

خوانده شد آن غلام کاین چیست — گفت از قدرت خدای منست

گفت باری بگو خدای تو کیست — گفت آنکه انصاف او یکی ست

گفت هان توبه ورنه کشته شوی — گفت از هم نگاهبان قوی

نه سگالید ساعتی هم شاه — کرد با او جماعتی همراه

که لب بحر گردنش بزنند — طعمهٔ ماهیان تنش بکنند

باد آن ناریان بآب افگند — زنده آمد وی از مقام گزند

گفت شه زود کار او سازید — از سر کوه زیرش اندازید

باز از یاد امر شد معکوس — اوفتادند ناکسان منکوس[3]

پس شه او را کشید بر سر دار — کیش[4] پرداخت بر نیامد کار

باید ار آتش بلند افروخت — سر مویش بآن زبانه نسوخت

ا چوبدار ۱۲ ۲ ابرو ۱۲ ۳ سرنگون ۱۲ ۴ ترکش ۱۲

بر سر دار یک آن ناگاه / جلوهٔ دوست دید و گفت به شاه
که بیک تیر کامم سازی / گر بنام خدایم اندازی
جانش زان تیر شد سوی محبوب / ماند جسم لطیف او مصلوب
آن گروهی که داشت حسن دل / دید این حال او گشت ابن الحال
رب هذا الغلام آمنا / گفت بالای آن ز تحدیه با
دید چون شه که فتنه بر خاست / گشت بر عکس آنچه او میخواست
زد درین باب می با اعیان / سوختند آن جماعت ایمان
لیک با دیگر آن فتنه نو زد / شاه و اعیانش هم در آتش زد
گفت راوی که در زمان عمر رض / بر سر دار یافتند پسر
بر زنخدانش دست و طلعت نور / فرق از جبین و بظهور
میکشیدند دست وقت گذاشت / همچنان مستقر قراری داشت
همه زینحال دست شد زیر زنخ / کعب بگشاد هیچ عقده زنخ
بود آن کعب اول از احبار / در زمان عمر شد از اخیار
داشت از عهد عمر یا نصد سال / کیسرش بود آگهی زان حال
بس زدارش عمر فرود آورد / در نکو منزلی مزارش کرد
رحمت ایزدیش بر جان باد / بغلامیش خیل غلمان باد

ای مصر یعنی وجه کردند ۱۲ که ... تحدیه بیان عبارت داخل کرده گفت
ان گروه رب هذا الخ ۱۲ سه ای ... این جمله ... است ... سخن
زنخدان ... [illegible] ... ۱۲ ... ۱۲ ... حضرت عمر رضی الله عنه ... احوال ...
... بود ۱۲ منه

کلک وحا لا صفات از جرجیس بود ذاتش ز برج دین برجیس[۱]

مولدش روم فلسطین مسکن ما و طینش بنور دل روشن

مستفید از یکی حواری بود تا جراز بهر خیر جاری بود

شاه عهدش ز خیر داشت نه بهر موصل شر و موصل و را شهر

شبکی ساخت و آتشی افروخت منکران سجود را بسوخت

رفت جرجیس بهر دعوت او گوش ننمود با هیچ حجت او

سخن تست گفت بی سر و بن از سر صدق سجده بت کن

کرد زین حسن ظن با جرجیس بد شد آن بد نهاد[۲] با جرجیس

بست بر چوبی و بشانهٔ او آهنین شانه ها بکی بست

گوشت از پوستش بدر آورد روز دیگر چو مهر زد پای[۳]

گفت آن رنج شانه از تو که[۴] کاست گفت حق جل شانه ایزد قوی

هم تو خود را باو یگانه بکن طرهٔ حال خویش شانه بکن

گرد دیگ آنچو شانش تازه رو یافت آنچو شانش

آتشین سیخهاش کوفت بسر سرخ موها صفت نکرد ضرر

چار میخش نمود در زندان سنگ بر پشت او نهاد گران

ملک او را شب از بلا برهاند صبح خود را بر ملک رساند

گفت دستور غیر جادو نیست ساحران غیر اند چاره اش تا

بخوراندند آب دم کرده اسم حق خوانده بی ضرر خورد

۱ ستاره مشتری ۱۲ ۲ بد ذات ۱۲ ۳ آفتاب بر آمد ۱۲ ۴ کدام ۱۲

گفت مهتر که گومدش ساحر / خرق عادت زو بود ظاهر
حاضری بود راست گفتاری / بشنفت این کلام گفت آری
مرد گاو عجوزه در ده / دید باقی سرش ز که تا مه
عجز بنمود آن عجوزه برش / زنده کرد از عصا که زد بسرش
پس بشنفتش گفت ده بمحفل ما / حال اول چوب کرسی ها
نخل شد برگ دید و هم بارش / باز نا بروی آزارش
شکل گاوی بساخت از سر و رو / وان ز گوگرد و نفط شد مملو
بند کردش دران و تا هفته / گردش از تیز آتشی تفته
ملکی بر زمین زدش که شکست / آن صدا شد که هوش سرها جست
شه چو آمد ز حال هول بخویش / دید او را بایستاده به پیش
پس عذابش بجرح کرد پسند / ساختش در سرای زالی بند
بعد ماهی هم ز فنک آن زال / لب نانی نیافتی چو هلال
اوفتاده ستوکی زد و عاش / بازش آورد شد فراغ معاش
همچنین [illegible] زد و نیسری / لنگ و گنگ آنکه بود کور و کری
شاه آنسو گذشت اینها دید / گفت جادوگری چنین که شنید
همچنین با عذاب چند نمود / باز چون دید همچنان او بود
هر که فانی ست در بقای حق / هست باقی کجا فنای حق

له بشنید ۱۲ سه پیرزن ۱۲ سه ای چوب کرسی که خشک ست سبز و تازه کن و بحال اوش بیار ۱۲ سه ای ز آزار رسانیدن به جست ۱۲ سه گندهک ۱۲ سه [illegible] ال ۱۲

گفت حیران تو همی مانم / حالیا رو براه ایمانم
لیک یک شرط مصلحت دارد / تا بملکم فساد رو نارد
سجده بردن ز تو بربت مین / من درو با خدایت آوردن
میهمان امشبم بمنزل باش / خبر آشتی شود تا فاش
پور آن زال گفت مشنو این / گفت خاموش قدرتِ حق بین
همدمان شب خدیره[له] سلطان / معجزش کرد معجز ایمان
صبح با شاه شد وان شکوه / سوی بتخانه همرهش (چادر ۱۲) انبوه
هر یکے را همین سخن بر لب / شه بحالی فریفت او را شب
چون به بتخانه هیبتش زد پا / اوفتادند سرنگون بتها
پس طراقی برآمد از بت شاه / بطریقے که آن زمین شد چاه
هر بتے شد (اوزانہ) بجای خاک فرو / شه چو بت رنگ حیرتش بر رو
اندرین حال آن فرشته خصال / ملهم از غیب شد بخلد وصال
دو جماعت شدند آن حضار / یک سوی شه دگر سوی دیندار
آب آن تیغ ها دو فرقهٔ دین / آتش آسمان و زمزمهٔ کین
آن گروه و بنهر خلد طریق / این فریق و لهم عذاب حریق
شرح حال از پس مسیح این ب / از زوالش زنم چو صبح نفس
قرب صبح قیام از دجال / دهد ایام را چو رنگ لیال
مهدی آن خاتم الرسل را نور / صبح آسا کند بمکه ظهور

[له] بی بی ۱۲

عیسی آید چو خط نور فرو | بگذارد نماز صبح باو

جهدها از پی جهاد کنند | دفع آن ظلمت فساد کنند

جفت پس گیرد و ز فرزندان | وقت او چون سحر شود خندان

قصه کوتاه پس از شروع مسا | خواب صبح کفن برد او را

مدفنش گشت هشت گل گردد | روضهٔ خاتم الرسل[1] گردد

حالیا ذکر هست زان خاتم | گو بیاید فرود لوح و قلم

کرده ام زان که نامه آرائی | باشد این ذکر علت[2] غائی

نامه کابتدای خوش فالش | یافت ذکر پیمبران سالش

۱۲۲۵ ھ

نام آن جامع البحور بود | بحر مواج از سطور بود

بود موج بحر تقارب[3] کلام
ز ختم الرسالت علیه السلام

بنام احد کاحمدش هست نور | دران نور پوشیده از خود ظهور
بدانش بدانسان که ذاتش نهفت | در احمدش همه سر صفاتش نهفت
(احمد ۱۲ | احد ۱۲)

[illegible]

۲ علت یعنی سبب [illegible]
سبب مادی گویند بتشدید دال چون نسبت چوب با سریر و اگر داخل بود بفعل
آنرا علت صوری گویند چون صورت سریر که مربع باشد یا مسدس اگر خارج بود و
آن سبب موجود است آنرا علت فاعلی گویند چون نجار و اگر ایجاد برای است
آنرا علت غائی گویند چون جلوس [illegible] علت غائی [illegible] مؤخر [illegible]
و در ذهن بتفصیل [illegible] مقدم [illegible] علت غائی ذکر پیمبر [illegible]
۱۲ منه ۳ تقارب نزدیک بیکدیگر شدن در اصطلاح عروض نام بحریست [illegible]
فعولن فعولن فعولن فعولن است و اصل فعول [illegible]
است بسبب خفیف [illegible] فعولن [illegible]
[illegible] خفیف است از فعولن [illegible] منقول [illegible] شده منه

بمعنی و لفظ این معما بود — همان حاصل اسم و مسما بود
از آن میم را قبل دال است جا — که بعد از چهل سال گشته رهنما
ندانم چه گفت آن یکی اهل حال — خدا در عرب ماند تا شصت و سه سال
ازین حرف معنی به بندم زبان — که در بزم صلوات شدم قصه خوان
همان از قلم قطرهٔ اولین — در آخر زمان گشت در ثمین
دری کش سما عین نیسان بود — قریشش صدف مکه عمان بود
مدینه شدش درج آن درج یافت — که از نسبت برج خور روی تافت
نسب تا بعدنانش سلکی ست صاف — وز آن بیش در انتظام اختلاف
یتیم آن دری صلب عدنان عدن — که داند بجز عدنیانش ثمن
معد بود با اختر روشنش — که آمد چنین گوهر از معدنش
به نیروی حفظش نزار و مضر — نزاری ندیدند انست ضر
باو زنده الیاس الیاس وار — بعمر خضر عام نامدار

له در علم معما مسمی ذات را گویند چون نقش الف و اسم صفات را نامند مانند لفظ الف که حاصل هر دو یکیست و از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی یوسوس فی صدور الناس سینه محل دل است در آنجا از دل اراده کرده اند ای شیطان در دل انسان وسوسه می افزاید و این مذهب قایلان وحدت وجود است زیرا که در شرع حلول و اتحاد جایز نیست کما گفته اند ه
با غیر ندارد اتحادی + نبود بحلول اعتمادی ۱۲ سه نام ۱۲ سه مسما بمعنی ذات ۱۲ سه رهنما ۱۲ شه جد اعلی ۱۲ سه عدن جزیره ایست در حدود یمن که مروارید آنجا خوب میشود ۱۲ غیاث ۱۲ یتیم در عرف شرع طفلی است نابالغ که پدرش مرده یا مفقود باشد و مادرش زنده باشد یا نه و اگر مادر هم مرده باشد زیاده تر مستحق احسان میگردد و یتیم در جانوران آنکه مادر ندارد گو پدر داشته باشد و یتیم در جواهر و متعه و نفیسه آنکه ثانی و نظیر نداشته باشد چنانکه گویند در یتیم است و صلب استخوان پشت مرد چنانکه ترائب استخوان پشت سینه زن باشد سه بهشتیان ۱۲ شه ناتوانی ۱۲ سه ضرر ۱۲

همان عام مدرکه در لقب / با دراک و قوت تبدو اب

بقوت چنین یا کز او بیش بود / که چون مدرکه قوتش بیش بود

ز برج خزیمه شد آفتاب / کنانه نمود از خزیمه شتاب

ازان پس کنون کنانه [illegible] / [illegible] نضر قریش

دل مالک [illegible] / [illegible]

ز دین [illegible] / [illegible]

ز کعب [illegible] / [illegible]

شد آب [illegible] / آنگه [illegible]

بر دا [illegible] / [illegible] عالم قصی

بدین [illegible] / [illegible]

از و نان [illegible] / [illegible]

همان شیبه [illegible] / چو پیران [illegible]

عمش مطلب [illegible] / [illegible]

بره عبد [illegible] / [illegible]

بمیراث آبایش بعد عم / کلید حرم یافت شد محترم

ز زمزم نمانده نشان در میان / با علام غیبی از و شد عیان [معجزه]

بگشت از دعایش خدای جلیل / بسنگ ابابیل اصحاب فیل

[illegible] روشن کرده [illegible] جبرئیل [illegible] شد [illegible] تقوی [illegible] ۱۲ [illegible] هاشم [illegible] نان هم آمده ۱۲

مه جبهه میدرخشت آن پاک نور / که با قرب حق بود از دیر دور
بعبد الله آن نور کرد انتقال / که از عبده یافت ختم کمال
اگر فکر در عبده می کنی / پی رب محمد که هو میزنی
که چون رتبه عبدیت گشت طی / همان هو ست باقی توان برد پی
بحق شبّه نذری چنان کرده بود / که گر ده پسر آیدش در وجود
کند چون سماعیل قربان یکی / شد از قرعه عبد اللهش آن یکی
نمود این بجز بمین نور بخت / که این الذبیحین آید درست
عرب گفت رسمی شود مرتسم / که هر کس باین رتبه گوید رسیم
خلل زاید آنکه باولاد ما / شود موم بر خصم ولا دما
ز بهر سمعیل فدیه رسید / هم آن میرسد لی این رشید
وگر قرعه فدیه بر صد شتر / بیفتاد کان شد دیت بهر حر
خبر بود زان نور هر وقت و جای / ۲ بوحی و بالقا و رویا و رای
بان نور عبد الله آن حسن داشت / که بیننده اش فکر یوسف گذاشت
زنان عرب در تمنای او / فزون از زلیخا بسودای او
بروز عروسیش بی بیش و کم / دو صد زن بزد چاک خود در الم
بخوبیش بتوان از ینجا رسید / بیان عروسیش آنکه شنید
بروزی بگردید از صیدگاه / بره منزلی ۱ دید روی چو ماه
بیفتادن مه چو گیسش بدام / مه نازنین دخت والی شام

۱ منزل از راه ۱۲ ۲ بوحی انبیا را و بالقا اولیا را و برویا صلحا را و برای حکما و منجمان و امثال آنان را ۱۲

همی جست آن کاهنه با نشان　　کسی کز وی آن نور گردد عیان
ز خویش و پدر شناخت وصلت بخواست　　بگفتا سحر از پدر گر رضاست
وزین پیش از وی چنان رفته بود　　که ناگه بر در تخت جمع یهود
ز خویشان او وهب زهری گذشت　　بشد زهره اش چاک و بیخویش گشت
به نرمی بپرسید وجه عناد　　جوابش بگفتند چون تندباد
که خواندیم نوری ظهور آورد　　که چون تیرگی کشتها وا برد
ازان روی این شمع خواهیم کشت　　کز آثار آن نور دارد به پشت
درین حال ناگاه فوج دلیر　　ز بالا رسید و شد آن جمع زیر
چو این حال دید و مخلص شنود　　باو خطبه[1] دختر خود نمود
بشب چون رسید از بر کاهنه　　باو خوانده شد خطبهٔ آمنه
همان شب بحملش ز حکم ازل　　شد آن نور پاک آفتاب حمل
باذن پدر رهبر آن عقد هم　　بر کاهنه شد چو خور صبحدم
بگفت آرزو هم بآن نور بود　　شد از صلب تا مه ببطنی فرود
ز وی مادت از آنی آن نور پاک　　که من میبرم حسرتش را بخاک
ز دیدن بود آن شب دین سکون　　که شد تخت شیطان چو بختش نگون
هنوز آن را اندر صدف جا و داشت　　که در پای شفقت یتیمش گذاشت
چو نه ماه بگذشت در سال فیل　　بخوش ساعت فرخی را کفیل
دوشنبه دوم از ربیع یکم　　ظهورش شش سو خزان کردم

[1] نسبت ۱۲ [2] نام پست ۱۲ [3] در سالیکه تحقیق نیست گذشته شد ۱۲

شنود آمنه از درای حجاب / بی آن ستوده محمد خطاب

بزد جبرئیل از زمرد علم / تمام بلندش ببام حرم

زغیب این صدا سو بسو اوفتاد / بتک بود هر جا بر و او فتاد

بلرزید تخت شهان زان شرف / فرو ریخت ز ایوان کسری شرف

بگفتا سطیحش که امری عجب / کند سطح این مملکت عنقریب

برود سماوه در آمد تری / که از بحر عمان شدش برتری

فرو شد بدریا چه ساوه آب / که تا حشر خاکش فرو شد سراب

نه پوشیده بود آن نه پوشیده این / بگفتند سریست پوشیده این

هم آن آتش پارسی سرد شد / رخ آتشین مغان زرد شد

خبر تا از آن نور کسری شنید / یکی بود تا ریخیا چون بدید

جهودی بدیدش بچشم و کتف / شدش از علامات سر منکشف

بگفت از نسخ علم با این بود / کزو نسخ هر دین و آئین بود

نخست از سر انگشت خود شیر خورد / حقش لطف ارث براهیم کرد

خلیلی دران شیر بود انگبین / حبیبی شکر گشت از بهر این

بشش هفته مهربان در برش / بپرورد از شیر خود شکرش

ثویبه ثوابش پس آنگاه یافت / سه ماه اختر او بدین مهر تافت

ثویبه[1] کنیز عمش بولهب / که گفت هم او عبد عزی عرب

چو از زادن وی برش مژده گفت / بمزدش شد آزاد و گو بر شگفت

[1] نام دایه حضرت صلی الله علیه وسلم

بخواندم که از وی برافتد عذاب · بروز دوشنبه باین یک صواب
حلیمه زنی از بنی سعد بود · که بعدش سعادت باو رو نمود
ز نام و نشانش بزد شیبه فال · که حلم و سعد ست نیکو خصال
وی آن بشر دید اختر خود ستود · که هاتف بشارت باو داده بود
پی آب گردش بر بسم عرب · بخود برد از مکه اش با طرب
بدستش بیفتاد در یتیم · تهی کیسه اش پر ز زر گشت و سیم
ز آغاز آن حمل تا حال رضع · دگر تا بحولین ایام رضع
بدیدن رسید از وی اعجازها · که عاجز ز حصر ست فکر رسا
لبش کاب قند مکرر بریخت · چو از شیر بر بید شکر بریخت
نخستین بتکرار تکبیر خواند · به الحمد تا عالمینش رساند
حلیمه بیاورد بر دیگر · بحیلت که هست این معو امر خطر
چو بوسید پای مبارک خرام · بجز تیغ زدی بار ضعیفا تن کام
بیامد یکی تیم وزی دوان · که دریابش ای مادر مهربان
دو کس ناگه از غیب بشتافتند · بکوهی برش سینه بشکافتند
وو دیدا و چو بادا ز ره اضطراب · بدل تف بسر خاک و دیده آب
بدیدش نشسته [illegible] بالای کوه · چو خورشید روشن منور شکوه
بگفت آن نبی شق صدر را چه حال · کز و سینه ام چاک و ست ملال
ربودند گفتا مرا از میان · دو با کسوت سبز از آسمان

یعنی الحمد لله رب العالمین ۱۲

۱ تغیر آب د ۱۲ ۲ بزرگ د ۱۲ ۳ بشیرت ۱۲ ۴ د ۱۲

یکی زان دو دم سینه بشگافت چست | به بر فاب طشت زر حشا بشست

سیاهی دم از دلم کرده دور | به ابریق نقره باندود نور

وگر داد باد ستمال انهمال | ولی هیچ زانم نگردید حال

مشرح بود اینکه بود آن نشان | که خواند الم نشرح گشت شان

شنیدن بنمود با کاهنش | که گفتند خویشان ز پس جنبش

بگفت او کشید این چنین طفل را | که تیغ نبوت کشد بر شما

بگفتند حرف جنون میزنی | نه کاهن با این سخت دل کاهنی

حلیمه بعفت ازبرش برگرفت | ره مکه از بیم آن شر گرفت

بیاورد و با آمنه حال گفت | که از چشم اعدا اش باید نهفت

چو امین نبود آمنه از دگر | دل ام امین نمود آن جگر

پرستار عبد الله آن درد مند | نمودی برد جان خود را سپند

درین نوبتش سال آمد به پنج | ششم آمنه رفت زین کنج رنج

یتیمی دو شد دریکدانه را | صدف گرد برونی فلک خانه را

دل شیعه در ماتمش شد دو نیم | بهر نیمه جا بی آن یتیم

زلیخا ان ... از جان فزون خواستی | فزون عمر استی عمر که چون خواستی

بهفتم غلا ریخت آن تهلکه | که نایاب در مکه شد در مکه

غلا چون به امر کن عنین و لا | شده بر طلا نفی مبیع از غلا

ف بالکسر بر غیبه ای چون حلیمه این ماجرا شنید با کاهن بیان نمود زیرا که خویشان گفتند ۱۲ که این طفل را جن مس کرده است ۱۲ ؎ که آهن هستی ۱۲

؎ دشواری ۱۲

بخواب قیقیه بنمودش رفیق | روان شست شیبه بقلب رقیق
مطر خواست بر قلهٔ بوقبیس | غلا گشت لاہجو مضمون لیس
بهشتم چو شیبه بسر برد شیب | قدم زد بشیب عدم زام غیب
ابوطالب اورا کفالت نمود | که مهر از خودش و از پدر ام بود
جدا مانده آن امجد از ام جد | بدانست مهر اب ز عم خود
چو سالش که مه وار بودش عروج | تجاوز نمود از شمار بروج
سوی شام بوطالب آهنگ کرد | هم آن مه بالحاح شد ره نورد
فتادش بدیر بحیرا گذار | که میبرد از دیر باز انتظار
بعلمش که مبعوث آخر زمان | بباید درینجا و همها نشان
بسر سایبانش بدید از سحاب | یکی این نشان بود چون آفتاب
بپای درختی که رخت کشید | همه خشک بود دست سرسبز دید
بدعوت چو بنمود محفل نشین | نشانهای دیگر شدش دلنشین
بگردید راهب بگرد سرش | چنین گفت با عم نام آورش
نبی گردد این نو نهالش مبر | یهودش نمایند شمع سحر
نیاسود و سودے کالا لبسود | همان جاش گردید و گردید و
بخود برد در هفده هم بود شن | عم او زبیر شن بسوی یمن
کرامت بسے دید چون باز گشت | سخن با برادر زد از سرگذشت

بسیزده سال عمر شده ۱۲ ... خوش شده ۱۲ ... نام راهب ۱۲ ...
... شده ۱۲ ... بازگشت ۱۲ ... نام عم دیگر ۱۲

بگفتا ابوطالبش لب ببند | مبادا گشاید درے از گزند
ملائک نمودندش تبسم | فلک شان همی گفت طوبی لکم
بگردد لش گفتی آن جمع نور | که این دست لیکن آن ظهور
شدی هیبت گفت شان لیرش | ز هیبت همیگفت با عم خویش
بر دش دوی از وهم جن و جنون | بر کاهنی هم بطب و فنون
بگفتا ازینها که گوئی بریست | مخور غم که تمهید پیغمبریست
دلش را ز غیب این نو وقت پاس | که نزدیک شد نور را اقتباس
قرین گشت در بست و پنجم بوے | خدیجه که بودش نسب از قصے
ز تخم خویلد گل خلد بو | که این رنگ میداشت پیوند او
بمال مضارب همیکرد جود | ابوطالب آن روزها تنگ بود
بگفتا محمد تو هم گیر کام | بگفت او مگر خود فرستد پیام
بخواندش بناگاه بسپرد مال | که بشنود امانت ز وبر کمال
روان کرد با میمنت سوی شام | بهمراهیش میسره زو غلام
بدیرها همان را افتاده راه | بجایش همیداشت نسطور جاه
چو از دور و نزدیک نسطور دید | همه آن نشانهای مسطور دید
بدستور آن رفته با ادب | پس از رفتن شام رفتش بلب
فروشیده شد در همانجا متاع | بگردیدش با سبے انقطاع

۱ مراد از ملائک ۱۲ ۲ نکاح او ۱۲ ۳ نام ۱۲ ۴ نام راهب ۱۲
۵ نشانهای شکم و پشت ۱۲ ۶ ای به لبش رفت که از رفتن شام
بس کن یعنی مرد ۱۲

خدیجه نظر کرد از غرفه — بره نیم روزی چنین طرفه
که جمعی همی آید و بر سری — بود سایه از خیل و بال پری
بناگه در آمد ز در میسره — بیان کرد آن طرفه ها یکسره
پیمبر یقین کرد کردش پیام — پی عقد و دادش قبول انتظام
ازین سو ابوطالب نامجو — نشان عمش و رقه از سوی او
چنان خوانده شد خطبه در انجمن — که شد مشتری بایع خویشتن
مه مهر بر مهر تابان فزود — که تعداد مثقالها پانصد بود
کنیزان زدند از طرب چنان — که زد زهره دم از کنیزی شان
خدیجه همه مال دادش بملک — عطارد با حصائش بشکست کلک
بهم گشت محکم ز بس الفتی — کم آمد گهی در میان کلفتی
غنا شد میسر ز بی میسره — که آمد ز خدمت وی سره
شش از پاک بطن وی آمد گهر — پسر قاسم و رفت هم در صغر
دوم همچنین رفت عبدالله آن — لقب طیب و طاهرش در جهان
ز دختان یکی زینب پاکخو — که گردید او را ابوالعاص شوی
ز اصلاب دنی در آن اختلاف — ربیع ست عزی و شمس مناف
دوم زان رقیه بعثمانش داد — سوم ام کلثوم نیز آنش داد
پدر بود عفانش ابوالعاص جد — وی ابن امیه ز شمس ابن ولد
چهارم بتول علی زوج او — وی ابن ابی طالب نامجو

ل تمام ۱۲ ۲ خالص ۲

درینجا بس است انیقدر از کلام — دهد شرح آن اقتضای مقام

سی و پنج کعبه ز نو ساختند — قریشش ز پستی بر افراختند

بوضع حجر شد نزاعی بهم — بلب هر یکی راستنش می بهم

ردا[1] گسترانید خیر البشر — میانش نهاد از پی سلب[2] شر

بهر دست زان گوشه تا پای کار — بدست خودش کردنش استوار

چو بیت مسدس شدش رکن شش — دگر سقف آن جلد[3] سر طبل وش

ز حجر[4] آن مربع بنا یافت دور — همان دائره از رباعی بغور

وی شد مزاحف[5] بنای خلیل — ازان نوبتی گفته بود آن جلیل

که سالم تمامی بنش غیر فرق — کنم صدر[6] و عجزش ز غرب و شرق

ازین بودکش ساخت ابن الزبیر — بعهدش همان بان پی کسب خیر

پسش ساخت حجاج آن بیت کج — بطرز قریش از سر فکر کج

چو هارون همان وضع پیشین بخواست — پی منع او پیش مفتی نخاست

که هر عهد این حکم گردد روان — مکن کعبه را لعبه[7] خسروان

عمل حاصل ازان ۱۲

سی و هشتم آثار بعثت نمود — که بر روشنی ها نظر می کشود

شنیدی بهر راه ز سنگ و گیا — سلام علیک ایها المصطفی

نخستین باو هرچه القا شدی — مثال مرایای[8] رویا شدی

حقیقت ازان صبح صادق بجهر — نه تأویل[9] ما و پلی بودش چو مهر

---

۱ چادر ۱۲ ۲ رفیع ۱۲ ۳ در عرف جلد شو شمره و ار را گویند ۱۲ ۴ بالکسر دیوار احاطه ۱۲ ۵ مزاحف تغیر در ارکان بحر و سالم غیر معینه قیدان ۱۲ ۶ صدر رکن اول ز بیت و عجز بالضم رکن آخر ازان و در لغت بمعنی سرین ۱۲ ۷ بازیچه ۱۲ ۸ مرایا بالفتح اول و چهارم یای تو غیر آن جمع مرآة است خلاف قیاس ۱۲ ۹ یعنی تعبیر ۱۲

درین حال رو تافت از ما سوا / بزهد و ریاضت دلش گشت وا

شب و روز بودی چنان محو حق / که گفتی عرب انه قد عشق

حرا از عبادت گهش طور شد / دلش از تجلی همه نور شد

چو سالش بمیقات موسی رسید / عیان مژده شد کان ز عیسی رسید

شروع بکم زان که صدیمن داشت / برش حامل وحی حق برگماشت

بگفت اقرا اش امیم زد شنفت / سه ره با فشار این شنفت آن نگفت

روا از باسم ربک آخر شه پدید / بر آن درجک نوزده در کلید

بسلک دمش گرد زان پنج در / ربانی شدش مخزن سینه پر

تقاعش طی گشت ز هر فشار / شدش در مقام چهارم قرار

بیاموخت پس آبرزش ستبد / طریق وضو و نماز آنچه هست

وضو کا بروی طهارت بود / نماز آنکه از قرب شارت بود

خدیجه کش آمد بیان سبق / بر ورقه رفت بخواند این ورق

بگفتا ز روی کتاب صحیح / بهمان احمدست این که گفتا مسیح

بخواند و همه نقش بنوشته دید / لب و تصدیق کامے گزید

دلی زود فت بگفت آنجناب / برو سبز دیدم ثیاب ثواب

شدش فترت وحی پس تا سه سال / شب و روز آتش فزودی ملال

ز شعر می کطاعن ولید و فتد / مربت کرزکو ذرا وقد

سله تحقیق عاشق شده ... سله مشر ... من جدی ...

شه قرا ... سوره ... زده آیه ... وقت جبرئیل ...

... جبرئیل ... آیت ... نج ... ت

بنا گه نگه کرد اندر هوا | حبیبی ببالای کرسیش جا

ز جبرئیل غافل شد از هول سست | بلب و شد و نی زره خانه جست

گرفتند در جامه تا جبرئیل | ز دثر تران هول اشتد مزمل

بر و وحی زان پس تواتر گرفت | ز گنجش نهان این و آن در گرفت

خدیجه نخستین شد از سابقین | علی خواند آنگه سبق از یقین

مه چارده شد بنور کمال | ازان آفتاب ده و هشت بود سال

پدر روزگی با ویش در نماز | بدید و پسندید چون یافت راز

بگفتا بد نیات از آب نعیم | فی نعمت دین بهت ابن عم

بدولت شدی مسلک باش باش | دل و جان گهر دار و در پاش پاش

نشان نبوت کند نامیش | ز کید حسودان منم حامیش

بجعفر بگفت آن دگر جان و دم | جناحش بشو بی تو هم تو هم

دعای جناحین زان لب شنید | لقب یافت طیار چون شد شهید

دگر زید مولای وی یافت راه | پسر خواندگی زایدش کرد جاه

ابوبکر بی وقفه تصدیق کرد | بانجامش این صدق صدیق کرد

معمای توحید عثمان شکافت | ز آچشم خود هشت فردوس یافت

زبر کرد فرقان زبیر خوام | شد از طالحان طلحه افرق نام

سعادت ز سعد وقاص دید | صفا آمد از عبد رحمن پدید

لہ نام سوره ۱۲ ــه چشم را عین گویند و ثمان هشت را گویند
چون عین پیش ثمان آرند در علم معما عثمان ــ می شود

سپس بو عبیده شد این حال — سعید از سقیفان برید اتصال

بیاورد با سعی بر راه شان — ابوبکر کا پند اصلش بیان

جز این هم بسی کفر ادین نمود — که گمرا برو گشت ذکر و درود

نمودند میل قدم از حدوث — بخواندند باغوث جای بحوث

عزیزی بعزی نماند از عزیز — سو ناصر النصر مد بر تیز

سواع از لب افتاد و اسمی گذ — با نقد المبارك موقوف گشت

برین نهج بگذشت هر گه سال — باعلان غوث سید تن شال

قریشش بآزار بر خاستند — بتکفین تنش خواستند

زن و مرد شان احمد شد حمید — بصدق این سخن میر سید رسید

ولی بود حاجی چو بوطالبش — بدیدند بر خویشتن غالبش

بیارانش سر گشت جور شدید — که شد یاسر و همسر او شهید

بنام خدا از مره جوشش — بیا سود در امن شاه حبش

تقدم ز عثمان شد و همرهش — رقیه که زوجه از حبیب اللهش

دو با جعفر از سوی کین پیشگان — یکی همره عاص بد جنگ آن

دوم فتنه عماره بن ولید — گشتند بد جنش نشد این شنید

که این باغیان کشت بگذشتند — بباغ کهن تخم نو کاشتند

ز مانع گل کرد گر بختند — چو خاری بدامانت آویختند

بما بسری تا براه آدیم — ز بهر تو راه وفا بسپریم

بفرمود زنهار ای ناتوان — بدست عدو نسپرم ناتوان
بگفتند یا شاه هم دشمنند — ز عیسی بنوع دگر دم زنند
بپرسید شان گفته آن بدان — گشادند انجیل را موبدان[له]
ز سوی همه جعفر پاک زاد — بیان از زبان طلاقت گشاد
که آن از حق آورده است ناطق — که آورده پیغمبر ما ز حق
بخواند آیه با نزول نشان — که ذکر مسیح است مریم در آن
ز دریای انصاف این موج خاست — که فرق سر حسن ز انجیل ماست
رسول ملک رفت آورد زود — رسالت ز وصف رسول ودود
یکی زان همه بود شق القمر — که اظهر من الشمس شد جلوه گر
بتصدیق شد گفت هست او همان — که این نامه دارد ز نامش نشان
خوشید اهل یمان خوش پی شما — بباشید ایمن همه پیش ما
ز امرش نمودند روبندگان — فرستاده بر فرستندگان
ز سال چهارم شد آن جا تمام — به پنجم ولادت پی فاطمه
قماط آمد از خلد جلباب او — بتول است و زهرا ز القاب او
عم مصطفا حمزه سال ششم — الف شد ز همزه بحج گرد گم[سله]
چنان شد که روزی بخیر الانام — جفا کرد بوجهل ابن هشام
کسی آگهش زان درشتی نمود — برحم رحم خواست پستی نمود
دوان آمد و گفت با مصطفا — که زو من کشم انتقام جفا

له عالمان ۱۲ سله یعنی ایمان آورد ۱۲

کسی مشرکان گفت گر صد هزار — یکی تا نگوید نه رستگار
بآن نشاد و توحید لب برگشاد — بآن شاد شد رهنمای رشاد
پس آن راستی کیش دین پرست — ابوجهل را گردن دین شکست
عمر نیز عدلش بتقدیر بود — که منع خود از کسر آخر نبود
برین نحو بود آن که با خاص عام — ابوجهل سر کرد روزی کلام
که احمد ز دعوی نشد منصرف — بود نزد ما چون نون و الف
بمیزان ما وزن فعلش کم است — علم وان تحمل بر خلاف هم است
بتان را که وصف از ادب مستقیم — از وقف سبب کیش سب مستقیم
تحمل ز تانیث باشد نشان — عرب تا عجم حرف گیرد بران
دهم هر که ترکیب ور از زوال — بخشم با فرع اقصی زوال
همان ابن خطاب با این خطاب — روان گشت و ذکر آیدش انتساب
بره نعش سعد وقاص شد — بدست عمر تیغ رقاص شد
بگفت ار بدین ست قتلم سرت — نخستین بکش زن و خواهرت
که دارند در راه ایمان خرام — ذبیحه ز تو نزد ایشان حرام
سوی شان غضب تیغ سان کشید — در بسته دید و قرات شنید
نهان در وطن همه داشتند — که تیم ز بلا همه داشتند
فرو کوفت در قفل بر لب زدند — ز لب تا ورش یارب زدند
ببستند مصحف کشادند در — درون آمد از خود برون سر تم

له الانشاد بمعنی خواندن ۱۲ ته شوهر خواهر یعنی بهنوئی ۱۲

بدست خودش گوسپندی بکشت — نخوردند آزرد خواهر بهشت

که آیا چه بود است آن خوردنت — وزین خوردنی روی گردانندت

بگفت از کشی رستی بیش ماست — ز قرآن حق سوره پیش ماست

نداریم ما آن ذبیحه روا — که ذبحش نباشد بنام خدا

ازین راست هیبت بل جاعتش — بلرزید و مو شد به تن راستش

با آخر دلش نیز گردید راست — از آن کلامی که میخواند خواست

تلاوت با سمار حسنی رساند — ز عیشش مد و شد شهادت بخواند

بر مصطفی رفت شادان نمود — شود از وقوی دین دعا کرده بود

بیاران دین گفت پس آشکار — پرستیدن حق نهان ست عار

نمایند کفار زنار است را — مسلمان بپوشد چرا راست را

به نیروش تکبیرها شد بلند — که تسبیح سبوحیان سر فگند

پیمبر سوی کعبه شد ره سپار — یمین حمزه بوبکر او در ایسار

علی و عمر پیش از روی وان — بکف تیغ و از پس دگر پیروان

ابوجهل در انتظار عمر — همی داشت در حجر کعبه مقر

چنان دید بردار خودش اضطراب — بگردید حالش ازین انقلاب

برش ناصحان افرستاد و خواند — عمر خواند توحید و با تیغ راند

به بیت الله آمد رسول امین — خود آن بیت ابو ذهنی یمین

عمر کرد با اذن جهر اذان — که کفار را زرد شد چهره زان

سله ازان ۱۲ سله ۸ سکان ۱۲

با علان طاعت کزان روز بود | با سلام هر روز طاقت فزود
شد این امر خاطر پریش قریش | دگر بیش زکین پر بیش قریش
برفتند و گفتند بوطالبا | بوی منع ذم خدایان ما
دمش هدر[1] کن گرنه دم درکشد | دم تیغ ما ورنه خونت چشد
ولی از منع عم در حمایت قتور | به پند نخست و گفت ز اندیشه دور
که مامور گردان همه بارها | نسازم ز مامور را ما رها
ندانم چرا ترک من عم کند | که از امر مامور منعم کند
اگر عم بدارد حمایت دریغ | چه غم حسبک الله است تیغ
دلش را ابرقت فگند این سخن | بگفتا نگفتم ازین راه من
همیباش تو در پی کار خویش | من آن حمایت ازان بکنم بیش
بگفت و بخواند از خطر مضطرب | بنی هاشم و هم بنی مطلب
بشعب خود آورد و محکم نمود | سخن با همه غیر حفظش نمود
وزان سو سیه اندرونان بهم | ببستند عهد و زدندش رقم
سیاهی دل قلم ریختند | سیه نامه از کعبه آویختند
که از ما نگردد کسی منتسب | ت با بنی هاشم و مطلب
منافق از ایشان بدانند باز | نه بیند در بای خبر اباز
به تنگی برآمد بهم یک خروش | ممنوع شد تا خرید و فروش
بپا کرد این حشر از مشرکین | سر سال ششم شر مشرکین

[1] باطل کن ۲

بسال دهم روزی ناگهان ‌‌ ابو طالب از شعب شد سوی شان

که با من محمد خبر داده است ‌‌ که انشای پیمان کنون باده است

فرو برد پاک آن رقم کرمکی ‌‌ نه در نامه جز نام پاک یکی

اگر راست نیست پس بما از نقار (دشمنی ۱۲) ‌‌ وگر نه دهی و باشما اختیار

پسند آمد این حرف بالاتفاق ‌‌ بدیدند آن نامهٔ پر نفاق

همان بوده شد چاک و جمع صفا ‌‌ برون آمد از شعب با مصطفی

ورق حرف کینش بسین بر نتافت ‌‌ عجب از دل شان کزان سر نتافت

بیفزود (فاعل بیفزود ۱۲) بو طالب از جا چو خاست ‌‌ که جانش قضا همدرین سال کاست

وصیت (کرد ۱۲) بیاران و خویشان نمود ‌‌ بحفظ وی ترک ایشان نمود

در ایمان او لیک هست اختلاف ‌‌ توان داشت زین گفتگویم معاف

بود قطعهٔ مرثیه از علی ‌‌ ازان میشود رتبهٔ او جلی

ابا طالب عصمة المستجیر (پناه ۱۲) ‌‌ غیوث المحول و نور الظلم

لقد هد فقدک اهل الحفاظ ‌‌ وقد کنت للمصطفی خیر عم

ل ای ابو طالب پناه دهنده پناه طلبنده را باران ابر قحط و روشن کننده تاریکی سر آینه بشکست کمر گم شدگی تو یعنے وفات تو نگاهبانان را و هر آینه بودی تو مصطفی را عم بهتر و این خیر عم باعتبار حمایت او بحمیت خاندانی بود در مشارق الانوار آورده که وقت وفات ابو طالب پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود الا والله لاستغفرن لک ما لم انه عنک فانزل الله ما کان للنبي والذين آمنوا ان يستغفروا للمشركين ولو كانوا اولي قربى من بعد ما تبين لهم انهم اصحاب الجحيم در بخاری و مسلم از مسیب ابن حزن مروی است که آنحضرت فرمود خبردار باش بخدا که برای تو حسن عاقبت خواهم خواست تا زمانیکه از خداوند تعالی ممانعت نخواهد رسید پس حق تعالی این آیت نازل فرمود که نبی و مومنین را لائق نیست که برای مشرکان مغفرت خواهند حالانکه ظاهر شده که مشرکان دوزخی اند بقیه ص ۶۰

بماهی کما بیش از فوت او | خدیجه هم از زندگانی [illegible]
بیاورد این سال پیغامبر غم | که شد عام حزنش علم زین الم
پیمبر بایذای آن مؤذیان | بدید آنچه [illegible] زبان
طواف حرم کرد و طائف سپهر | ز ان طائفه روی نیکی ندید
بسنگی که از دست اعدا بخست | سر و پای مبارک بخست
بگردید و در نخله جهر نماز | شنیده ز روی جنّ آمد فراز
رطب چین باو شد ز نخل هدا | بامرش ببردار مغان قوم را
دگر ره از آن رهبر انس و جان | دگر جنیان تازه کردند جان
بیامد چو در مکه آن مهتدی | عدو راند و مطعم بن عدی
بشر کین حمایت منافیست عدن | ولی آن حمیت که بود از منات
چو آسود و از تلخ عیشی برست | شدش سوده و عائشه هم نشست

بقیه حاشیه صفحه [illegible] آنحضرت ابو طالب را وقت مردن برای گفتن لا اله الا الله فرمود تا در درگاه الله تعالی حجت باشد از ورغلانیدن ابوجهل وغیره قبول نکرد و در تفسیر حسینی است چون ابو طالب آنحضرت [illegible] بوده لهذا تا دیرگاه برای گفتن کلمه مذکوره نزد او [illegible] بانمود آنحضرت استغفار و [illegible] مذکوره خواند در تفسیر فتح القرآن آورده که آنحضرت برای عم خود وقت مردن سعی کرد که کلمه توحید گوید قبول نکرد که این آیت نازل شد انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء [illegible] علم المعتقدین نیز بعد مردن ابو طالب علی علیه الصلوة پیش آنحضرت آمد گفت قد مات عمک الضال یعنی مرد عم تو که گمراه بود پس مشرک مرده بودن ابو طالب ثابت است و این صحیح است اختلاف کردن [illegible] به اعتبار حفاظت و حمایت آنحضرت نه باعتبار دین اسلام زیرا که [illegible] آنحضرت صلعم [illegible] [illegible]

یکے بنت زمعہ مسلی از نوے — دگر بنت بوبکر از مزہ دے

ز معراج ہست اختلاف بیان — بتاریخ و سال و مہ و غیر آن

نہ پیچم بآن گفتہ ہیچ پیچ — بپیچم سر از گفتہ ہیچ پیچ (قصد ۱۲)

شبے از سحر بہ برب الفلق — ز تفسیر اسری بعبدہ ورق

سوادش ہمہ نور روز و مستظل — سواد نگاہ و سویدای دل

ازان گیسو عنبر افشان شام — پر از عطر روحانیان مشام

شبے با بیاضش اگر یا فتی — صفی اللہ از بیضہ تا فتی

کلیم از تجلے بدیدے اگر — شب ایمن این نور وادی شجر

چراغش ز خود کرد و دی دیگر — ملک برد ہدیہ بخوری بجوم

ز دولت کہ بر اختران بخت تاب — ہمی رفت و در قفا آفتاب

درین شب کز آن آسمان ناز کرد — بروے زمین ہمسری باز کرد

شدش خانہ ام ہانی منام — ز بوطالب آن دخت پاکیزہ نام

فرو بست چشم از دو عالم بخانہ (خوابگاہ ۱۲) — ولیش با یکی بود شب زندہ دار

کہ ناگاہ جبریل علیہ السلام آمد کہ خیز — ز بیدار دل بہرہ بردیدہ ریز

ببستم عنان براق و طلب — سلام خدا و پیام طلب

براے خرامش صبا راہ بوب — خس باغ خوبیش نبود عیوب

نہ در آب جست و نہ بالغ زنے — نہ سکندری خوردہ کاہل تنے

کلوس و حرون نے زحل نے چپ ست (مستی سرکش ۱۲) — نہ کمرہ نہ شب کوری عقرب ست (بینا خشم گیر ۱۲)

[illegible] ۱۲

ط ایام بیض کہ در ہر ماہ چہاردہ و پانزدہ و شانزدہ تاریخ اند ۱۲

نه آن تنگ خا و نه آن تنو پشت
نه آدم بگیرد بجوی درشت

نه پایش سیاه و سپید ست سم
نه کجدم عیوب دگر نیز گم

سبک خیز زین فرش و بنشین زمین
فرس عرش رس کن فرش زمین

همه از عرش بگذرد گذارش خو فرش
ببین آفریننده فرش و عرش

بگوشش پیمبر چو آمد پیام
نمی‌تیش از چشم بگشاد گام

براقی نگه کرد در نور غرق
عیان زد که در سبقت جست برق

بحسنی که آید طرب ها از آن
بشکلی که زاید عجب ها از آن

باندام مشک آن براق دلیر
بگردن چو آهو بسینه چو شیر

بسر اسپ و با پشت چون استری
ز یک قطعه بر دو چون اختری

بر و همچو مردم بدم چون شتر
دو چشم از شبه بود دندان ز در

نمودی ز فیلش بگوش و بدست
که این از زبرجد لعل آن بدست

بپا همچو گاو از زبرجد همه آن
جبین و سر نیزش یاقوت ران

سم از کهربا و ز پیروزه نعل
بجام و رکابش ز یاقوت و لعل

دو بال از دو سو یال و دم عنبرین
مرزین بزین خوش گوهرین

چو راکب بیامد به نزد رکاب
بجبریل نمود لب خطاب

ز بانم دهد اول این کامران
که در حشر هم باشمش زیر ران

از آن رو که از بهر صد براق
بود خوشتر از من بجز من ز راق

بتر سم کند با گرد رس غبتی
صهیلم شود ناله حسرتی

شد آواز اسپ ۱۳

پذیرفته شد شرط وان شرطه پای — باقصی رساندش از آن پاک جای

بره روی دادش عجب هایِ نو — ندادش ولی رو وی آن پاک رو

صدا از یمین خاست پس از یسار — دمی باش ما با تو داریم کار

دگر گنده زالی بمکر و فسوس — نمایان شدش در لباس عروس

باو گفت جبریل کای مه پناه — شدی از رجوع تو امت تباه

بصوت نخست از جهودان که بود — شدی آنهمه از مجاهد جهود

دوم از نصاریش کردی غوی — که مولو زوی دی ز مولوی

بآن زال بدروی دنیا خطاب — همیگشتی از آخرت روی تاب

دگر آمدش پیش شیر و مدام — لب لبن را بخشید کام

شدی فاسق امت بگفت آن رفیق — اگر میزدی قاشق اندر رحیق

پس آن دو جام آمدش جام چار — سپید و سیه سبز زرد آشکار

بگفتش چو بگزید سبز و سپید — زابلیس جنان امتت را نوید

ز زرد و سیه بشنو اینک بیان — که دو سقر هست زرد آب آن

درین ره تجلی از و طور یافت — مدینه هم آئینه سان نور یافت

باقصی شده قدسیان را امام — وز انجاش بیت المقدس مقام

فضحرا نمودش زنور آن ملک — یکی نردبان از زمین تا فلک

ز یاقوت یک پایه مهر جلا — دگر از زمرد و ساق از طلا

ط هوای موافق مراد اسپ ۱۲ ط مولو آواز بیست نصاری گویند که بجای عبادت کر بر کوه نصف شب رفته باهنگ خوش بر می آرند و بعضے از قبیل ناقوس هم گفتند ۱۲ ط یعنی چمچه ۱۲ ط شراب ۱۲ ط سنگے معلق درمیان زمین و آسمان ۱۲

نه خوفی بران اوج پیمای را / خطر نی در آن لغزش پای را
چو آن زین‌نشین زین نشیمن گذشت / از این صحن بر بام اول گذشت
هلال رکابش ببوسید ماه / ز مهر رخ افروخت آدم نگاه
بکاخ دوم تیر زه کرده کیش / حیات نوی یافت یحیی ز خویش
بر اوج سوم زهره نقش سرود / بحسن رخش خواند یوسف درود
مسیح از جمالش بچارم سپهر / بحیرت که چون سیر مه یافته مهر
خط مهر شش آمد ز زیر زمین / شرف حق من هست یا شنی امی
به پنجم فلک ترک برپا دوید / برش دست بر سینه هارون سپید
بقصر ششم موسی و مشتری / ببوسید آن دست و انگشتری
زحل داشت پاسش بهفتم محل / شدش دعوت مرحبا از خلیل
سوی هشتمین حجره زانجا شتافت / ثوابت[1] مقامات و تا دریافت
فراتر عنان تکاور شکست / نهم آسمان اطلس آیین ببست
از ان خرگه اطلسی برگذشت / مشجر سراپرده‌اش سدره گشت
باو همقدم گفت حکم قدم / بود سدره برتر از سدره‌ام
برفرف سر افیلش داد کام / مضاعف بگردید فرشش چو نام
از ان کم زدون تخت بر فرش زد / فرود آمد اوج فرش فرزود
بر تن جان شد و کرد جا لامکان / بدوران او گشت والامکان
در آمد نقاب[2] از بر آن قباب / تجلی بر افگند از رخ نقاب

[1] ثوابت ستاره‌هائی گویند که جای خود قرار دارند و گردش نمی‌کنند ١٢
[2] قاب قوسین از ادنی مقدار دو کمان باشد ١٢

تحیات[له] اباد و عطف این بگفت | سلام دو عطفش از آن شگفت

بگفتا طفیلم بود خیل خیل | سلام تو هم از برای طفیل

علینا بشد زله انبیا | علی بعد از آن بهره از بهر ما

ز صالح اگر هست مسلم مراد | که نیست از عالمان مستفاد

ولی اهل حالی ز خویشم ربود | که در حالت وجدش این حال بود

که از امت خویش آن با نوال | بجود عاصیان را امداد شتمال

ضمیر علینا که جمع آمده | به تنویر این نکته شمع آمده

وگرنه همه انبیاء کرام | ز حق یافته پیش از وی سلام

خوشا حال او وای خوشا حال او | فشانیم جان را برین قال او

له در شب معراج رسول خدا صلی الله علیه وسلم از حکم خداوند تعالی یا باشاره جبرئیل علیه السلام بحضور او تعالی پیش کش گذرانیده بخواندن التحیات لله والصلوة بادو واو عطف که او تعالی بخوشنودی تمام مشرف بتشریف السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته فرمود پس آنحضرت کرم حق سبحانه بحق خود بدرجه اتم دیده برای دیگران تحفه انعام خواسته آورد بایکه السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین پس فرشتگان لب شهادت کشادند وگواهی باین الفاظ دادند اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله وتحیت بمعنی دعا وسلام وتعظیم واکرام است وصلوة بمعنی دعا ورحمت وآمرزش خواستن و طیبات بمعنی پاکی و السلام بمعنی گردن نهادن و رحمت و برکت بفتحتین معروف است یعنی فرموده آنحضرت صلی الله علیه وسلم که تمامی عبادات تو ای بدنی ومالی مر خدا ایراست نه غیر او را در جوابش خداوند تعالی گفت که سلام دادن از مراحمات واحسان وزیادتی برکات وخیرات بر تو باد چون خداوند تعالی بر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم سلام فرستاد سلام کردن اغنی برادنی وکلان ابر خورد شفقت است وبر عکس آن توقیر وتعظیم ۱۲ از تفسیر بحر مواج زیر آیه کریمه واذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها الخ

تحفه و جهان منت و بدیه | تقدیس سخنهای تو در شنیده
حساب [illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
شد شوق تو زانکه عبده شان | ز آیات و احادیث بیان
موسی چو بر خود گفتا بگرد | توان سه این فرض تخفیف کرد

متعلقه صفحه ۱۶۲ یعنی هرگاه دعا و سلام کرده شود به دعا و سلام کردن پس دعا و سلام کنید بهترین از آن و رد سلام کنید آمده است که شخصی پیش رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آمده گفت السلام علیک آنحضرت فرمود علیک السلام و رحمة الله دیگری رسید گفت السلام علیک و رحمة الله آنحضرت فرمود علیک السلام و رحمة الله و برکاته سوم آمده گفت السلام علیک و رحمة الله و برکاته آنحضرت فرمود علیک آن سومی عرض نمود یا حضرت برای هر دو دعا را افزودی فرمودی و برای من علیک اکتفا نمودی آنحضرت فرمود که تو حد سلام را بانجام رسانیدی لهذا بر تو گفتم آنچه بر من گفتی معلوم شد که حد سلام تا برکاته است و معنی سلام علیک اینست که تو در سلامتی از من باشی و مرا نیز سلامت دار پس سلام سنت است وجواب آن واجب مگر چند جا یعنی در عبادت که باز دارد از آن مثل اذان و نماز و تلاوت و غیره و مانند آن و در نجاست مثل بول و براز و مانند آن و در معصیت چون لهو و لعب مانند نرد و شطرنج و مجلس سرود و مانند آن در فتاوی سراجیه است السلام معصیة و جلوس علیها فسق و تلذذ بها کفر و نیز بر زنان اجنبیه که نکاح با آن حرام نباشد سلام و جواب ممنوع است و هم دست از انس رضی الله عنه قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم اذا سلم علیکم اهل الکتاب فقولوا علیکم متفق علیه یعنی علیکم تستحقونه و بعضی علما ابتدای سلام بر کافر و نصارا یعنی ترسا تجویز کرده اند و بعضی حرمت بر مبتدعان و فاسقان کذا فی حبل المتین شرح ... یعنی عبد باسط قنوجی گفته اند که ... تجدید سلام بر حضرت صلی الله علیه وسلم میکردند و میگفتند سلام علیک آنحضرت بوحی خبر یافته در جواب مشغول بود ... عجب تحفه گفتی بر تو باد و سلام ... و چون برای زیارت روند و گویند السلام علیک یا اهل القبور انتم سلف و نحن ... انا ان شاء الله بکم لاحقون ۱۲

تم التعلیقات علیه ۱۲

ان روی کاین مست آخر زمان بود امت تو بسے ناتوان
ش کم شد و باز کمش گفت پنج سره این چنین رفت تا ماند پنج
فتا دگر نیز تخفیف جو بگفتا کنون شرم دارم ازو
مان و سقر دید و لوح قلم ز اعجوبه ہاے دگر نیز ہم
سید از قابض روح حال کہ چون منکشی جان شنید این مقال
طف از مطیع و بعنف از زنیم ترا مژده گر حکم رب رحیم
مان و ستم از امت جان کشد کہ ام از لب طفل پستان کشد
الشگہ خویش آمد فرود ہمان یافت گرمی بستر کہ بود
د صبح صادق چو از صدق دم پذیرا شدش نور دل صد قدم
نیدند از وے صدیقان ہمہ بگفتند صدّق بایقان ہمہ
ان آمد و رفت وزین بستہ را ازان نور ہر نور را دستگاه
زدیک عقل و نظر نیست در درستش ندارد دل و دیده کو
ماہر برون از کمربند حسبت بمانند منکر عیان کور نیست
یدند از وی ہمہ معجزات ہمان ماند انکار باترہات
انش جنون از ہاتے بگفت کہن سالہ حرف از کہانت بگفت
و اندیش شاعر یکے بے شعور دگر ساحر و سحر آیات نور
سیم بر انظار ایشان نظر بجوانم ز انصار باب نصر
لہ بہ طیبہ کند ذہن سیر فیا رب یسر و تمم بخیر

ه درشتی ۱۲ ك پذیرا شدن استقبال نمودن ۱۲ ك ہر دو نور اند کہ ایمان نور مستترا اند ۱۲

چو آن سال گشتش صفر نقش بود — الف از محرم مزیدش نمود
رسیدند جمع مدینه برش — بضعف اقل و یکی جابرش
بدیدند بشنیده زو اثنیه — گزیدندش و احد از تثنیه
تکلم نمودند در فرصتی — که باهم تا حاضران رخصتی
کشائیم این عیب غائبان — برآریم از عیب آن غائبان
برفتند و کردند خاطر نشان — ز مجهول شد آنچه معلوم شان
چو معتل بواوین گردید سال — بشد پنج شان را بهفت اشتمال
بجز جابر مانده بر جای خویش — مضاعف ز ریش آمدندش به پیش
هم آن نورسان و شنیدند سخن — بدیدند مهموز کیش کهن
شدند از نکویان دین صحیح — ز دو امر شد نهی قوم از قبیح
دم فصل شان مصعب این حکم یافت — که چون همزه وصل حمزه شتافت
بنی اشهل و خزرج و اوس را — سوی نفی و اثبات شد رهنما
عیان آن ثلاثی مرتب نمود — که این معنی آمد از دو در وجود
گر آید بما استاد هدا — چو نون وقایه حمایت زما
مستقبل و حال خدمت کنیم — غم ماضی از خاطرش افکنیم
بر اسمش زما جان و هم مال صرف — در آن صرف آید بفعل این چه حرف
چو شد منفعل متصل با بشیر — شد آن مستتر بارزش بر ضمیر
رسیدند در سیزده نزد او — ز تذکیر و تانیث هفتاد و دو

[illegible] اقل جمع سه [illegible] اثنیه [illegible]
الا الله [illegible] احتیاط [illegible]

نمودند بیعت بتاکید عهد | که نارند تجدید و نمایند ج
بآن شاد شد زمرهٔ معتقد | که از شاذ گشتیم ما مط
قریش این شنیدند گفتند وای | فتادند چون حرف علت ز پا
بگفتند ایذا فزون تر کنیم | که این جمع سالم بکسّر کن
شد آن فعل مفعول از فاعلان | ز هر بد صفت رفت تبلیغ آ
حقش کرد قانون هجرت درست | بتدریج شد نقل یاران نخس
علی ماند و بوبکر با مصطفا | ز تعلیل همچون حروف
شنیدند و رفتند از خود بدان | سکون گشت وقف تردد با
که چون ضم شد این زمرهٔ انصار را | بود جزم زان فتح شان کس
بشوری نمودند تصریف رای | بشوری که در اصل شان دشت
شد ابلیس ملحق که شیخم ز نجد | چه حیلت درین باب ای اهل
یکی گفت اخراج حذف بلا است | بگفت آنکش مقصد بقصد تتم
وگر گفت اسکان او را به بند | بگفتا که یارانش آید گز
ابوجهل گفتا که شب بی دریغ | بیکباره ساقط کنیمش ز
که آخر قراری رود بر دیت[1] | عوض هم او را همچو تا در د
بتفصیلش آن ناری حنث گفت | من از خیر منهم[2] انا انت گف
بوحی الهی آفت پیغامبر | که آن مکر شد فرع شورا

---

[1] دیت در اصل دی بود واو بقاعدهٔ صرف افتاد و دال سو تا در آخر ع
واو آمد ۱۲ [2] انا خیر منه که ابلیس در عذر سجدهٔ آدم گفته بود درینجا بجای انا
دیگر منه منهم گفت یعنی تو بهتری از ایشان چنانچه بر آ خود گفته بودم که بهترم از آدم

علی را بجسپاند بر بسترش — بخود دید [illegible]
چو بد غم ابوبکر چو دگشت یک — بلی نیست [illegible] ثانی اثنین [illegible]
بنشاند خانه بنور عیون — که [illegible]
ازان ضغطه رست وان شد نفوذ — چو [illegible] سید گشت [illegible]
علی دید آن جمع وقت غلو — بگفتا چه لازم [illegible]
سحر مقصد سعی جا مرشدش — که شق نشد صیغه تصدیق
در غار هم کرد باب [illegible] — کبوت [illegible]
برآمد سوم روز بر یار غار — ز لفظ [illegible]
وقارش بی حجره وزنی فزود — پذیرائش گشته انصا [illegible]
تمکن طرب کرد در سینه ها — ز تنوین نغمات پر شد [illegible]
دگر آنکه گشت از نبی خرمی — درو دقیا و از [illegible]
ازانجا چو گردید یثرب مکان — بگنجید شادی بنطق [illegible]
صغیر و کبیر بخش از مال بود — بیا [illegible]
بجان بعد ازان در مغازیش هم — نمود نصرت [illegible]
ز اوساط منهم سخن در میان — ز ابعد گر دم [illegible]
ابوبکر را اندیشه ناکسان — بیاورد تا [illegible]
چو قرآن غلافش نمود از گلیم — [illegible]
بر انوش وی نعت وی شد — رسد تا [illegible]

ثانی اثنین [illegible] ثانی الغار [illegible]

بقطعات پیراهن چون لبش بست / یکی مانده از پا و مارش بجست
سر شکستن بد دستش مبارک چکید / در آمد ز خواب و چنانش بدید
بمالید آب لبش با دعا / که شد بهر آن نیشش نوش صفا
صدش آفرین بر صداقت بخواند / ز حق نیز تریاق رحمت رساند
سراقه برو تاخت بر قصد کین / فرو رفت اسپ تا سینه شد در زمین
بزاری دعا خواست ز ادبار رست / بدانست کانجامش اقبال هست
امان نامه زو کرد نور بدین / بدین بدر شد بعد رزم چنین
همیدون بریده بوی بروی / بتوحید ناطق شد از نطق وی
همان رمح کین ابد تا ز خویش / لوا ساخت شد دوان پیش پیش
رفیقان او نیز هفتاد تن / بجان گوش کردند از وی سخن
سراپرده ام معبد براه / شد از نور وی معبد مهر و ماه
همان ام معبد که بی اهتنان / بدادی با بن السبیل آب و نان
ولی داشت آن سرزمین قحط عام / میسر نشد آن زمانش طعام
ز عاجز برش معجز دست او / روان شیر بنمود چون آب جو
بخوردند یاران ازان شیر سیر / پر آوند ها گشت بی هیچ دیر
علی آمد از مکه بی راحله / کف پایش آزرد از آبله
دعا کرد و سود دستش بدست شفا / که بعد از آنش نشد رنج پا
دو مسجد بنا کرد وقت ورود / یکی در قبا و اقامت نمود

سله ۰ ی یکی از سوراخ مانده را از پابست ۱۲ سه ستوده بار کش صرصر دآ واز سواد ی

دگر در مدینه پی دین مثال | ز بهر اذان گشت با ذوق بلال
یکی ز آل شاهول تابع بدین | خط تبعش وا دو گفت تحسین
که تخت یمن داشت آن تاجدار | گذشتش ازین بیش سال هزار
بگیتی پی هم کعبه شتافت | نیت شد مرض خویش امرده یافت
بدل کرد آن بدنیت را بدل | خلل رفت پوشاند نیکو حلل
به یثرب گذر کرد و احبار وی | ز اخبار پیشین به بردند پی
که هجرت گه خاتم الانبیا | شود این مکان خجسته بنا
بمانند زین عهد تا برخورند | که گر خود نه اعقاب سر برزند
بشه بود عذری ز بهر قیام | که ملکش بیفتادی از انتظام
سعادت ز بنوشتن نامه برد | بشامول سرخیل آنان سپرد
گر بود در نماند ز بهر تیش | بدست مبارک شود تعیش
وسائط ز من تا به بعثت مهت | به ترقیم این نامه آمد بدست
رقم بود تا عهدت ام رسالتم | پی استلام درت عازم
به تخت سلامت وگر که مرن | سلامم بذیری وسلام من
بخواند آن خط و شاد شد مصطفا | اخ صالحش خواند با مرحبا
کسی نیم نام آن سامند را | گر ایوب خوانی به بنیع نه
مسلم که کی اسلمان شده | که با صدق کامل مسلمان شده
پس آنگه در آتش مغ بهشت | شدش باد بیسے نسیم بهشت

۱؎ از اخلفتن ... ۲؎ ی بست پشت

ز آخر وصیت ز ثقف باو — ز خاک مدینه بداد آمدو
شد اش اهلبیت ز نجاشی رساند — که پیغمبر از اهل بخشش بخواند
دگر یافت عبدالله ابن السلام — سوالات خود را جواب تمام
موافق همه را بتوریت دید — ز یزدانش توفیق ایمان رسید
شبانی ز نزدی تکلم شنود — که از مقدم او اشارت نمود
بپیش عرض اسلام کرد و بگفت — شگفتی که با حیرتش ساخت جفت
قیامت قریب آمد از وی شنید — که رود از زینگونه امر بعید
نضیر و قریظه دگر قینقاع — برین حرف کردند صلح از نزاع
که مبعوث آخر زمانی بلی — به بینیم انجام کارت ولی
نباشد بما کار تا آن زمانت — نسازیم با نیز با دشمنانت
همه اهل پاک از حرم آمدند — عیال ابی بکر هم آمدند
هوا بود بسیار ناسازگار — ز یاران بسی گرد آزار اله
لب او که گوهر فشاند از دعا — چو یاقوت شد دافع آن وبا
بهل کس ز جمع مهاجر گزید — ز انصار هم اینقدر باز چید
برادر بهم با وراثت نمود — وراثت ولی گشت منسوخ زود
شدی ز بهر خود هم سخن — بگفتا تو هستی برادر بمن
بود نکته معنوی — اگر پی بری اهل معنی شوی
ز ذات شیخین و عثمان با — ز انصار جمع سعادت ملاک

سه نا مهاجری قبائل ۱۲ منه یاقوت بالخاصیت دافع وباست ۱۲ منه برگزاشته
۱۳

علی را کسی چون برابر شود | که امکان ندارد که همسر شود
شد این از کرم سال هجرت بیان | بیاد اختلاف است تاریخ آن
تحول شده هم قبله شد در نماز | که پیشین همی بود انبیا را ز
بگرداند از وحی با آرزو | ز بیت المقدس سوی کعبه رو
دگر فطره واجب شد و صوم فرض | پی بدر بگرفت از فوج عرض
که بشنید از شاه عود قریش | بران جاه و تجهیز نادان فخر جیش
همان صخر حرب و شیبان پسر | کنایت ز زینت بسبت نقد
پدر حرب و را هاشم جد بدش | ابوجهل باعث بجنگ آمدش
که بشنید از کس که گرمابه جنگ | برآمد نبی بهر نیاورد جنگ
بلا ریب سی راند بر کار [illegible] | ز عتبه شیبه ان کشتگان
هم از جنگ [illegible] | چنانکه شد [illegible] ان ولید
سپاه ملائک بسی نیک [illegible] | [illegible] سید ز بهای کتاب
چنان کرد شمشیر دین جاجب فتح | که دریافت [illegible] ادب
در آورد [illegible] ز پا معاذ و معوذ | [illegible] شان خواند [illegible]
رسید ابن مسعود و ناموس را | سر از تن برآورد [illegible] را
بتیغ و سنانها ز بس ریخت و کشت | نکو [illegible] سینه [illegible]
دلیران [illegible] | [illegible]

له یعنی چون که بعد رسول خدا [illegible] ست [illegible] بعد [illegible]
در فضیلت مقتل علی [illegible] بود [illegible]
[illegible]
[illegible] یعنی مرگ [illegible]

گرفتاری نیمی و نیمی دو نیم | فگندند جمعی دران چاه بیم
بر نجم ازین معجزه در بازگشت | پیمبر بفتح و ظفر بازگشت
اسیران برستند بر فدیه ها | ابوالعاص شد عفو و این ماجرا
که مهرش ز زینب بیامد وشاح | که دادش خدیجه بوقت نکاح
پیمبر چو این عقد آن عقد دید | بیاد خدیجه دل او طپید
بشوری نمودند یاران روش | ابوالعاص پس رست فرمان شنش
که زینب فرستی سوی این رواق | که وصل تو با کفر خواهد فراق
فرستاد و زایمان پس از چندگاه | همان عقد او را بیفزود جاه
پسر زو مراهق برفت از جهان | ز دختش امامه بود این بیان
علی خواستش بعد فوت بتول | کز و کرده بود این وصیت قبول
بدین رست عباس عم نبی | عقیل آن دگر ابن عم علی
بمکه خبر بولهب ان شنفت | ز حق عون مولای عباس گفت
زدش لطمه خاتون او دید و جست | بچوبی سر بولهب را شکست
بکندید و جان از تنش کنده شد | تن گنده در قعری افگنده شد
حسد گشت بد عهدی قینقاع | گرفتند گردش یلان شجاع
گرفتار کردند و بعد از سه بام | باخراج شد حکم و رفتند شام
پی عقد زهرا بیع زره | ز عثمان علی بست زر در گره
خرید و پس ساختش پیشکش | دعا گفت پیغامبر پیشکش

له مراهق یعنی قریب به بلوغ ۱۲ له شنید ۱۲ سه یعنی سه بامدادی سه روز ۱۲

رساندام این عقد را جبرئیل | که بر آسمان بست رب جلیل
ز پاکیزه بطنش بسال دگر | حسن زاد با حسن پیغامبر
زمانه [illegible] آمدن آفرین | حسن را برادر حسین حسین
دگر زاد محسن ولی رفت زود | دو دختر از و بیشتر زاده بود
یکی زینب و زوج آن پاک جسم | ز جعفر دوم و روح عبدالله اسم
دوم ام کلثوم و شوهش عمر | ز رضوان حق سوی ایشان نظر
دگر باره صخر از پی انتقام | بقرب مدینه رسید از مقام
یکی را ز انصار با یار کشت | دو بیند یاران دین داد پشت
سبک آنچنان فوج بگریخته | که شد پست بسته به ریخته
از انست کاین غزوه چون خواست نام[1] | سویقش بیاریخت سوق کلام
سریه[2] بود آن و غزا کاندران | پیمبر نرفته مگر یاوران
اگر زان سرایا سرایم سخن | سر آید سخن نا رسیده به بن
مگر بعد لا یدرک کله | نوشتند لا یترک کله
سوم سال شد قتل کعب [illegible] | [illegible] یافت آن طاغیان شهود
شد از مجلس بهر آن اتفاق | بخوانند او را ز راه نفاق
گرفتش یکی با هنی موی سر | تراشید چون موی سر نیزه شر
چو این کار شد وین احرمشے | [illegible]

[1] یعنی غزوة السویق ۳ھ . [illegible] حدیث سریه [illegible] گویند که حضرت رسالت پناه خود بذات قدس [illegible] شریف نفرموده [illegible] بسر گروه اصحاب فرستاده باشند۔

بکشتند بو رافع خیبری — که زو بود کفار را یاوری
بعین رفت مردی شب اندر حصار — همی داشت فرصت نگه بهر کار
چو خفته بد بالین او شمع مرد — بر آورد و گرد آن مرد گرد
برون جست زانجا و پایش شکست — ربودند یارانش بر دوش و دست
پیمبر ز کارش بسی گشت شاد — بکف راحت ورا از آن رنج داد
بنی ثعلبه کرده بس بد رهی — و بد نها بیا زین بهش ره بهی
نمودند آن ثعلبی تعلی — چو آمد ز شیران دین غالبی
نمودند از پس چه بود آن ستوه — ز انکار آن بار ها جسته کوه
پیمبر که باران ترش کرد رخت — ز یاران جدا رفت زیر درخت
بروی هوا شاخ را جاش کرد — نظر زهره شوخ تنهاش کرد
سر قوم با تیغ عریان رسید — بپوشاندش تا لباس شهید
بزد دست جبریل بر سینه اش — که افتاده با حربه کینه اش
پیمبر باو رفته از دست داد — بپا ایستاد و بسر او فتاد
بیامد برش دشمن و رفت دوست — بقومش بگفتا که ایمان نکوست
شرف یافت از بنت پیغامبر — دو پیکر یکی حفصه زینب دگر
یکی از عمر نسل کعب لوی — دگر از خزیمه ز سلیمه وی
شد از ام کلثوم عثمان نهال — رقیه بمرد چو در رفته سال
بکوه احد صخر لشکر کشید — صف جنگ چو پیمبر کشید
بر حق بباطل بود کی وی — همی یافت هر کافری کیفری

بسے اہلدین اندران کارزار — نمودند کفار را کارزار
خم تیغ حمزه ثنایش بجاست — که محراب سان کار دین کرد راست
بناگه ز جمعی[1] خطائی برفت — که در مصلحت ماجرائی برفت
بسے اہلدین را شہادت رسید — مزه حمزه ہم شہد آن را چشید
زن صخر دندان بکندش جگر — که در بدر رویے کشته بودش پدر
جگرگوشہ عم که پیغمبرش — بزد چون بگفتند این غم برش
دگر از جراحات آن پاک تن — دم ذکر خون میرود در سخن
بسنگی که یاقوت زیرین بخست — دو پیشین در از سلک عاقش شکست
ازین در دو بر لب که آرد سخن — ز دندان در قرن گوش کن
ولی آنکه گوهر کند خاک را — نگهداشت آن گوهر پاک را
علی یافته ذوالفقار دو دم — بیکدم ہمیکرد صد دم عدم
نکوسعی میکرد و از پیش او — همی راند جمع بداندیش او
بر اوج هوا زان همه بر دلی — ملک لافتی[2] خواند و لا علی
سوم که پس صخر بنمود عزم — بسال دگر رفت در بدر بزم
چو جمع غزا در مدینه رسید — صدای عزا پیمبر شنید
زنان ماتم کشتگان داشتند — ز بهر عزیزان فغان داشتند
بفرمود آنجا کسے نیست تای — که بر غم حمزه آرد بجای

[illegible]

[1] جمعی که پیغمبر خدا ... [illegible] ... تعیین فرموده بود ... [illegible]
خلاف حکم بر غارت دشمنان در افتادند و کفار از عقب در رسیده حمله آوردند
و نوبت بهزیمت رسید [2] لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار

بگوش آمد این سعد انصار را | بگفت آن زنان عزادار را
که در خانهٔ حمزه اول روند | مقدم کنن ماتم او شوند
بگوش پیمبر رسید آن عزا | بگفتا دهد حق شمارا جزا
بسال چهارم خبرها رسید | بسید ز رشید فریق اسید
اُو ساد و غار ابراہِ حسد | فرستاد بابن عبد الاسد
سراسیمه جستند راه مفر | شد از هر سراسیم تاراج وزرسا
همیدون سیاندش خبر خیل خیل | ز سفیان خالد که بُد از هذیل
چو وی کشته بُد از فریب شنیع | ز انصار جمعی بر آب رجیع
سر آن همه عاصم نام جو | که گویند احد حدت تیغ او
بنخوت شدش فکر بد دشمنے | یکے دوست دینش گشت از فنے
جلا از وطن یافت آنکه نضیر | که شد حی اخطب بعذرش مشیر
بخیبر خود و رفت برخی دگر | سوے شام کردند جمعے سفر
ولے یافتم از کلام ولی | که با قتل کعب ابن جلا شد جلی
دو شعرش تهدید اعداء دین | ازان نظم گوهر جلاهست این
فان تصرعوا تحت اسیافنا | کمصرع کعب ابی الاشرف
واجلی النضیر الی غربة | وکانوا بدارة ذی زخرف
درین سال عبد الله ماہرو | ز عثمان پسر وز نبے سبط او
زبیر جہے مادر روزگار | گرفت از برادر خود کنار

[illegible]

له نام یهودی ۱۲ له اخراج نضیر ۱۲ له افگندن ۱۲

دگر زینب [illegible] رحمت فزود / ز زینب [illegible] پاک ازواج بود

هم ام علی یافت به خاتمه / [illegible] بود بنت اسد فاطمه

گزید ابن عبدالاسد نیز خاک / زن پاک او شد ز ازواج پاک

بنام ام سلمة نژاد لوی / که با کسر خوانند لام وی

اما ام رسل را ازو بود مام / ز عمات وی عاتکه داشت نام

همش ابن عبدالاسد عمه زاد / که عبدالله و برّه کردند یاد

سوی [illegible] شد آفتاب علا / ولی صخر نام [illegible] علا

وفا وعده خویشتن را نکرد / زنش سرزنش کرد هر چند [illegible]

سپه سال فتحش بذات الرقاع / نظر کرد خالی ز مردان بقاع

سراسر سر شور و شر داشتند / [illegible] نهانه بگذاشتند

ز بیم کمین کس بغارت نراند / پیمبر نماز مخافت بخواند

بسر برد چون رجعتش چند ماه / شدش دومة الجندل آوردگاه

بگیرد اکیدر که زان مرزبان / بیان ساختش هر لب و هر زبان

بقربش ز یک دست بود [illegible] / چراگاه خالی شد از چارپا

بترسید [illegible] تیغ تیز / [illegible]

[illegible] / چو سیلاب بگریخت [illegible]

یکی [illegible] / [illegible]

رسید از نبی مطلق این [illegible] / [illegible]

[illegible]

سر آن همه تخمهٔ بو ضرار — همان حارث تخم اضرار کار

بر پیمبر بریده بنام — برید آن ره و برد حال تمام

روان شد چو امواج دریا سپاه — مریسیع جا کرد وان نام چاه

هم افتادگان چه گمرهی — رسیدند چون دو قالب تهی

عمر زد نداشان که من شما — بود لا و الّا و آلّا فلا

فرو رفته بودند در لای جهل — بگفتند لا از تقاضای جهل

پس ارباب توحید لا عیان — نمودند از تیر و تیغ و سنان

کم آن تیر نمود بسیار شان — جدا ساخت آن تیغ بس یار شان

چنان هول افگند طعن سنان — که مردان شنیدند طعن زنان

ندید از گریزان جماعت گزیر — پریشان شد و گشت جمعی اسیر

خوشا دختر حارث و اخترش — که آمد قرانی به پیغمبرش

جواری لقب یافته برّه بود — بدانجام این بهر آن بنمود

نکردند اصحاب زان پس پسند — قریبان اهل پیمبر به بند

پس از عود بستند اهل نفاق — بصد لقیه تهمت از این اتفاق

که آفت اوی رفع حاجت بگاه — ز منزل سفر کرد ناگه سپاه

بماند تهی هودجش بر شتر — بغفلت که این درج را نیست در

شد آن جای زبهر صفوان انساق — که بوده صف ساقه اش در سیاق

فرود آمد از شتر او را نشاند — ز راه ادب و ز معسکر رساند

جمادی الاول ۱۲۵

---

۱ ورد امن شما را نیست ۱۲ ۲ از لفظ الا همزه و آنست بصورت تیر و سنان و لام صورت تیغ با عتبار عمر ۱۲ ۳ که بسیاری را تیر کم نمود و یاران بسیار را تیغ جدا نمود ۱۲

چو زین در سخن در مدینه گذشت — بصدیقه معلوم آن شب گذشت
شد از رنج رنجور پیغامبر — شنیدی ز یاران چو جستی خبر
که از عایشه عیش حرفیکه کاست — حریفان ناراست را افتراست
بآن رنج آخر نهایت رسید — که بر پاکی او وه آیت رسید
چو آن رنج بیجا ازین گشت حذف — بپیمبر ز وحی بران اهل قذف
سفر بود نزدیک با غائیش — که بهر تیمم رسید آیتش
سبب شد ز صدیقه فقد وشاح — که بنمود جستن نمایان صباح
وضو را نبود آب و تا جای آب — رسیدن نمیداشت پای شتاب
بر آن حکم بستند عقد نماز — شد آن عقد پیدا چو جستند باز
نضیر یکه در خیبرش بود جا — برانگیخت بر حرب بن حرب را
فراهم با غواش احزاب کرد — قریظه هم از عهد سر تاب کرد
بجنبید از جای با هفت فوج — که هر هفت دریا در آمد بموج
ندید ایچ پیغمبر هفت اختر چنان — گزان خوان یغما شود هفتخوان
بزد رای سلمان بفکر عمیق — که شد ساخته خندقی در طریق
گذشتن از آن غار دشوار گشت — همین تیرباران ز هر سو گذشت
یکی زان میان عمرو بن عبدود — که گفتی عرب چون هزار این بود
سری از قریش دلی یک تنه — چه پیل دمان با تن و طنطنه
ز خندق جهاند اسپ با پردلی — مبارز طلب کرد و دیدش علی
بسر خورده زخم و زخم کرده کار — سرش را جدا کرد با ذوالفقار

هراسی بیفتاد در دشمنان / که شد دوک در دست آنان سنان
ز جا رفت آن صخره ریگ از ندم / دگر آمد و کرد ثابت قدم
نعیمش که او بود غطفان نسب / بایین سعی عطف عنان کرد شب
پس از عرض اسلام کرد آرزو / که باری گرفته شود کار زو
شدش امر کان جمع برهم بزن / برفت و بزد اندرین باب فن
دم حب تا تیر البغض خواند / که آن شش برفت و همین یک بماند
دعای پیمبر بیاورد باد / که دانست اعاده کند حال عاد
وزان فوج بالا بر آورد دست / همه خیمه‌های بپا کرد پست
غنیم از میان رفت با بیم جان / غنایم غنا شد باسلامیان
نیاسوده پس بر قریظه زدند / که مأمور این عجلت از حق شدند
بران جمع سردار کعب اسد / دران غدر حی ابن اخطب اشد
گرفتند تنگ آنچنان در حصار / که تنگی برون رفت از انحصار
بماندن ز سختیش نی روی ماند / ز سستی نه بر جای تاب وی ماند
چو دیدند آن تنگ گیری همه / بدادند تن در اسیری همه
همه کشته گشتند آخر رجال / باسلام شد ملک و مال و عیال
حکم بود سعد معاذ از دو سو / که کردند گردن بحکمش فرو
پیمبر نفرمود دید هم درست / همین حکم لایح بلوح نخست
بزینب پس از آنکه از پیش بود / بحکم حق از عقد بیت فزود
پدر زو جحش نام و امیمه علم / امش عمه آن شفیع امم

یعنی در بود ... حسب کار البغض ... ۱۲۱

زینب را ۱۲۱

بیان حشش کا عملہ [illegible] پرست | خبر میگرا جبہ و آن سر پرست

ششم سال یکسان بیداد نام | که میکال بر آب حکمی نراند

پیمبر بتکلیف سختی کشان | کز آب آتش کافت ما نشان

کهن جامه در بر پی استسقا | برون رفت با جمع طاعت شعار

ردا قلب بنمود از بهر فال | که باید که گردد بدل عسر حال

دو رکعت ادا کرد در بادیه | دران خواند اعلی و زین غاشیه

بجهرش بخواند چو پرداختن | که فی بود اقامت ان نی اذان

بدل ساخت سوی جماعت نشست | بلب راند تکبیر برداشت دست

دعا کرد و آن آیت هستی بخت | که سر رشته تاب مردم گسیخت

بس انزال علینا شد و بد عزم | که در شهر ست در دشت [illegible]

تو ان قول جمهور داد عرض | که حج هم درین سال گردید فرض

که هم سرزده صلح حدیبیه قال | که حاجیست حاجیش ز احمال

پیمبر رسیدش باحرام طوف | قریش این شنیدند گردید خوف

طویت ز مکین بود آن جمع را | سر ره گرفتند در ذی طوی

خبر داد شخصی که کردم نظر | پی عمره این زمره دارد سفر

ازین سیر مانع نباید شدن | پی خیر مانع نباید شدن

بگفتند تو مرد با عاقلی | ز [illegible] مملکت [illegible]

بگفتا [illegible] | که با جمع خود وقت از شبهات

[illegible]

[illegible]

باندیشه عذر کردند پیش — که با صلح سازیم با طور خویش
وزان پیش از دیگر احباب هم — درین باب حرفی شنیدند کم
بمکه بر صخر پیغامبر — فرستاد عثمان و ده کس دگر
که با محرمانیم بهر حرم — شود مانع از مجرمان لاجرم
قبول سخن بود آنجا محال — گرفتار گشتن شد انجام حال
شهادت بگوش آمد از گوشها — پیمبر بفرمود یاران وغا
فشردند تا پای چون بیخ سخت — نمودند بیعت بزیر درخت
شدش ثمره نص عن المومنین — ورمش برضوانست پیوند زین
پیمبر خبر شد ز کذب خبر — بعثمان ز بیعت چنین داده فر
که وگفت از خویشتن دست راست — برآن راست بنهاد چپ کاین مراست
سهیل اسمی آمد ز جمع نژند — بتسهیل امر رفیقان چند
که با حکمی برکمین آمدند — گرفتار در فوج دین آمدند
برفتند آنگه جگر تفتگان — که خوشدل رسیدند آن تشنگان
شدند یافت این بیعت دست سود — به نزدیک آن چاه آمد فرود
چو دولاب از بیم در اضطراب — هم آمد روان صخر لرزان جواب

له لقد رضی الله عن المومنین اذ یبایعونک تحت الشجرة تحقیق راضی شد خدا از مومنان هرگاه بیعت کردند تو زیر درخت و این بیعت را بیعت الرضوان گویند که حق تعالی ازین بیعت خوشنود شد و درین بیعت ابوبکر رض و عمر رض و عثمان رض و علی رض و دیگر اصحاب بعداد یک هزار و چهار صد شامل بودند پس از کسانیکه حق تعالی راضی باشد ناراض بودن کفر است ۱۲ منه خوار در سرگشته بر نشستند ۱۲

که زین کرد شوری همان مرد را | که آورد بر جمله ناورد را
باین شرط کاید آینده سال | پی طوف و ناید بساز قتال
بناورد و دو سال مهلت بود | بهم آمد و رفت مردم بود
نه بندیم از هیچ راهش کمر | بیازار زنهار کس کید مر
نگر معترض باد میدش شما | ز سوی شما مرتدی زی ما
علی بر وثیقه چو بنهاد دن | بدل کرد بسم اللهش فے دوی
که رحمن نه معلوم ما مردم است | ز معمول خود باسمک اللهم است
ز اسم محمد بجای رسول | همش ابن عبدالله آمد قبول
علی کرد انکار و محوش نمود | پیمبر خود و با علی لب کشود
که افتد ترا نیز تا ناگزیر | ز تهمت کنی محو لفظ امیر
دران آشتی نامه این شد جلی | که از معویه صلح شد با علی
موحد شدند آنقدر مشرکان | درین صلح کش نیست تا بد بیان
ازین روی آمد بیان رسول | بیاران از شرط آخر ملول
که با مرتد خود ندارم کار | خود آنجا بود خوار بی اعتبار
دگر معترض شان فرستیم ما | فرستد باو عون خود را خدا
نه صلح است فتح مبین ست این | نشگون فتوحات دین ست این
در آخر پس از چندی آن شرطها | که خود کسر از ننگی آنجاست خواست
چو بگریخت باهم از و آن فریق | بکفار سر کرد قطع طریق

شد این مطلبش از رسول عرب — که بنمودشان در مدینه طلب

فرستاد پس نامه بر شش ملک — که گردند در سلک دین منسلک

بسیمینه خاتم نمودش ختام — که گفتا حقش زر بمردان حرام

نجاشی حبشه نکو داشت غور — که آورد ایمان ز نورش بفور

مصدق دل هرقل روم شد — زبان لیک از اقرار محروم شد

هدایا ز اسکندریه رسید — مقوقس همین از هدایت گزید

چهار از هدایای او جاریه — که سریه شد قبطیه ماریه

دگر دلدلش کرد خود اختیار — که اعجبش علی گشت بروی سوار

بزد حارث شام خط را بخاک — دعای لب پاک کردش هلاک

مگر جا جبش از صفات رسول — چو بشنود بنمود ایمان قبول

ز شاه یمامه که آن هوذه بود — برد شرکت ملک شرطش شنود

بفرمود کے بخششش غوره — دعا کرد و گشتش اجل کوره

به پرویز خط در مداین رسید — ز نام خودش نام بالا پدید

دریدان خط سر خط جاه را — که آمد سبب فرق الله را

نوشت او بر نائبش در یمن — که آنکس مقید فرستی بمن

به بزم همایون فرستاده ها — شنیدند کز چون حکم ادا

که پرویز را پور او کشت شب — شود زود ملکش ز اهل ادب

بباذان دمین همچنان نائبش — گر از کفر ایمان کند تائبش

سله دریدان ۱۲ سله مزق الله ملکه کما مزق کتابی ۱۲

نمودند عود و بگفتند حال — بناگه ز شیرویه آمد شمال
که پرویز کشتم شدم شاه من — با آنکس مزاحم نباید شدن
بیاورد ایمان و یاذان نام — ز حشام او هم همه خاص و عام
نجاشی که بود از دل و جان فدا — بحکمی که رفت از حبیب خدا
با و عقد ام حبیبه ببست — وی از صخر دختر ولی حق پرست
ز حبشه که با اهل دین جاش بود — بسوی مدینه روانش نمود
ز احباب شد بوهریره بدین — حب سره ز ایمان بود با یقین
سپه سال هفتم بخیبر کشید — که با هفت دژ بر فلک سر کشید
بچشم بدان کرد لشکش سیاه — سیاهی آن بحگانه سیاه
مقدم همه را موخر نمود — جناحین بی بال و بی پر نمود
قدم ها از آن ساقه بر جا نماند — هم از قلب طاقت بدلها نماند
چو دیدند از چار سو گیر و دار — نهادند ناچار رو در حصار
سپاهی بعثمانش ضبط مهام — بعرض سه و ده فزون همکلام
دوباره که نامش شق است و نطات — ز خود کرد یکباره با صد ثبات
چو نوبت بحصن قموص اوفتاد — عمر یافت اول لوای جهاد
از آن پس ابوبکر و بعدش عمر — نشد فتح و فرمود پیغامبر
که فردا دهم با کسی این لوا — که سازد در فتح با حمله وا
نبود از علی اشتمال نبرد — که در چشمها از رمد داشت درد

سه یاذان نام نائب یمن ۱۲

دل درد فرقت لبش بتافت
همان صبح از دیدنش بهره یافت

کشیدش بر همچو دل مصطفی
لعاب دهن کرد بهرش شفا

بفرمود رایت برایت بود
بکمن فتح زانسانکه رایت بود

بگفتا بچشم و نگه سان شتافت
ظفر زان اشارت فراچشم یافت

بفتاد در دشمنان ابن علو
که نامش علی فال دار علو

برو آمدش حارث از گمرهی
برادر ز مرحب که بودش شهی

بیک معنیش گر همه شیر بود
کم از گاو حراث پیشش نمود

سرش همچو خوشه برید از تنش
نمود آب تیغ آتش خرمنش

بکین خواستن مرحب آمد برون
که خونش بجوش آمد از جوش خون

سواری پر دل بسلیتین
بجرأت یکی و سنانش سه من

دو تیغش حمایل دو درعش ببر
دو دستار بالاش خودے بسر

زدن بر علی خواست تیغ نقار
علی سبقتی کرد با ذوالفقار

چنان زد که زخم سران عبوس
گذشت از تن و گشت قربوس بوس

چو آهو رمیدش سپه زین زمان
تعاقب نمود او چو شیر ژیان

به تیغ یکی ناگهانش سپر
ز دست او فتاد و ربودش دگر

پس از خشم با دست خارا فشار
در آهنین را بکند از حصار

سپر ساختش جنگ را تا سه پاس
خدا را بر این در خود در سپاس

بانگشت تیغ آن سر گردنان
شماری گرفت از سر دشمنان

بخندق کند تا پل لشکرش
کم آن تخته آمد ازش یک ارش

غدار فزاران ۱۲

فرو جست بر دستها دار تیغ | [illegible]
گروه قموص از چنان حربها | بگفتا قمیص است خفتان ما
کتابی که یاد کتیبه شمر | [illegible] کتابه شمرد
توان در تن اهل ناعم نماند | بگفتند [illegible]
ز جمع سلالم شکست آن زمان | [illegible] زبان
چنان گشت حکم سطیح | [illegible] سطیح کم
غرض هر یکی دیده کار چنان | بگفتند [illegible] الامان
امان داد شان حکم پیغمبر | که گردند بی مال و اشیا بدر
بر املاک گفتند کس با بدت | [illegible] آیدت
بفرمود با رحم هان در خورند | [illegible]
صفیه وهی از حی اخطب شبه | [illegible]
ز مسموم بر دخت حارث بکین | بیاورد دعوت بداعی دین
ازان گوشت یک لقمه بر کند و بیست | باقرار شد عفو این خلق زیست
فدک کز حوالی خیبر بود | رسید از اهالیش اخبار بد
برفتند بی تهدید شان | بدین آشتی دیده بد دیدشان
که قانع به نیم از اراضی شدند | بتسلیم نیمش راضی شدند
ز جعفر پس از فتح شد وقت خوش | که آورد آنجا ز حبشه ز حبش
غنایم ز وادی القری داد دست | که افتاد در بستر کافر شکست

لہ پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم

خود از غرب بهر علی باز گشت — چو وقت نماز دگر زو گذشت
که بر زانوش مصطفی داشت سر — پی وحی شد امتداد آنقدر
مبارک دو عائشین بجای ساند — که یوشع براو بارک الله خواند
ز یثرب پی عمره کان شد قضا — ز رخش مکه را کرد روشن فضا
بمیمونه آنجا تزوج نمود — که عباس را خواهر زوجه بود
سر سال هشتم بخالد یقین — بگفتا در هشت خلد است دین
دگر عمرو از عمر عصیان رهید — ز عاص این پسر وآن ولد زو دمید
هم از خار شر کرد عثمان حذر — وی از طلحه آن ابن طلیحه ثمر
حرب شرحبیل سرخیل شام — سپاه ظفر رفت با احتشام
که آن بی بصر قاصد دین بکشت — سو بصره میرفت و از کین بکشت
برادر شدش کشته کاول رسید — ز خود رفت و آمد خود این چون شنید
بموته که هست از بلقا دهی — دها ده بر آمد ز زشت و بهی
پس از زید و از ابن رواحه پیش — که دادند در راه دین جان خویش
لوای امارت بجعفر رسید — دو دستش بریده شد و هم شهید
بر آورد خالد دو دست علو — کلید در فتح شد تیغ او
پیمبر بسیف اللهش یاد کرد — بجعفر ز طیار را اسناد کرد
که آید دو بالش ز یاقوت داد — پرد او در جنان فارغ البال و شاد
پی تعزیت شد با ولی او — که مستوره اش بعد و ابنای او

۱؎ یعنی اسلام آورد ۱۲

ببر سیده خود نیز مغموم شد
طعامی فرستاده مسموم شد

بر آب سلاسل بزرّان کار
سگان قضاعه نمودند خوار

سر آن سپه بود عمرو بن عاص
که نگذشتشان جز بزمیت مناص

نمود آب تیغ آن نجار فساد
سلاسل نشان از سلاسل بداد

خدا حرمتی خاص این عام کرد
که فتح حرم بهرش انعام کرد

سبب یافت این غزوه آغاز شر
ز بد عهدی صخر کامد خبر

که گردید زنهاریش را معین
چو آویخت با زنهاری دین

باندیشه آمد دوان عذرخواه
ولی بود عذرش بتر از گناه

همی خواست تو صلح نومید گشت
که بی بهره سو مکه چون برگشت

رسول خدا جمع اخبا نمود
عزا را باذن حق احیا نمود

براه آمد از مکه عباس دید
سپاه گران نی کرانش پدید

دل او بلرزید بهر قریش
که از جاش بردارد این جوش و جیش

اجازت گرفته سبک شد روان
که آگه کند بهرشان از امان

بیاورد صخر سراسیمه را
بشب جای گردش ز خود خیمه را

بگفتش کز ایمان نباشد گزیر
امان قریش است گرد نمیر

به نزد پیمبر ببردش پگه
که با طوع یا کره شد باکره

پس از بهر او خواست آن منقبت
که در مکه افزایدش مرتبت

بفرمود آن امن اهل رجا
کند هر که در خانه صخر جا

سله سنگ آبی ۲

دگر آنکه بند در خویشتن — گشاید هم آنکه اسلحه زدن
درآینده در مسجد کعبه نیز — امان این همه راست بی تیغ تیز
شنید این و رجعت بعزت نمود — عقب زو روان گشت عباس زود
نگه داشتش در گذرگاه تنگ — که بیند شکوه دلیران جنگ
نظر کرده بود این قرین قیاس — که موشش شود قتل و غارت هراس
امان بر او لیکن اثر بشنوید — که رفت و رسانید این خوش نوید
کسے خانه اش رفت و کس در ببست — سلاح این فگند آن بمسجد نشست
سپه کرد جا آستان حرم — پیمبر فشاند آستین کرم
ز تند کار خون تیغ دم درکشید — قلم بر خطش تیر هم درکشید
ز سر نیزه فشاندش خیال — وزین نام خنجر زبان کرد لال
ز دست نهیب و کف انتزاع — نشد ضایع از کس عقار و ضیاع
صدای امان شد ز هر سو بلند — به یکسوے گردید بیم گزند
ولے پور بوجهل آن عکرمه — دگر چند اوباش جاهل همه
بدل شان ز بس خار حسرت خلید — بخالد گرفتند جنگ شدید
بفرق دو کس از گروه وقار — شد از بهشت فردوس گلها نثار
ز قوم سبک فن القان زقوم — به هشت و دو گشتند ضبط رقوم
بانجام بگریخت انبوه کین — شتابند این دین ملحق فوج دین
پیمبر کمر از پی غسل بست — طواف حرم کرد و بتها شکست

له بیشک ۱۲ ؎ چون خانه وغیره ۱۲

بامر حق پی [illegible] پیمبر — که بود [illegible]
بدوش مبارک بر آمد علی — بدانسان که بالای عرش آن نبی
بر [illegible] آن بتان را [illegible] — ز دست شکست [illegible]
[illegible] — [illegible]
[illegible] زعرش برین — نیامد گزندم بجسم برین
بگفتا [illegible] — بیاورد [illegible] الامنیت [illegible]
شد از کعبه بگشوده [illegible] — بامر مطاعش نخستین عمر
درون رفت و محو تصاویر کرد — دوش محو حیرت چو تصویر [illegible]
یکی از خلیل الله بت شکن — دگر از اسماعیل قربانش من
چو پیغامبر آمدش بعد از آن — بدست خودش شست با زعفران
پس از سجده آنجا بمسجد نشست — [illegible] سینه دست
[illegible] بگفتا همان — که یوسف [illegible] شد زبان
بخواند آیه یغفر الله را — بفرمود [illegible]
[illegible] کسان — [illegible]
[illegible] — با یمان مشرف شدند [illegible]
[illegible] — [illegible]
[illegible] شفیع — [illegible]
[illegible] — [illegible]
بتفصیل [illegible] قول سخن — [illegible]

روان اهل دین پس باطراف کرد | زلوث بتان جابجا صاف کرد
درین روز فیروز جمع غفیر | زشهر و حوالی شد ایمان پذیر
ثقیف و هوازن بگرد حنین | نمودند اجماع با شور و شین
بسر کردگی مالک عوف بود | که بخطرکان را ازو خوف بود
کسی گفت زین سو که ایشان کمند | بیفتند مارا همه در کمند
کم آمد سپند پیمبر غرور | ازین بود کافتاد اول فتور
کمینهای شان بود در راهها | همی دشت تنگی گذرگاهها
بر اصحاب مرکب چو انگیختند | ز هر سوی اهل کمین ریختند
برفتند و نزدیک پیغامبر | علی ماند و عباس و چندی دگر
دوید امین ام ایمن چو دید | بر او قصد مالک شد آخر شهید
فراتاخت او رنگ اعجاز بین | که شد اسپ او نقش روی زمین
یل خیل و شیبه افشاند حی | زعثمان ابن ابی طلحه دی
چپ و راست و پیش و زان گرد | نیارست اطفای نور شکوه
عقب رفت و شد شعله جانش | که بنمود از سوختن مالکش
پیمبر نمودش بر خویش یاد | کف پاک بر سینه او نهاد
دعا کرد یارب ببر دیو زو | ازین سو بآن سوی شد جنگجو

له درتفسیر حسینی علی عباس سفیان ابن الحارث وعبدالله بن مسعود دست
وتاریخ پارسی ابوبکر عمر عثمان علی و عباس رضی الله عنهم و
پسر عباس فضل و ابوسفیان بن الحرث و برادرش ربیعه واسامه بن زید
وایمن و ابن ام ایمن ۱۲

دوم روز عباس برزد ندا — که گشتند یکجا صد از رفته‌ها
به سعی که این جمع برجا رساند — بر یکی که پیغمبر آنسو فشاند
بفوجی که آمد ز اوج فلک — گریزان شدند آن همه یک بیک
کس و خاکش و کس تخش اکردیا — رهی به ما نک بطایف فتاد
به اوطاس بوعامر ز علم تاخت — بجو اوطاس تیز با ظفر ساخت
ابو موسی اشعری بعد ازو — ظفر یافت بر جمع فرعون خو
عدو کشتگان را نماید عیان — از اوطاس و زین نقش پائین آن
غنایم فراهم بجعرانه شد — که با حصر آن فکر بیجا نشد
یکی ز اسیرانش اسما بنام — چنین داد آن پاک سیما پیام
که از آن سرور اخت رضاعیم ام — حلیمه مرا بود ام خوش شیم
پیمبر شنید و طلب ساختش — نشان جست و دریافت بنواختش
بنوت حلیمه تا سعد نمود — حیات دگر از قرابتش شنود
کنیز و غلام و بز و پشم شتر — بسی داد تا چشم دشت پر
نگفتا بجیر [illegible] شما — میانا [illegible]
[illegible] سو موعش [illegible] نمود — بهمان [illegible] موعود بود
پیمبر بطائف شد باز گشت — بتأویل خوابش که دل [illegible]
[illegible] چند گشتند لیکن نثار — میان سنگ و خدنگ [illegible]
غنایم بجعرانه تقسیم کرد — [illegible] ز اسیر باد [illegible]

[illegible]

دو ماهور بودند این معقل
تخریب بتخانه ...

علی از ثقیف هوازن شکست
بفضل آنچ گرز و الکشف کرده بست

علی مدد دیر خلوت بماند
ازین حال مجلس بحیرت بماند

چو پرداخت این با علی ز نبی تنها
نگفتم منش را ز حق راز گفت

کنون ذکر از فتح طائف بود
که فتح چنین از لطائف بود

هوازن سیه‌دلان مست کس
اسیران شان کرد دین باز پس

مبارک خبر باش تایید کرد
بشب آمد و عرض توحید کرد

غنیمت همه یافت ان پیشگاه
حکومت بطائف فرودش بجاه

پیمبر پی عمره احرام بست
پس از مکه رفت به طیبه نشست

با ماریه گوهر پاک داد
براهیم کرد اسم آن پاک زاد

تعلق بموش بموبی نمود
تصدق بوزنش ز بیضا نمود

نمود آن همه موی زیر زمین
که سنبل از آن بوی شد خوشه چین

برفت انگهش بر عقیقه عمل
فدا گشت بر فدیه جدی حمل

روان نامه کرد آن بشیر و نذیر
بمنذر که بحرین را بود امیر

صفا یافت تابعان نوشت
نگرد و یهود و مجوس از گذشت

رسید آن جو این کلام خوش نهاد
توان جزیه بر جمع سرکش نهاد

درین سال شد انقطاع حیات
زینب دی آن بنت پاکیزه ذات

علی کرد سال نهم راه طی
تخریب بتخانه فلس طی

له قربانی ۱۲ سنه ۵ بصورت بزغاله ۱۲

پراگنده چون شد زبی دین شر   تهی گشت [illegible] زخم بش

بدو آمد آنگه ز اعمال حشبت   رئیس ابن حاتم عدی را دشت

فتاد اخت او در اسیری به بند   سخاها پدر کرد لیک ارجمند

که حالش لتسمع پیمبر رسید   بانعام باز جمع خود در رسید

که خویش دریافت و بعد سال   عدی آمد و شد بدین ذوالجلال

رسید از سریه بخنجر شکست   قتادا ز سرا با غنائم بدست

ز اهل حبش کرز جست نیز   سپردند از جند و اد گریز

باسلام حارث بنی مصطلق   نمودند ابطال باطل حق

همه از پس حرب بعد از حرب   همه مودند خیر زاد ب

توان ماجرای تبوک این شنید   که پیغمبر [illegible] میان این شنید

تعذر همی داشت ساز قتال   که بی برگی بود از خشک سال

بغزو و باد ستگه هر چه هست   کشاید کف جود بر تنگدست

همه مال بخشید از خویشتن   [illegible] نگنجد [illegible]

عمر نیمه داد از اموال خویش   ز عثمان شد [illegible]

چو گردید با طوع مستطیع   بحکم مطاع پیمبر [illegible]

[illegible] جمعیت [illegible]   علی [illegible] گذاشت

در انداز گردید جمعیت [illegible]   [illegible]

الا با عبدالله اهل النفاق   [illegible] ابن ابی [illegible]

جدا [illegible]   [illegible]

تمولون فی قد تناک الرسول ... فخلاک فی الخالف الخاذل
رسالت بتو بود دشمن بهشت ... که در جمع پس ماندگانت گذاشت
وما ذاک الا ان تنهی ... جفاک وما کان بفاعل
نه آنست جز این که تو نهی ... ستم کرد وزین کار بود اجنبی
فسرت وصفی علی عاتقی ... الی الحاکم الراحم الفاضل
شدم تیغ بر دوش بیتاب و جان ... سوی حاکم رحیم و فضلش نشان
فلما رانی بشا تبسم ... وقال مقال الاخ السائل
مرا دید چون گرد دل را و خندید ... چو پرسان برادر ز خلقش رسید
ام ابن عمی فانبانه ... بارجاف ذی الخدعة الداغل
که عم زادم آیا چه پس خبر ... برادم ز لغو و دغل کینه ور
وقال اخی انت منی وهم ... کهارون موسی ولم یال
چو هارون موسی برادر منی ... نه جز تست بی قصر گفت این سخن
علی بازگشت و به پیمبر رسید ... بران چشمه آب را هم پدید
ز آب وضویش بجائی رساند ... که در دشت جائی تیمم نماند
ولی ز آب شاداب فال بجا ... که تشنیدی آب تشنیده را
بی معجز انش نمود این سفر ... توان سیر اسفار کرد از سیر
بخالد زره با وران یار کرد ... که رفت و اکیدر گرفتار کرد
اطاعت گزید و بی زاد آل ... که جایش بجا ماند و جانش بحال
ضرارش لقب سجدی رقبا ... با ضرار دین بود از اشقیا

که نسرین ناهید عامر شش — شد از نکرت حیله جو عامرش

مدینه چو روشن شد از نور پاک — زد آتش در آن مسجد و کرد خاک

علی کرد در وادی رمل جنگ — ز خون بدان ریگ را داد رنگ

عمر رفت و بوبکر و عمرو ابن عاص — ولی فتح از بهر او گشت خاص

بایمان درین سال بس از وفود — برستند از نار ذات الوقود

شنید ام کلثوم بوی جنان — که شد تن ثومش هوای جنان

پیمبر چو وی رفت رقت نمود — که شد تازه داغ رقیه که بود

نجاشی هم از اقتضای قضا — خوش آمد نه جاش ابدین قضا

پیمبر شنید از ورای حجاب — براو خواند اینجا نماز ثواب

معاشر بعاشر هم از جا بها — معاشر شدند اهل توحید را

بوفد خنیف پلیدی مگر — گزید آمد او و شد از بدتر

بود این سخن ز اب نیسان بهر — که آرد صدف گوهرها ز بحر

تنش از فتن و از شرش حلیه بود — نه آن حلیه اهل را اهلیه بود

لمر البشکست بس سکه هم — بنزدیک بیک نقش نامش قلم

زبان کرد آن ذی تند و تیز — بدعوی پیغمبر زهر ریز

لطف در رساله تحفة الاموات مینویسد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بر نجاشی که در حبشه مرده بود غایبانه نماز کرد که جائز نیست نزد شافعی و حنفیه [illegible] پیشما [illegible] بر غائب متعارف است چون خبر مرگ وی رسید [illegible] وقت [illegible] ۱۲ [illegible] بشکست [illegible] سال [illegible] نسخه [illegible] نقش [illegible] ۱۲ سکه هندی [illegible] پاره ۲۵

ز انست از مکر نفس لئیم — کجا چوب سحر و عصای کلیم
فریبید بسیار از مرد و زن — همانا کذب شیطانش اندر دهن
نوشتش که انباز این منصبم — بود نیمه از ملک دین مطلبم
جوابی چنین یافت زان دین شکن — دهم کی بمقدار مسواک من
ملقب بکذاب در نامه گشت — زمرد فرا چشم افعی گذشت
ز انجام آن مار تحقیق شد — که طاوس را وعده صدیق[1] شد
پیمبر بدین خواند نجرانیان — رسیدند جمعی ز نصرانیان
ز دلهای شان بخت بر دشت شک — که زردشت کامل عیار محک
ولی رفت تکذیب بر مبتهل — پس از گفتگو شد سخن مستقل
بخوانند تا اهل خود جانبین — بهم لعن گویند بر اهل مین
بتاثیر معهود آن بد دعا — شدی آفت جانب افترا
بروز دگر آنکه موعود بود — نمود آن جماعت بمجلس ورود
پیمبر قرین کرد با خویشتن — علی و بتول و حسین و حسن
رسید و مهابت فزون تر ز دو — ز هر یک عیان قره ایزدی
بیک برج پاکیزه این پنج پاک — به برج شرف انجم تابناک
نصاری چو دیدند آن روی ها — ز هیبت بتن خاست شان موی ها
سر شان بگفت آشتی التجا — که آرد بتا اهل تباهی بما
دهد حال و از نبوت نشان — به بینید الحق باین فروشان

[1] ای در عهد حضرت ابوبکر رضی کشته شد ۱۲ که مبتهل بجل لعنة الله علی الکافرین ۱۲

ز کفر این قبایل با چنین شان و فر — کجا ماند از ما بجا یک نفر
گر از قهر ایشان نظر افگنند — اگر کوه باشد ز جا بر کنند
پی جزیه ناچار شد نامه راست — بچندین شرائط که در نامه هاست
ز عدل عمر لیک آن جمع غول — تبه شد چو ور زید خبث عدول
درین حال شد از رضای قضا — رضاعت بجنت براهیم را
ز چشم مبارک بزد اشک جوش — رسید این زیان یاران محزون بگوش
که از گریه نهیت[1] بود در عزا — بفرمود نه از اشک بل از صدا
بکا نهر دریای رحمان بود — صدا شور طوفان شیطان بود
بلی چشمه آن ز است قلب رحیم — پی این تنور است نفس رجیم
هم از قوت باذان من شئت آن — که نامد باذان صدای اذان
ابوالقاسمش[2] چند قسمت نهاد — با بن پی بعض اصحاب داد
علی کرد چون مهر طی طریق — کند سنگ ایل میت تا عقیق
پس از بیم ز میدان گرفتند تنگ — نگر یافت همدان اثر بر درنگ
فگند آفتاب نبوت شعاع — بمکه پی حج که بود آن وداع
برون کعبه گشت بیت العزا — که آلهی از درون جز خدا
حجر را ببوسید داغ سیاه — بزد دست در رکن اندر آه
قرین بد زان اختتام قیام — که قائم قیامت شود از مقام
صفا دا دو مروه سکون جواب — که ساعی شدش در میان اضطراب

---

[1] معنی منه ۱۲ [2] کنیت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲

بعرفات با شور ماتم گذشت | که آن عرفه عاشور این عهد گشت
زموقف چگویم که شد وقف غم | پریشانی آمد بجمع[1] از الم
زمشعر شنو گشت مشعر بدرد | منا را عنا چون بشر نحر کرد
بجمره بزمزم[2] ازین تاب تف | حصا شد شرر آب چشمان بصف
دم عود چون شد غدیرش مآب | خطاب آمد از حق پی اختطاب[3]
پس از حمد یزدان و تمهید پند | بفرمود با زمرهٔ ارجمند
که دریافت ایام عمرم کمال | گرفتم ز الیوم اکملت[4] فال
میان شما میگذارم دو چیز | از آن ان عزیز و ازین آن عزیز
بکوثر رسندم بهم بی سخن | یکی هست قرآن دگر آل من
بود پاس آنها مثل فرسان | رود تا رعایت پس از من چسان
بگفت این و بگرفت دست علی | که در پهلوش داشت از یکدلی
بفرمود بر روی آن انجمن | که مولاش[5] این هر که مولاش من
خدایا[6] بدار دوست دارش و | بگیر پیش دشمن که دشمن باوست
دهد هر که یاری ده یاریش | هر آنکس گذارد تو بگذاریش
پس از منبر چند بالان که بود | فرود آمده کرد طیبه ورود

---

[1] مزدلفه یکی از مقام حج که آنرا جمع گویند که نماز ظهر و عصر و با نماز مغرب و عشا پیغمبر خدا جمع فرموده ۱۲
[2] بقیه آب در حوض ۱۲
[3] خطبه خواندن ۱۲
[4] الیوم اکملت لکم دینکم ۱۲
[5] من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه ۱۲
[6] اللهم وال من والاه و عاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله ۱۲

چو عمر دهم سال سست اوفتاد — بران ده که اندہ سختی نهاد
چه سالی قیامت برش خرد سال — غمش را نه ده که هزاران ملال
مه و هفته و روز و ساعت بهم — بترتیب معکوس بنمود غم
بر آن سال کز دوره آفتاب — مساحت نیامد بچندین طناب
ز شب و ز از شام صبحش بتر — ز شام الامان و ز شب الحذر
نه نوری نه تابی نه شمع و چراغ — همین آه آن بود و این وای داغ
بر آفاق از ظلمت آن شد هجوم — که گم کرده ره نور سوی نجوم
سبب داشت پنهان ولی در کتاب — کند آن سبب ثبت دارد که تاب
گر از به زبان بگذرد این مقال — که پیغمبر حق نمود انتقال
نویسنده چون ضبط فغان کند — قلم را رقم اشک افشان کند
چسان در ره دل هم شد این بیان — کند نامه داغ جگر را عیان
ازین حادثه نیست موهم دگر — بیان از حدیثی نمودن مگر
ز رحلت ازین منزل و ان بام — نزول اذا جاء رشد از گو
نهان گفت با فاطمه اش این سخن — ریاضت شدش ناتوانی تن
چو شد بازگشتش ز حج الوداع — تپش طوف صحت نمود وداع
شدش خانه عایشه معتکف — تف مس مس تفته میکرد کف
خبر داد از رحلت خود بجمع — که شد روز آن جمع محتاج شمع
مگر شعله بود کز راه گوش — در ایوان دلها زده سوخت هوش

۱ رنج ۲، ۲ جنگ ۲، ۳ پاره جگر او از فاطمه علیها السلام ۱۲، ۴ درد سر ۱۲

زبس گریه رود اندر انجمن — کم آید بیانش دہم انچه من
شد آن نخل انجم اشتلے که بود — که برگ ابر به بارش زبارش نمود
بپرسنده گفتا پس از انتقال — بشویندم از اہل بیتم رجال
ہمین جامه ام حله یا از یمن — نمایند یا ثوب مصرم کفن
توان نعش من داشت بر طرف قبر — زبهر نماز اندکے کرد صبر
که اوّل رسد رحمتی از خدا — نمایندش آنگه ملائک ادا
بخوانند خویشان من آن زمان — زنان بعد مردان سپس دیگران
ہم اہلم بتربت دہندم قرار — ملائک بایشان درین کاربار
بفرمود و فرمود کز من سلام — بر اتباع من تا بروز قیام
بفرمود چون رنج و راحت بکاست — که گوینده را از بیانش بکاست
عصا به بسر بر زمین پا کشان — دو دست مبارک بدوش کسان
سوی مسجد آمد به منبر نشست — بفرمود با زمرهٔ حق پرست
زبانم زکس ریخت گر آبرو — جفا رفت از دست من یا برو
ور رش مال گردید پامال من — منم اینک و عرض و ہم مال من
زشحنایی من ہیچ ہمش مباد — که نهاده شد اینم اندر نهاد
وز آنکس که عیبے بخود بنگرد — بگوید کز و دعوتم وا برد
یکے گفت از دام و کردش ادا — دگر از عیوب و نمودش دعا
زنوم وی کذب و بخل و نفاق — یکم کم شد و باقی آن طباق
ضدان ۱۲

لے یعنی ہمه بارقت بر کمال بود ۱۲ ٢ے ذات ۱۲ ٣ے دعایم ۱۲

همیدون شنیدم تا ز جلن جبین — که دست لبرزش شدش بازمین
زعکاسه مشهور باشد کلام — که گفت این و بالعکس بودش مرام
برهنه تنم را بجای فلان — رسانیدی از تازیانه زبان
کشید از پاکیزه قامت لباس — که هان انتقامت بکن بی هراس
ببوسید آن مهر چون مهر را — گران عویم بود این مدعا
هم از ضمن بیماری این با حرات — که بوبکر بیمار داری بخواست
گران آید این گفت بر اهل من — کند اجر ارزانیت ذو المنن
دگر کرد در خطبه آن آشکار — که حق داد با بنده اختیار
میان جهان و لقای خودش — گزین هر دو آخر گزین آمدش
ابوبکر زو این شنید و گریست — که دانست مقصود زان بندگیست
دگر کرد آزاد با خوش نیت — چهل رقبه از رقبه رقیت
دگر طاقتش چون تمامت نیافت — ابوبکر حکم امامت بیافت
بمحراب خالی از و دید یار — تهی قالبش گشت محراب وار
بمنبر نظر کرد و جایش نبود — چو منبر بدید از غمش پشت سود
شدش ناله تکبیر گردید زود — قیامش رکوع و رکوعش سجود
شد از دست یکبار و از پا فتاد — پس از دیر آمد بخویش و ستاد
در آن حال کرد آن ترزو گداز — که شد طاق طاقت ز آن کار ساز

۱ مهر نبوت ۱۲ ۲ گردن ۱۲ ۳ بس ۱۲ ۴ نه که ۱۲ ۵ بیهوش شد ۱۲ ۶ یعنی بیفت دنم

زد وہا فغانہا ز بس سرکشید
صدا تا بگوش پیمبر رسید

نشانی ازان حال تشویش یافت
توانی در انحال با خویش یافت

بدوش علی و عم خویش دست
بیارا بوبکر رفت و نشست

ابوبکر با وے نمود اقتدا
ہمہ را ابوبکر بود اقتدا

دگر از وصایا بخویشان خویش
سخن گفت و باز مرہ نیک کیش

دران گفت توقیر انصار را
مراعات آن جمع غمخوار را

کہ کردند اعانت با بیش بیش
بمال و سلاح و سراہای خویش

مکان را ز ما نیک بگذاشتم
وزینہا یکے ہم نمیداشتم

فدا در رہ دین نمودند جان
سر و جان فدا بر وفاہای شان

دگر گفت از زہر خیبر خبر
کہ در خویش می یابم اکنون اثر

چو شد حال ورا تغیر قرین
بیاران در ینحالت آخرین

بفرمود کارید قرطاس را
نمایم رقم تا صلاح شما

ازان لوح لائح شود امر صاف
بمانید محفوظ از اختلاف

ولی بود آثار دیگر پدید
ازان مصلحت جمع و نیش و دید

دگر بود باوے ز دینار هفت
کہ روز اخیرش بانفاق رفت

بفرمود تاوان یمن بر دہن
کہ تنیم خدا را وایہا لمین

کنون ہوش رحلت کند ہوش باد
برو نعش او بر سر دوش باد

نگہ را دہد غسل میت بکا
کفن گرد از دیدہ اش پردہا

سلہ آگاہ باش ۱۲ سلہ گریہ ۱۲

بمیرد بلب خنده و آه سرد ترقی نماید باهنگ درد
کند صبر از فرط غم منتقل چراغ مزاریش شود داغ دل
سبب از برایش بود این بیان که روح الامین آمدش ناگهان
بگفتا که ای خاتم المرسلین بود ختم سیر من این در زمین
حقت کرد تسلیم بهرت سلام بدیدار خود داد بعدش پیام
بود قابض روح همراهم این ز حق حکم رفته است ور راه این
که اذن از تو اول نماید طلب کند بعد از آن کار خود با ادب
پس از خواستن امتش را گناه که آمد قبولش ز لطف اله
بمیل دلش از برای لقا بداد اذن و شد دست مائل رجا
بتفصیل آن نیست یارا مرا که دل هست آخر نه خارا مرا
پس از سیزده شب مه چارده بتحت الشعاع قضا یافته
بشهر فنا سلخ آن ماه بود بشهر بقا غره اش رو نمود
نزولش بطیبه رحیلش از آن بروز دوشنبه بیک وقت آن
بتاریخ ۱۲
شدن عبده واصل ذات هو بود هو ازان روی تاریخ او
غم آل و اصحاب را خود چه ذکر کز آن چاک گردد گریبان فکر
توان حزن را زین رسیدن بغور که افتاد در چه چه مارش بفور
همش ناقه بی طاقت از فاقه گشت ته بار اندوه از جان گذشت
انیس غمی گشت ابن انیس که شد با ولایش مشبه بلیس
ز شور رشک نهر اهمه سرناب که از آتش دل شدش زهره آب

بچیزی نشد شاد و خندید کم ... پس از ماه بخشش رفت با این الم
چگوید کس از ماتم اهلبیت ... فزون و برون است از کیت زیت
در انحال آواز پرسش ز در ... شنیدند ولی قائلش را نظر
بهر یک از ان حیرتی رو نمود ... علی گفت و بوبکر کین خضر بود
علی شست از بهر غسلش سه بار ... که آمد نخست آب خالص بکار
دوم ریخت برگ کنار اندران ... سوم داد کافور را اقتران
عمل رفت بر حکم شرع منوط ... ز بهر وضو و برای حنوط
یکی آب کان ماندش اندر جفون ... ازان گشت دیر پای علتش فزون
اعانت عباس و ابنایش بود ... اسامه هم اندرکار و شقران نمود
ز زید آن پسر در لقب صالح این ... که بود از موالی مولای دین
نه آن تن بشستند ز آب قلیب ... که از رقت قلب نقش شکیب
نمودند پس از سه ثوبش کفن ... دران نیست عمامه و پیرهن
دریدند بر خویشتن جامه ها ... فگندند بر خاک عمامه ها
نمازش ادا کرد هر صدق کیش ... بزد چار تکبیر بر عمر خویش
همان حجره را ساختندش مزار ... چو بهر صبوری دل سوگوار
لحد ساخت بوطلحه دردناک ... بدلها همین دفن تن نی بخاک
علی کرد و عباس و ابنای او ... دران مرقد پاک جا جای او
نه آن جسم بل با فغانهای خویش ... سپردند در خاک جانهای خویش
انس گفت روزی که طیبه رسید ... کس از ما بآن نور روزی ندید

در ینجا بروز یکه رحلت نمود | سیه تر ازان روز روزی نبود

نیفشانده بودیم گرز خاک دست | که نور حضور از دل ما بجست

بلی بود این نور زان عکس ذات | فرو رفت خور نور را کی ثبات

ازانجا به نزدیک زهرا شدند | بلب تعزیت ز دل پوا شدند

بفرمود زهرا که دل داد تان | که در خاک گردید نور جنان

بگفتند مسکر دل کی قبول | ولی زامر حق نیست جد عدول

دگر نیست ممتاز تاب بیان | بیان را بدل میکنم با فغان

انا لله وانا الیه راجعون ۱۲۸۰

قلم شد زبار الم سرنگون
رقم گشت راجع سوی راجعون

تمت

